

Toponymie van Neerpelt Een socio-geografisch onderzoek

door Dr. J. MOLEMANS
Aangesteld Navorsers N.F.W.O

INHOUD

INLEIDING — WIJZE VAN BEWERKING	36
BRONNEN EN BIBLIOGRAFIE	39
I. INLEIDENDE KERKELIJKE EN GEMEENTELIJKE GESCHIEDENIS	
1. Kerk	46
2. Gemeente	51
II. LIGGING, GRENZEN EN INTERLOKAAL VERKEER	
1. Ligging	52
2. Grenzen	52
2.1. Waterlopen	52
2.2. Konventionele grenzen	54
3. Interlokaal verkeer	56
3.1. Soorten verkeerswegen	56
3.2. Interlokale verkeerswegen	59
3.3. Waterovergangen	61
3.3.1. Voort	61
3.3.2. Brug	63
3.3.3. Schoor en vonder	63
III. TOPOGRAFIE EN HYDROGRAFIE	
1. De naam Broeseinde	66
2. De naam Pelt	67
3. Donk	68
4. Hydrografie	70

IV.	BODEMKUNDIGE SAMENSTELLING EN BODEMGEBRUIK	
	1. Bodemkundige samenstelling	72
	1.1. Zandgronden	72
	1.2. Zandleemgronden	75
	1.3. Lemige zandgronden	76
	1.4. Substraten	77
	2. Bodemgebruik	82
V.	NEDERZETTINGSONTWIKKELING	
	1. De gehuchten	88
	1.1. Primaire gehuchten	88
	1.2. Sekundaire gehuchten	93
	1.3. Jongste laag	98
	2. De straatnederzetting	98
	2.1. Relatie bodemgesteldheid — nederzettingsontwikkeling	98
	2.2. Nederzetting het Herent	99
	3. De erven	113
	3.1. Aangelegen land	113
	3.2. Bij de woning gelegen percelen	117
VI.	LANDSCHAPSGESCHIEDENIS	
	1. Van loofbos tot heide en dennenbos	132
	2. Kultuurland	161
	2.1. Bouwland	161
	2.1.1. Grondwoorden	161
	2.1.2. Bepalende bestanddelen	166
	2.2. Hooiland	211
	2.2.1. Grondwoorden	211
	2.2.2. Bepalende bestanddelen	215
	3. Ontginningen	241
	3.1. Veld, vroente, gemeente	241
	3.2. Bosrooiingen	248
	3.3. Hoeve	252
	3.4. Nieuw	258
	3.5. Opgenomen	259
	3.6. Watering	261
	3.7. Kolonie	263
VII.	SOCIO-EKONOMISCHE SCHETS	
	1. Toestand vóór de 12de eeuw	264
	2. Invloed van de abdijen	264

3. Varkens-, bijen- en schapenteelt	265
4. Eerste vormen van landelijke industrie	267
5. Toestand in de 16de-17de eeuw	269
6. De teuten	275
7. De plattelandsgemeente	276
8. Van landbouw- tot handels- en nijverheidsgewest	278
REGISTER VAN PLAATSNAMEN	281

INLEIDING — WIJZE VAN BEWERKING

1. Deze studie, waarvoor wij vooral, hoewel niet uitsluitend, gebruik maken van de informatie die de toponymie ons verstrekt, wil een beeld ophangen van de socio-geografische evolutie van de Noordlimburgse gemeente Neerpelt. Dit werk biedt in uitgewerkte vorm wat in een klassieke toponymische monografie met een alfabetisch glossarium verspreid of enkel oppervlakkig in de inleidende geografische en historische schets aanwezig is.

Naamkunde is in eerste instantie en uit de aard der zaak een linguïstische discipline. Wanneer evenwel een gebied toponymisch grondig verkend is, kunnen de resultaten van het onderzoek gebeurlijk ook in dienst gesteld worden van extra-linguïstische disciplines, zoals bijv. nederzettings- en landschapsgeschiedenis en sociale geografie. En daarvoor hebben we niet altijd oeroud naamkundig materiaal nodig! We zijn ons hierbij wel bewust van het feit, dat uit het naamkundig onderzoek alleen geen absolute besluiten met betrekking tot geschiedenis en geografie kunnen of mogen afgeleid worden. We hebben in onderhavige studie onze inzichten dan ook meermaals getoetst aan die van de historicus, de bodemkundige, de geograaf enz.

In deze bijdrage worden de toponiemen semantisch d.w.z. naar hun betekenis, in naamvelden gegroepeerd. Dit procédé kan o.i. enkel leiden tot een overzichtelijkere behandeling en argumentatie. In de tweede plaats komt het ons voor, dat een studie in deze vorm bij de leek op naamkundig gebied beter kan overkomen dan een etymologisch toegelicht alfabetisch glossarium.

2. Na een beknopte inleiding betreffende de kerkelijke en gemeentelijke geschiedenis volgen vijf hoofdstukken van geografische aard en één hoofdstuk over de socio-ekonomische ontwikkeling van Neerpelt. Het hoofdaksent ligt op de nederzettingsontwikkeling (hdst. V) en op de landschapsgeschiedenis (hdst. VI); beide hoofdstukken zijn ook het volledigst uitgewerkt, zowel in de breedte als in de diepte.

Vrijwel alle plaatsnamen van Neerpelt zijn in deze studie verwerkt als bewijs- en illustratiemateriaal. Van elk toponiem worden de oudste vorm en de belangrijkste jongere varianten gegeven. De volgorde van de ekserpten, gevolgd door datum en bronaanduiding, is kronologisch. Toponiemen die enkel uit de volksmond zijn opgetekend, krijgen als bronvermelding V = volksmond. Na de ekserpten volgt eventueel een kadastrale omschrijving, met aanduiding van : 1. kadastrale sektie en nummer (verwijzend naar één van de bijgevoegde toponymische kaarten), 2. de grootte.

Sommige toponiemen worden — gezien hun belangrĳkheid — op diverse plaatsen geciteerd. Opgave van de varianten en bronvermelding gebeuren in dit geval slechts éénmaal. Bij een gebeurlijke tweede of derde vermelding van het betreffende toponiem wordt enkel de oudste vindplaats gegeven met verwijzing naar de eerste vermelding.

De ingelaste etymologische verklaringen zijn zo bondig mogelijk gehouden. Hierbij wordt verwezen naar de diverse woordenboeken en de vakliteratuur. Dit laatste gebeurt als volgt : LINDEMANS (1946 : 20), d.w.z. publikatie van J. LINDEMANS (zie bibliografie onder LINDEMANS), boek, resp. artikel, gepubliceerd in 1946, blz. 20. Indien een auteur in hetzelfde jaar twee of meer in deze studie vermelde werken heeft geschreven, zijn deze van elkaar onderscheiden door de toevoeging van leettertekens achter het jaartal, bijv. 1970a, 1970b, enz.

De opgegeven naamkundige bibliografie is voor een onomasticus vrij summier : ze bevat enkel die studies waarnaar bij de verklaring van de in dit werk behandelde plaatsnamen verwezen wordt.

Na de ekserpten wordt eventueel verwezen naar één van de vijf toponymische kaarten, die als bijlagen bij deze studie gevoegd zijn. De vijf kaarten beslaan het hele grondgebied van Neerpelt en komen overeen met de kadastrale sekties (A 1-2, B, C, D). Het geheel geeft een beeld van Neerpelt omstreeks 1750. De toponymische benamingen zijn voluit op de kaarten aangebracht, met daaronder de kadastrale nummer(s).

BRONNEN EN BIBLIOGRAFIE

1. ONUITGEGEVEN BRONNEN

1.1. RIJKSARCHIEF HASSELT (RAH)

1.1.1. Gichtregisters van de Schepenbank van Pelt (G)

G 41, 1502-31	57, 1672-80
42, 1532-52	58, 1680-84
43, 1552-62	59, 1684-88
44, 1562-69	60, 1689-1706
45, 1570-76	61, 1707-16
46, 1576-83	62, 1716-20
47, 1583-98	63, 1738-48
48, 1598-1609	64, 1748-54
49, 1609-16	65, 1754-58
50, 1616-23	66, 1758-66
51, 1624-41	67, 1766-70
52, 1641-49	68, 1772-80
53, 1649-56	69, 1780-84
54, 1657-61	70, 1784-89
55, 1661-65	71, 1790-96
56, 1665-72	

1.1.2. Testamenten en huwelijksvoorwaarden (TH)

TH 72, 1580-1632
73, 1632-1674
74, 1674-1694

1.1.3. Cijnshof van Floreffé (CF)

CF 83, Verheffingen en cijnzen, 1580-86
84, id., 1580
85, id., 1581-87
86, Gichten, 1643-89

1.1.4. Losse stukken (BL)

BL 31 t/m 52 : Pelt, losse stukken, bundels 31-52
(ongeordeend).

1.1.5. Notariaat

- Baplu : P. J. Baplu, notaris te Eksel, minuten 1853-58.
 Brouwers : L. J. Brouwers, notaris te Peer, 1630-54.
 Buijvoets : P. Buijvoets, notaris te Neerpelt, 1697-1711
(register).
 Ceysens : J. M. Ceysens, notaris te Neerpelt, minuten
1815-17.
 Clercx : J. M. Clercx, notaris te Neerpelt, minuten
1806-29.
 Knuijsen : H. Knuijsen, notaris te Neerpelt, minuten
1738-40.
 Maes : H. Maes, notaris te Overpelt, minuten 1709-22.
 Mardaga : 1) P. H. Mardaga, notaris te Overpelt, 1771-89
(losse stukken).
 2) J. Mardaga, id., minuten 1777-93.
 Michels : H. Michels, notaris te Kleine-Brogel, 1745-57
(losse stukken).
 Misotten : 1) E. H. Misotten, notaris te Overpelt, minuten
1840-60.
 2) I. H. Misotten, id., minuten 1861-75.
 Morren : J. Morren, notaris te Peer, minuten 1814-49.
 Rijcken : J. J. Rijcken, notaris te Overpelt, minuten
1751-63.
 Smolders : J. Smolders, notaris te Overpelt, 1711-12
(register).
 Spaas : M. Spaas, notaris te Hamont, minuten 1840-62.
 Wilsens : J. F. Wilsens, notaris te Peer, minuten 1850-71.

1.2. RIJKSARCHIEF NAMEN

CAF : Cartulaire de l'Abbaye de Floreffe de 1292, contenant
des copies de 1121-92.

1.3. ARCHIEF VAN DE ABDIJ VAN AVERBODE (AV)

- AV 1 : Charterverzameling.
 346 : Cijnsboek, 1579.
 347 : Cijnsboek, 1579-1629.
 349 : Cijnsboek, 1779-95.
 372 : Cijnsboek, 1706-62.

- AVR 1 : Register 1 : kopieën van charters, einde 15de eeuw.
 2 : Register 2 : kopieën van charters, einde 15de eeuw.
 20 : Register 20 : kopieën, 16de eeuw.

1.4. GEMEENTEARCHIEF VAN NEERPELT (RIJKSARCHIEF HASSELT)

- GN 1 : Extracten uit de schatregisters en belastingen over eigendommen, 1608-1744 (Bundel 33).
 2 : Grenzen van de tienden, 1653, 1662 (losse stukken).
 3 : Gemeenterekeningen, 1675-1707 (Bundel 47).
 4 : Schansboek van de Broeseinderschans, 1719-1821 (Bundel 56).
 5 : Schansboek van de Herenterschans, 1703-1822 (Bundel 55).
 6 : Schatboek, 1780.

1.5. PAROCHIEARCHIEF VAN NEERPELT (PN)

1.5.1. Rijksarchief Hasselt :

- PN 3 : Rekeningen van de Armentafel, 1735-1822 (Bundel 21).
 4 : Extractum ex registro Beneficium St. Nicolai et Sebastiani, 1762 (Bundel 12).
 5 : Register van het beneficie onder aanroepinge van de heijlige Nicolaus en Sebastianus, 1802-35 (Bundel 17).

1.5.2. Pastorij :

- PN 1 : Stokregister der ontvangsten, 1834 vv.
 2 : Akte betreffende de openbare verhuring der kerkgoederen van Neerpelt, 1909.

1.6. GEMEENTEARCHIEF VAN OVERPELT (GO)

- GO 1 : Reeks perkamenten uit de 15de-16de eeuw, genummerd van 1 tot 16.
 2 : Memorieboek (einde 15de - begin 16de eeuw), opgesteld door Antonis Vanden Steen, sekretaris van de Schepenbank van Pelt.

- 5 : Register der gemeijnt Overpelt concernerende de limietscheidinge, de breete der weegen en andere notabele stukken (kopieën van allerlei dokumenten uit de 16de-18de eeuw).
- 18 : Lemietschijdinge Overpelt-Neerpelt, 1770.

1.7. PAROCHIEARCHIEF VAN OVERPELT (PO)

PO 14 : Stokregister der titels van de Kerkfabriek van Overpelt (1ste helft 19de eeuw).

1.8. PRIVAAT ARCHIEF

BROUWERS : Memorieboek Brouwers, ± 1780 (kopie van een verdwenen register uit het parochiearchief van Overpelt).

1.9. KADASTER

Kad. 1844 : Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, 1844.

2. UITGEGEVEN BRONNEN

- Barbier : V. BARBIER, Histoire de l'abbaye de Floreffe, I (histoire), II (documents). *Namur*, 1892.
- Cart. St. Lamb. : Cartulaire de l'église de Saint-Lambert de Liège, V (E. PONCELET, 1913), VI (Id., 1933).
- Coenen : J. COENEN, Limburgsche oorkonden. I-IV. *Maaseik*, 1932-44.
- Moors : J. MOORS, De oorkondentaal in Belgisch-Limburg van circa 1350 tot 1400. *Tongeren*, 1952.
- Piot : Ch. PIOT, Cartulaire de l'abbaye de Saint-Trond. I-II. *Bruzelles*, 1870-74.
- Pirenne : H. PIRENNE, Le livre de l'abbé Guillaume de Ryckel (1249-1272). *Bruzelles*, 1896.

3. KAARTEN EN PLANS

- B 1845 : Atlas der Buurtwegen van Neerpelt. Gemeentehuis.
- F 1777 : Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden. Brussel, 1777.

- GM : Moderne wegenkaart van de gemeente Neerpelt.
 MK : Kaart van België, opgesteld en gedrukt door het Militair Geografisch Instituut, schaal 1/20.000.
 PDK : Pedologische kaart van Neerpelt, opgesteld door het Centrum voor bodemkartering te Leuven.
 VDM 1846 : Ph. VANDERMAELEN, Carte de la Belgique au 1/20.000. *Bruxelles*, 1846-1854.

4. LITERATUUR

- ANTW. IDIOT. P. J. CORNELISSEN en J. B. VERVLIEET, *Idioticon van het Antwerpsch dialect, I-IV (K.V.A.)*. *Gent*, 1899-1903. Aanhangsel. *Gent*, 1906. Bijvoegsel I-III (K.V.A.). *Turnhout*, 1936-39.
- BACH, A. (1953). *Deutsche Namenkunde, II, 1-2 : Die deutschen Ortsnamen*. *Heidelberg*.
- BEHETS, J. (1969). De plattelandsgemeente in het graafschap Loon en het omliggende van de vroege middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie. *Bokrijk*.
- BLOK, D. P. (1968). De Franken, hun optreden in het licht der historie. *Bussum*.
- BRABANTS HEEM : *Brabants Heem, Tweemaandelijks tijdschrift voor Brabants heem- en oudheidkunde*. Bergen op Zoom-Eindhoven, I (1949).
- BUSSELS, M. (1948). De eigen aard der teuten. In : *Miscellanea J. Gessler I : 241-45*. *Antwerpen*.
- BUSSELS, M. (1957). De teuten in de geschiedenis. *Het Oude Land van Loon* 12 : 169-83. *Hasselt*.
- CARNOY, A. (1948). *Origines des noms des communes de Belgique, I-II*. *Louvain*.
- CONINX, J. Neerpelt, korte geschiedkundige schets. *Neerpelt, s.d.*
- DE CORSWAREM, G. (1855). *Mémoire historique sur les anciennes limites et circonscriptions de la province de Limbourg*. *Bruxelles*.
- DE MEYER, M. (1944). Rogge-koren. Taalkundig aspect van een volkskundig onderzoek. In : *Feestbundel H. J. Van de Wijer II : 369-78*. *Leuven*.
- DE MOREAU, E. (1940). *Histoire de l'église en Belgique, t. I*. *Bruxelles*.
- DE PLOEY, J. (1961). Morfologie en kwartairstratigrafie van de Antwerpse Noorderkempen. *Acta Geographica Lovaniensia* 1. *Leuven*.

- DE VRIES, J. (1963/65). *Nederlands Etymologisch Woordenboek. Leiden.*
- DITTMAYER, H. (1963). *Rheinische Flurnamen. Bonn.*
- DUSSART, F. (1936). *Les landes campinoises et leur mise en valeur. Cercle des géographes liégeois. Travaux du Séminaire de Géographie de l'Université de Liège, fascicule 49. Liège.*
- EYLENBOSCH, E. (1970). *De Wendakker. Bijdragen en Mededelingen der Dialectencommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam XXXVIII. Amsterdam.*
- ENGELEN, G. (1935). *De militaire organisatie van het Loonsche platteland in de XVIde en XVIIde eeuw. Gestencilde uitgave. Hasselt.*
- FRANCK-VAN WIJK (1929). *Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal. Tweede druk door N. van Wijk. 's-Gravenhage. Supplement door C. B. van Haeringen, 's-Gravenhage, 1936.*
- GESSLER, J. (1940). *Proeve van een Oudhasseltsch glossarium. Hasselt.*
- GOBLET D'ALVIELLA (1927). *Histoire des bois et forêts de Belgique, t. I. Paris-Bruxelles.*
- GOOSSENAERTS, J. (1956/58). *De taal van en om het landbouwbedrijf in het Noordwesten van de Kempen (K.V.A. VI, 7). Gent.*
- GOOSSENS, J. (1963). *Semantische vraagstukken uit de taal van het landbouwbedrijf in Belgisch-Limburg, I-II. Antwerpen.*
- GYSELING, M. (1960). *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226). Tongeren.*
- HELSEN, J. (1935). *Rond het woord „uitvang” (Bijlage VI). Leuven.*
- HELSEN, J. (1938). *Plaatsnamen der Antwerpsche Kempen (Toponymica VI). Leuven-Brussel.*
- HELSEN, J. (1944). *Toponymie van Noorderwijk (Nomina Geographica Flandrica, Monografie III). Tongeren.*
- JANSEN, J. C. G. M. (1965). *Geschiedenis van de landbouw in Limburg, 1750-1914. Assen.*
- KILIAAN. *Kiliani etymologicum teutonicae linguae (uitg. G. van Hasselt). Leiden, 1777.*
- KLUGE, F. & MITZKA, W. (1963¹⁹). *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, bearbeitet von W. Mitzka. Berlin.*

- LEYNEN, H. (1932). Grensbepaling tussen Overpelt en Neerpelt. *Limburg* 14 : 15-18, 44-47, 80-82. Maaseik.
- LEYNEN, H. (1942). Overpelt tijdens de oorlogen in de 16de en 17de eeuw. *Verzamelde Opstellen* 17 : 61-71. Hasselt.
- LINDEMANS, J. (1930). Toponymie van Opwijk (Nomina Geographica Flandrica, Monografie I). *Brussel*.
- LINDEMANS, J. (1936). Brabantsche plaatsnamen, Beert (Toponymica II, 6). *Leuven-Brussel*.
- LINDEMANS, J. (1940). Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt, I : De heemnamen en -ingeformaties. De kouternamen (Nomina Geographica Flandrica, Studie V, 1). *Brussel*.
- LINDEMANS, J. (1946). Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt, II : De namen van het bouwland en van het grasland (Nomina Geographica Flandrica, Studie V, 2). *Brussel*.
- LINDEMANS, J. & THEYS, C. (1948a). Brabantse plaatsnamen, Dworp (Toponymica II, 10). *Leuven-Brussel*.
- LINDEMANS, J. (1948b). Volkskunde en plaatsnaamkunde (Bijlage XXVII). *Leuven*.
- LINDEMANS, J. (1954). Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt, III : De -zele en -hovenamen (Nomina Geographica Flandrica, Studie V, 3). *Brussel*.
- LINDEMANS, P. (1952). Geschiedenis van de landbouw in België, I-II. *Antwerpen*.
- LYNA, J. (1936). De Kempische langgevelhoeve. In : De Limburgsche Kempen : 245-62. *Hasselt*.
- LYNA, J. (1941). De territoriale gerechtshoven van het graafschap Loon. *Verzamelde Opstellen* 16 : 55-72. Hasselt.
- LYNA, J. (1946). Het graafschap Loon. *De Tijdspiegel* I, 6. Hasselt.
- LYNA, J. (1956). Het graafschap Loon. *Beringen*.
- MANSION, J. (1935). De voornaamste bestanddelen der Vlaamsche plaatsnamen (Nomina Geographica Flandrica, Studie III). *Brussel*.
- MELCHIOR, J. (1915). De teuten. *Limburgsche Bijdragen* 13 : 57-129. Hasselt.
- MED. *Mededeelingen, uitgegeven door de Vlaamsche Toponymische Vereeniging te Leuven*. Leuven, I (1925) — XXII (1946). Sedert 1947 : *Mededeelingen uitgegeven door de Vereniging voor Naamkunde te Leuven*. Leuven, XXIII (1947) — XXV (1949). Sedert 1950 : *Mededeelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam*.

- Leuven, XXVI (1950) — XLIV (1968). Voortgezet door *Naamkunde*, I (1969) —
- MNL. WB. E. Verwijs & J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek. 's-Gravenhage, 1885-1929.
- MOERMAN, H. J. (1956). Nederlandse plaatsnamen. Een overzicht (Nomina Geographica Flandrica, Studie VI). *Brussel*.
- MOLEMANS, J. (1970a). Kamp en look in een menggebied. *Naamkunde* 2 : 13-33. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1970b). Van persoonsnaam naar toponiem. *Naamkunde* 2 : 192-207. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1971). De naamgeving in relatie tot de bodemgesteldheid, het reliëf en de begroeiing. *Naamkunde* 3 : 163-85. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1972). Intern- en extern-lokaliserende voorzetsels bij Limburgse toponiemen. *Naamkunde* 4 : 163-208. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1973a). Adjektivische -er-afleidingen bij toponiemen. *Naamkunde* 5 : 134-59. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1973b). Plaatsnamen op -is in de Limburgse Kempen. *Limburg* 52 : 183-92. Hasselt.
- MOLEMANS, J. (1973c). Kempische buurtschappen en hun benaming. *Limburg* 52 : 255-65. Hasselt.
- MOLEMANS, J. (1973d). Limburgse plaatsnamen, Kaulille (Toponymica XXII, 1). *Leuven-Brussel*.
- MOLEMANS, J. (1973e). Bijdrage tot de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de Limburgse Kempen, voornamelijk in het licht van de namenvoorraad. *Naamkunde* 5 : 270-332. Leuven.
- MOLEMANS, J. (1974a). De naam (Neer-, Over-) Pelt. *Limburg* 53 : 36-37. Hasselt.
- MOLEMANS, J. (1974b). Limburgse plaatsnamen, Kleine-Brogel (Toponymica XXII, 2). *Leuven-Brussel*.
- MUNAUT, A. V. (1967). Recherches paleo-écologiques en basse et moyenne Belgique. *Acta Geographica Lovaniensia* 6. Louvain.
- NAAMKUNDE : zie Med.
- PARMENTIER, R. A. (1938). Indices op de Brugsche Poortersboeken, I (1418-1450), II (1450-1794). *Brugge*.
- PAULISSEN, E. (1970). De geomorfologie van de Limburgse Kempen. *De Aardrijkskunde* 21 : 3-48.
- RHEIN. VJBL. *Rheinische Vierteljahrsblätter*. Bonn, I (1931) —
- SCHOENFELD, M. (1950^a). Veldnamen in Nederland. *Amsterdam*.
- SCHOENFELD, M. (1955). Nederlandse waternamen (Nomina Geographica Flandrica, Studie VI). *Brussel*.

- SCHOENFELD, M. (1964⁷). Historische grammaica van het Nederlands. Nieuwe uitgave verzorgd door A. van Loey. *Zutphen*
- SCHOOFS, F. (1943). De gemeene heide in de Limburgsche Kempen. Onuitgegeven doctoraal proefschrift. *Leuven*.
- SCHUERMANS, L. W. Algemeen Vlaamsch Idioticon. *Leuven*, 1865-70. Bijvoegsel. *Leuven*, 1883.
- SLICHER VAN BATH, B. H. (1944). Mensch en land in de middel-eeuwen, I-II. *Assen*.
- SMITH, A. H. (1956). English place-name elements, I-II. *Cambridge*.
- STALLAERT, K. Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen, I-II. *Leiden*, 1890.
- TAVERNIER-VEREECKEN, C. (1968). Gentse naamkunde van ca. 1000 tot 1253. *Tongeren*.
- VAN DALE (1969⁸). Groot Woordenboek der Nederlandse Taal. Achtste druk door C. Kruyskamp. 's-Gravenhage.
- VANDENBUSSCHE, L. (1955). Onze volkstaal voor kruiden en artsenijen. *Menen*.
- VAN DER VAEREN, J. (1930). De voornaamste feiten uit eene eeuw geschiedenis van den Belgischen landbouw, 1830-1930. *Leuven*.
- VAN DER VELDEN, J. (1968). Toponymie van Hamont, Achel en St.-Huibrechts-Lille. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling. *Leuven*.
- VAN GORP, J. (1935). Donknamen in de provincie Antwerpen (Bijlage VIII). *Leuven*.
- VAN HOUTTE, J. A. (1964). Economische en sociale geschiedenis van de lage landen. *Antwerpen*.
- VAN LOON, J. B. (1965). Water en waternamen in Noord-Brabants Zuidwesthoek (Toponymica XX). *Leuven-Brussel*.
- VAN PASSEN, R. (1962). Toponymie van Kontich en Lint (K.V.A. VI, 86). *Gent*.
- VAN PASSEN, R. & ROELANDTS, K. (1967). Toponymie van Wilrijk (Nomina Geographica Flandrica, Monografie VII). *Leuven-Brussel*.
- VERBIST, H. (1938). Saint-Willibrord, apôtre des Pays-Bas et fondateur d'Echternach. *Bruges*.
- VERHULST, A. (1964). Het landschap in Vlaanderen. *Antwerpen*.
- WNT. Woordenboek der Nederlandsche Taal. 's-Gravenhage-Leiden, 1892 vlg.

5. AFKORTINGEN

a	are	kelt.	Keltisch
acc.	accusatief	kop.	kopie
adj.	adjektief	lat.	Latijn(s)
bet.	betekenis	m.	mannelijk
blz.	bladzijde	m.a.w.	met andere woorden
bnw.	bijvoeglijk naamwoord	m.b.t.	met betrekking tot
b.v.	bijvoorbeeld	min.	(notaris)minuut
ca	centiare	mndl.	Middelnederlands
ca.	circa	mv.	meervoud
cfr.	conferatur	ndl.	Nederlands
dat.	datief	nl.	namelijk
d.d.	de dato	nr(s).	nummer(s)
dgl.	dergelijke	o(nz).	onzijdig
d.i.	dit is	o.a.	onder andere
dial.	dialektisch	o.c.	opere citato
dl.	deel	ofra.	Oudfrans
d.m.v.	door middel van	ohd.	Oudhoogduits
du.	Duits	o.i.	onzes inziens
d.w.z.	dit wil zeggen	o.m.	onder meer
e.	eeuw	ondl.	Oudnederlands
e.a.	en andere(n)	p.	pagina
e.d.	en dergelijke(n)	pln.	plaatsnaam
eng.	Engels	psn.	persoonsnaam
enk.	enkelvoud	s.d.	sine dato
f.	folio	s.l.	sine loco
fa.	familie	subst.	substantief
fn.	familienaam	s.v.	sub voce
fra.	Frans	t.o.v.	ten opzichte van
gen.	genitief	V	volksmond
germ.	Germaans	vb.	voorbeeld(en)
got.	Gotisch	vgl.	vergelijk
ha	hektare	vlg.	volgende
ibid.	ibidem	vn.	voornaam
i.c.	in casu	vnl.	voornamelijk
id.	idem	vr.	vrouwelijk
igm.	Indogermaans	vs.	versus
inz.	inzonderheid	ww.	werkwoord
i.p.v.	in plaats van	zgn.	zogenaamd
i.v.m.	in verband met	znw.	zelfstandig naamwoord
kad.	kadaster, kadastraal		

I. INLEIDENDE KERKELIJKE EN GEMEENTELIJKE GESCHIEDENIS

1. KERK (1)

1.1. Over de eerste geloofsverspreiding in de Limburgse Kempen is weinig met zekerheid bekend. De kapel van het gehucht het Herent (2) is, naar men aanneemt, ouder dan de in de 13de eeuw ontstane parochiekerk; de stichting van deze kapel wordt toegeschreven aan de H. Willebrordus, die inderdaad een tijd in Taxandrië verbleef (VERBIST 1938 : 213 en DE MOREAU 1940 : 99-100). De kapellen van het Lindel en het Hoksent uit de buurdorpen Overpelt en Eksel zouden ook tot de oudste bidplaatsen van de streek behoren en eveneens gesticht zijn door Willebrordus. Deze hypothese vindt kracht in het feit, dat de plaatsen Hoksent en Lindel in het testament van Willebrordus vermeld worden : 710 kop. 1191 *hoccascaute* (GYSSSELING) 1960 : 503 ; 712 kop. 1191 *leuetlaus* (lees : *lendlaus*) (Id. 1960 : 618).

De Herenterkapel, sinds 1945 officieel erkend als kapelanie, werd een tiental jaren geleden vervangen door een moderne kerk; thans verkeert de oude kapel in een vervallen toestand.

1.2. De parochie behoorde tot het bisdom Luik, aarts-

(1) Lit. : G. SIMENON, Notes pour servir à l'histoire des paroisses qui dépendaient de l'abbaye de St-Trond, in : *Bulletin Société Art Histoire Liège* (1908), 128-35 ; M. BUSSELS, De bezittingen van de abdij van Sint-Truiden te Pelt, in : *Verzamelde Opstellen* (1941), 147-59.

(2) De oudst bekende vermelding is : *Capelle van hernt*, 1594, TH 72, 94.

dekenij van de Kempen, dekenij Woensel tot 1559, daarna Beringen.

De parochiekerk van Neerpelt is een 13de-eeuwse stichting. In 1254 meldt Willem van Rijckel, abt van Sint-Truiden, dat de kerk van Neerpelt een aan zijn gezag onderworpen investitutus heeft (PIRENNE 1896 : 72). Het feit dat de parochiekerk van Neerpelt niet aan St.-Trudo is toegewijd, maar aan St.-Nikolaas, die eerst na 1100 in het bisdom vereerd werd, wijst eveneens op een late stichting.

De abt van Sint-Truiden bezat te Neerpelt het begeevingsrecht, de grote tienden (1) en de kleine tienden, behalve die in het gehucht het Herent, die aan de abdij van Averbode toekwamen (2). Toen in 1589 het klein-seminarie van Sint-Truiden gesticht werd, schonk de abt aan deze instelling het recht op de inkomsten van de tienden van Neerpelt. De burgemeesters van Neerpelt gingen om de drie of zes jaar naar Sint-Truiden om een huurkontraakt af te sluiten voor de tienden (3).

1.3. Van het laathof van Sint-Truiden zijn geen archiefstukken bewaard gebleven. In de 16de-eeuwse gichtregisters van de Schepenbank van Pelt worden wel herhaaldelijk vermeldingen aangetroffen als „zijn verschenen voor meier en laten in de hof van de abt van St.-Truiden” (4). Vanaf de tweede helft van de 16de eeuw werden de laathoven van Floreffé (te Overpelt) en St.-Truiden blijkbaar

(1) *Die groote thiende van Neerpelt*, 1662, G 55, 95 v.; 1673, G 57, 18.

(2) *Die cleijn thiende toegehorende den goidshuijse van Auerbode binnen Neerpelt onder het gehucht het Hent*, 1647, G 52, 220 v.; *het convent en het clooster van Auerbode heeft onder het gehucht van het Herent thinde leggen*, 1653, GN 2.

(3) RAH, Fonds Neerpelt, Bundel 8 : verpachtingen 1609, 1615, 1654, 1663, 1670, 1676, 1694, 1786.

(4) G 41, 18, 57, 73 v., 74 v. e.v.

verenigd, zoals uit de volgende vermelding d.d. 1579 mag blijken : „Meester Ghielis Schoiffkens, Willem Praets, Hendrijck Stapparts, Anthonis vanden Steene, *laten des abs van Floreffe ende Sint-truijden*” (1).

2. GEMEENTE

2.1. Neerpelt vormde met Overpelt, Kaulille en Kleine-Brogel de schepenbank van Pelt, zetelend te Overpelt, die Loons recht sprak en in beroep ging bij de schepenen van Vliermaal. De schepenbank van Pelt ressorteerde onder het ambt of drossaardschap Pelt-Grevenbroek, één van de zes ambten of drossaardschappen waarin het graafschap Loon — dat in 1366 met het prinsbisdom Luik verenigd werd — gerechtelijk en administratief ingedeeld was.

2.2. De gemeente werd bestuurd door burgemeesters of gezworenen, om het jaar verkozen door de gemeentenaren. Het aantal burgemeesters stemde overeen met dat van de vier gehuchten : „*Neerpelt heeft vier gehuchten te weten Broesijnde, Boseijnde, Groetheijde ende Herent*” (1653, GN 2).

De ambtsaanvaarding der burgemeesters had jaarlijks op een vaste datum plaats, nl. één week voor Pinksteren : „*Rekeninghe Dierck Sengers met consorten als borghemesters sedert sondaches voor sincxten iaers 1675 tot sondaeghes voor sincxten 1676*” (GN 3, 1).

De belangrijkste taak van de burgemeesters was de inning van de schat of de gemeentelijke belasting op de gronden. Vandaar werden zij ook wel eens schatheffers genoemd. Opdat iedereen zijn rechtmatig deel van de schat zou betalen, werden schatboeken opgesteld (2).

(1) G 46, 124.

(2) RAH, Fonds Neerpelt, Schatboek 1780.

II. LIGGING, GRENZEN EN INTERLOKAAL VERKEER

1. LIGGING

Neerpelt, kantonhoofdplaats, is een Noordlimburgse gemeente gelegen aan de Nederlandse grens. Neerpelt behoort tot het administratief arrondissement Maaseik en het gerechtelijk arrondissement Hasselt.

2. GRENZEN (fig. 1)

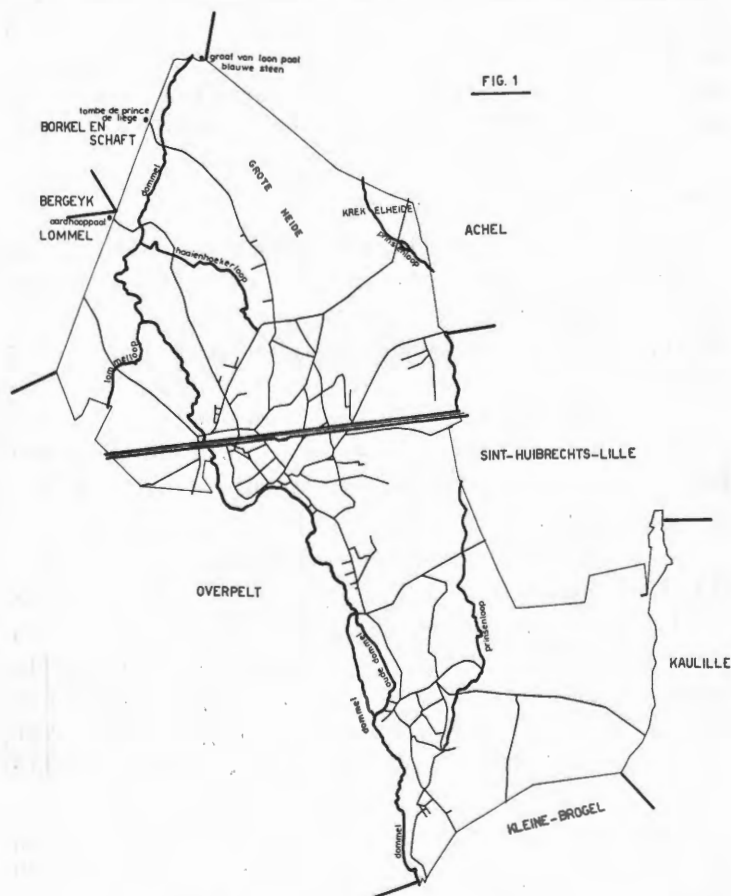
2.1. Waterlopen :

Soms vormen waterlopen de natuurlijke grenzen met buurgemeenten : De Dommel, resp. Oude Dommel scheiden Neer- en Overpelt, terwijl de Prinsenvloop over een lange afstand de grens tussen Neerpelt en St.-Huibrechts-Lille vormt.

De Dommel draineert het (Neer-, Over-) Pelts grondgebied in zuidnoordelijke richting en ontvangt het water van de andere Peltse beken. De oudste vormen van deze waternaam zijn : 704 kop. 1191 *dutmala*, 710 kop. 1191 *dudmala*, 726 kop. ± 1222 *duthmala* (GYSSELING 1960 : 277) ; 1340 *didmella*, id. *dumella*, 1474 *dommele* (1). De etymologie van Dommel is duister. CARNOY (1948 : 169) brengt het tweede lid *-mala* in verband met lat. *mallum* „vlek, plek” en het eerste bestanddeel *dud-*, *dut-* met (lis)odde. Dezelfde verklaring stelt MANSION (1935 : 35,

(1) A. P. DE BONT, De riviernaam Dommel. *Mededelingen van het Instituut voor Naamkunde* 42 (1966), 17-18.

104) voor. DE BONT, o.c., ziet een mogelijk verband tussen *dud-*, *dut-* en de igm. wortel *dhā* „draaien” : (water) met draaiende plekken (vanwege de vele wielen of draaikolken).

De Prinsenvoer ontspringt in de Kleine Prinsenvoer in het Herent, vandaar het eerste lid *prinsenvoer*-. De naam is vrij jong en wordt voor het eerst vermeld in de

Atlas der Buurtwegen (1845) : *princenloop*. De oudere benaming is *rijt* : 1653 een loepken lopende deur het holsterbroeck soo linie recht tot cleijnenbrogel genoemd *die rijt* (GN 2). Mndl. *rijt* (Mnl. Wb. VI, 1403), mnd. *ride* (DITTMAYER 1963 : 246-47) gaan op dezelfde basis terug als Rijn, nl. igm. **rei* „stromen”, met *n*-suffiks in Rijn en met dentaal suffiks in rijt. Zie over deze waternaam SCHÖNFELD (1955 : 188 vv.) en VAN LOON (1965 : 37-38).

2.2. Konventionele grenzen

In de tweede plaats zijn er de konventionele grenzen dwars door de heide, zoals die tussen Neerpelt en Overpelt/Lommel/Borkel en Schaft, en tussen Neerpelt en Achel. Deze grenzen waren destijds niet altijd nauwkeurig afgebakend en waren dan ook het voorwerp van grensbetwistingen. Wanneer inwoners van het ene dorp of gehucht op de aangrenzende heide van een buurgemeente heide gingen maaien of turf steken, ontstonden processen die gebeurlijk lang aansleepten (1).

De *Krekelheide* (2), een stuk gemene heide van 27 ha. (kad. : A 187-92, B 25), herinnert aan een vroegere heide-twist tussen Neerpelt en Achel/St.-Huibrechts-Lille, i.c. tussen de prinsbisschop van Luik en de heer van Grevenbroek (DE CORSWAREM 1855 : 284-85). Grevenbroek (Hamont, Achel en St.-Huibrechts-Lille), dat de grens tussen Brabant en het graafschap Loon vormde, maakte

(1) Bijv. : Neerpelt tegen Achel en St.-Huibrechts-Lille (RAH, Fonds Neerpelt, Bundel 33) ; Neerpelt tegen Kaulille, 1731 (id., Bund. 36) ; Neerpelt tegen Kleine-Brogel, 1744 (id., Bund. 37) ; Neerpelt tegen Achel en St.-Huibrechts-Lille, 1761 (id., Bund. 35) ; Neerpelt tegen Overpelt, 1764-71 (id., Bund. 38). — Zie in dit verband ook : SCHOORS (1943 : 143-95).

(2) *Krekel* = *krakeel* (twist, ruzie). Tegen de Neerpeltse Krekelheide liggen op Achels grondgebied de Krekelshoeven (VAN DER VELDEN 1968).

aanspraak op de Grote Heide op Neerpelts of Loons gebied. De prinsbisschop van Luik liet paalstenen plaatsen, die Robert van Arckel, heer van Grevenbroek, liet verwijderen, waarop de burcht van Grevenbroek bezet werd en de heerlijkheid bij dekreet van 24 mei 1401 bij het graafschap Loon ingelijfd werd.

In 1548 werd de grens vastgelegd tussen Brabant (Lommel, Bergeijk, Borkel) en Pelt (DE CORSWAREM 1855 : 304). Er werden zes grenstekens geplaatst, zoals blijkt uit een kopie d.d. 1611 van deze „palinge tusschen den lande van Brabant ende Loon” (GO 2, 51-54). Het eerste grensteken „eenen steenen pael in eenen put waer inne geworpen 14 keijen tot kennis ende lijcteken” (id., 51 v.) is op de kaart van VANDERMAELEN (1846-54) aangeduid als „Graef van Loon Pael”, en het tweede grensteken, eveneens een steenen paal, als „Tombe de Prince de Liège”. De derde grensaanduiding was een zandheuvel of „aerdhoop pael” (VANDERMAELEN), „alwaer sij eenen groten hoep inde aerde hebben doen grauen, corresponderende recht opten pael van bruguoort” (GO 2, 52).

In 1767 wordt de grenssteen tussen Borkel en Neerpelt — Graaf van Loon Paal (cfr. *supra*) — Blauwe Steen genoemd : *den paelsteen* schijdende de gemeijntes Borckel ende Neerpelt genaemt *den blauwen steen* (G 67, 147). Als grensstenen werden gewoonlijk blauwe arduinen stenen aangewend ; cfr. de volgende tekst d.d. 1761 naar aanleiding van de herstelling van een grenspaal tussen Neerpelt, Achel en Sint-Huibrechts-Lille : „In de heijde, op het schijden van Neerpelt, Achel en St-Huijberts-Lille, alwaer wij hebben bevonden *eenen blauwen arduijn*, geteekent int lanck uijtgekapt limieten Neerpelt” (G 67, 356).

Op 10 oktober 1770 werden de grenzen tussen Neer- en Overpelt nauwkeurig afgepaald (GO 18). Zie hierover ook LEYNEN 1932. De door de Dommel en de Oude Dommel

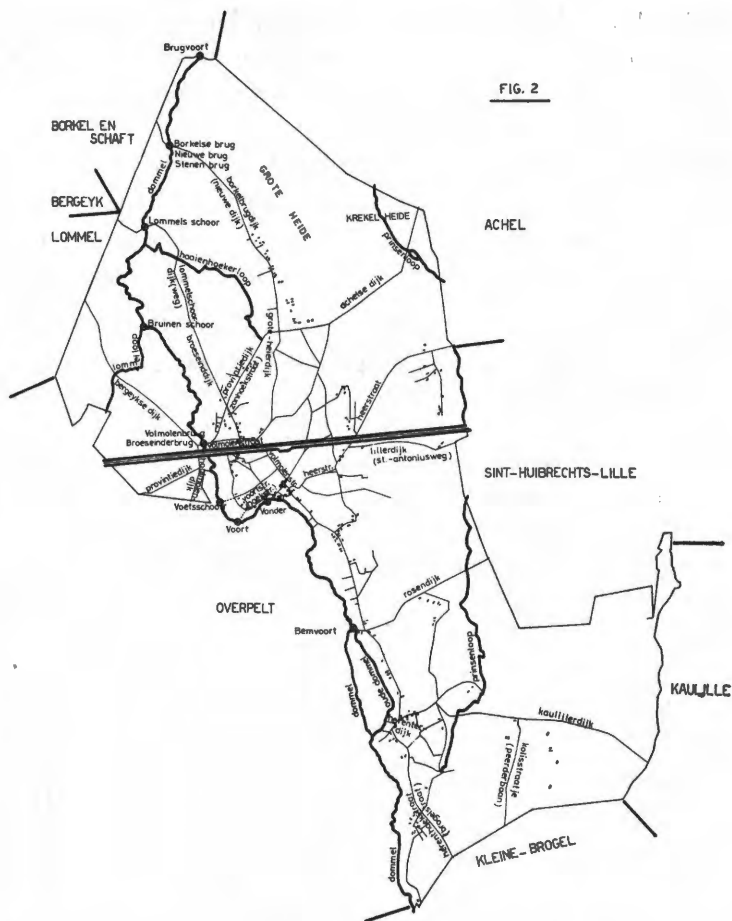
gevormde oostelijke grens stelde weinig problemen, in tegenstelling met de noordelijke grens in de open heide, waarvoor 5 grote en 26 kleine zandheuvelds werden opgeworpen. De twee gemeenten sloten tevens een akkoord om de heuvelds jaarlijks te inspekteren en eventueel te laten aanhogen.

Een deel van de loop van de rivier de Dommel werd — vermoedelijk in de 15de-16de eeuw — verlegd, nl. tussen de gehuchten Heesakker (Overpelt) en Herent (Neerpelt). De oude loop werd sindsdien Oude Beek of Oude Dommel genoemd, bijv. : *die alde beeck*, 1530, G 41, 120 ; *die alde dommele*, 1653, GN 2. In diverse dokumenten wordt er later met nadruk op gewezen, dat tussen het Heesakker en het Herent de Oude Dommel de grens tussen Neer- en Overpelt vormt en niet de (Nieuwe) Dommel.

3. INTERLOKAAL VERKEER (fig. 2)

3.1. Soorten verkeerswegen

De wegen werden vroeger naar hun gebruik en breedte onderscheiden en ingedeeld. Antonis Vanden Steen, sekretaris van de Schepenbank van Pelt, noteerde in een register (GO 2) de belangrijkste gebeurtenissen uit de tweede helft van de 16de eeuw, toen de bewoners van de Limburgse Kempen voortdurend last hadden van doortrekkende en plunderende soldaten (cfr. VII. 5.2). Vanden Steen vermeldt o.m. dat het uitzicht van de gemeente Overpelt helemaal veranderd was en dat men het aanleggen van de steenweg van 1592 tot 1607 had moeten uitstellen. Vele inwoners hadden wegen verduisterd of toegelegd, mogelijk om het doortrekken van vreemde troepen te verhinderen : „*Teghens ghenige de welcke gedurende desen nederlantschen crijshandels van 42 jaeren herwarts die banen ende erffwegen met andere particuliere vaerten hebben*

toegeleet ende eigen gemaect (1610, GO 2, 1). Dit laatste gebeurde wellicht ook in de tweede helft van de 17de eeuw tijdens de Franse Oorlogen. Vandaar dat in het Land van Loon ordonnanties werden uitgevaardigd over de breedte der wegen ; van een dergelijke ordonnantie hebben wij een kopie d.d. 1679 ontdekt in de gichtregisters van Bocholt :

Extract uijt d informatie der loenschen lantrechten gelijk men tot Vliermael die hilt alwaer onder anderen staet als volgt van wegen ende straeten hoe wijt datse behooren te sijn (1) :

- 1) Een gemeijn voetpatt moet breet sijn drij voeten (2).
- 2) Een voetpadt daer bruijdegom gaet ende daermen die lijcken dracht die behooren breet te sijn sess voeten.

Het sijn de voetpaden doorheen de bebouwde landen, waarlangs de bewoners zich naar de kerk begeven, kerkpad (-stap, -weg) genoemd : *Den kerckpaet*, 1571, G 45, 71 ; *gelegen aen die kerckstap*, 1542, G 42, 108 ; *kerkstraet*, B 1845. Zulke wegen worden elders ook vaak mis- of lijckpad (-weg) genoemd, bijv. : 1562 *den lijckwech* (3), 1686 *den mespaet* (4).

- 3) Eenen voetpadt daer den moelenaer ter moelen waerdt drijft vijff voet.

Het betreft hier de bekende molenwegen die in nagenoeg iedere gemeente voorkomen : *Den molenwech*, 1571, G 43, 214 v. ; *molenstraet*, B 1845 ; *het molenstraetjen*, 1765, G 66, 585 ; *molendijck*, 1790, G 71, 45.

- 4) Een artgat daer wagen ende eechden ouergaen 12 voeten.

Rijweg voor karren (cfr. *die karre straete*, 1623, G 50, 335 r.v.), die zo breed diende te sijn, dat twee karren elkaar konden voorbijrijden. Hierop wijst wellicht de volgende tekst : „Alle eerffwegen behooren soo breedt te sien, dat met twee art karren gemackelijk kan wisselen” (GO 5 : 88).

- 5) Straeten die van deen dorp tot den anderen dorp gaen behooren wijt te sijn 16 voeten. — Zie hierover 3.2.
- 6) Straeten gaende van eener stadt ten anderen 24 voeten.
- 7) Die straeten gaende vanden eenen lande ten anderen 32 voeten.

(1) RAH, Bocholt gichten nr. 9, 99.

(2) Eén voet is \pm 30 cm.

(3) RAH, Houthalen gichten nr. 8, 4.

(4) Id. nr. 9, 154.

Alle wegen, ook de smalste voetpaden, waren gemeen „openbaar” bezit, dit in tegenstelling tot private veldwegen. Hierop wijzen frekwente vermeldingen met het bepalend bestanddeel gemeen : *den ghemeijnen kercken wech*, 1565, G 44, 62 ; *den ghemeijnen molenwech*, 1565, G 44, 59 v. ; *die gemeijn straet*, 1535, G 42, 43 v. ; *den gemeijnen voetpat*, 1634, G 51, 353 ; *den gemeijnen wech*, 1573, G 45, 131.

Algemeen verspreid zijn ook appellatieve uitdrukkingen zoals ('s) *herenweg*, *-straat* enz., waaruit dan namen als heerstraat zijn ontwikkeld : *op die heerstrate*, 1569, G 44, 199 ; *heerstraetdijk* (1), B 1845 ; *heerstraat*, GM. — Dat heer in dit geval zou gelijk te stellen zijn met heer 'leger' lijkt onwaarschijnlijk.

3.2. Interlokale verkeerswegen

Wegen die twee gemeenten onderling verbonden en die een breedte van 16 voet moesten hebben (cfr. supra), werden te Neerpelt en ook elders in de Kempen meestal *dijk* genoemd, in mindere mate *straat* of *weg*, uitzonderlijk en enkel bij recente straatnamen *baan*, *laan*, *dreef*.

Mndl. *dijc* betekende 1) opgehoogde grond tot waterkering, 2) poel, moeras (Mnl. Wb. II, 185-86). Uit de eerste betekenis ontwikkelde zich die van weg (zie WNT III, 2597-99). Volgens HELSEN (1944 : 73 en in *Med.* 1955 : 27) is een dijk in de Kempen gewoonlijk een verhoogde karweg in een depressiegebied. Dit lijkt ons niet nauwkeurig : meer dijken 'wegen' in de Limburgse Kempen liggen op de hoog of hoger gelegen gronden (doorheen bouwlanden, heidevelden, bossen enz.) dan in de beekdalgronden.

(1) Tautologische samenstelling, daar *dijk* = *straat*.

Wegen die Neerpelt met andere gemeenten verbindt zijn :

- 1) *Achelsen dijk*, B 1845 ; *Achelsendijk*, GM. — Van het gehucht de Grote Heide naar Achel.
- 2) *Bergijkschendijk*, B 1845 ; *Bergeikse Dijk*, MK ; *Bergeiksendijk*, GM. — Via Lommel naar de Noordbrabantse gemeente Bergeijk.
- 3) Een bemptken tuschen brugvoort ende *den nieuwen dijck* geleghen, 1561, G 43, 267 ; *ande nieuwe dick*, 1699, GN 3, 373 v. = *borkelbrugdijk*, B 1845. — Van het gehucht de Grote Heide naar de Noordbrabantse gemeente Borkel. Nieuw aangelegde dijk in het verlengde van de Grote-Heierdijk.
- 4) *Broeseinddijk*, B 1845. — Van het gehucht het Broeseinde naar de Lommelschoordijk (-weg), het verlengde van deze weg.
- 5) *Heereindhoeckstraet*, B 1845 = *Breughelstraat*, GM. — Van agglomeratie de Hoek (Herent) naar Kleine-Brogel.
- 6) Gelegen *aen den heijer dijck*, 1523, G 41, 61 v. ; = *de grootheirdijck*, 1683, G 58, 237 v. ; *grote heide dijk*, B 1845 = *Grote Heide*, GM. — Van het gehucht de Grote Hei(de), waarvan in de oudste attestaties een adjektivische -er-afleiding, naar de Nieuwe Dijk of Borkelbrugdijk.
- 7) Tot hernt *aenden dijck*, 1581, G 46, 180 v. = ghelegen *anden herntter dick*, 1581, Fl. 85, 44 ; *den henter dijck*, 1765, G 66, 585. — Verbindingsweg tussen het Herent (Neerpelt) en het Heesakker (Overpelt).
- 8) *Houtmolendijk*, B 1845. — Van Neerpelt naar het gehucht de Houtmolen te Overpelt. Thans *Rallylaan*

genoemd, ter herinnering aan een in de jaren vijftig aldaar gehouden scoutsrally.

- 9) *Caulillerdijk*, B 1845 ; *Kaulillerdijk*, GM. — Weg leidend naar de buurgemeente Kaulille.
- 10) *Kolisstraetje*, B 1845 = *Peerderbaan*, GM. — Weg die via Kleine-Brogel naar Peer leidt ; van Peer is een *-er*-afleiding gevormd met ingevoegde *d* tussen *r - r*.
- 11) *Lillerdijk*, B 1845 = *St.-Antoniusweg*, GM. — Van de Heerstraat naar (St.-Huibrechts-)Lille.
- 12) *Den lommel schoor weg*, 1771, BL 25 = *lommelschoordijk*, B 1845 = *den dommel schoorwegh*, 1770, G 67, 392. — Het verlengde van de Broeseinddijk : weg leidend naar Lommel over het Lommels Schoor (cfr. 3.3).
- 13) *Provintiedijk* (sic !), B 1845 = *Zonhoekstraat*, GM. — In de eerste helft van de 19de eeuw aangelegde weg van Achel (cfr. Achelse Dijk) naar Lommel via Pelt.
- 14) *Rosendijk*, VDM 1846 ; *Roosendijk*, GM. — Van de Bemvoortse Molen naar Sint-Huibrechts-Lille via de Rosen.
- 15) Vrij recent aangelegde wegen zijn *Hamonterweg* en *Leopoldlaan* (rechte verbindingswegen met Hamont en Overpelt).

3.3. Waterovergangen

Waar wegen waterlopen kruisten, werden overgangen aangelegd, waarvoor *voort*, *brug*, *schoor* en *vonder* de gangbare benamingen zijn. Behalve de Kolisvonder (cfr. infra) liggen alle overgangen op de Dommel.

3.3.1. Voort.

Mndl. *voort*, *vort*, *voirt* „ondiepe doorwaadbare plaats ;

plaats waar men door een water kan gaan" (Mnl. Wd. IX, 1171). Aan deze primaire betekenis van voort herinnert duidelijk de *Steenvoort* te Overpelt, lett. „een met stenen belegde overgang". Op de plaats waar een voort was, kwam later normaliter een brug (cfr. *Brugvoort*).

- 1) *Aende voirt*, 1643, G 52, 81; opt broeseijnde *aen de voort*, 1670, G 56, 342; *neffens de voort*, 1755, G 65, 46.

Waterovergang waar de Hoekstraat de Dommel kruist op de grens met Overpelt. Een oudere benaming voor Hoekstraat — naar de ligging in de wijk het Hoekske — is Voortstraat: Het bamptken aen de voirt, r. *die voirtstraet* ende gemeijn dommele, 1643, G 52, 81.

- 2) *Op benvoort* geleghen, 1565, G 44, 72 v.; *op den bemvoort*, 1727, G 62, 396; *op den bemmert*, 1748, G 64, 3 v.; 1785, G 70, 72. — Plaats waar de Rosendijk de Oude Dommel kruist op de grens met Overpelt.

Wat het eerste lid betreft moet wellicht een verband gezocht worden met Mndl. *benne* „een uit teenwilg gevlochten mand" < fra. *benne* „korf, mand" < vulg. lat. *benna* < gall. *benna* „tweewielige kar met gevlochten korf". Cfr.: Mnl. Wb. I, 889; WNT II, 1775; FRANCK-VAN WIJK 48 en 116; BACH (1953 : 398); DE VRIES (1963 : 23-24); KLUGE-MITZKA (1963 : 65). Hier dan in de ruime betekenis van vlechtwerk, zodat het eerste lid van *ben(ne)voort* wijst op de aard van de gemaakte waterovergang.

De *n* van *ben(ne)*- werd tot *m* o.i.v. de labiodentale *v* (*bemvoort*); door gelijkmaking van het konsonantisme en met verzwakking van de tweede syllabe ontstond het huidige *bemmert*.

- 3) Eenen bampt liggen(de) *aen brugvoirt* op die dommel, 1539, G 42, 81 v.; eenen bampt *op brugvert*, 1550, G 42, 210 v.; *aen brugvort*, 1611, G 49, 123; *de brugh vaert*, 1714, G 61, 250 v. = *aen gheen brugghe*, 1555, G 43, 100; 1602, G 48, 90. — Waterovergang op de Dommel

in de driehoek waar Neerpelt aan Achel en Borkel grenst.

3.3.2. Brug.

- 1) Anno 1740 in septembris is op de revier de Dommel *de steene brugh* gelijkt, Brouwers, 7 = *de nu brugh*, id., 8 = *borkel brug*, VDM 1846. — Brug op de Dommel waarheen de Borkelbrugdijk leidt.
- 2) *Die hernter bruch*, 1682, GN 3, 112; *hernter brugge*, 1683, id., 124 v. — Brug waar de Herenterdijk de Oude Dommel kruist op de grens met Overpelt.
- 3) *Die broeseijndt brugge*, 1601, G 48, 49; eenen bamppt liggende *ouer die broeseijnder brugge*, 1608, TH 72, 169; *brusent brugge*, 1609, G 49, 27 v.; *aende broesen(t) brugge*, 1662, G 55, 86 v.; *aende broeseijnder brugge*, 1676, GN 3, 20 v. = *voll meule brugge*, 1678, GN 3, 56 v.; *de volmoole brugge*, 1770, G 67, 385; *de volmolenbrug*, Misotten 1857, min. 6. — Waterovergang waar de Volmolenstraat de Dommel kruist (bij de vroegere Volmolen).

3.3.3. Kleine waterovergangen — gewoonlijk niet meer dan een paar balken of planken (1) — zijn een schoor of een vonder.

3.3.3.1. *Schoor* is identiek met schoor „stut, steunbalk” (WNT XIV, 854 : schoor I, 1). Zie over schoor(s) in de bet. van brug o.m. : WNT XIV, 854 : schoor I, 3 ; id., 855-56 : schoors ; SCHUERMANS, 596 : schoors, schoorst ; Antw. Idiot., 1087 : schoors. In de betekenis van brug komt schoor(s) enkel in de Kempen voor.

(1) Cfr. : *de voetbrugge*, 1781, G 69, 86. Brugje uitsluitend voor voetgangers.

- 1) Een bamptken geleghen *aent scoer*, 1580, G 46, 71 ; den borsbampt *met laste vant schoor te onderhouden*, 1643, GN 1 ; *ouer tschoer*, 1680, G 57, 436.
- 2) *Het schurken*, 1714, G 61, 241. — Diminutiefvorm met palatalisering.
- 3) Eenen bampt gelegen *aent dijckschoir*, 1636, G 51, 412 v. — Schoor waar een dijk „weg” een waterloop kruist.
- 4) Den waterlaet comende van Loemel totter plaetschen daer het water in die dommel is vlietende te weten *aen bruijnen schoor*, 1566, G 44, 112 ; den baijwiel geleghen *aen bruijnen schoor*, 1569, id., 182. — Schoor „brugje” waar de Lommelloop of Waterlaat in de Dommel uitmondt.
- 5) Eenen bampt gelegen *aen loemelmans schoer*, 1585, G 47, 23 ; 1603, G 48, 104 v. = *het loemels schoer*, 1645, G 52, 140 v. ; *het lommels schoor*, 1771, G 67, 405 ; 1780, GN 6, 19. — Schoor waar de Lommelschoordijk de Dommel kruist. Het eerste lid is de psn. *Lommelmans*, later volksetymologisch geassocieerd met de gemeentenaam *Lommel* wegens de ligging bij deze gemeente.
- 6) Het broeck *aen voets schoor*, 1684, G 59, 27 ; 1762, G 66, 293 ; 1780, GN 6, 87. — Brugje in de Hoek waar de Broesveldweg de Dommel kruist. Het eerste lid is een psn. : *Lenaert Voets*, 1642, G 52, 18 v.

3.3.3.2. *V onder of v onder*, verwant met lat. *pons*, *pontis* (FRANCK-VAN WIJK 756), is een smal brugje, meestal een plank dienstig als voetbrug. Zie ook : Mnl. Wb. IX, 901 ; KILIAAN 764 ; Antw. Idiot. IV, 1397 ; BACH (1953 : 424) ; DITTMAIER (1963 : 77).

- 1) Huijs liggende *aen die vonder*, 1543, G 42, 120 ; jan

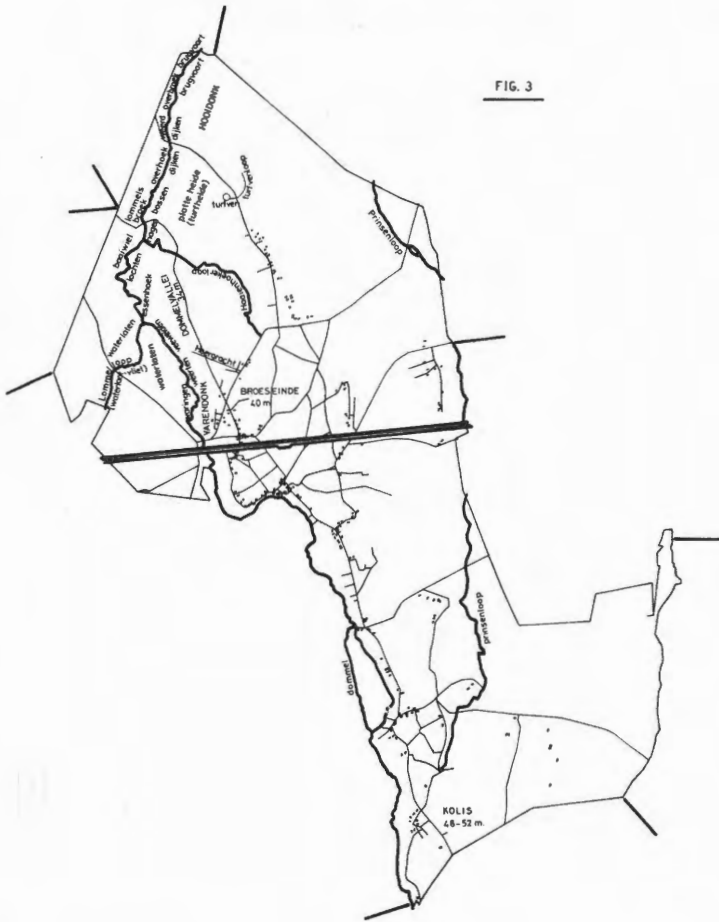
gelis aenden vonder, 1666, G 56, 55 ; vant repareren van den vonder, 1682, G 58, 111. — Brugje op de Dommel op de grens met Overpelt.

- 2) *Colis vonder*, 1680, GN 3, 80. — Brugje op de Warmbeek op de grens tussen Neerpelt (Kolís) en Kaulille.

III. TOPOGRAFIE EN HYDROGRAFIE (fig. 3)

1. De topografie van (Neer-, Over-) Pelt doet zich voor als een vlak landschap dat geleidelijk naar het noorden afdaalt. Neerpelt vormt, met Achel en Hamont, het noordelijk deel van het Kempisch Plateau, een betrekkelijk hoog interfluvium tussen het Schelde- en Maasbekken. De plateautop ligt te Gellik bij Lanaken (104 m) en daalt geleidelijk naar het noorden tot 30 à 40 m te Achel en Hamont.

Te (Neer-, Over-) Pelt zelf daalt het Plateau van 60 m in de Lindelse Heide (Overpelt) tot 35 à 40 m in de Dommelvallei achter het gehucht HET BROESEINDE : *op gheen broets eijnde*, 1520, G 41, 57 v. Broetseinde betekent letterlijk „het einde van het moeras”, met als eerste bestanddeel mndl. *bruud*, *bruijd* „drek” (Mnl. Wb. I, 1470-71), hier in de overdrachtelijke betekenis van „moeras”. Deze betekenisverklaring komt topografisch volledig tot haar recht : achter deze bij het centrum gelegen woonkern strekt zich inderdaad de moerassige Dommelvallei uit. Aan weerszijden van de Dommel bevindt zich een uitgestrekt hooilandkompleks met o.m. : *de Bossen* (4 ha 97 a 40 ca), *de Brugvoort* (8 ha 23 a 30 ca), *de Dijken* (6 ha 99 a), *de Essenhoek* (5 ha 45 a 70 ca), *de Hagen* (6 ha 5 a 20 ca), *de Lochten* (21 ha 9 a), *het Lommels Broek* (3 ha 41 a 80 ca), *de Varingen* (7 ha 50 a 30 ca), *de Vee-weiden* (15 ha 7 a 10 ca), *de Waterlaten* (5 ha 64 a 80 ca) en *de Weerd* (3 ha 90 a 10 ca). Het betreft meestal zeer drassige terreinen, evenals de aangrenzende heide, nl. *domelse heijde*, 1672, BL 37 = *turfheide*, Kad. 1844 = *platte heide*, id.

2. Ook de gemeentenaam PELT (1) wijst op moerasland. De oudste vermelding is 815 kop. \pm 1170 *palethe* (GYSSELING 1960 : 732). Het is een kollektief **pal-ithi* van mndl.

(1) Zie ook : J. MOLEMANS, De naam (Neer-, Over-) Pelt. *Limburg* 53 (1974), 36-37.

pael „poel, plas” (Mnl. Wb. VI, 22), met de betekenis „moerasland, land met veel plassen”. Jongere varianten zijn *Pelt*, resp. *Peelt* : *Peltam* (acc.) 1107 kop. midden 13de e. (GYSSSELING 1960 : 732); *Pelte* 1136 kop. midden 12de e. (id.); *in decima de Pelte*, 1219, AV 1, nr. 94; *in decima villarum de Peelte*, 1294, AV 1, nr. 434; *johannes dictus de Pelt*, 1296, AV 1, nr. 490; *Peelt*, 1323, Cart. St. Lamb. VI, 306; 1371, AV 1, nr. 510; Heerent (van) Lenenaerd, filius Jans van *Peelt* int land van Ludeke, 1424, PARMENTIER, 88; des abts van Averbode in zijnjen houe *te Pelt* gelegen, 1455 kop. 16de e., AVR 20, 161; banck van *Peelt*, 1502, GO 1, nr. 10; gerichts van *Peelt*, 1545, id., nr. 2.

Van dezelfde oorsprong als *Pelt* is vermoedelijk de Duitse gemeentenaam *Pöhlde* (Kreis Osterrode) : 981 *palithi* (BACH 1953 : 202).

De toevoeging bij *Pelt* van de onderscheidende bestanddelen *neer* vs. *over* is zinvol : *Neerpelt* is inderdaad het lager gelegen *Pelt*, waarbij dan in de eerste plaats de Dommelvallei bedoeld wordt vs. *Overpelt* of het hoger gelegen *Pelt*. De oudste vermeldingen van *Neerpelt* zijn : *prope inferiorem Peltam* super fluvium Dumelle, 1218, BARBIER II, 69; *Nederpelte*, 1259, COENEN II, 228; 1280, id., III, 60; *Nederpeelte*, 1364, PIOT I, 574; *Nederpeelt*, 1476, GO 1, nr. 16; 1570, G 45, 1; *Nederpelt*, 1502, GO 1, nr. 10 b; 1683, G 58, 286; 1788, G 70, 192 v.; *Neerpelt*, 1548, Cart. St. Lamb. V, 340; 1694, G 60, 86; *Niderpeelt*, 1581, CF 85, 42; *Neederpelt*, 1741, G 63, 110; *Neerpeld*, 1788, G 70, 227 v.; *Nederpeld*, 1789, id., 257.

3. Een zandige verhevenheid in een moerassig terrein, in de Kempen meestal met één zijde op een rivier is een *DONK* (VAN GORP 1935 : 13; GYSSSELING 1960 : 279; DITTMAYER 1963 : 50). In de *Neerpelter Dommelvallei* zijn

drie donken gesitueerd, waarvan de eerste bestanddelen wijzen op de hoogteligging (*Hooidonk*) en op de begroeiing met essenhout (*Essendonk*) en varens (*Varendonk*).

- 1) Eenen bampst geheijten *die essendonck*, r. die gemeijne vroente, die dommelle, 1503, G 41, 7; stuck bampst geheijten *den essendonck*, 1559, G 43, 213 v.; bampst geheijten *dessendonck*, 1561, id., 265.

Deze donk hebben we niet precies kunnen lokaliseren, maar hij dient ongetwijfeld gesitueerd te worden in de Essenhoek, een vrij omvangrijk hooilandkompleks, dat tussen de Dommel en de vroegere gemene vroente ligt (cfr. de kontekst van de oudste vermelding).

- 2) *Den hoeijdonck*, 1575, G 45, 210; het stuck weijvelt oft haensbollen genaemt *de hoiijdonck*, 1620, G 50, 212; stuck broecx genoemt *de hoeijdonck*, 1634, G 51, 340; stuk goed genaemd *den hoeijdonck*, 1764, G 66, 426; een heijd-veld genaemd *den hoiijdonck*, 1780, GN 6, 104; eenen bemd en heijdveld genaemd *den hooijdonck*, Mardaga 1791, min. 9. — Kad. : A 155-58; heide; 43 a.

Natte heidegrond grenzend aan de Platte Heide, begroeid met gagel (*myrica gale*), plaatselijk haans(bollen) genoemd (cfr. de attestatie van 1620). *Ho(oï)*- is een bijvorm van *hoog* (SCHÖNFELD 1964 : 98).

- 3) *Varendonck*, 1218, CAF, 169 v.; geleghen *aen gheen varendonck*, 1552, G 42, 246 v.; *die varendonck*, 1580, CF 83, 13; 1581, id., 47. — Kad. : A 869 bc; hooiland en bos; 1 ha 86 a 60 ca.

Dit perceel, dat de abdij van Floreffe in 1218 van de abdij van Sint-Truiden kocht, wordt in het Schatboek van 1780 (GN 6, 770) vermeld als : bemd genaemd *de vaering*; het was toen in het bezit van Renier Delonet, rentenier uit Luik.

Gemeenschappelijke kenmerken van deze drie donken zijn :

- a) Ligging tussen de heide en de tegen de Dommel gelegen

hooilanden. In feite zijn het laag gelegen percelen, met name natte heidegronden, maar er is een niveauverschil van ca. 1 m met de hooilanden ; vandaar donk „hoogte”.

- b) De bodemgesteldheid : het betreft zandgronden, dit in tegenstelling met de aangrenzende hooilanden op lemige zandgronden.

4. Het Kempisch Plateau maakt deel uit van het Maasbekken (Dommel, Abeek, Itter en Bosbeek of Oeter).

De *Dommel* (cfr. II.2.1) is de belangrijkste rivier die Pelt in zuidnoordelijke richting draineert. Deze waterloop ontspringt ten westen van Peer en loopt via Kleine-Brogel en Pelt noordwaarts naar 's-Hertogenbosch.

De *Prinsenloop* (cfr. II.2.1) ontspringt te Neerpelt in de kleine Prinsenwijer en loopt noordwaarts naar Achel, waar hij in de Warmbeek uitmondt.

De overige waterlopen, meestal kleine bijriviertjes van de Dommel zijn :

- 1) *Lommelloop*, B 1845. — Loop „waterloop” (1) die in het buurdorp Lommel ontspringt.

Oudere benamingen voor deze waterloop zijn :

- a) *Den waterlaet* comende van Loemel totter plaetschen daer het water in die dommel is vlietende te weten aen bruijnen schoor, 1566, G 44, 112 v.

Mndl. waterlaet „afwateringssloot” (2) (Mnl. Wb. IX, 1821): het is inderdaad een ontwateringsloop in de Dommeldepressie.

(1) (Water)loop, nog steeds een levend appellatief, is de meest algemene aanduiding voor een beekje, zowel natuurlijk als gegraven. Vgl. ook : eenen bamp *aent lorpken* gelegen, 1599, G 48, 4 v.

(2) Vgl. : een stuck lants onder hernt geleghen beneuen den waterloop geheijten *den losch*, 1566, G 43, 112 v. — Wellicht verkort uit mndl. *waterlos(s)inge* „ontwateringssloot” (Mnl. Wb. IX, 1824). Bedoeld wordt wellicht de Prinsenloop of Rijt (cfr. II.2.1).

- b) Den bamppt gelegen *aen de vliet*, 1625, G 51, 11 v. ; 1715, G 61, 298 ; een heijdveld *aen de vlieten* gelegen, 1794, G 71, 199 v.

SCHÖNFELD (1955 : 145-50) beschouwt vliet als een kustwoord ; het is evenwel niet onbekend in de Kempen, hoewel beek en loop gangbaardere aanduidingen zijn voor kleine riviertjes.

- 2) *Haaienhoekerloop*, MK. — Ontspringt in de Hagenhoek, waarvan hier een adjektivische *-er*-afleiding. Eveneens een ontwateringsloop in de Dommeldepressie.

- 3) Opgenoemen nieuwe vrindt *bij den heergracht*, 1696, GN 3, 332 ; *heergracht*, B 1845.

Ontwateringsloot achter de Broeseinderschans. *Gracht* is zoals *graaf* een afleiding van het ww. graven met als grondvorm **graf-ti* ; vandaar wellicht : gegraven waterloop, terwijl het eerste lid heer- wijst op gemeen bezit ofwel op het feit dat de Heer, i.c. de Prins-Bisschop van Luik, de toelating of opdracht tot het graven van deze sloot had gegeven.

- 4) *Kuiverterloop*, B 1845. — Ontspringt in het Koeien-vurrit (*koeien*, dial. *kui*).

Van *-vert*, de samengetrokken en verzwakte vorm van *vurrit*, is een adjektivische *-er*-afleiding gevormd.

- 5) *Turfvenloop*, B 1845 ; VDM 1846. — Waterloopje dat in het turfven ontspringt.

- 6) *Warmbeek*, VDM 1846 ; *warmbeek*, MK.

Deze beek ontspringt te Peer en loopt via Kaulille, St.-Huibrechts-Lille en Achel naar Nederland, waar ze bij Eindhoven in de Dommel uitmondt. Ze vormt over een kleine afstand de grens tussen Neerpelt en Kaulille.

Vermoedelijk een volksetymologische reïnterpretatie van *ware/waarbeek* „grensbeek” ; opmerkelijk in dit verband is dat dezelfde beek op de kaart van Vandermaelen als *ware beek* vermeld wordt, waar ze de grens tussen Peer en Grote-Brogel vormt.

IV. BODEMKUNDIGE SAMENSTELLING EN BODEMGEBRUIK

1. BODEMKUNDIGE SAMENSTELLING

Globaal beschouwd is het Kempisch Plateau een arme, droge zandstreek : te Neerpelt variëren de zandgronden van droge stuifzanden in het zuiden tot zeer natte zandgronden in het noorden met vennen en moerassen.

Het is bekend, dat de Kempische grond niet bijzonder produktief is. Een van de meest opvallende feiten in de Kempen is de relatie mens-natuur : zowel de oorspronkelijke vestigingsplaatsen (cfr. V) als het bodemgebruik staan volledig in dienst van fysische omstandigheden zoals de topografie, de sedimenten en de vochtigheid.

1.1. De zandgronden

De bouwlaag bestaat uit een sediment van fijn of middelmatig fijn zand en is meestal dunner dan twee meter. Op deze bodemgesteldheid wijzen *zavel* (uit lat. *sabulum*) en het meestal jongere *zand*, waarmee zowel droge als natte zandgronden kunnen benoemd worden :

- 1) Land genaemd *den zand*, Misotten 1846, min. 46. — Kad. : B 625 ; bouwland ; 18 a 50 ca.
- 2) Een half broeckken gelegen *inden sauel* op die dommel, 1578, G 46, 105 ; bampst gelegen *aende sauel*, 1601, G 48, 49.
Hooiland op zavelgrond (PDK : natte zandgronden),

gelegen tussen de Dommel en de Leembergerheide. Gelokaliseerd zijn hierin :

- a) Bemd genaemd *savelbemd*, 1780, GN 6, 85; *den zavelbempt*, Misotten 1849, min. 163. — Kad. : A 942-46; 99 a 80 ca.
- b) *Het sauelbroeck*, 1605, G 48, 148 v.; bemd genaemd *saewel broeck*, 1780, GN 6, 730. — Kad. : A 947; 42 a 50 ca.
- c) *Tsael brocxken*, 1662, G 55, 79; *het savel broecxken*, 1741, G 63, 101 v.; *het saewel broecxken*, 1762, G 66, 292.

3) *De Zavel*, V. — Kad. : D 451-52; dennenbos; 80 a 10 ca.

De perceelsnamen *zavel* en *zand* wijzen op de aard van de bouwlaag, nl. fijne dekzandgronden met een grijsachtige bovengrond, zowel op natte (item 2) als op droge bodems (items 1, 3); in het laatste geval enkel geschikt voor dennenaanplanting.

Soms zijn de dekzanden door de werking van de wind bijeengewaaid tot landduinen : *aenden berch* opt lueken gelegen, 1608, G 48, 262; *aen die sauelbergen*, 1601, id., 49 v.; *den heijberg*, 1666, G 56, 43.

De laag dekzand kan zo dun zijn, dat het witte of gele kwartszand — de eigenlijke zavel — aan de oppervlakte komt :

- 1) *Het bankenveld*, 1834, PN 1, 486. — Kad. : D 281; bos; 44 a 60 ca.

Bank „zavel- of zandbank” (cfr. GOOSSENAERTS 1956 en DITTMAYER 1963 s.v. bank). Volgens de PDK betreft het hier droge zavelgrond met een grijsachtige bovengrond.

- 2) Land genaemd *de sandkuijl*, 1780, GN 6, 70. Vgl. Zavelkuil (infra).

- 3) Akkerland genaamd *de zandligt*, Misotten 1842, min. 113 = een perceel bouwland genaemd *den mageren*, id. 1856, min. 175. — Kad. : D 44 (bouwland ; 66 a 50 ca) en 50 (dennenbos ; 41 a 20 ca).
De zandligt, Misotten 1853, min. 149. — Kad. : B 812-15 ; bouwland ; 40 a 60 ca.
De Zandlicht, V. — Kad. : D 234 ; dennenbos ; 14 a 50 ca.

Een zavelkuil is de plaats waar zavel werd gestoken. Zavel diende o.m. om steenwegen te kasseien, mortel te maken, de huisvloer te bestrooien enz. Zavelkuil kan evenwel ook, zoals Bankenveld c.s., een (pejoratieve) benaming zijn voor onrenderend land : alle hieronder gelokaliseerde percelen hebben volgens de PDK betrekking op droge, resp. zeer droge zandbodems :

- 1) *Die sauel cuijl*, 1645, BL 32 ; stuck lant genaemt *de sauelcuel*, 1680, G 57, 395 v. ; *de saevelcoel*, 1704, BL 24 ; landt genoemt *de saevelkuijl*, 1780, GN 6, 593. — Kad. : A 346 (bouwland ; 59 a 20 ca), 442-44 (dennenbos ; 36 a 90 ca), 446 (bouwland ; 65 a 10 ca).
- 2) Schaerbosch genaemd *de savelkuijl*, 1780, GN 6, 6 ; *de savelcuijl*, 1790, G 71, 8 v. — Kad. : B 360 ; bos ; 32 a 40 ca.
- 3) Stuck lant genaemt *de savelkuijl*, 1760, G 66, 181 ; 1780, GN 6, 89. — Kad. : B 768-69 ; bouwland ; 39 a 40 ca.
- 4) Stuck erve genaemt *de savelcuijle* in t'herent gelegen, 1749, G 66, 139 ; land genaemd *de zaevelkuijl*, 1780, GN 6, 462 ; *de zavelkuil*, Misotten 1856, min. 148. — Kad. : D 233 a ; dennenbos ; 50 a 40 ca.

Een synoniem van zand of zavel is *mout*, mndl. *moude* „fijne, droge, losse aarde” (Mnl. Wb. IV, 1985) : de eerste

cauele *inden moutacker*, 1649, G 52, 250; *de mouts acker*, 1684, G 58, 345; *den moutacker*, 1780, GN 6, 463. — Kad. : D 226, 239 a; bouwland; 1 ha 21 a. Volgens de PDK : droge zavelgrond, evenals de aangrenzende percelen (Smelen, Zavelkuil, Hoog Veld).

In dit verband dient ook het toponiem Konijnskot vermeld te worden : letterlijk plaats waar konijnen (dial. *kanin*) huizen, hier evenwel eerder een pejoratieve benaming voor lichte zavelgrond : Stuck lants genaemt *k(o)nins coet*, 1665, G 56, 18; *konins kot*, 1685, G 59, 90; stuck landts genaemt *het conijnskoot*, 1726, G 62, 320; bosch/land genaemd *het conijne koot*, 1780, GN 6, 121, 138; stuck landt genamt *het conijns coot*, 1783, G 69, 158 v. — Kad. : B 767-68, 778-79; bouwland en bos; 1 ha 39 a 80 ca.

1.2. De zandleemgronden

Uitzonderlijk en enkel pleksgewijs is een zandleemtekstuur voorhanden. De zandleembodems zijn in de Limburgse Kempen de beste bouwlanden, maar tevens de zeldzaamste, zodat we er weinig sporen van ontdekken in de namenvoorraad.

Een toponiem dat op de genoemde bodemgesteldheid wijst is mogelijk *zwarte aarde* (= zwarte teelaarde; cfr. BACH 1953 : 267, *Schwarzerden*) : Stuck lants genaemt *swaertaert*, 1634, G 51, 353; stuck lants geheeten *de swart aerde*, 1662, G 55, 79; *de swarte aerdt/de swert aerdt*, 1765, G 66, 581; land genaemd *de swarte aerde*, 1780, GN 6, 246; *de swarte eerde*, Clerex 1817, min. 104.

Twee andere betekenissen zijn eveneens mogelijk : 1) zwart kan een (volksetymologische) vervorming zijn van mndl. *swette*, *zwette* „grens(scheiding)” (Mnl. Wb. VII, 2546); 2) LINDEMANS (1930 s.v. zwartland) zoekt een verband met mndl. *swaerde* „graszode”

(Mnl. Wb. VII, 2473-74). De betekenis is in dit geval : een met gras begroeid veld, grasland.

1.3. De lemige zandgronden

Langs de waterlopen, in eerste instantie langs de Dommel, liggen de lemige zandgronden, die voor de hooiwinning in gebruik werden genomen.

In de depressies is plaatselijk een veenlaag aanwezig, die destijds werd uitgegraven ten behoeve van de klot- of turfwinning, waardoor een uitgeholde bodem ontstond, eventueel een ven :

- 1) *Die putten*, 1648, TH 73, 110 v. ; drie bampstkens *die putte* gelegen lanx die dommele, 1649, G 53, 2 ; *de putten*, 1704, G 60, 358 ; 1711, G 61, 136.
- 2) *Turfven*, Kad. 1844 ; VDM 1846. — Kad. : A 537 b ; moeras ; 1 ha 30 a 80 ca. — Ven dat ontstaan is door het steken van klot of moerturf.

De in de Kempen algemeen verspreide klot- en turf-toponiemen hebben eveneens betrekking op moerasterreinen met een veensubstraat. De gelocaliseerde percelen zijn volgens de PDK natte (lemige) zandgronden met veensubstraat :

- 1) *Het clot-broek* gelegen op het broeseijnd, 1769, G 67, 291 ; bemd genaemd *het clot-broek*, 1780, GN 6, 207 ; eenen bemdt genaemt *het klotbroek*, 1782, G 69, 125 ; Misotten 1852, min. 166 ; *de klotbroeken*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : B 1182-97 ; hooiland ; 3 ha 30 a 70 ca.
- 2) Certum pratum den baijbel of *clotvelt*, 1769, G 67, 250.
- 3) Een heijdveld genaemd *turfveld*, 1780, GN 6, 727 ; een perceel heide genaemd *het turfvelt*, Misotten 1845, min. 13. — Kad. : A 128-31 ; heide ; 33 a 30 ca.

- 4) Land genaemd *het turfveld*, 1780, GN 6, 185; *het torfveltie*, 1789, G 70, 272; *turfveldjes*, Kad. 1844. — Kad. : C 499-500; bouwland; 65 a 40 ca.

Klot, mndl. *clot(te)*, is ablaudent verwant met *kloot* en *kluit*. Zoals *kloot* en *kluit* betekent *klot* in het algemeen „kluit, klomp”, maar heeft hier de specifieke betekenis van „turflont of -klomp”. Zie hierover : Mnl. Wb. III, 1589-90; WNT VII, 4383-84; FRANCK-VAN WIJK 319; KLUGE-MITZKA 379. *Klot* en *turf* worden in de Kempen wel eens door elkaar gebruikt, hoewel beide benamingen in feite niet dezelfde soort brandstof aanduiden. *Turf* was de bovenste humuslaag (met het heidekruid), die uitgestoken, uitgeturfd of afgevlagd werd (cfr. *Turfveld* 3-4 : natte heidegrond en turfheide die tot bouwland ontgonnen werd). Onder de turflaag bevond zich het *klot*, ontstaan door een ophoping van afgestorven moerasplanten. Vgl. ook GOOSSENAERTS (1956 : 387) : „*Klot* is moergrond zonder groes — aan *turf* is groes — in vierkante blokjes verdeeld, dan met een turfbot tot op ca. 15 cm. diepte uitgestoken en gedroogd”.

Synoniemen van *klot* in deze betekenis zijn *moer* (1) en *vurt* : *Vuert velt* renende Dierijck Broeckmans, Jan Smommers ende Pouls Daems beempden, 1601, G 48, 59.

Vurt gaat terug op mndl. *vort*, *vurt*, adj. „rot, verrot”, van hout „vergaan” (Mnl. Wb. IX, 1170), waarbij gezinspeeld wordt op de vergane plantenresten bij de *klot*vorming. Cfr. GESSLER (1940 : 112) : *vuert* „brand, brandstof”.

1.4. Substraten

Bepaalde gronden vertonen in hun profiel onderlagen of substraten (cfr. ook 1.3 : veensubstraat), die al dan niet storend zijn. Met behulp van de pedologische kaart kunnen we de aard van deze substraten achterhalen en de naamgeving hieraan toetsen.

(1) Vgl. : *Het Witje*, V. (A 641; hooiland; 22 a 80 ca) : plaats waar witte moer werd gestoken.

1.4.1. LEEMSUBSTRAAT.

Leem — ook *klei* genoemd — werd vroeger gebruikt als meststof en als bouw materiaal; de lemen huisjes, typisch voor de Kempen, hadden gevlochten wanden i.c. met leem besmeerd twijgwerk. De ingezetenen mochten vrij leem steken in de gemene vroente, waar die in de onderlaag aanwezig was. Hieraan herinneren :

- 1) Een bamptken geheijten *dat hoel*, 1522, G 41, 44; stuck groesen geheijten *het hoel*, 1577, G 46, 46 v.; *het hoil*, 1594, G 47, 173 v.; *den hoelen* op de doms heijde, 1775, BL 26; weijde genaemd *de hoole*, 1780, GN 6, 663; *de hoolen*, B 1845. — Kad. : C 192-93, 205 d, 210 b; weiland; 1 ha 1 a 82 ca.

Gesubstantiveerd adj. *hol* „kuil, gat”. Het Hool is een door het steken van leem uitgeholde bodem; hiervoor was de ondergrond — ook die van de aangrenzende percelen (Vroente, Heideveld) — geschikt, nl. natte gronden, gedeeltelijk met een leemsubstraat. Het Hool zal wel een uitgestrekter gebied benoemd hebben dan hierboven aangeduid.

- 2) *De Klei*, V. — Kad. : C 66/2; weiland; 53 a 80 ca.

Plaats waar klei of leem aan de oppervlakte komt (PDK : natte zandleemgrond).

- 3) *Leembergerheide*, Kad. 1844. — Kad. : A 980, B 1227; gemeenteheide; 106 ha 35 a 80 ca.

Gemene vroente waar leem kon gestoken worden. Het bestanddeel berg wijst niet op een hoge ligging als zodanig — het betreft immers natte heidegrond —, maar wellicht op de ligging tegen de bergen „landduinen” van Overpelt.

1.4.1. GRINT- OF STEENSUBSTRAAT.

Dit substraat, dat heel dikwijls op een geringe diepte van 20 à 40 cm aanwezig is, heeft talrijke sporen in de naamgeving nagelaten.

Een rechtstreekse aanduiding van deze onderlaag vinden we in grintkuil, het gesubstantiveerd adjectief hard en de steen toponiemen :

- 1) Land genaemd *de grint kuijl*, 1780, GN 6, 459.

Perceel met een grintsubstraat of -bank.

- 2) *De Hoge Harde*, V. — Kad. : A 618 ; weiland ; 63 a 50 ca.

Het gesubstantiveerd adj. *hard* wijst op de steenhoudende bodem (PDK : matig natte zandleemgrond met steensubstraat).

- 3) *Den stenkens acker*, 1540, G 42, 98 v. ; stuck lants genaempt *stijnkens acker*, 1619, G 50, 166 v. ; *stinckens acker*, 1637, G 51, 447 ; stuk land genaemd *steenje acker*, 1780, GN 6, 21 ; slegt akkerland genaamt *stenkens acker*, Misotten 1845, min. 13 = *den stijnakker*, id. 1848, min. 119. — Kad. : B 460-64 ; bouwland ; 1 ha 53 a.

Perceel met een steensubstraat (PDK). Het eerste lid is mndl. *steenkijn*, diminutief van steen.

Percelen met een grint- of steensubstraat „verdrinken” gemakkelijk, daar het doordringen van het regenwater bemoeilijkt wordt. Dit verschijnsel heeft tot een naamgeving geleid, waarbij bestanddelen op een drassige bodem of op een lage ligging wijzen, hoewel de benoemde percelen in feite (matig) droge gronden zijn en ook niet lager liggen dan de aangrenzende stukken :

1.4.2.1. Bestanddelen die zinspelen op een drassige bodem :

- 1) Moer : Land genaemd *den moermen*, 1780, GN 6, 684 ; *den moerman*, id., 702 ; Misotten 1850, min. 74 ; *de moerman*, Mardaga 1785, min. 32. — Kad. : B 609-13 ;

bouwland (PDK : matig droge zandleemgrond met steensubstraat) ; 1 ha 39 a 50 ca.

Mndl. *moer*, *moor* „moerassige of drassige bodem” (Mnl. Wb. IV, 1779-80), waarvan hier een afleiding met het personificerend suffiks *-man*, verdoft tot *-men*.

- 2) Mortel : *Die mortel*, 1580, G 46, 166 ; den acker genaempt *den mortel*, 1582, G 46, 208 v. ; 1684, G 58, 288 v. ; 1834, PN 1, 10 ; bouwland genaemd *de mortel*, Misotten 1858, min. 132. — Kad. : B 741, 750, 752, 756-60, 765 ; bouwland (PDK : matig natte zandgrond, gedeeltelijk met steensubstraat).

Met onderscheidende bestanddelen : *den achtersten mortel*, 1704, G 60, 358 ; *den groten mortel*, 1625, G 51, 65 v. ; *den haluen mortel*, 1600, G 48, 42 v. ; *den langhen mortel*, 1597, G 47, 238 v. ; *heijn clinckhamers mortel*, 1647, G 52, 213 v. ; *den corten mortel*, 1591, G 47, 120 v. ; *woijten mortel*, 1618, G 50, 84 v.

Mndl. *mortel(e)*, *moortel* „steengruispuin, beslagen kalk” (Mnl. Wb. IV, 1962-63), door dissimilatie uit mndl. *morter* (id., 1964-65), van lat. *mortarium*. Letterlijk het vat waarin de mortel wordt gestampt, bij overdracht de mortelspecie zelf. In de toponymie heeft *mortel* de betekenis gekregen van wat op de eigenlijke mortel lijkt, nl. slijk, modder (cfr. hierover : HELSEN 1944 : 143 ; LINDEMANS 1946 : 114 en 1948a : 63 ; DITTMAYER 1963 : 207).

- 3) Vuil : Acker geheijten *die vuijlen*, 1528, G 41, 103 ; *den vuijlen*, 1637, G 51, 460 ; 1673, G 57, 33 v. ; stuck lants genaempt *den ulen*, 1709, G 61, 86 v. ; Misotten 1857, min. 6 ; land genaemd *den uijle*, 1780, GN 6, 33. — Kad. : B 722, 1069 ; bouwland (PDK : matig droge zandgrond met steensubstraat) ; 64 a 60 ca.

Gesubstantiveerd adj. *vuil* (zinspelend op de bodemgesteldheid), in recentere tijd volksetymologisch geassocieerd met de vogelnaam *uil*.

1.4.2.2. Bestanddelen die een lage ligging suggereren :

- 1) Kuit : *Den ceuten*, 1690, G 60, 10 ; cavel int landt *den cuijten*, id., 22 v. ; land genaemd *de keuten*, 1780, GN 6, 290 ; bosch *den keuten*, id., 295 ; heijdveld *de keuten*, id., 867 ; akkerland genaamd *de keuting*, Misotten 1845, min. 42 ; *de keutings*, Kad. 1844. — Kad. : C 773-74 (bos, 92 a 50 ca), 912-14 (bouwland, 66 a 90 ca). Volgens de PDK matig droge zandgrond, maar met een steensubstraat.

Caevel op *de hoghe cuijten*, 1704, G 60, 365 ; landt genaamt *den hoogen keuten*, 1767, G 67, 46 ; *de hooge keuten*, 1780, GN 6, 309. — Kad. : C 915-18 ; bouwland ; 1 ha 45 a 90 ca.

Stuck landt genaamt *den leegen ceuten*, 1767, G 67, 46 ; *de leege keuten*, 1780, GN 6, 863 = cavel op *den neer cuijten*, 1704, BL 24.

Kuit „bodeminzinking” ; cfr. BACH (1953 : 255) en DITTMAYER (1963 : 135), s.v. *Kaut, Kut(t)*.

- 2) Kot „laagte” : *De Kotjes*, V. — Kad. : C 746/2 ; weiland (PDK : matig droge zandgrond met steensubstraat) ; 38 a 20 ca.
- 3) Kuil : *Koelveld*, B 1845 ; akkerland genaamt *het kuijlveld*, Misotten 1846, min. 103. — Kad. : D 706 ; bouwland (PDK : droge zandgrond met steensubstraat) ; 1 ha 19 a.
- 4) *Laag Veld*, V. — Kad. : B 732 ; bouwland (PDK : matig natte zandgrond, gedeeltelijk met steensubstraat) ; 3 ha 15 a 90 ca.

1.4.3. IJZEROER of verhitte zandlaag : Stuck lants

genaemt *den schurfft*, 1662, G 50, 301; stuck landts genoemt *die schurfft*, 1694, G 60, 88 v.; *de scheurft*, Buijvoets 1698, 59 v.; stuck landt genaemt *de schurft*, 1775, G 68, 221 v.; land en dennebosch genaemt *den scheurft*, Misotten 1848, min. 25. — Kad.: C 503-04, 554-55; bouwland; 1 ha 26 a 70 ca.

Cfr. GOOSSENAERTS (1956 : 669) : „De Kempische boer kent maar al te goed de harde schurftlaag — eigenlijk niets anders dan conglomeraten van ijzerzouten die met de neerslag naar diepere lagen werden gevoerd, — die het water ophouden, zodat alle ontginningswerk moet aanvangen met het opgraven of doorboren van deze laag”.

2. BODEMGEBRUIK¹

Afgezien van de akker- en weilanden bestaat de vegetatie thans hoofdzakelijk uit een afwisseling van heidevelden en dennenbossen.

2.1. De aanwezigheid van uitgestrekte **heidevelden** (cfr. VI.1.3) zou volgens de jongste opvattingen te verklaren zijn door een prehistorisch degeneratieproces tijdens het Subboreaale, vanaf omstreeks 3000 v. Chr., waardoor tengevolge van een klimaatwijziging het loofbos, dat zich tijdens het Atlanticum (5500-3000 v. Chr.) had ontwikkeld, op de zandgronden tot heide degradeerde. Het is evenwel niet uitgesloten dat ook sinds het late steentijdperk de mens ingrijpende veranderingen heeft veroorzaakt in de natuurlijke vegetatie, voornamelijk door de begrazing ervan door het vee. Aan dit laatste proces, dat ook tijdens

(1) De aangehaalde cijfers zijn ontleend aan de algemene landbouwtellingen van 1846, 1895 en 1959, waarvoor de gegevens betreffende Pelt ons werden overgemaakt door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (Brussel).

de middeleeuwen voortgang heeft gevonden, konden de zandleemgronden en hun vegetatie beter weerstand bieden dan de zandgronden en hun armere plantentypes. De Kempische heidevelden waren bijzonder groot. In 1846 bedroeg de oppervlakte heidegrond voor de gemeenten Neer- en Overpelt, Kaulille en Kleine-Brogel 5899 ha 73 a op een totaal van 9725 ha, d.i. ca. 60 % van de oppervlakte.

2.2. De vier genoemde gemeenten van de schepenbank Pelt hadden in 1846 een **beboste oppervlakte** (kreupelhout en dennenbossen) van 476 ha, d.i. 5 % van de totale oppervlakte, in 1895 echter 2094 ha 56 a of ± 21 %. Deze vermeerdering in de tweede helft van de vorige eeuw houdt verband met de herbebossing van de heidevlakte met dennenbossen.

2.3. De rond de woonkernen gelegen bouwlanden kwamen hoofdzakelijk voor de **graanteelt** in aanmerking; de beschikbare oppervlakte voor het gebied Pelt bedroeg 1784 ha 62 a (18 %) in 1846, 1554 ha 90 a (15 %) in 1895 en 1074 ha 10 a (11 %) in 1959, verdeeld als volgt :

	1846	1895	1959
rogge	931 ha 14 a	996 ha 30 a	500 ha 5 a
haver	602 ha 99 a	369 ha 69 a	511 ha 26 a
boekweit	232 ha 90 a	146 ha 61 a	1 ha 26 a

Op de Kempische zandgrond werd geen tarwe verbouwd,

maar hoofdzakelijk rogge (1), waarvoor koren (2) de gangbare benaming was (is).

De tweede belangrijkste graansoort was en is de haver, tot in de 19de eeuw voornamelijk de zwarte haver of *evie/even* (een ontleding aan lat. *avena*) :

- 1) *Den evenakker*, Misotten 1861, min. 48. — Kad. : D 793-94 ; 19 a 80 ca.
- 2) *Het Haverstuk*, V. — Kad. : A 980 f³ ; 2 ha 42 a.

Vrij uitzonderlijk was de kultuur van de spelt of het emerkoren (een soort grove tarwe) : *Het emervelt*, 1716, G 62, 18 ; ackervelt genaemt *eumervelt*, 1775, BL 26 ; land en bosch genaemd *immerveld*, 1780, GN 6, 666. — Kad. : C 194-98, 198/2, 201-202/2 ; 1 ha 87 a 50 ca.

Tot op het einde van de vorige eeuw speelde ook de boekweit een belangrijke rol in de voeding (P. LINDEMANS 1952 I : 106). Dit blijkt ook uit de hierboven vermelde cijfers. De boekweit werd verbouwd op kleine, meestal bij de woning gelegen percelen, die van hoge houtkanten voorzien waren ter bescherming van de bloem. Zulke percelen werden wellicht *lookske* of eenvoudig *veldje* genoemd.

(1) Cfr. P. LINDEMANS (1952 II : 13) : „In de Kempen kweekte men geen ander broodgraan dan rogge. Met de gewillige rogge kon de Kempische boer op zijn schrale, doch grondig bemeste akker graanoogsten winnen die groter waren en minder risico droegen dan een bezaaiing met tarwe. De rogge gaf hem ook een grotere hoop stro en dit waardeerde de zandboer, omdat hij daardoor meer mest kon maken. De rogge biedt nog een ander voordeel, dat voor de Kempen niet zonder belang is : zij groeit verschillende opeenvolgende jaren op dezelfde akker, zonder dat hierdoor de opbrengst verminderd wordt”.

(2) Zie hierover M. DE MEYER, Rogge — koren. Taalkundig aspect van een volkskundig onderzoek. In : *Feestbundel H. J. Van de Wijer II* (Leuven, 1944), 369-78.

Op de armste zandgronden werden k o l e n e n p o t e n (wortelen) verbouwd :

- 1) Land genaemd *koolveld*, 1780, GN 6, 546.
- 2) Stuck lant genoempt *de poeten coel*, 1680, G 57, 422. — *Coel „kuil”*.
Poeten lant, 1657, G 53, 302 v. ; 1679, G 57, 335 v.
 Land genaemd *de pooteplak*, 1780, GN 6, 103. — *Plak „plek”*.
Poote velt, 1761, G 66, 189 ; land genaemd *poote veld*, 1780, GN 6, 726. — Kad. : A 882 ; 73 a 90 ca.

2.4. Tot op het einde van de vorige eeuw werden ook enkele **nijverheidsgewassen** verbouwd.

De v l a s t e e l t was erop gericht linnen en lijnzaad te winnen voor eigen gebruik :

- 1) Weijsde genaemd *lijn broek*, 1780, GN 6, 546.
Lijn „vlas” is in het Middelnederlands enkel bekend in de samenstellingen *lijngewaet*, *lijnsaet*, *lijnwaet* en in het bnw. *linijn* „linnen” (Mnl. Wb. IV, 633). KILIAAN 353 vermeldt *lijn* wel in de betekenis van vlas.
- 2) Een stuck lants genaempt *het vlasvelt*, 1640, G 51, 579 v.

Met het oog op de lijnwaadvoorziening bleef de vlasteelt tot in de 19de eeuw algemeen verspreid : in 1846 werd te Pelt nog 21 ha 48 a vlas verbouwd. De vlasteelt was tevens gericht op het winnen van lijnzaad m.b.t. tot de olievoorziening.

Met dit doel werd ook k o o l z a a d verbouwd : *Het saet velt* groet 26 roeijen, 1580, G 46, 168 v. ; stuck lants genaempt *het saetvelken*, 1590, G 47, 105 ; stuck lant genaempt *tsaetveltien*, 1683, G 58, 268 v. — Klein perceeltje van 26 roeden (\pm 9 aren). Het kool- en lijnzaad werden naar de Slagmolen gebracht om er de olie uit te

slaan; het gebruik van olie bij het bakken en het braden en in de tuitlampjes was vrij algemeen. In 1846 werd te Pelt nog 21 ha 80 a koolzaad verbouwd.

2.5. De lemige zandgronden in de beekdaldepressies vormden eeuwenlang het **hooilandgebied** bij uitstek. Cijfers voor Pelt: 579 ha 44 a (6 %) in 1846, 1068 ha 50 a (10 %) in 1895 en 482 ha 79 a (5 %) in 1959.

Tegenover de vermindering van het hooiland tussen 1895 en 1959 staat de vermeerdering van de oppervlakte blijvend weiland sinds 1900: slechts 22 ha 68 a in 1846 en 105 ha 53 a in 1895, maar 1105 ha 20 a (11 % van de totale oppervlakte) in 1959. Deze toeneming houdt verband met de uitbreiding van de veeteelt, die in de landbouw de bovenhand heeft gehaald.

Weide wordt thans de gangbare benaming voor grasland in het algemeen, terwijl *beemd*, *broek* en andere hooilandbenamingen (cfr. VI.2.2.1) gevoelig terrein verliezen. Deze tendens heeft zich vooral na de jongste wereldoorlog doorgezet; dit blijkt ook uit het feit, dat de weidetoponiemen praktisch uitsluitend uit de volksmond zijn opgetekend: *Koeweide* (A 977^x, 7 ha 54 a), *Rooiakkers Weide* (D 683, 2 ha 55 a 30 ca), *Tijs Weide* (D 378, 66 a 60 ca), *Voorste Weide* (A 520/2, 2 ha 1 a 9 ca), *Weike* (20 a). Voor het eerst in 18de-19de-eeuwse bronnen vermeld zijn: Een perceel weide genaemd *biesboschweide*, Misotten 1856, min. 26 (A 789 a, 29 a 60 ca); wijde genaemd *stimme wijde*, 1780, GN 6, 7 (D 284, 23 a 30 ca).

Oorspronkelijk werd *weide* enkel gebruikt ter aanduiding van een veeweide „grasland waarop het vee gehoed werd”. Hieraan herinnert b.v. *de Veeweide* (cfr. VI.1.3.1.2), thans een kompleks hooi- en weiland van meer dan 15 ha, maar aanvankelijk een open, met gras begroeid veld tussen de Dommel en de gemene heide. Vermoedelijk maakte het

gebied eenmaal deel uit van de gemene vroente, maar werd het wegens de gunstige ligging bij de rivier de Dommel als hooiland in gebruik genomen.

V. NEDERZETTINGSONTWIKKELING

1. DE GEHUCHTEN (fig. 4)

Zoals de overige Kempische gemeenten behoort Neerpelt tot het type van de kerspelen (BEHETS 1969 : 18), die doorgaans verscheidene gehuchten of buurtschappen bevatten. Het centrum bij de dorpskerk is het Dorp (1), elders ook Plaats(e) (2) genoemd; daarrond liggen de overige gehuchten verspreid, die samen met de dorpskern, de gemeente en de parochie vormen. Blijkbaar heeft de dorpskerk centraliserend gewerkt en de gemeente eigenlijk gemaakt.

Blijkens het historisch bronnenonderzoek kunnen de Neerpeltse woonkernen in twee subklassen ingedeeld worden, nl. in wat wij primaire en sekundaire gehuchten of nederzettingen kunnen noemen. De primaire gehuchten betreffen woonkernen die als zodanig in de oudste bronnen vermeld worden en die destijds een bestuurlijke eenheid vormden; de sekundaire gehuchten zijn recentere agglomeraties en mogelijk weer uit diverse periodes.

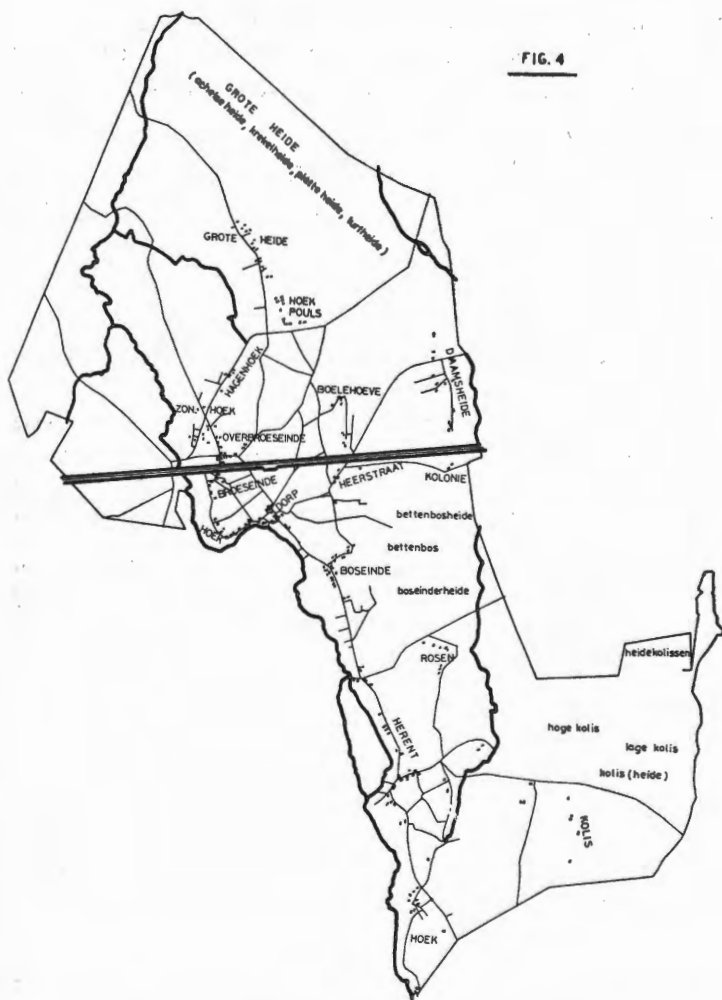
1.1. De primaire gehuchten

De primaire gehuchten van Neerpelt zijn Boseinde, Broeseinde, Grote Heide en Herent (3). Tijdens het Ancien

(1) *Int dorp*, 1569, G 44, 195 v.; 1769, G 67, 299; *het dorp*, Kad. 1844.

(2) Zie hierover: W. PÉE, De namen voor de gemeentekom in de Zuidnederlandse dialecten. *Naamkunde* 2 (1970), 41-49. — Op het Kempisch Plateau is *Plaats(e)* onbekend.

(3) Vgl.: „Neerpelt heeft vier gehuchten te weten *Broeseijnde*, *Boseijnde*, *Grootheijde* ende *Herent*”, 1653, GN 2.

Régime was elk van deze kernen in het gemeentebestuur vertegenwoordigd door één burgemeester of gezworene (cfr. I.2.1). Elk gehucht bezat een grote zelfstandigheid : het had binnen de gemeentegrenzen zijn eigen gemene

gronden, zijn eigen financiën en kon zijn eigen jaarkeuren op het jaargeding inbrengen. Per gehucht was er tevens een schans, een met een wal omgeven verdedigingswerk (cfr. VII.5.3.)

De primaire gehuchten van Neerpelt zijn :

- 1) **Boseinde** : *Opt bouseijnde*, 1543, G 42, 120 ; *opt bouseijnt*, 1570, G 45, 28 ; *opt bouseind*, 1619, G 50, 128 v. ; *op bossent*, 1714, G 61, 245 ; *opt bosendt*, 1741, G 63, 106 v. ; *opt' bosent*, 1761, G 66, 234 ; *bossen*, F 1777 ; *op het bouseijnde*, 1790, G 71, 21 ; *op het bouseijnt*, 1793, id., 120 ; *bouseind*, Kad. 1844 ; *bouseinde*, MK.

Einde betekent hier zoals in Broeseinde letterlijk *uiteinde*, wat topografisch juist is : tussen de woonkern het Boseinde en het buurdorp Sint-Huibrechts-Lille lag een uitgestrekte heide- en boszone, waaraan nog toponiemen herinneren zoals Bettenbos, Bettenbosheide en Boseinderheide.

In bijtonige positie is *-einde* in Bos- en Broeseinde (cfr. 2) verdoft tot *-ent* ; hierop wijzen ook de grafieën *bos(s)ent* en *brosent/brosent*, terwijl de huidige grafieën Bos- en Broeseinde schrijftaalfvormen zijn.

- 2) **Broeseinde** : *Op gheen broets eijnde*, 1520, G 41, 57 v. ; *opt broets eijnde*, 1540, G 42, 88 ; *opt bruijtseijnde*, 1555, G 43, 85 v. ; *opt broetseijnd*, 1563, G 44, 26 v. ; *opt broeseijnd*, 1606, G 48, 190 ; *opt broeseijnde*, 1634, G 51, 347 v. ; *opt brosent*, 1679, G 57, 312 ; *op brousendt*, 1693, G 60, 78 v. ; *broesent*, 1709, G 61, 82 v. ; *op het broisendt*, 1748, G 63, 230 v. ; *opt broesendt*, 1759, G 66, 73 ; *broeseijnt*, F 1777 ; *broeseind* het gehucht, Kad. 1844.

Benoeming naar de ligging achter de Dommelvallei ; letterlijk : het uiteinde van het moeras(gebied) (zie hierover III.1). Uit *bruijts-*, *broets-* werd *t vóór s* gesynkopeerd (streven naar de preferente woordvorm) : *broes-* ; vgl. bijv. met brabants, dial. *brabans*, *hasselts*, dial. *hassels* enz.

Na de aanleg van het Kempisch Kanaal in de eerste helft van de vorige eeuw was het gehucht Broeseinde in tweeën gesneden ;

vandaar de recente naam *Overbroeseinde* (VDM 1846) voor de woonkern die over het kanaal ligt.

- 3) **Grote Heide** : *Op die grote heijde*, 1504, G 41, 13 ; *op groet heij*, 1527, id., 81 v. ; *op gheen groot heijde* geleghen, 1554, G 43, 57 ; *op groitheiijde*, 1623, G 50, 351 ; *op groetheijde*, 1651, G 53, 82 ; *op die groot heijde*, 1682, G 58, 162 ; *op de groote heij*, 1722, G 62, 198 ; *op de groot heij*, 1745, G 63, 181 v. ; *op de groote heijde*, 1760, G 66, 112 ; *groote heide*, Kad. 1844 ; *grote heide*, MK.

Eveneens benoeming naar de ligging : deze woonkern is genoemd naar de ligging op de rand van een uitgestrekte heidevlakte — vandaar ook het bepalend bestanddeel *groot* —, thans o.m. bekend onder de benamingen Achelse Heide, Krekelseide, Platte Heide, Poulserheide en Turfheide.

- 4) **Herent** : Joannes dicto de *heernt*, 1364, Piot I, 576 ; gelegen binnen den hertganck van *heernt*, 1451, GO 1, nr. 10 ; *tot hernt*, 1502, G 41, 1 ; *int heendt*, 1605, G 48, 164 v. ; *int herent*, 1682, G 58, 134 ; Kad. 1844 ; MK ; *int haijnt*, 1687, CF 86, 224 ; *int heijnt*, 1709, G 61, 94 ; *in het haint*, 1710, id., 106 v. ; *in het heent*, 1715, G 61, 309 v. ; *in het hent*, 1713, id., 204 v. ; *in het hend*, 1788, G 70, 176 ; *heereijnt*, VDM 1846.

Kollektief met *t*-suffixs (vgl. de formatie van *Pel-t*) van ondl. **heern*, *hern* „haagbeuk” (nog bewaard in *heren-teer*) : plaats waar haagbeuken groeien. De ontwikkeling van *heernt* tot *hent* — *herent* is een hyperkorrekte schrijftaalvorm —, is te verklaren door : 1) *r*-synkope uit de medeklinkergroep *-rnt-* (streven naar de preferente, d.i. gemakkelijk uit te spreken woordvorm) en 2) vokaalverkorting : *heernt* > *heent* > *hent*.

Evenmin als de gemeentenaam Pelt zijn deze vier primaire gehuchtnamen nederzettingsnamen in de strikt etymologische zin van het woord, in casu namen op *-heem*, *-zele*, *-hoven*, *-dorp*, *-wijk* e.a. Deze laatste groep nederzettingsnamen, die tot de vroege middeleeuwen teruggaan,

trede overigens zelden naar voren in de Limburgse Kempen (1). De oudste Neerpeltse nederzettingnamen behoren tot een ander type : het zijn enerzijds natuurnamen die wijzen op de bodemgesteldheid (*pelt*) en de loofbosbegroeiing (*herent*), anderzijds namen die op de ligging wijzen (*boseinde*, *broeseinde*, *grote heide*).

De nederzettingnamen *Pelt* en *Herent* — beide afleidingen met het *-t*-suffix —, zijn formeel gezien de oudste namen van deze primaire Neerpeltse laag en gaan ongetwijfeld ook terug tot de Merovingisch-Karolingische periode, vermoedelijk zelfs tot de jong-prehistorische periode. De nederzettingnamen *Boseinde*, *Broeseinde* en *Grote Heide* gaan naar alle waarschijnlijkheid terug tot de late middeleeuwen (11de-12de eeuw).

Dat *Pelt* en *Herent* een oudere laag representeren dan *Boseinde*, *Broeseinde*, *Grote Heide* blijkt behalve op formele gronden eveneens uit het onderzoek van syntactische criteria (gebruik van lidwoord en voorzetsel) (2) : de oudste nederzettingnamen zijn verbindbaar met de prepositie *in* (*in Pelt*, *in het Herent*) vs. *op* bij jongere nederzettingnamen (*op het Boseinde*, *op het Broeseinde*, *op de Grote Heide*), en hebben meestal geen lidwoord (*in Pelt*, maar : *in het Herent*, *op het Boseinde*, *op de Grote Heide*, *op het Broeseinde*).

Een gebruikelijk synoniem van gehucht is **heerdgang**, een afleiding van mndl. *herde*, *heerde* „herder” (3) : gelegen *bijnnen den hertganck* van heernt, 1451, GO 1, nr. 10 ; 1728 den 10 januarius heb ick jacop van betteboes en jan quanten als schans mesters de schans met de hof verhuert

(1) Zie hierover J. MOLEMANS, Bijdrage tot de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de Limburgse Kempen, voornamelijk in het licht van de namenvoorraad. *Naamkunde* 5 (1973), 270-332.

(2) *Id.*, 310-12.

(3) Cfr. : J. MOLEMANS, Kempische buurtschappen en hun benaming. *Limburg* 52 (1973), 255-65.

met verstaen van den heelen heertganck, GN 5, 1 v. ; de inwoonders van desen heertgang (= herent), 1786, id., 18 v. De primaire betekenis van heerdgang is de gemene weideplaats (vroente of aard) die bij elke woonkern hoorde (cfr. VI.1.3.1.2), bij uitbreiding de woonkern zelf (1) ; deze betekenisontwikkeling is te verklaren doordat de heerdgang een essentiële plaats in het gemeenschapsleven van een buurtschap innam — weideplaats voor het vee enz. —, zodat beide vereenzelvigd werden.

Minder gebruikelijke synoniemen van gehucht en heerdgang zijn *kot* (2) en *kwartier* (3), bijv. : Lenaert Juten als borgemeester des dorps Neerpelt *op den brosender koot*, 1688, GN 3, 187 ; Jan Marcelis *op den bossenter koot*, id., 189 ; Tonis Leijsen *op den groot heijder koot*, id., 190 v. ; met verdragh van den *henter coet*, 1719, GN 5, 1 ; Peter Smets als borgemeester *des quartier van het hent*, 1688, GN 3, 191 v. ; Jan de Wijn *des quaertiers broosent*, 1689, id., 206.

1.2. Sekundaire gehuchten of agglomeraties

1.2.1. De verst verwijderde — eveneens in hoekvorm gelegen — kernen van de gehuchten Broeseinde, Herent en Grote Heide worden *hoek* genoemd. Het zijn wellicht jongere uitlopers van de eigenlijke gehuchten, hoewel een precieze datering hier onmogelijk is.

- 1) Heijn de winne tot hernt *inden hoeck*, 1589, G 47, 96 ; seecker huijs *in den hoick* gelegen, 1747, G 63, 221 ; *in den hoeck*, 1784, G 69, 227 v. ; Kad. 1844.

(1) Zie over deze betekenisontwikkeling ook : P. LINDEMANS, *Geschiedenis van de Landbouw I (Antwerpen, 1952)*, 307-25.

(2) *Kot*, mndl. *cote* „hut, huisje” (Mnl. Wb. III, 1989), bij uitbreiding : (kleine) agglomeratie, lett. : gehucht waar de *koters* (cfr. *keuterboer*) of kleine boeren wonen.

(3) *Kwartier* „wijk, woonstede” (Mnl. Wb. VI, 856).

Vgl. ook psn. : Marijken *inden hoeck*, 1611, G 49, 94 v. ; dierijk *inden hoeck tot hernt*, 1622, G 50, 301 v. ; leonart *inden hoeck*, 1678, TH 74, 22.

2) Huijs gelegen *in den hoik'* onder het broeseijnd, 1787, G 70, 126 v. ; *hoek* het gehucht, Kad. 1844. — Kleine woonkern in hoekvorm op de grens met Overpelt.

3) Het aengelaech gelegen *opten hoeck* op groetheijde, 1595, G 47, 204 ; de achtde paert *op den houck* guederen op de groot heijde, 1665, G 56, 18 v. ; *op den hoeck* op de groote heijde, 1727, G 62, 382. — Gelegen in een hoek waar de Provinciedijk en de Achelse Dijk samenkomen.

Eveneens *Pols* (B 1845 ; VDM 1846) genoemd, naar de hierin centraal gelegen boerderij *Pols* (cfr. infra).

1.2.2. In de 15de-16de eeuw — mogelijk ook iets vroeger —, ontstonden nieuwe, weliswaar kleine nederzettingen op de rand van de gemene heide : Boelehoeve, Daamsheide, Hagenhoek, Kolis, Rosen. De oorzaak lag ongetwijfeld in de demografische ontplooiing van het platteland, waardoor de overtollige bevolking zich elders, met name in een te ontginnen gebied diende te vestigen ; in een vroeger stadium, nl. in de 11de-12de eeuw (ontginningsbeweging in de Kempen), was om dezelfde reden waarschijnlijk de nederzetting Grote Heide (cfr. 1.1) ontstaan.

De kern van deze sekundaire nederzettingen was, zoals verder moge blijken, in de meeste gevallen een individuele landbouwuitbating, waarrond zich in recentere tijd nieuwe boerderijen hebben neergezet.

1) **Boelehoeve** : *Vanden bolen hoeue* huijs, hoeff, lant ende bempden, 1529, G 41, 97 v. ; *die bolen hoeff*, id., 79 v. ; jan woijten *op gheen boelen hoeue*, 1552, G 43, 13 v. ; een stuck lants geleghen *op die boelenhoeve*, 1570, G 45, 13 v. ; *opde bolen hoeue*, 1642, G 52, 7 ; *opde*

boellerhoeff, 1721, G 62, 191 ; *op de boele hoif*, 1750, G 64, 69 v. ; *op de boelen hoef*, 1762, G 66, 293 ; *op de boele hoeve*, 1780, G 70, 109 v. ; *op de bulle hoef* 1791, G 71, 115 v. ; *boelehoeven* het gehucht, Kad. 1844 ; *bulder hoef*, VDM 1846 ; *boelenhoeve*, MK.

Het eerste lid is mndl. *bule* „heuvel, hoogte” (Mnl. Wb. I, 1475). De Boelehoeve is inderdaad een relatief hoog gelegen gebied tegen de Boelehoeverheide ; ook de meeste van de in dit gebied gelokaliseerde toponiemen wijzen op hoge, vaak onrendabele gronden (*Berg* en *Bergske*, *Heidehoeve*, *Hoge Dries*, *Hoge Boelehoeve* enz.).

Hoeve gaat terug op ondl. **hova*, mndl. *hoeve*, *hove*, *hoef* (Mnl. Wb. III, 487-88) : het was de oppervlakte land nodig voor het onderhoud van één gezin, door KILIAAN omschreven als „*iugera aliquot agri, quae uni rustico sufficient ad familiam alendam*”. Zie over hoeve ook LINDEMANS (1954 : 37-56) en DITTMAYER (1963 : 115-16).

De boerderij waarrond zich de nederzetting de Boelehoeve heeft ontwikkeld, is wellicht het goed dat thans nog bekend is als *Boelehoeve* (kad. : B 152 c). Cfr. de oudste attestatie en vgl. ook : Seecker huijs, hof ende erfgoederen genaempt *boelenhoef*, 1740, G 63, 81 v. ; huijs en hof genaemt *de boele hoefve*, 1787, G 70, 216 v. ; huijsinge en goederen genaemt *de boele hoeve*, 1795, G 71, 247 v. ; *bulderhoef*, B 1845. — In de jongste attestatie is van *bul* = *boel* een adjektivische *-er*-afleiding gevormd met ingevoegde *d* tussen *l* en *r*.

- 2) **Daamsheide** : *Op gheen daems heijde*, 1553, G 43, 37 v. ; *op die daems heijde*, 1561, id., 260 v. ; erve van jan daems sijn vader saliger *op daems heijde*, 1610, G 49, 86 ; *op de daems heij*, 1684, G 59, 27 v. ; *op de daems heijde*, 1711, G 61, 138 ; *op de damisse heijde*, 1716, G 62, 15 ; *op de daemis heijde*, 1720, id., 144 ; *op die daemse heijde*, 1773, G 68, 97 v. ; *op de domsheijde*, 1783, G 69, 156 v. ; *op de dommes heijde*, 1784, G 70, 23 v. ; *op doomsheijde*, 1792, G 71, 73 ; *damsheide*, Kad. 1844 ; *dams heijde*, VDM 1846.

Letterlijk : de heide van Daams. Ook hier was wellicht één

goed, dat van de familie Daams, de kern waarrond zich de nieuwe nederzetting — gelegen tegen de heide op de grens met Achel —, heeft ontwikkeld.

Vgl. psn : Lemmen daems, 1577, G 46, 90 v. ; lambert daems, 1603, G 48, 109 ; pouls daems, 1604, id., 134 ; houb daems ende sijne panden op daems heijde gelegen, 1625, G 51, 60 ; panden jan wouter daems op de daemsche heijde, 1656, G 53, 230.

- 3) **Hagenhoek** : Op die grootheijde oft dairomtrent *inden haijghen hoeck*, 1577, G 46, 72 v. ; *inden haijghen hoeck*, 1582, id., 210 v. ; *inden haeijghen hoeck*, 1674, G 57, 46 v. ; *in den haeijgen hoeck*, 1711, G 61, 133 v. ; op de groote heijde *op den haijen hoick*, 1751, G 64, 88 v. ; *in den haijenhoeck*, 1760, G 69, 57 v. ; *haijenhoek*, Kad. 1844.

Kleine woonkern in hoekvorm (tussen de Broeseinder- en Provinciedijk) tegen de Hagen(heide). Wellicht een uitbreiding van het gehucht Broeseinde.

De *g* van hagen is in *j* overgegaan, met als overgangsvorm *haijgen*.

- 4) **Kolis** : *Op gheen coelheze*, 1517, G 41, 20 ; *op gheen coolheze*, 1543, G 42, 119 v. ; *op die coolheze*, 1556, G 43, 129 ; *op die colis*, 1574, G 45, 168 ; *op de coelheze*, 1578, G 46, 102 v. ; *op die coolhese*, 1581, CF 85, 43 ; wilm arts *vanden coelheze*, 1588, BL 31 ; *opde colis*, 1632, G 51, 304 ; *inde colis*, 1693, G 60, 70 v. ; *op den colus*, 1790, G 71, 30 ; huijs en hof *op de colissen*, id., 34 v. ; *op de colis*, 1794, id., 184 v. ; *kolis*, Kad. 1844.

Vgl. ook psn. : jan op die colis, 1571, G 45, 40 v. ; nelis op die colis, 1620, G 50, 193 ; heijnen op die colis, 1604, G 48, 118 v. ; jan op de colis, 1679, G 57, 320.

Kleine woonkern gelegen tegen een uitgestrekte heidevlakte van meer dan 300 ha — de eigenlijke *Kolis* —, bekend onder

de benamingen *Kolisheide* en *Heidekolis(sen)* (1). Deze heide ligt op de grens met Kaulille, Kleine-Brogel en Sint-Huibrechts-Lille, waar het toponiem de *Kolis* eveneens bekend is.

Koolhees, waarvan het tweede bestanddeel door de werking van het aanvangsaksent gereduceerd is tot *-is* (2), is een samenstelling van *kool* „boskool, turf” (Mnl. Wb. III, 1696-97 s.v. *cole*, *cool* en 660 s.v. *houtcole*, *houtcool*) en *hees* „laagstammig bos, kreupelhout”. Zie ook BACH (1953 : 392) en DITTMAYER (1963 : 156) s.v. *Kohle*. De *Koolhees* was het gebied waar turf werd gewonnen. Er wordt nog een onderscheid gemaakt tussen 1) *die hoghe colis*, 1575, G 45, 232; 2) *die leghe colis*, 1653, GN 2. Vooral het laatste gebied — de Lage *Kolis* — kwam in aanmerking voor de turfwinning: (matig) natte heidegronden, waarvan de bovenste humuslaag werd uitgestoken of afgevlagd.

- 5) **Rosen** : Huijs, hof met een gedeelte land genaemd *den rosen*. 1780, GN 6, 412; huijs genaemd *den roosen*, 1792, G 71, 118 v.; een huis bekend onder den naam van *de roosen*, Misotten 1848, min. 112; *op de roozen*, Kad. 1844; *rozen*, MK. — Boerderij met aangelegen land, kad. : D 32-43.

Dit goed werd de kern van een jonge nederzetting, die in de vorige eeuw een vijftal boerderijen omvatte.

Roos „riet”, got. *raus*, du. *Rohr*, in de levende woordenschat van de middeleeuwen reeds door riet vervangen, is bewaard in toponiemen en in de vogelnaam *roerdomp* (cfr. FRANCK-VAN WIJK 554 en KLUGE-MITZKA 605).

Het eigenlijk roos- of rietgebied is de *Rosenheide*, waarvan de naam op de eerste aldaar gevestigde boerderij is overgegaan, vervolgens op een kleine agglomeratie. De *Rosenheide* is een laag gelegen en vennenrijk gebied, volgens de PDK : (matig)

- (1) — Gemene heide : *op gheen coolheijde*, 1543, G 42, 149 v.; *op die coolheijde*, 1556, id., 129; *kolisheide*, Kad. 1844 (kad. : D 758-59, 901-06; 351 ha 35 a 60 ca).
— Private percelen : *de heij colis*, 1747, G 63, 214 v.; heijd veld genaemd *op de heijd colissen*, 1780, GN 6, 438; *hei kolissen*, Kad. 1844 (kad. : D 915-28; 18 ha 26 a 90 ca).

- (2) Zie hierover J. MOLEMANS, Plaatsnamen op *-is* in de Limburgse Kempen. *Limburg* 52 (1973), 183-92

natte (lemige) zandgronden, bovendien grotendeels met een steensubstraat; de aangrenzende Kolisheide daarentegen is een (matig) droog zandgebied.

De boerderij de *Rosen* wordt voor het eerst vermeld in de 18de eeuw en de *Rosenheide* eerst in de 19de eeuw; de verklaring is wellicht de volgende: tot in het begin van deze eeuw maakte de *Rosenheide* deel uit van de gemene vroente, m.a.w. werd niet verkocht, gekocht of verdeeld, en kwam derhalve ook niet voor in gichten, erfdelingen, testamenten enz.

1.3. Het aantal nederzettingen of wat als zodanig beschouwd wordt, is in de Kempen overal toegenomen sinds de 19de eeuw, nadat de gemeentebesturen delen uit de gemene vroente of heide voor bewoning beschikbaar hadden gesteld. Zulke jonge nederzettingen zijn:

1) **Heerstraat**: *heerstraet hameau*, B 1845; VDM 1846.

Naar de ligging tegen de Heerstraat.

2) **Kolonie**: *Kalonis*, B 1845; *kolonies*, GM.

Kolonie, overdrachtelijk voor ontgonnen heide (WNT VII, 5150-54). Recente woonkern op verkochte gemeentegronden (ca. 1835).

3) **Zonhoek**: *Zonhoek*, GM.

Woonkern in hoekvorm bij het Broeseinde. Genoemd naar één der eerste bewoners, nl. *Van Son* (vgl. : *jan van son*, 1752, GN 5, 5), afkomstig van Son bij Eindhoven

2. DE STRAATNEDERZETTING

2.1. Uit het onderzoek van een aantal nederzettingen op zandgronden blijkt, dat de bodemgesteldheid de nederzettingontwikkeling in sterke mate heeft beïnvloed. Zulks kan afgeleid worden uit de stereotiepe ligging van de woonkernen op de overgang van hoge naar lage grond, i.c. op de glooiing van het vroegere, hoger gelegen bos- en heide-

landschap naar de lagere beekdalgronden (een soort lintbebouwing tussen een bouwlandkompleks en de beekdalgronden).

De oudste nederzettingen van Neerpelt, nl. Boseinde, Broeseinde (+ Dorp), Herent en Grote Heide — dit laatste gehucht in iets mindere mate — liggen in de Dommelvallei. De overige, jongere nederzettingen ontstonden op de rand van de gemene heide bij kleinere waterlopen (Warmbeek, Prinsenloop).

2.2. De nederzetting het Herent (fig. 5)

Voor de rekonstruktie van het nederzettingstramien van het Herent beschikken we over een belangrijk toponymisch hulpmiddel, nl. het feit dat de meeste erfnamen van dit gehucht zijn afgeleid van persoonsnamen [type : (*op*) *de* *Ieven*, (*op*) *de* *Smeets* enz.]. Erfnaam is hier een adequatere benaming dan huis- of boerderijnaam, omdat niet enkel het woonhuis benoemd wordt, maar ook alle bij een goed behorende landerijen. Het onderscheid tussen erf- en huisnaam manifesteert zich ook in het gebruik van de lokatieve voorzetsels *op* (bij de erfnamen) vs. *in* (bij de huisnamen) : hij woont *op* de Smeets vs. *in* het Vlaams Huis (1).

De meeste erfnamen van het Herent zijn, zoals verder blijkt, afgeleid van persoonsnamen. De volksmond en moderne bronnen, voornamelijk het 19de-eeuws notariaat, laten ons toe deze erven nauwkeurig te karteren. Uit het verdere onderzoek van de oudere bronnen, zoals de gichtregisters (16de-18de e.), blijkt, dat deze erfnamen afgeleid zijn van de oudst bekende bezitters of eigenaars. Even-

(1) Zie hierover : J. MOLEMANS, Intern- en extern-lokaliserende voorzetsels bij Limburgse toponiemen. *Naamkunde* 4 (1972), 161-206. — Id., De plaatsnamen van Neerglabbeek, een socio-linguïstisch naamkundig onderzoek. *Naamkunde* 6 (1974), 1-36.

tueel kan achterhaald worden of erfdelingen hebben plaatsgemaakt, b.v. wanneer twee (bij elkaar gelegen) erven dezelfde naam dragen of wanneer onderscheidende bestanddelen zijn toegevoegd zoals groot vs. klein en oud vs. nieuw. Nadat zulk onderzoek, steunend op moderne en oude bronnen, heeft plaatsgemaakt, wordt het mogelijk het nederzittingsplan van een woonkern omstreeks 1500 te rekon-

strueren, zodat wij dan dicht de primaire bewoningsvorm benaderen.

Erfnamen afgeleid van persoonsnamen komen te Neerpelt nagenoeg uitsluitend in het gehucht het Herent voor. Dit laatste gebied sluit aan bij de streek die wij hier gemakkelijheidshalve Oost-Limburg noemen (tussen de Maas en de lijn Neerpelt-Overpelt-Eksel-Hechtel-Hout-halen-Zonhoven-Hasselt), waar praktisch alle erfnamen van persoonsnamen zijn afgeleid. Het Herent, vroeger een afgesloten agrarisch gebied, grenst aan Kleine-Brogel, waar dit type van naamvorming eveneens algemeen is (1). De overige woonkernen van Neerpelt sluiten aan bij Lommel-Overpelt, waar het besproken type uitzonderlijk voorkomt.

2.2.1. ERFNAMEN AFGELEID VAN PERSOONSNAMEN.

1) **Biezen** : *De Biezen*, V. — Kad. : D 178.

2) **Brouwers** : *De Brouwers*, V. — Kad. : D 501.

Vgl. psn. : Dierck Brouwers, 1738, GN 5, 2 v. ; Lendert Brouwers, 1741, id.

3) **Dingenen** : Goedt *op den dingenen* gelegen, Mardaga 1770, min. 1 ; een boereplaets genaamt *den dingenen*, Morren 1835, min. 110 ; *op de dingenen*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : D 744.

Vgl. psn. : Heijnen Dingenen, 1543, G 42, 125 ; Thewis Dingenen, 1636, G 51, 407 v. ; Dingenen goet int haint, 1663, G 58, 309 ; Berb Dingens, 1674, TH 74, 49 v. ; Jacop Dingenen, 1675, GN 3, 4.

4) **Gobbels** : Een boereplaets genaemd *gobbels*, Morren 1825, min. 93 ; een huis met aenhorende gebouwen, akkerlanden, bempden en heidvelden bekend onder

(1) Cfr. : J. MOLEMANS, Limburgse Plaatsnamen : Kleine-Brogel (Toponymica XXII, 2). *Lewen-Brussel*, 1974.

den naam van *de gubbels*, Misotten 1852, min. 123 ;
op de gubbels, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : D 760/2.

Vgl. psn. : Gobbels erue, 1504, G 41, 13 ; Jan Gobbels panden,
 1529, id., 100 v. ; Jan Gobbels der jonghe panden, 1574,
 G 45, 191 ; Jan Gubbels, 1624, G 51, 29 v. ; 1692, BL 37 ;
 Peter Gubbels, 1740, GN 5, 2 v. ; Gobbels goedt, 1786, G 70,
 123.

- 5) **Ieven** : *De Ieven*, 1704, BL 24 ; huijs, hof en aenge-
 laegh genaemd *den iven*, 1780, GN 6, 463 ; een boere-
 plaets genaemd *den iven*, Morren 1842, min. 126 ; *den*
ieven, Misotten 1850, min. 75. = *De Oude Ieven*, V. —
 Kad. : D 139-44 ; 2 ha 52 a 20 ca.

Hiervan is *De Nieuwe Ieven*, V. (kad. : D 159) afge-
 deeld.

Vgl. psn. : Jan IJeuen, 1540, G 42, 87 v. ; Jan Ieven, 1588,
 BL 31 ; 1622, G 50, 310 ; 1627, G 51, 149 v. ; 1739, GN 5,
 2 v. ; Hendrijk Ieven, 1604, TH 72, 132 v. ; Lenardus Ieven,
 1759, GN 5, 8.

- 6) **Holmen** : Seker goedt genaemt *den holmen*, 1765,
 G 66, 586 ; 1767, G 67, 78 ; huijs, hof en goederen
 genaemt *den holmen*, 1775, G 68, 232 ; Misotten 1846,
 min. 33. — Kad. : D 182, 184-90 ; 3 ha 23 a 50 ca.

Vgl. psn. : Holmus goedt, 1774, G 68, 133 v.

- 7) **Kums** : Huijs, hof en aengelagh genaemd *de cumps*,
 1780, GN 6, 500 ; een huis met aenhoorige gebouwen,
 bouwland en bosch genaemd *de kums*, Wilsens 1863,
 min. 141. — Kad. : D 666-73 ; 2 ha 36 a 50 ca.

Vgl. psn. : Jan Kums, 1675, GN 3, 5 ; Thomas Kimps, 1739,
 G 63, 39 ; Jan Kums, 1747, GN 5, 5 v. ; kumps goederen
 in het herent, 1766, G 66, 628.

- 8) **Kwanten** : Huijs, hof en aengelagh genaemd *den*
quanten, 1780, GN 6, 501 ; *de kwanten*, Kad. 1844 ;

een boereplaets genaemd *de quanten*, Wilsens 1859, min. 200. — Kad. : D 717.

Vgl. psn. : Jan Quanten, 1728, GN 5, 1 v. ; 1764, id., 8 v.

9) **Lomans** : *De Lomans*, V. — Kad. : D 624.

Vgl. psn. : Didden Lomans, 1568, G 44, 172 ; Loemans goet, 1576, G 46, 22 v. ; Heijn Loomans, 1649, G 52, 250 ; 1671, TH 73, 305 v. ; Peter Lommans, 1703, GN 5, 1 ; Loomans goedt, 1750, G 64, 69.

10) **Pouls** : Huijs, hof en aengelagh genaemd *de pools*, 1780, GN 6, 516. — Kad. : D 479.

Vgl. psn. : Korsten Pouwels, 1572, G 45, 87 v. ; Korsten Pouls, 1580, G 46, 169 ; 1617, G 50, 34 ; Aert Pouwels, 1578, G 46, 90 v. ; Aert Pouls goet opden bempvoirt, 1645, G 52, 160 ; Joost Pouls saliger int hernt, 1654, G 53, 161 ; Jan Pols, 1745, GN 5, 5.

Identiek met : Goet offte erffdomme genaempt *den bettenbos*, 1632, G 51, 305 ; huijs, hof en goederen *den bettebos* genaamt, Clercx 1821, min. 74 ; *bettebosch*, Kad. 1844 ; B 1845. — Migratiennaam die de bewoners van een boerderij op het Bettenbos bij hun vertrek naar het Herent hebben meegenomen.

11) **Smeets** : Eene boereplaets genaamd *de smeets*, Morren 1834, min. 60 ; *op de smits*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : D 600.

Vgl. psn. : Jan die smet, 1515, G 41, 20 ; Heijnken Smeets panden tot hernt, 1559, G 43, 224 v. ; Gerard Smeets goet int hernt, 1650, G 53, 43 ; Smets goet int hernt, 1674, CF 86, 113 v. ; Jacop Smits, 1742, GN 5, 3 v. ; Peeter Smits, id., 1780.

12) **Stimmen** : Een erfdeel genaemt *de stemmen* gelegen achter de henter schans, 1742, G 64, 93 ; huijs, hof en aengelaegh geleghen *op de stemmen*, Rijcken 1760, min. 28 ; huijs, hof en aengelagh genaemd *den stim-*

- men*, 1780, GN 6, 451; Misotten 1852, min. 1; *de stimmen*, id., 1850, min. 79. — Kad. : D 291-92; 1 ha 68 a.
- Vgl. psn. : Jan Steemans, 1579, AV 346, 43 v.; Steemans goet int hernt aende scaense, 1619, G 50, 129 v.; panden Jan Steemans, 1622, id., 331; Henrick Steemans, 1625, G 51, 53 v.; Jost Stemans, 1675, GN 3, 5 v.; Joost Steemans, 1676, G 57, 142 v.
- 13) **Teunen** : *De Teunen*, V. — Kad. : D 416.
- Vgl. psn. : Hendrick Theunen, 1676, GN 3, 39; Hendrick Thuenen, 1780, GN 6, 522.
- 14) **Tijs** : Huijs, hof en aengelagh genaemd *den thijs* 1780, GN 6, 513; *op de tis*, Kad. 1844; Wilsens 1867, min. 236; een huis genaamt *den this*, Misotten 1846, min. 33. — Kad. : D 398.
- Vgl. psn. : Thijs goet int heint, 1682, G 58, 194; Ariaen Thijs, 1751, GN 5, 6.
- 15) **Vranken** : *De vrancken*, 1680, G 58, 12 v.; 1780, GN 6, 492; huijsplack en hof genaemd *de vranken*, id., 435; Misotten 1850, min. 147. — Kad. : D 293-96, 300-01; 2 ha 30 a 70 ca.
- Vgl. psn. : Vrancken erff int hernt, 1617, G 50, 58; Gerrit Vrancken panden int hernt, 1653, G 53, 148 v.
- 16) **Winters** : Boereplaats genaamd *de winters*, Morren 1837, min. 104; Wilsens 1867, min. 129. — Kad. : D 503.
- Vgl. psn. : Dierijck Winters panden int hernt, 1605, G 48, 162; 1680, G 57, 364 v.; Winters goet op den bemvoort gelegen, Mardaga 1771, min. 10; 1772, G 68, 27 v.

2.2.2. OVERIGE ERFNAMEN.

- 1) **Bemvoort** : Perceel oft stuck landt met het huijs

daerop staende genaempt *den bemmert*, 1656, G 53, 267 v. ; *de bemmert*, 1684, G 58, 345 v. ; huijs, hof en aengelagh genaemd *op den bemdvoort*, 1780, GN 6, 430. — Kad. : D 86.

Benoeming naar de ligging bij de waterovergang de Bemvoort.

- 2) **Boer** : Guderen int hernt genaempt *inden boer*, 1652, G 53, 107.

Vgl. psn. : Jan inden boer, 1600, TH 72, 116 ; 1613, id., 191 v. ; Jan Monten alias inden boer, 1614, G 49, 214 v. ; van Jannen inden boer panden, 1621, G 50, 258 ; Art inden boer, 1676, GN 3, 38 v. ; Aert inden boer nu vrijs inde boer, 1735, PN 3, 4.

Drie boerderijen (D 367, 375, 386/2). In het Middelnederlands had *buur* (ogm. *bâr*, nog bewaard in du. *Bauer* en eng. *bower*) nog de betekenis van huis, weliswaar eerder een huisje van gering allooï of een hut (Mnl. Wb. I, 1486 ; KILIAAN 94). Die betekenis heeft buur thans niet meer ; wel is het bewaard in de samenstelling *ovenbuur* „een (apart staand) bakhuisje”, vermeld bij KILIAAN 94.

- 3) **Boermans hof** : *Boermans hof*, 1780, GN 6, 473. — Kad. : D 494-95, 523 ; 46 a 80 ca.

Vgl. psn. : Jan Bormans, 1615, G 45, 256 v. ; Goert Bormans, 1675, GN 3, 6 ; Boermans goet int herent, 1758, G 65, 307 ; Bourmans goedt, 1759, G 66, 35.

- 4) **Boesen hof** : Stuck lants geheijten *den bousen hoff*, 1647, G 52, 221 ; *boesen hof*, 1780, GN 6, 459 ; *boesenhoff*, Clercx 1815, min. 100 ; een perceel akkerland genaemt *boezenhof*, Misotten 1844, min. 238. — Verdwenen boerderij, kad. : D 450 a, 453 ; 1 ha 50 a 10 ca.

Vgl. psn. : Wilhelm Bousen, 1607, G 48, 216.

- 5) **Bulter** : *Den bulter* int hernt gelegen, 1663, G 55, 176 v. ; huijs, hof en land genaemd *den bulder*, 1780,

GN 6, 489, 494. — Kad. : D 615-18, 620-21 ; 2 ha 1 a 85 ca.

Personificerende *-er*-afleiding van *bult* „buil, bochel”. Het goed ligt inderdaad op een kleine verhevenheid.

- 6) **Hoek** : *Het hoicker goet* in t'heent gelegen, 1753, G 64, 145 ; huijs, hof en aengelagh genaemd *den hoek*, 1780, GN 6, 499 ; Morren 1832, min. 77. — Kad. : D 633.

Naar de ligging in hoekvorm waar wegen samenkomen. Het goed ligt tevens in agglomeratie de Hoek.

- 7) **Kapel** : *De Kapel*, V. — Kad. : D 552.

Zo genoemd wegens de ligging bij de Herenterkapel.

- 8) **Persoons huis** : Huijs ende hof in het heerent genaemt *persoons huijs*, Mardaga 1779, min. 1.

Vgl. psn. : Pauwels Persoons, 1570, G 45, 18 ; Simon Persoons, 1638, G 58, 479 ; Teus Persoons, 1675, GN 3, 6.

- 9) **Verbrand huis** : Affgebrande huijsplaetse op den bem-voort, 1780, GN 6, 427 ; een perceel akkerland genaamt *het verbrant huis*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 807, 810, 813.

Plaats waar een woning heeft gestaan.

- 10) **Wijer** : Staende aen jan fijen *aende wijer* panden tot hernt, 1590, G 47, 104 v. ; Jan *opden wijer*, 1617, G 50, 34 v. ; deel van guederen *opde wijer*, 1631, G 51, 253 v. ; lenaert *op den wier*, 1675, GN 3, 5 ; *op den wijer*, 1716, G 62, 19 ; huijs, aengelagh en houtwasch annex genaemd *op den wijer*, 1780, GN 6, 416 ; *op de wijer*, Kad. 1844 ; een boerewinning bekend onder den naam van *de weijer*, Misotten 1854, min. 50. — Kad. : D 2-7, 9, 11 d ; 3 ha 89 a 30 ca.

Benoeming naar de ligging bij de (Grote) Prinsenwijer, waarvan de naam op het aangelegen goed is overgegaan.

2.2.3. BESLUITEN.

2.2.3.1. Het nederzettingspatroon van het Herent (zie fig. 5) kunnen we als typisch Kempisch bestempelen : een straatnederzetting op de overgang van lage naar hoge grond, nl. tussen de Dommelvallei en de Kolis(heide).

De overige nederzettingen van Neerpelt vertonen een identiek patroon, zoals nog vrij duidelijk is af te leiden uit 19de-eeuwse kaarten van de Atlas der Buurtwegen (1845). Het 19de-eeuws nederzettingsstramien van het Herent is, blijkens het historisch bronnenonderzoek, in grote mate identiek met dat uit de 15de-16de eeuw, met als belangrijkste wijziging een geringe uitbreiding van de erven door erfdelingen en enkele uitzettingen naar de heide. Bij uitbreiding geldt dan ook vermoedelijk hetzelfde voor de nederzettingen het Boseinde, het Broeseinde en de Grote Heide.

2.2.3.2. Het gros van de Herentse erfnamen is, zoals wij hebben vastgesteld, afgeleid van persoonsnamen.

De van persoonsnamen afgeleide erfnamen vormen toponymisch gezien een vrij jonge laag : namen als *Smeets* c.s. ontstonden voornamelijk in de 18de-19de eeuw, nadat één-zelfde eigenaarsfamilie gedurende een vrij lange tijd een bepaald goed had bewoond en haar naam er a.h.w. mee vergroeid was.

Het onmiddellijk voorstadium van de van persoonsnamen afgeleide erfnamen is de verbinding familienaam + een wisselend appellatief (*goed, hof* enz.) : *Smeets goed, Jansen erf* enz. We kunnen eerst van erfnamen spreken, wanneer het lidwoord, dat op toponymisering wijst, met de familienaam wordt verbonden : *de Smeets, de Jansen* enz.

Smeets c.s. wordt verbonden met het lokatieve voorzetsel *op* : *op de Smeets* ; gewone huisnamen daarentegen

zijn verbindbaar met de prepositie *in* : *in de Kroon* enz. Deze oppositie kunnen wij verbinden met het kenmerk [\pm isolatief] (cfr. MOLEMANS 1972 : 199-201). De waarde [+ isolatief] slaat op de kenmerken afgezonderd, afgesloten, evtl. hoog gelegen, en in meer figuurlijke zin : groot, belangrijk, sociaal hogerstaand (bijv. *op* het kasteel vs. *in* het huis) ; niet-isolatief doelt dan op het vlakke, het onopvallende, het geïntegreerde, het genivelleerde.

Het wezen van dit naamtype is een sociaal aspect : het weerspiegelt een opdeling van de beschikbare grond in een aantal familiale bedrijven ; de naam van de bezitter wordt geïdentificeerd met het bedrijf en beide zijn onder één naam bekend.

2.3. Overige huis- en erfnamen te Neerpelt

2.3.1. Erfnamen afgeleid van persoonsnamen zijn buiten het gehucht het Herent schaars :

- 1) **Bonart** : Stuck erfs geheijten *den bonart*, 1570, G 45, 3 v. ; huijs, hoff met erfdomme van lant, sant ende bempden genaempt *den bonart*, 1608, G 48, 256 v. ; gielen reijmen *op den boenaert* wonende, 1631, G 51, 247 ; huringe *des boenaerts*, 1635, id., 383 ; stuck lant genoemt *den bonaert*, 1685, G 59, 108 v. ; *den boenert*, 1718, G 62, 483 ; *den boendert*, 1770, G 67, 352 ; land genaemd *den boender*, 1780, GN 6, 31 ; *den bonder*, 1795, G 71, 244 ; *de bonderten*, Kad. 1844. — Boerderij (B 734) met aangelegen land (B 735-42, 746 b ; 1 ha 40 a).

Vgl. psn. : Euerart Bonarts, 1504, G 41, 14 ; Alart Bonarts, 1527, id., 90 ; Jan Bonarts, 1552, G 42, 246 v. ; het Bonarts erf, 1605, G 48, 151 ; Bounarts erf op broeseijnd, 1606, id., 151 v.

De ontwikkeling van *bonart* tot *bo(e)nder* is te verklaren door invoeging van *d* tussen *n* - *r* en verdoffing van de tweede syllabe ; vermoedelijk heeft ook een volksetymologische rein-

terpretatie plaatsgehad met de gedachte aan *bunder* = landmaat.

- 2) **Bruinen** : Erfelickheit *opden brunen* gelegen, 1639, G 51, 584 ; huijsinghe genoemt *de bruijnen*, 1659, G 54, 227 v. ; erfdom geheeten *die brunen*, 1662, BL 34 ; caevel *op de brunen*, 1704, BL 24 ; stuck lands genaemt *de bruijnen*, 1712, G 61, 158 ; *den breunen*, 1765, G 66, 546 ; *den brunen*, 1791, G 71, 70 v. ; *de bruenen*, Kad. 1844. — Kad. : C 219-76 ; bouwland, heide en bos ; 14 ha 4 a 34 ca.

Met onderscheidende bestanddelen :

Akkerland genaemt *den achtersten brunen*, Misotten 1842, min. 91 = *de Kleine Bruinen*, V. (C 274/2 ; 22 a 30 ca). / *De voorste brunen*, id. (C 274 ; 22 a 90 ca).

Land genaemt *den grooten brunen*, Misotten 1853, min. 23. — Kad. : C 219-22 (1 ha 57 a 20 ca) en 234 (28 a 50 ca).

Land genaemd *den hoogen bruijnen*, 1780, GN 6, 558 (C 227-28 ; 24 a 90 ca).

De leege bruijnen, 1780, GN 6, 372.

Bouwland genaemt *den langen brunen*, Misotten 1847, min. 55. — Kad. : ex C 272 a, 273 a, 273/2 ; 28 a 30 ca.

Vgl. psn. : Bruijnen erff, 1517, G 41, 282 ; Peter Bruijnen, 1574, G 45, 157 ; Bruijnen goet, 1616, G 49, 311 ; 1649, G 53, 29.

- 3) **Brugman** : Panden genaempt *den brugman*, 1624, G 51, 20 ; 1681, G 58, 83 ; thijs *opden brugman*, 1676, GN 3, 35.

Vgl. psn. : Houben Brugmans, 1574, G 45, 173 ; Houb Brugmans, 1598, G 47, 278 = Houb Boskens aen gheen brugge, 1602.

- 4) **Pols** : *Pols*, VDM 1846. — Kad. : A 228.

Jan Pools was in 1754 en 1772 burgemeester van het gehucht de Grote Heide.

2.3.2. Boerderijnaam afgeleid van een beroepsnaam : Huijs, hof en aengelag genaemd *de smeed*, 1780, GN 6, 31. — Kad. : B 729-30.

Vgl. : Derck den smedt, 1779, GN 4, 1.

2.3.3. Namen op hof en huis :

2.3.3.1. Hof :

- a) *Daendels hof*, 1780, GN 6, 345. — Kad. : C 521 ; 14 a 90 ca.
- b) Land genaemd *meeuwis hof*, 1780, GN 6, 32. — Kad. : C 522 (plaats waar de hofstede stond) ; 6 a 70 ca.
- c) Een perceel akkerland genaemt *den polmans hof*, Misotten 1855, min. 7. — Kad. : B 193 (plaats waar de hofstede stond) ; 9 a 90 ca.
Vgl. psn. : Jacop Poilmans, 1622, G 50, 301 ; Hendrik Polmans, 1676, GN 3, 15 v. ; Hendrik Poelmans, 1709, G 61, 79.
- d) Een hof genaemd *vaeskens hof*, 1795, G 71, 206.
- e) *Volders hof* op het broeseijnde gelegen, 1792, G 71, 114 v.

2.3.3.2. Huis :

- a) *Simon hollen huijs* int dorp, 1586, G 47, 40 v. ; *hollen huijs*, 1702, G 60, 310 v. ; 1759, G 66, 23.
- b) Seker huijsken en hof genaemt *janssens huijs* opt brousent gelegen, Michels 1748.
- c) *Het kooij huijs*, Brouwers 1770, min. 15 ; het alsoo genaemt *koijhuijs* in t'dorp gelegen, 1784, G 69, 229.
- d) Huijsinge, hof en aengelegen landt in het dorp genaemt *cooperslaegers huijs*, Mardaga 1773, min. 8.

- e) Huijs genaemt *het pannen huijs*, 1770, G 67, 351 ; een huis genaamt *pannenhuis* in het dorp, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : B 845 e.

Naar de dakbekleding met pannen of schaliën (cfr. Schaliën-huis). Vgl. het jongere *Pannenhoeve*, V.

- f) *Het schalien huijs* aen de kerke geleegen, 1796, G 71, 255 v.

- g) Seecker huijs en hof genoemt *t'vonderhuijs*, w. dommel, 1705, G 60, 387 v. — Kad. : E 86.

Naar de ligging bij een vonder of brug.

- h) Een huijsken met hoefken gelegen op eueraerts heijde genaempt *vancken huijsken*, 1640, G 51, 574.

2.3.4. Benoeming naar de ligging.

- 1) Namen op *-goed* met als eerste bestanddeel een gehuchtnaam waarvan een adjektivische *-er*-afleiding is gevormd :

— Een boerewinning genaemt *boseindergoed*, Misotten 1845, min. 14.

— *Broesenter goedt*, 1753, G 64, 143 v.

— *Het grooten heijer goed*, Misotten 1859, min. 14.

- 2) Klutershoek : Land en weijde genaemd *clutershoek*, 1780, GN 6, 3 ; huijs, hof en aengelagh genaemd *de klutershoek*, id., 59 ; *de kleutershoek*, Misotten 1865, min. 98 ; *klutershoek*, Kad. 1844. — Kad. : A 891-99, 902-05, 909 ; 2 ha 52 a 50 ca.

Naar de ligging in een straathoek. Het eerste lid is een psn. ; vgl. : Dirick Cluters, 1551, G 42, 223 v. ; Mariken Cluters, 1589, TH 72, 16 ; Pouls Cluters, 1618, G 50, 97 v. ; Jan Kluiters, 1675, GN 3, 11 v.

- 3) Vorsenzang : Huijs, hof en aengelaegh genaemt *de*

vorsen-sanck op t'boseijnd, 1759, G 66, 55 ; 1770, G 67, 375.

Fantasiennaam?

2.4. Het perceel waarop een boerderij heeft gestaan is een (oude) huisplaats, (oude) huisplak of oude hof :

1) (Oude) Huisplaats :

- Ackerland genaemt *de huijsplaetse* gelegen op de groote heijde, 1762, G 66, 296 ; land genaemd *de huijsplaets*, 1780, GN 6, 596.
- Land en weijde genaemd *huijsplaets* en aengelagh, 1780, GN 6, 225. — Kad. : B 946-47 ; 46 a 10 ca.
- Akkerland genaemt *de bettebosch huijsplaets*, Misotten 1849, min. 163 = land genaemd *de huijs plack*, 1780, GN 6, 853. — Kad. : C 389 ; 28 a 10 ca.
- Land en bosch genaemd *de oude huijs plaetse*, 1780, GN 6, 625. — Kad. : A 330 c, 331 b ; 1 ha 45 a 90 ca.
- Een huis met aengelegen grond genaemt *de oude huisplaats*, Misotten 1856, min. 71. — Kad. : A 431 c, 472 d.
- Schuurplack en hof genaemd *de oude huijsplaetse*, 1780, GN 6, 699.

2) Oude Hof :

- Land genaemd *den ouden hof*, 1780, GN 6, 659. — Kad. : A 261-62 ; 17 a 30 ca.
- Perceel bouwland genaemd *den ouden hof*, Misotten 1858, min. 273. — Kad. : B 674, 677 ; 22 a 80 ca.

3) Land genaemd *de oude huijsplack*, 1780, GN 6, 596.

land genaemd *het huijsveld*, 1780, GN 6, 73, 89, 126, 232, 266, 283, 306, 307, 398, 451, 459, 483, 529, 616; *het huisvelt*, Misotten 1858, min. 84.

Kad. :

A 223-25 (1 ha 65 a 40 ca); 332-33 (1 ha 59 a 30 ca); 352 (94 a 60 ca); 379-80; 388-89 (85 a 90 ca); 413-14 (1 ha 50 a 50 ca).

B 53 d (1 ha 60 ca); 225 (42 a); 228 c, 230 a, 231 i (31 a 70 ca); 247-48 (43 a 20 ca); 569 c (38 a 42 ca); 860 (84 a 20 ca); 1053 ce, 1056 c (2 ha 33 a 15 ca); 1062 c, 1063 c, 1065 c (79 a).

C 118-19 (78 a); 124 (80 a 90 ca); 148, 150-51, 153-55 (76 a 70 ca); 561, 563-64, 566 d (1 ha 30 a 95 ca); 601 (36 a); 605 (36 a); 693 b, 694 h (1 ha 65 a 20 ca); 751 (37 a 90 ca).

D 171-74 (1 ha 32 a 10 ca); 196-98 (2 ha 48 a 20 ca); 223 b (31 a 50 ca); 396 c (58 a 40 ca); 425 c, 427 c, 429 k (1 ha 31 a 10 ca); 502-05 (51 a 40 ca); 603 a (88 a 80 ca).

Enkel uit de volksmond opgetekend zijn :

A 419 (46 a 70 ca).

B 57-58 (61 a 30 ca); 503-04 (85 a 90 ca).

D 124, 126, 129 (70 a 5 ca); 163-66 (78 a 80 ca); 373 (48 a 20 ca); 477-78, 480, 482-84 (2 ha 76 a 20 ca); 625-27 (1 ha 56 a 10 ca); 693-94 (1 ha 68 a 30 ca); 740 (1 ha 56 a 40 ca); 808, 810, 834-35 (17 a 40 ca); 855-57 (2 ha 52 a 20 ca); 866-67 (2 ha 29 a 60 ca).

Met onderscheidende bestanddelen :

- 1) Land genaemd *het achterste huijsveld*. 1780, GN 6, 382. — Kad. : D 175-76 (95 a) en 199-200 (72 a 50 ca).

- 2) *Bettebosch huijsvelt*, 1704, G 60, 349. — Bij boerderij de Bettenbos.
- 3) Perceel bouwland genaemt *biezehuisvelt*, Misotten 1848, min. 55. — Kad. : D 177, 179-80 ; 64 a 90 ca. Bouwland genaemt *groot biezehuisvelt*, Misotten 1858, min. 55. — Kad. : D 183 ; 60 a 50 ca.
- 4) *Boeijvoets huijsvelt*, 1634, G 51, 344.
- 5) *Het groot huijsveld*, 1780, GN 6, 291 ; *het groothuisvelt*, 1833, PN 1, 84 ; *het groot huisvelt*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 225 b ; 1 ha 74 a 20 ca.
- 6) *Het half huijsvelt*, 1704, G 60, 360 v. ; *t'half huijsveld*, 1788, G 70, 171.
- 7) Land genaemd *heerstraet huijsveld*, 1780, GN 6, 226.
- 8) *Het kleijn huijsveld*, 1780, GN 6, 291. — Kad. : C 694 g ; 23 a 40 ca.
- 9) Deel van lant op boelen hoeve gelegen in *Lenaert Noijkens huijsvelt*, 1635, G 51, 371 v.
- 10) Land genaemd *thijs huijsveld*, 1780, GN 6, 529 ; *thies huijs velt*, Clercx 1815, min. 100 ; *het ties huisveld*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 396 c ; 58 a 40 ca.
 Akkerland genaemt *thisvelt*, Misotten 1846, min. 33 ; land genaemd *thijs veld*, 1780, GN 6, 482. — Kad. : D 379-80, 388-90, 392, 395 ; 4 ha 71 a 80 ca.
- 11) Akkerland genaemt *vrankenhuisveld*, Misotten 1848, min. 55. — Kad. : D 417, 423 ; 1 ha 49 a 90 ca.
 Akkerland genaemt *het agterste vrankenveld*, Misotten 1844, min. 97. — Kad. : D 424 a ; 41 a.
- 12) *Winters huijsvelt*, 1750, G 64, 32 ; 1780, GN 6, 472 ; Ceyssens 1816, min. 51 = land en weijde genaemd *winters veld*, 1780, GN 6, 497. — Kad. : D 507-08, 533-34, 539-41 ; 2 ha 33 a 90 ca.

Huisveld wordt dikwijls verkort tot VELD (cfr. supra : Tijs-, Vranken-, Winters [Huis] Veld) :

1) Akkerland genaemd *het boerveld*, Misotten 1866, min. 55. — Kad. : D 384, 386 a ; 2 ha 22 a 70 ca.

2) *Leijsen veld*, Wilsens 1867, min. 129. — Kad. : D 383 ; 73 a 30 ca.

Vgl. psn. : Joannes Leijsen, 1755, GN 5, 7 ; Miggiel Leijssen, 1763, id., 8 v. ; Peeter Leijsen, 1779, AV 349, 30.

3) Stuck landt genaemt *theune velt* gelegen in t'heent, 1765, G 66, 585 ; *theune veldt*, 1772, G 68, 29 v. ; land genaemd *theunen veld*, 1780, GN 6, 482 ; *het teunevelt*, 1836, PO 15, 73. — Kad. : D 406-10 ; 1 ha 69 a.

4) Land genaemd *smeets veld*, 1780, GN 6, 488 ; *smits veld*, Misotten 1846, min. 14. — Kad. : D 591 ; 85 a.

5) *Dingenen Veld*, V. — Kad. : D 745, 748 a ; 2 ha 15 a 50 ca.

6) Akkerland genaemt *het kwantenveld*, Misotten 1854, min. 217. — Kad. : D 628, 711, 717-18, 720 ; 5 ha 64 a 30 ca.

3.1.2. AANGELAG.

Aangelag hoort bij het ww. *aanliggen* „aangrenzen, belenden” en is een synoniem van huisveld, d.i. het (onmiddellijk) tegen de boerderij gelegen land :

1) Dierste cauele van *het aengelage*, 1625, G 51, 82 ; een stuck lants aen dierijck Boeijvoets schure gelegen genaempt *het aengelage*, 1632, id., 326 v. ; *het aengelaegh*, 1687, G 59, 307 ; huis, hof en *aangelag*, 1834, PN 1, 19 ; een huis en bouwland genaemt *het aengelag*, Misotten 1848, min. 111.

Kad. :

C 13 d (19 a) ; 116 b (52 a 60 ca) ; 288-90 (1 ha 11 a 70 ca) ; 303 d, 305 b, 306 b (1 ha 32 a 10 ca) ; 409, 414 a, 415 (72 a 20 ca), 570-72 (28 a).

D 71 d, 73-74 (38 a 23 ca) ; 157 (37 a).

- 2) Een aengelage genaempt *Engelmans aengelage*, 1621, G 50, 262 v.

Vgl. psn. : Jan Engelmans, 1593, G 47, 156 v. ; Gibel Engelmans, 1676, GN 3, 37.

3.2. Bij de woning gelegen percelen

3.2.1. BLEEK.

De bleek was eigenlijk de plaats waar het linnen gebleekt werd (KILIAAN 57 : bleijck „solarium” ; WNT II, 2817 : bleekveld). Bleek, dial. *bleik* is thans nog een appellatief voor een achter het woonhuis gelegen graspleintje, waar men al dan niet het lijnwaad laat bleken.

- 1) Een stuck groesen genaempt *die bleeck*, 1594, G 47, 177 ; 1704, G 60, 300 v. ; een weijvelt genaempt *de bleeck*, 1603, G 48, 109 ; 1673, G 57, 35 v. ; een velt genoemt *die bleick*, 1672, BL 37 ; *opde bleke*, 1687, G 59, 307 ; land genaemd *de bleek*, 1780, GN 6, 566 ; *de bleeke*, id., 85. — Kad. : C 131-32 ; bouwland ; 1 ha 54 a 10 ca.
- 2) *De Bleek*, V. — Kad. : A 539 n² t/m p² ; weiland ; 1 ha 54 a 10 ca.

3.2.2. BOOMGAARD.

Een boomgaard is een meestal omheind en met fruitbomen beplante weide bij het woonhuis, gewoonlijk dienend als weideplaats voor het jongvee.

- 1) Een stuck groese genaempt *den boegaert*, int quantier van hernt, 1618, G 50, 108 v. ; een stuck groesen ghenaeamt *den bogart*, 1659, G 54, 160 v. ; het verrijdt genoemt *de boegaert*, 1687, G 59, 310 v. ; *den bougart*, 1717, G 62, 64 ; weijde genaemt *den bogaert*, 1780, GN 6, 485 ; *den bogaert bampt*, herent, 1617, G 50, 53 v. ; *bogers bampt*, 1669, G 56, 307 v. ; *den bogaert bampt*, 1706, G 60, 409 v. — Kad. : D 660-61 ; weien hooiland ; 76 a 90 ca.
- 2) Land genaemd *het bogaertje*, 1780, GN 6, 236 ; een perceel akkerland genaemt *het bogaerdje*, Misotten 1848, min. 25

3.2.3. DRIES.

J. LINDEMANS brengt dries, een afleiding van drie, in verband met de driejaarlijkse wisselbouw : in „Het probleem dries” (*Med.* 1951 : 15-24) schetst hij het semantisch verloop van het woordgebruik van dries van rustend land tot de met gras begroeide dorps- of gehuchtpleinen.

GYSSSELING (o.m. in *Med.* 1952 : 49-51) beschouwt „driesprong van wegen” als de primaire betekenis van dries ; hieruit ontwikkelden zich, aldus GYSSSELING, de betekenissen (driehoekig) dorps- of gehuchtpleintje, en vandaar ook ledig land, schrale weide.

Wat ook de primaire betekenis van dries moge zijn — braakland in het systeem van de driejaarlijkse wisselbouw of driehoekig pleintje —, geen van beide betekenissen geldt voor dries te Neerpelt. De specifieke betekenissen zijn :

3.2.3.1. Huisdries, een met gras begroeide huisdries, hetzelfde als een schaapsweide :

- 1) *Den dries*, 1543, G 42, 113 ; 1617, G 50, 168 v. ; land

en groese genaempt *den dries*, 1712, G 61, 174 ; 1780, GN 6, 681.

Kad. :

B 29 x³, y³ (85 a 30 ca) ; 512 (56 a 80 ca).

C 889 b, 890 b (88 a 70 ca).

D 88 c (33 a 60 ca) ; 216, 219 (58 a 90 ca).

2) *Die driessen* met tveurdt opt boseijnde, 1680, G 57, 406 v.

3) Den hoff genoempt *driesken*, 1668, G 56, 190 v. ; land genaemd *het driesken*, 1780, GN 6, 668 ; Misotten 1848, min. 70. — Kad. : A 255-60 ; 1 ha 2 a.

4) Die huijsinge met schuere, hoeffken ende *driesken ouer die strate*, 1621, G 50, 255 v.

5) *Heijligest dries*, 1617, G 50, 60 ; *den h: geest dries*, 1663, G 55, 218.

Bezit van de H.-Geest- of Armentafel.

6) Land en bemd genaemd *moetjes zaeligers dries*, 1780, GN 6, 580 ; *moet-saligers-dries*, Misotten 1845, min. 120. — Kad. : B 50-52 ; 51 a.

In de familiekring ontstane naam, die later door de dorps-gemeenschap werd overgenomen. *Moetjes* is de genitief enkelvoud van *moetje*, diminutief van *moei* „tante” (cfr. Mnl. Wb. IV, 1786 : moey(e), moye, muye, muje).

7) *Die straetmans dries*, 1536, G 42, 57.

3.2.3.2. Mager bouwland, te laag gelegen (Lage Dries), maar meestal hoog gelegen en derhalve minder renderend bouwland (Bosdries, Grote Dries, Hoge Dries). In deze betekenis is dries thans nog een appellatief :

1) *Den bosdries*, 1550, G 41, 208 v. ; stuck lants genaempt

den bosdries, 1615, G 49, 262 v.; 1680, G 58, 9 v.; 1780, GN 6, 30. — Kad. : B 419-20; 58 a 20 ca.

Wellicht een gerooid (kreupel)bos, gelegen tussen het Hoog Veld en het Rooike; volgens de PDK : droge zandgrond met grijsachtige bovengrond.

- 2) Land genaemd *den grooten dries*, 1780, GN 6, 340. — Kad. : B 65 f; 69 a 50 ca.
- 3a) *Den huijgen dries*, 1616, G 50, 10; land en heijde genaemd *den hoogen dries*, 1780, GN 6, 326. — Kad. : C 349-50; dennenbos; 83 a 50 ca.
- 3b) Een perceel bouwland genaemd *den hoogen dries*, Misotten 1855, min. 7; *hoogen driesch*, Kad. 1844; B 1845. — Kad. : B 201-02; bouwland (PDK : droge zandgrond met grijsachtige bovengrond); 29 a 40 ca.
- 3c) Land genaemd *den hoogen dries*, 1780, GN 6, 234; 1795, G 71, 237 v. — Kad. : C 379 a, 380-82; bouwland (PDK : droge zandgrond met grijsachtige bovengrond); 1 ha 8 a 70 ca.
- 4a) *Den leegen dries* op den bettenbosch geleege, 1660, G 54, 290; 1780, GN 6, 326; 1795, G 71, 238. = Land genaemd *den roosendael*, 1717, G 62, 64; 1783, G 69, 183; *roozendael*, Kad. 1844. — Kad. : C 340 a, 348 a; 2 ha 52 a 55 ca.
- Rosendal „rietdal”*, naar de oorspronkelijke begroeiing met roos „riet”.
- 4b) Land genaemd *den leegen dries*, 1780, GN 6, 581; *den leegendries*, Misotten 1847, min. 55. — Kad. : C 393-94; 63 a 30 ca.

3.2.3.3. Ongekultiveerde, woeste grond :

- 1) Heijdveld genaemd *den heijddries*, 1780, GN 6, 372; *den*

heijd dries, id., 558 ; *den heijddries*, Misotten 1847, min. 55. — Kad. : C 231 ; heide ; 94 a 37 ca.

2) *De Molendries*, V. — Kad. : C 324 c ; 27 a 90 ca.

Perceel waarop de windmolen in de Heerstraat stond.

3.2.4. Hof.

Hof, oorspronkelijk omheind perceel, tuin, sekundair een bij het woonhuis gelegen perceeltje weiland. Niet steeds duidelijk uit te maken.

3.2.4.1. Tuin :

1) *Den hoff*, 1690, G 60, 15 ; 1573, G 64, 150 ; hof genaemd *hof*, 1780, GN 6, 207. — Kad. : B 234-35 ; 8 a 60 ca.

2) Hof genaemd *hof bij het huis*, 1780, GN 6, 404.

3) Gedeelte groes genaemt *den hof over de straet*, Mardaga 1779, min. 1 ; 1780, GN 6, 481. — Kad. : D 138 ; 18 a 90 ca.

Naar de ligging *over* „aan de andere zijde” van de Herentstraat.

4) *Het hofken* gelegen in t'heent, 1765, G 66, 584 ; *thoffken*, 1769, G 57, 286 ; *het hofken*, 1780, GN 6, 433 ; Misotten 1844, min. 238. — Kad. : C 395 (18 a 50 ca) en D 214 (29 a).

5) *Brouwers hof*, 1780, GN 6, 497. — Kad. : D 509 ; 6 a 90 ca.

6a) *Den leeghoff* gelegen op het broeseijnd, 1762, G 66, 292 ; hof genaemd *den leegen hof*, 1780, GN 6, 85 ; Ceysens 1816, min. 63. — Kad. : B 956 ; 5 a 70 ca.

6b) Een perceel weide genaemt *den leegen hof*, Misotten 1848, min. 84. — Kad. : C 146 ; 7 a 50 ca.

- 7) *Den h: gheest hoff*, 1724, G 62, 260 ; 1735, PN 3, 5 v. ; hof genaemd *den h. geest hof*, 1780, GN 6, 177.

Hof wellicht in de bet. van tuin : volgens het schatboek (GN 6) is het een perceeltje van 10 aren.

- 8) Land genaemd *den veldhof*, 1780, GN 6, 451 ; *den velt-hof*, Clercx 1817, min. 173 ; akkerland genaemt *den veltenhof*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 213, 215 ; 1 ha 9 a 70 ca.

De bet. van hof is hier onduidelijk. Wegens de ligging bij een weg (en boerderijen) kan gedacht worden aan hof (afgesloten perceel?) gelegen in het veld, waarvan hier een adjektivische *-en-afleiding* is gevormd.

- 9) *Vroukens hoff*, 1676, G 57, 115 v. ; *vrouwkens hofken*, 1726, G 62, 340 ; 1780, GN 6, 282 ; *vrouwkens hoff*, 1727, G 62, 389. — Kad. : C 709 ; 6 a 50 ca.

Mogelijk een perceeltje waarop een cijns werd geheven ten voordele van het O.-L.-V.-altaar.

- 10) Hofken genaemd *vranken hof*, 1780, GN 6, 525. — Kad. : D 422 ; 16 a.

3.2.4.2. Groesland :

- 1) Een groes velt genaemt *straetmans hof* gelegen in t'heent, 1765, G 66, 585 ; Mardaga 1789, min. 23.
- 2) Weiide genaemd *straetjes hof*, 1780, GN 6, 698 ; een perceel weide genaemt *straathof*, Misotten 1846, min. 33. — Kad. : D 303 a ; 44 a 60 ca.

Benoeming naar de ligging aan een weg, nl. het Holmenstraatje.

3.2.4.3. Soms wordt het gebruik van de hof nader gespecificeerd door **bepalende bestanddelen** :

- 1) Een bij het woonhuis gelegen perceel waarop of in de

onmiddellijke nabijheid waarvan zich een *bijenhof* bevindt, een overdekte plaats of afdak voor bijenkorven : „Zij wordt gewoonlijk gesteund door palen, in de grond geplant, en haar wanden zowel als dak vertonen primitieve materialen : zoden, brem, stro” (J. WEYNS, *Brabants Heem* 12 [1960], 75-81). Een variant is *bijenhof*, terwijl GOOSSENAERTS (1956 : 92) ook van *bietuin* spreekt. Cfr. : KILIAAN 52, 65 : biehof, biehof „apiarium”; SCHUERMANS 52 : biehof; DITTMAYER (1963 : 27) : Bienenschopp.

— Tlant *de biehalle* geheten, 1673, G 57, 35 v. ; 1780, GN 6, 395 ; eenen acker *aen die biehalle* geleghen, 1673, G 57, 21 v. ; land genaemd *de biehof*, 1780, GN 6, 107 ; Misotten 1845, min. 209. — Kad. : B 142-47 ; 87 a.

— Cavel *inden biehoff* gelegen opde boeller hoeff, 1721, G 62, 191 ; een perceel akkerland genaemt *de biehof*, Misotten 1855, min. 7. — Kad. : B 190 ; 26 a 10 ca.

— *Den bijen hoeff* int hernt gelegen, 1663, G 55, 176 v. ; *den beij hoeff*, id., 177.

— *Het biehofken*, 1780, GN 6, 469.

- 2) Het toponiem *hophof* herinnert aan de hopteelt en het bierbrouwersbedrijf : Stuck lant genaempt *den hophof*, 1667, BL 39 ; 1780, GN 6, 187 ; *den hoop hoof*, 1687, G 59, 308 v. ; stuck landt genaamt *den hophoff*, 1767, G 67, 77 ; *den hop hof*, 1788, G 71, 157.

Vgl. : Een huijs met eenen hof ende brougetouwe metter groten coipen liggende int dorp op die dommel, 1577, G 46, 62 v.

- 3) Poten- of wortelenteelt : *Den poeten hof*, 1679, G 57, 335 v. ; *pooten hof*, 1671, G 56, 460 v.

- 4) Grasland voor het vee :

— Een hoeffken geheijten *den caluenhoff*, 1553, G 43,

22 ; een vorrit genaempt *den caluerhoff*, 1576, G 46, 6 ; een vueret genaempt *den kaluerhoff*, 1577, id., 46.

Blijkens de kontekst een vurrit (cfr. 3.2.5), een bij de woning gelegen perceel grasland. Te vergelijken met : *het calffs loeck* daer die scaeps koeij op staet, 1580, G 46, 168 v. — *Look* „besloten perceel”, hier weiland voor het jongvee.

- Een stuxken genaemt *schaepsplaets*, 1754, G 64, 161 v. — Schaapsweide.
- Uit de volksmond opgetekende, volkshumoristische benamingen zijn *De Bok* en *De Geit* : percelen waarop men een geitebok, resp. een geit liet grazen. — Kad. : C 217 b (10 a 40 ca) en 216 cd (id.).

3.2.5. VURRIT.

Vurrit gaat terug op Mndl. *vorehovet*, *voorhooft*, *voorhoot* „het gedeelte der straat voor het huis” (Mnl. Wd. IX, 1000). Door de werking van het aanvangsaksent is de tweede syllabe reeds vroeg verdoft tot *-it* : 1519 *voerit*. De gepalataliseerde vorm *vurrit*, voor het eerst vermeld in 1571, keert vanaf dan als een konstante terug.

Vurrit, in de Antwerpse Kempen ook *vörft* (cfr. Antw. Idiot. IV, 1400) is betekenisverwant met *uitvang* (zie hierover HELSEN 1935) : oorspronkelijk een tussen een boerderij en de straat gelegen perceel gemeentegrond, een straatkant waarop een stal kon worden gebouwd, de schapen getuierd enz.

In de 16de eeuw waren de vurritpercelen te Neerpelt alle privaat bezit, wat met de uitvangen in de Antwerpse Kempen niet het geval blijkt te zijn (HELSEN, o.c.). De ingezetenen hadden deze straatkanten wellicht door koop verworven, zoals later o.a. met de Opgenomens (cfr. VI.3.5) gebeurde. Vurrit kreeg de betekenis van een bij de boer-

derij gelegen perceeltje bouw- of weiland, vooral weiland of groes : vgl. bijv. : *Een stuck grois of verrit gelegen op bossent*, 1775, G 65, 50 ; *een stuck groesen genaemt tvurritten*, 1685, G 59, 65 ; *stuck groesen genaempt tvurrit gelegen inde haeijen hoeck*, 1687, id., 316. Oudere zegslieden stellen een vurrit o.i. dan ook terecht gelijk met een schaapsweide.

Op de ligging bij het woonhuis wijzen duidelijk talrijke attestaties, zoals bijv. : *Een voerstuck groesen oft een voerit liggende bij Ghijsen Pellens erue*, 1519, G 41, 36 v. ; *boijvoets vorrijt metter huijsinghe daerop staende*, 1558, G 43, 179 ; *het vurrit achter die schuer*, 1571, G 45, 56 ; *eenen bampt ofte vurrit aen die kercke gelegen daer het huijs op plochte te staen*, 1591, G 47, 123 ; *een tstück vanden vurrit teghens ouer jan gobbels duer gelegen*, 1595, G 47, 206 v. ; *een vurrit oft aengelage*, 1598, G 48, 2 v. ; *huijs ende hoff metten vurrit*, 1687, G 47, 55 v. ; *het huijs vurrit*, 1711, G 61, 121 v.

Zeer dikwijls wordt vurrit ook voorafgegaan door de naam van de eigenaar van een bij zijn woning gelegen vurrit.

Uit de lokalisering van de vurriten blijkt, dat het ofwel losse stukken zijn gelegen bij één bepaalde boerderij, ofwel gegroepeerd liggen tussen een straat en verscheidene boerderijen ; bij elke boerderij hoort dan één vurrit.

Vurrit is nog lange tijd een appellatief geweest. Vgl. ook : *Een vurrit op daemsheijde liggende*, 1575, G 45, 219 ; *een vurrit gelegen op boseijnd*, 1632, G 51, 275 v. ; *een verruijt op boseijnd*, 1690, G 60, 10 ; *sijn vurt op t'broesent*, 1755, G 65, 67.

In sommige streken van ons taalgebied komt voorhoofd c.s. voor in de betekenis van *wendakker* : het deel van het ploegland dat vooraan ligt, er a.h.w. het voorhoofd van vormt (zie EYLENBOSCH 1970). In deze betekenis is voorhoofd of de reliktvorm vurrit evenwel onbekend in Noord-

Limburg. Wel kent men in die streek voor wendakker de benaming *voordeel*, dial. *veurel*, letterlijk : het deel vooraan (cfr. GOOSSENS 1963 I, 65 vv. en II, 30-31).

3.2.5.1. Simpleks.

- 1) *Het verruyt*, 1693, G 60, 59 ; een stuck erffuen genaemt *tvurrit*, 1683, G 58, 269 v. ; *het furret*, 1714, G 61, 250 ; *het vurrit*, 1721, G 62, 191 ; 1773, G 68, 116 ; 1789, id., 253 ; dries genaemt *het vurrit*, 1780, GN 6, 189, 291, 306, 321, 324, 326, 327, 331 ; dries en land genaemd *het vurrit*, id., 384 ; stuck landt en groese genaemt *het vurrit*, id., 611 ; weijde en land genaemd *het vurrit*, id., 312, 433, 443, 447, 761 ; land en heijde genaemd *het vurrit*, id., 287 ; bemd genaemd *het vurrit*, id., 277 ; land en weijde genaemd *het veurt*, id., 27, 100 ; vurrit genaemd *het veurt*, id., 146 ; perceel akkerland genaemt *het vurrit*, Misotten 1844 (2), 1847, 1848, 1850 (2), minuten 27, 50, 55, 70, 33, 38 ; akkerland en weide genaemt *het vurrit*, id., 1844, min. 40.

Kad. :

- A 211 (42 a) ; 263 a, 265 d (37 a 30 ca) ; 270 (28 a 30 ca).
 B 67 b (31 a 70 ca) ; 149 (2 ha 22 a 70 ca) ; 189 (25 a) ; 197 (32 a 70 ca) ; 198 (20 a 50 ca) ; 224 (1 ha 24 a 10 ca) ; 243-45 (37 a 30 ca) ; 251 (44 a 90 ca) ; 255 (27 a 85 ca) ; 523-24 (76 a 20 ca) ; 528 a (26 a 70 ca) ; 582 (36 a 80 ca) ; 585 (21 a) ; 618 (79 a 50 ca) ; 619 a (50 a 40 ca) ; 918 (26 a 70 ca) ; 955 (23 a) ; 1171-72 (71 a 40 ca) ; 1177-78 (89 a 90 ca).
 C 577, 587-91 (1 ha 9 a : vijf percelen) ; 654-55 (53 a) ; 943, 944 b (96 a 10 ca).
 D 285-88 (93 a 30 ca : vier percelen) ; 461 a (85 a 70 ca).
 2) *Het vurritken*, 1621, G 50, 255 ; een erfve genaemt *het*

vurritie, 1775, G 68, 226; *het veurtje*, 1780, GN 6, 92. — Kad. : B 955; 23 a.

Weijde genaemd *het veurtje*, 1780, GN 6, 127. — Kad. : C 127 a; 28 a 60 ca.

- 3) *De veurten*, Kad. 1844. — Meervoud van *v(e)urt*, de samengetrokken vorm van *vurrit*.

3.2.5.2. De bepalende bestanddelen wijzen meestal op het bezit, met als eerste lid een persoonsnaam :

- 1) *Aerts vurrit*, 1762, G 66, 299.
- 2) *Het boijvoets vurrit*, 1580, G 46, 169; *Beijuoots vorrit*, 1666, G 56, 56 v.; *Beuvoets vurrit*, 1718, G 62, 438; *vurrit* genaemd *Buijvoets vurrit*, 1780, GN 6, 187; 1793, G 71, 158 v.; bemd genaemd *Buijvoets vurrit*, 1780, GN 6, 579. — Kad. : B 252 b (35 a 20 ca) en C 633 (47 a 90 ca).
- 3) Bemd genaemd *Bolle veurt*, 1780, GN 6, 99.
- 4) *Bruijnen vurrit*, 1673, G 57, 35 v.; 1768, G 67, 478; *bruijnen verrijt*, 1704, G 60, 365; *bruijne-vurrit*, 1780, GN 6, 373; *brune vurrit*, id., 568.
- 5) Een weijde op de dams heijde genaemd *het brune veurritje*, 1780, GN 6, 12. — Kad. : C 128 a; 10 a 70 ca.
- 6) *Didde vurrit*, 1646, G 52, 180.
- 7) Land genaemd *droonen veurt*, 1780, GN 6, 86; *droone veurt*, id., 87; stuck landt genaemd *droonens vurrit*, 1782, G 69, 130 v.

Vgl. : Hieronimus droonen, 1780, GN 6, 719.

- 8) Land genaemd *eremijte vurrit*, 1780, GN 6, 627. — Kad. : B 597-98 ; 50 a 60 ca.
Vermoedelijk bezit geweest van de in 1686 gestichte kluis of hermitage van Sint-Jozef te Achel.
- 9) Een vurrit genoemd *Fijen vurrit*, 1682, G 58, 172 ; 1694, G 60, 104 v.
- 10) *Heerkens vurrit*, 1780, GN 6, 416.
- 11) *T h: gheest vurritje*, 1724, G 62, 260 ; vurrit ofte weijde genaemt *het h. geest vurritje*, Rijcken 1760, min. 16.
- 12) Stuck groese genaemt *Hollen vurrit*, 1721, G 62, 213.
- 13) Land genaemd *kasses veurt*, 1780, GN 6, 20 ; *kasse veurt*, id., 44 ; akkerland genaamt *kaskens vurret*, Misotten 1845, min. 13.
- 14) Het soo genoemd *Claeskens vurrit*, 1795, G 71, 206 v. ; Ceysens 1816, min. 63.
- 15) *T'cox vurrit*, Smolders 1711, 1 v.
- 16) *Het Maesen vurrit*, 1634, G 51, 344 ; *het Maesen vorrit*, 1727, G 62, 389.
Vgl. : Peter Maesens, 1679, GN 3, 69 ; Maesen goedt, 1715, G 61, 310 v.
- 17) *Heilen Moijen vurrit*, 1684, G 59, 34 ; *Heijlle Muije vurrit*, 1725, G 62, 307.
- 18) Akkerland en weide genaamt *Ortjens vurrit*, 1826, PN 1, 5 = *Het dorper vurrit*, 1735, BL 26 ; 1780, GN 6, 213 ; *het durper vurrit*, 1741, G 63, 108 v. — Kad. : C 634-35 ; 46 a 50 ca.
- 19) *Poelmans vurrit*, 1633, G 51, 324 v.
- 20) Land genaemd *Thijs Oomens veurt*, 1780, GN 6, 105.

- 21) Land en weijde genaemd *saenen veurt*, 1780, GN 6, 92; *saenen vurrit*, id., 222.
- 22) Een stuck groes genaemt *s'hertogen vurrit*, 1752, G 64, 111 v.
Vgl. : Heijnen Tsartogen, 1521, G 41, 46; Peter Tsartogen, 1595, G 47, 211 v.; Peter Sartoghen kinderen, 1651, G 53, 82.
- 23) Parceel lands genaemd *simkens vurrit* gelegen in den haeijen hoek, 1795, G 71, 219 v.; *Siemkens vurrit*, Misotten 1850, min. 74.
- 24) Een weijde genaemt *Slummers vurrit*, 1769, G 67, 266; land genaemd *Slimmens vurrit*, 1780, GN 6, 747.
- 25) Weijde genaemd *stimme vurrit*, 1780, GN 6, 424. — Kad. : D 273-77; 88 a 70 ca.
- 26) *Stroodeckers vurrit*, 1606, G 48, 109.
- 27) *Umans vurrit*, 1780, GN 6, 190; land en weijde genaemd *Umen veurt*, id., 48. — Kad. : B 1044 a; 75 a 60 ca.
- 28) Tvurrit genaemt *Weutens vurrit*, 1681, G 58, 59 v.; *Wuijtiens vurrit*, 1725, G 62, 308; weijde genaemd *Wuijte vurrit*, 1780, GN 6, 97.

3.2.5.3. De overige bepalende bestanddelen hebben betrekking op :

1) Ligging :

a) Onderling :

- *Het achterste vurrit*, 1780, GN 6, 417; *het agterste vurrit*, Spaas 1845, min. 752. — Kad. : D 281; 44 a 60 ca.
- Stuck weijde genoemt *het voorste vurritje*, 1724, G 62, 259.

b) Bij een woonkern :

- Een stuck lant genaempt *het bullenhoever vurrit*, 1793, G 71, 124.
- *T'bossenter verrit*, 1770, G 67, 351 ; een weide genaemt *boseindervurrit*, Misotten 1845, min. 51. — Kad. : C 640 fl ; 63 a 80 ca.
- Stueck groes genaemt *het broesendter veurrit*, 1740, G 63, 68 v. ; *het brosent vurret*, 1761, G 66, 207 ; *het broesender vurret*, 1762, PN 5, 3 ; een stuck lant genaemt *het broesenter vert*, 1765, G 66, 582 ; bemd genaemd *broeseijnder veurt*, 1780, GN 6, 146 ; land genaemd *broeseijnder vurrit*, if., 246. — Kad. : B 1160 (88 a) en 1170 (55 a 60 ca).
- *Het grote heijer vurrit*, 1721, G 62, 191 ; bemd genaemd *grootheijer vurrit*, 1780, GN 6, 397.

c) Bij een weg : Land genaemd *heerstraet vurrit*, 1780, GN 6, 430 ; een perceel land genaemt *het heerstrater vurrit*, Misotten 1845, min. 117. — Kad. : B 259-60 (75 a 10 ca) en C 524 (46 a).d) Bij de woning : *Het huijs vurrit*, 1711, G 61, 121 v.

2) Grootte :

- *Groot vurrit*, 1666, G 56, 43 v. ; bemd genaemd *het groot veurt*, 1780, GN 6, 52 ; 1792, G 71, 96 ; *het groot vurrit*, 1780, GN 6, 596. — Kad. : A 511-13 ; 88 a 90 ca.
- Bemd genaemd *het groot vurrit*, 1780, GN 6, 230. — Kad. : B 1179 ; 58 a 80 ca.
- *Het cleijn vurrit*, 1635, G 51, 378 v. ; 1711, G 61, 121 ; een perceel land genaemt *het klein vurrit*, Misotten 1846, min. 46. — Kad. : B 590 ; 10 a 90 ca.

- 3) Hoogteligging : Weijde genaemd *het neervurrit*, 1780, GN 6, 581, 668, 836 ; 1792, G 71, 75 ; Misotten 1847, min. 55. — Kad. : B 46-47 (42 a 10 ca), 67 b (31 a 70 ca), 203 (49 a 30 ca).
- 4) Begroeiing of omheining : *Int door vurrit, tdoor verijdt*, 1680, G 57, 436 ; *dorvurrit*, 1704, G 62, 352 ; *het door vurrit*, 1726, G 62, 341 ; 1780, GN 6, 213, 282, 283, 691 ; *het doore vurrit*, 1761, G 66, 188, 189 ; groes velt genaemt *het doorvurrit*, 1770, G 67, 314 ; land genaemd *doorveurt*, 1780, GN 6, 84 ; een perceel weide genaemt *doornvurrit*, Misotten 1834, min. 147. — Kad. : C 551-52, 596-97, 600 (1 ha 29 a 70 ca) en 638 (56 a 60 ca).
Doorn- „haag- of meidoorn”.
- 5) Gebruik : De hellicht van *het koienvurrit* naest die heijden, 1616, G 50, 10 v. ; *de kuije vurrit*, 1671, G 56, 501 ; heijdveld genaemd *kuije vurrit*, 1780, GN 6, 235 ; een perceel weide genaemt *de kuijvurrit*, Misotten 1845, min. 1. — Kad. : C 277 bc, 280 a ; 85 a 10 ca.
Weiland dienstig als bijv. tuierweide.

VI. LANDSCHAPSGESCHIEDENIS

1. VAN LOOFBOS TOT HEIDE EN DENNENBOS

1.1. De primaire loofbosbegroeiing

Op de kaart van FERRARIS uit de tweede helft der 18de eeuw is er op het Kempisch Plateau geen enkel spoor van loofbos te bespeuren. Daartegenover staan evenwel de vele Kempische nederzettingsnamen die op de oorspronkelijke loofbosbegroeiing wijzen (cfr. MOLEMANS 1973e : 296 vv.) : namen op *lo*, *hout*, *bos* enz. Het gebied van de Limburgse Kempen moet dan ook een sterk bebost gebied geweest zijn, terwijl de heidebegroeiing sekundair is, de dennenbegroeiing tertiair. Volgens DUSSART (1) maken middeleeuwse teksten nog gewag van loofhoutbossen in de Kempen. De opeenvolging bos > heide blijkt tevens uit de bodemprofielen (2).

FERRARIS geeft ons derhalve geen juist idee van de verspreiding van natuur- en kultuurlandschap in de late middeleeuwen, maar toont ons wel het resultaat van het degeneratieproces van het boslandschap in de 11de-12de eeuw.

Toponiemen die te Neerpelt op de oorspronkelijke loofbosbegroeiing wijzen zijn :

1) *Lo* „bos op hoge zandgrond” (GYSSSELING 1960 : 626) :

(1) Fr. DUSSART, Les landes campinoises et leur mise en valeur. Cercle des Géographes liégeois. *Travaux du Séminaire de Géographie de l'Université de Liège, fascicule 49. Liège, 1936.*

(2) Cfr. A. V. MUNAUT, Recherches paleo-ecologiques en basse et moyenne Belgique. *Acta Geographica Lovaniensia* 6. Louvain, 1967.

Een stuk erffs geheijten *dat loe*, 1529, G 41, 107; *op gheen lo*, 1550, G 42, 210 v.; *opt loo*, 1610, G 49, 80. Vgl. ook psn. : *Aen Gielen op gheen loe*, 1534, G 42, 39; *Wouter opt loe*, 1595, G 47, 217; *Neel opt loo*, 1672, TH 73, 318 v.; *Neel opt loo* nu Gerart Baecken, 1779, GN 5, 1. Het bestanddeel *lo* vinden wij in de onmiddellijke omgeving bijv. ook in de gehuchtnamen *Lo* (Hamont) en *Lindel* (Overpelt) en in de gemeentenaam *Sint-Huibrechts-Lille*.

Blijkens de kontekst moet het *Lo* te Neerpelt gesitueerd worden achter de Brugvoort in de omgeving van de Heuvel en de Hoodonk.

- 2) De aard van de loofbosbegroeiing is nader gespecificeerd in de gehuchtnaam **Herent**, 1364 *heernt* (zie hierover V.1.1) : kollektief van ondl. **heern*, *hern*, lett. : de plaats waar haagbeuken groeien.
- 3) **Bos- en rodenamen** die ontboste kompleksen benoemen (cfr. VI.3.2.2) en die in verband te brengen zijn met laatmiddeleeuwse en latere rooiingsactiviteiten.

1.2. Laagstammig kreupelhout

Verspreid lagen de bosjes van laagstammig houtgewas, vooral in de Dommelvallei, maar ook op de hogere gronden. Rondom de erven, de akkers en de hooilanden lagen brede houtkanten.

De toponymie van Neerpelt biedt ons de volgende voorbeelden van dergelijke kreupelbosjes :

- 1) Schaerbosch genaemd *barbiere bosken*, 1780, GN 6, 139. — Kad. : B 350 ; 25 a 90 ca.

Het eerste lid is een beroepsnaam.

- 2) Schaerhout genaemd *broederkens celle*, 1780, GN 6, 299. — Kad. : C 781 ; 12 a 80 ca.
Plaats waar een kluizenaarshut heeft gestaan?
- 3) *Het Eikenboske*, V. — Kad. : B 102 ; 30 a 70 ca.
- 4) Bosch genaemd *de elf gulden*, 1780, GN 6, 614 ; *den elfgulden*, Mardaga 1793, min. 20. — Kad. : A 46 ; 9 a 50 ca.
Benoeming naar de prijs die voor het perceel betaald werd.
- 5) Bosch genaemd *nestjenshoekbosken*, 1780, GN 6, 219. — Kad. : A 744 d ; 19 a 70 ca.
Benoeming naar de ligging bij de *Essenhoek*, een uitgestrekt hooilandgebied in de Dommelvallei, waar de es welig moet gedijt hebben.
- 6) Een perceel bosch genaemt *het ouwzelbosken*, Misotten 1855, min. 35. — Kad. : A 691 b ; 14 a 30 ca.
Benoeming naar de ligging in de Eusels.
- 7) *Het Houtboske*, V. — Kad. : D 13 a, 15-16 ; bouwland (gedeeltelijk ontgonnen kreupelbos) ; 1 ha 15 a.
- 8) *Het jong bosken*, 1780, GN 6, 813.
Nieuw boske? Vgl. : Seker bosken genaemt *het out bosken*, 1773, G 68, 66.
- 9) Bosken genaemd *lemmens boske*, 1780, GN 6, 663. — Kad. : ex A 119 a.
- 10) Schaerbosch genaemd *nauwerbosch*, 1780, GN 6, 222.
Naar de ligging bij het perceel het *Nieuw* (Herent), waarvan hier een adjektivische *-er*-afleiding.
- 11) *Olijslaegers bosken*, 1771, G 67, 465 ; schaerbosch genaemd *olislaegers bosken*, 1794, G 71, 199 v. ; *olie-slaegers bosken*, 1780, GN 6, 104 ; Misotten 1845, min. 27. — Kad. : A 610 a, 612-13 ; 84 a 60 ca.

Moerasbos. Gewezen bezit van de olieslager, de bedienaar van de olie- of slagmolen te Overpelt.

- 12) Bosch genaemd *Poelmans bosch*, 1780, GN 6, 303. — Kad. : 6 a 70 ca ex C 457 a.
- 13) *Schelen bossken* op broeseijnd gelegen, 1598, G 47, 267 v.
- 14) Schaerbosch genaemd *het smeelken*, 1780, GN 6, 99. — Kad. : B 347 a ; 21 a 50 ca.
Naar de ligging in het Smelengebied (id. in volgend nummer).
- 15) Schaerbosch genaemd *smeele bosken*, 1780, GN 6, 23. — Kad. : C 787-89 ; 50 a 70 ca.
- 16) Schaerbosch genaemd *stimme bosch*, 1780, GN 6, 473 ; hakhout genaamt *stimmebosken*, Misotten 1845, min 27.

Het eerste lid is de familienaam *Stee(n)mans* (cfr. V.2.1), hier met verdoeffing van het tweede lid tot *Stimme(n)*.

1.3. De sekundaire heidebegroeiing

De heidebegroeiing in de Kempen is sekundair en is de resultante van een prehistorisch degeneratieproces, evenals van een ingrijpen van de mens sinds het late steentijdperk (rooiingen en begrazing van het loofbos door het vee). Aan dit laatste proces, dat ook tijdens de middeleeuwen voortgang heeft gevonden, konden de zandleemgronden en hun vegetatie beter weerstand bieden dan de zandgronden en hun armere plantentypes (VERHULST 1964 : 58).

1.3.1. DE GEMENE VROENTE OF HEIDE (fig. 7).

1.3.1.1. De uitgestrekte heidevlakte was grotendeels gemeen bezit en wordt in de oudste bronnen **gemene vroente** genoemd : Vroente, uit mndl. *vrone*, *vroon*, adj.

„heerlijk, des heren” (Mnl. Wb. IX, 1412), eig. de gen. mv. van *vrō, ohd. frō, germ. *frawan „heer” (KLUGE-MITZKA 1963 : 220) + suffiks *-te* (zie hierover SCHÖNFELD 1964 : 234-35). Vroente — eigenlijk *herenland* — heeft hier de betekenis *gemeentegrond, pascuum publicum* (Mnl. Wb. IX, 1419-21 ; KILIAAN 773), die tot in de 19de eeuw grotendeels gemeenschappelijk bezit bleef : *Die ghemeijn vroente*, 1503, G 41, 7 v. ; 1529, id., 48 ; *die gemeijn vroente*, 1549, G 42, 195 ; 1556, G 43, 110 v.

Een iets jongere benaming dan gemene vroente is **gemene heide** : *gemeijn heijde*, 1604, G 48, 134 v. ; 1616, G 50, 11 ; *de gemeenheijde*, 1769, G 67, 265 ; *die gemeijn heijde*, 1660, G 54, 296 v.

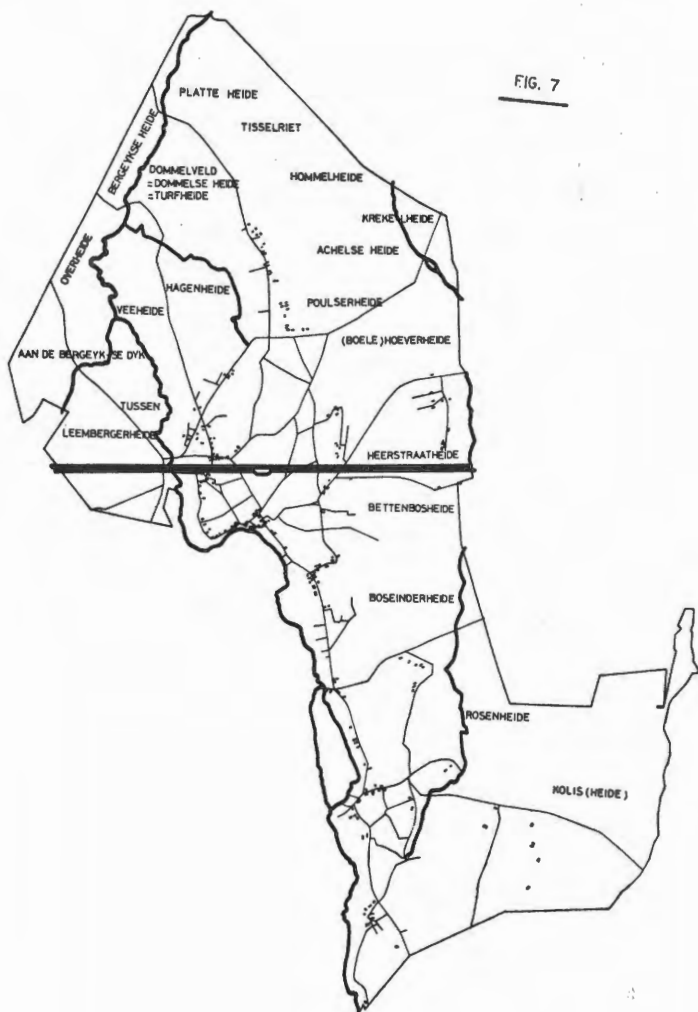
Mndl. *heide* : 1. heide, onbebouwde zandgrond ; 2. heidekruid (Mnl. Wb. III, 253-54). Heide, in samenstellingen verkort tot *hei(t)-*, werd de gangbare benaming ter aanduiding van het open, onbebouwde veld, begroeid met het heidekruid. Hierbij dient nog een onderscheid te worden gemaakt tussen de droge heide begroeid met de struikheide of erica en de nate heide begroeid met gageel en de dop- of hommelheide.

De Neerpeltse gemene heide had in 1844 (Kad.) nog een oppervlakte van 1486 ha 68 a op een totale oppervlakte van 2978 ha, d.i. $\pm 50\%$. Delen uit deze gemene heide zijn :

- 1) *Achelsche heide*, Kad. 1844 ; *Achelse heide*, MK. — Kad. : A 186 ; 178 ha 38 a 50 ca. Benoeming naar de ligging tegen het buurdorp Achel.

Deel hieruit is *de Hommelheide*, V.

Benoeming naar de begroeiing met de hommelheide, de plaatselijke benaming voor de dopheide (VANDENBUSSCHE 1955 : 259). De dop- of hommelheide (*erica tetralix*) is fijner dan de gewone struikheide (*erica vulgaris*) en gedijt in de eerste

plaats op de natte heidegronden (volgens de PDK betreft het matig droge en natte zandgronden).

- 2) *Bergeijcksche heide*, Kad. 1844 ; *bergeijcksche heide*, B 1845 ; *bergeijcksche heijde*, VDM 1846. — Kad. : A 27-32 ; 25 ha 26 a 70 ca.

Benoeming naar de ligging op de grens met de gemeente Bergeijk.

- 3) *Aen den bergeijckschen dijk*, Kad. 1844 ; *aen den bergeijckschen dijk*, B 1845. — Kad. : A 976-79 ; 66 ha 35 a 40 ca.

Benoeming naar de ligging tegen de Bergeijkse Dijk.

- 4) *Hoeverheide*, Kad. 1844 ; B 1845 = *Bulder hoof heijde*, VDM 1846. — Kad. : B 108-09, 121, 121/2 ; 90 ha 76 a 40 ca.

Naar de ligging tegen de Boelehoeve.

- 5) *Bettebosch heide*, Kad. 1844 ; *bettenbosch heide*, B 1845. — Kad. : C 334, 336 ; 42 a 67 ca.

Naar de ligging achter het Bettenbos.

- 6) *Boseinder heide*, Kad. 1844 ; *bosch einder heide*, B 1845. — Kad. : C 924, 970 ; 77 ha 72 a 60 ca.

- 7) *Het dommelvelt*, 1718, G 62, 17 ; *het dommelveld*, 1764, G 66, 427 = die bleick op domelse heijde gelegen, 1672, BL 37 ; *de dommel heijde*, 1672, G 56, 501 ; *de dommelsche heijde*, 1748, G 64, 4 v. ; *dommelheijde*, F 1777 = *turfheide*, Kad. 1844 ; B 1845 ; MK. — Kad. : A 539 ; 90 ha 37 a 50 ca.

Natte heide (PDK : natte zandgronden grotendeels met steensubstraat), gelegen bij de rivier de Dommel.

- 8) *Hagenheide*, Kad. 1844 ; B 1845 ; *haegen heijde*, VDM 1846. — Kad. : A 701, 728, 823 ; 84 ha 51 a 90 ca.

Naar de ligging tegen het hooilandkompleks de Hagen.

- 9) *Heerstraet heide*, Kad. 1844 ; *heerstraet heijde*, VDM 1846. — Kad. : C 281 ; 10 ha 44 a 30 ca.
- 10) *Op gheen coolheijde*, 1543, G 42, 149 v. ; *op die coolheijde*, 1556, id., 129 ; *kolisheide*, Kad. 1844 ; B 1845 ; *kolis heijde*, VDM 1846. — Kad. : D 758-59, 901-06 ; 351 ha 35 a 60 ca.
- Identiek met Kolis : 1517 *op gheen coelheze* (cfr. V.1.2.2), het gehucht dat genoemd is naar de ligging bij de Kolisheide, oorspronkelijk een gemeen kool- of turfveld. *Coolheijde* is wellicht door haplogogie ontstaan uit **kool-hees-heide*.
- 11) *De leembergerheide*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : A 980, B 1227 ; 106 ha 35 a 80 ca.
- 12) *Overheide*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : A 566-68 ; 38 ha 26 a 90 ca.
- Naar de ligging over de rivier de Dommel op de grens met Lommel.
- 13) *Platte heide*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : A 181-83 ; 120 ha 90 a 10 ca.
- Plat* betekent hier niet vlak, maar week of moerassig (Mnl. Wb. VI, 423 : plat 4 ; KILIAAN 495). Volgens de PDK betreft het (matig) natte zandgronden, gedeeltelijk met steensubstraat, i.e. natte heide waar tot in de vorige eeuw klot werd gestoken.
- 14) *De Poulserheide*, V. — Kad. : A 277, 280 ; 19 ha 71 a 80 ca.
- Kleine heidevlakte bij boerderij de Pouls, waarvan hier een adjektivische *-er*-afleiding is gevormd.
- 15) *Roosen heijde*, VDM 1846. — Kad. : D 907 ; 85 ha 81 a 20 ca.
- Roos- of rietgebied, waarnaar de nederzetting Rosen (cfr. V.1.2.2) genoemd is.
- 16) *De tisselriet*, Kad. 1844 ; heide en moeras *de tisselriet*,

Misotten 1873, min. 292. — Kad. : A 184-85 ; 11 ha 1 a 10 ca.

Moerasheide tegen de Platte Heide gelegen. Het eerste lid is *distel*, i.c. de moerasdistel, geassimileerd tot *tissel* ; het tweede lid is tevens de naam van een moerasplant, nl. riet.

- 17) Ouer die dommele *aende tussen*, 1644, G 52, 116 v. ; bempd gelegen *in die tusschen*, 1764, G 66, 528 ; *den tusse*, 1765, id., 582 ; *de tusschen*, Kad. 1844 ; *de tussen*, B 1845 = *de tusschen heijde*, 1771, G 67, 448. — Kad. : A 948-52 ; 57 ha 34 a 35 ca.

Gesubstantiveerd voorzetsel : benoeming naar de ligging tussen de Dommel, de Lommelloop en de Bergeijkse Dijk.

- 18) *Veeheide*, Kad. 1844. — Kad. : A 820 ; 8 ha 77 a.

Benoeming naar de ligging tegen de Veeweide(n) : door haplogogie uit *Vee-weide-heide.

Een synoniem van vroente of heide is **veld**, in de middeleeuwen het meest algemene woord ter aanduiding van ongekultiveerde, woeste grond (zie o.m. HELSEN 1944 : 179 ; LINDEMANS 1946 : 9 vv. ; GYSSELING 1960 : 1000 ; DITTMAYER 1963 : 71). Aan de primaire betekenis van veld „heide, onbebouwde vlakte” herinneren :

- *De Velden*, deel uit de Boseinderheide : Land en heijde genaemd *de veld*, 1780, GN 6, 53 ; een stuck land en heijde genaemd *de velden*, Mardaga 1793, min. 20 ; Kad. 1844 ; akkerland genaemd *de vel*, Misotten 1853, min. 143. — Kad. : C 934-35, 937-38, 941-42 ; bouwland (2 ha 60 ca) en heide (89 a 60 ca). Droge zandgronden in de Boseinderheide.

Vgl. ook : *Dommelveld* = *Dommelheide* (nr. 7).

- *Koieinveld*, ongekultiveerd land dienstig als veeweide : *Keuije velt*, 1702, PN 5, 2 : *t'cuijveldt*, 1751, G 64, 87 ; land met aengelegen heijde genaemd *kuijveld*, 1780,

GN 6, 103. — Kad. : C 946 c, 947 a, 948 ; bouwland en bos ; 1 ha 3 a 80 ca.

- Veld in de verbinding met de gehuchtnaam Broeseinde : 1523 *broets velt* (cfr. 3.1.1), een in de late middeleeuwen ontgonnen en nadien verkaveld veldkompleks.
- Het toponiem *Heideveld* (cfr. 1.3.2.3), een perceel heidegrond in privaat bezit, maar dat eens tot de gemene heide of vroente behoorde.

1.3.1.2. DE HEERD- OF WEIDEGANGEN.

De uitgestrekte vroente of heide die achter elke woonkern lag was de heerdgang (cfr. MOLEMANS 1973c), waarop buurtschapsherders het vee hoedden (BEHETS 1969 : 24). De dieren was een bel aangebonden, zodat de heerdgangen de benaming „schellen ende bellen” kregen. Onder de gemeenten van het ambt Pelt bestond tevens een overeenkomst, dat de kudde van de respektieve gemeenten vrij over de gemeentegrenzen mochten geleid worden : „1770 *blijvende altoos naer oude usantie het schellen en bellen onder hen op die heijde, die weerzeijdt buijten die vrij paelen ligt en anders niet gemeijn*” (1). De toelichting „*anders niet gemeijn*” hield in, dat in alle overige gevallen de grenzen moesten gerespekteerd worden, m.a.w. heide maaien en turf steken mochten de ingezetenen enkel op de heide die onder hun buurtschap ressorteerde : „1670 *wij scoltet ende scepenen der justitien Pelt verclaren dat ieder der voorscreven dorperen heeft sijne versceijde palen ende limieten waer ouer nymants anders en mach vlaggen oft toruen als ieder dorp int particulier*” (2).

(1) Gemeentearchief Overpelt, Limietscheijdinge Overpelt-Eksel, 1770.

(2) RAH, Fonds Eksel, Bundel 35.

We hebben reeds gewezen op het feit, dat omzeggens geen plaatsnamen voorkomen, die in verband staan met de grazing van het vee, behoudens de vrij jonge *weiden*. De verklaring hiervoor is, dat tot in de 19de eeuw alle gemene gronden het eigenlijke weiland uitmaakten.

Weideplaatsen voor het vee waren (aanvankelijk) ook :

- 1) **E(e)u(w)sel** : Eenen bampst genuempt *het euschel*, 1571, G 45, 45 r.v. ; *een eusel*, 1617, G 50, 34 ; eenen bampst genaempt *de euselen*, 1625, G 51, 60 v. ; *het euschel*, 1654, G 53, 162 v. ; *de euschel*, 1656, id., 272 v. ; *het eusel*, 1714, G 61, 258 ; een weijde genaempt *de eusel*, 1769, G 67, 265 ; groesveldt genaemt *het eeuwsel*, Mardaga 1776, min. 3 ; *d'ouwsel*, 1780, GN 6, 621 ; *eersel*, id., 571 ; *d'oussels*, id., 122 ; *aussels*, Kad. 1844 ; weide genaemt *het eerzel*, Misotten 1846, min. 14 ; *het ouwsel*, id., 1850, min. 33.

Kad. :

A 505-10 (1 ha 35 a 60 ca) ; 682-90 (3 ha 11 a 70 ca).
D 151 (28 a 90 ca) ; 355, 355/2, 356, 359 (86 a) ; 752-55 (65 a 80 ca).

Met onderscheidende bestanddelen :

- Weijde genaemt *het achterste ouwsel*, Mardaga 1780, min. 61.
- *Dictis euschel*, 1640, G 51, 571 v.
Het eerste lid is een psn. ; vgl. : Ael Dictis, 1572, G 45, 99 ; Engel Dictis, 1582, TH 72, 31 v. ; Simon Dictis, 1662, G 55, 44.
- Bemd genaemd *de groote eerssel*, 1780, GN 6, 537 / Weide genaemt *het klijn eersel*, Misotten 1847, min. 5.
- Dries en land genaemd *de huijs eijssel*, 1780, GN 6, 509.

- Stuck groesen geheeten *vranchen euschel*, 1660, G 54, 302 v. ; *vranchen eersel*, 1780, GN 6, 507.

Eeu(w)sel is een afleiding van *eeuwen voeren* (KILIAAN 142 : *euwen „pascere”*), zoals *etsel* van *etten* (kausatief van *eten*), met het *-sel*-suffixs (zie hierover SCHÖNFELD 1964 : 235-36). Eusel, etsel en etting worden uitvoerig besproken door LINDEMANS (1946 : 91-102). De etymologie van *eeuwen* is duister.

De meeste woordenboeken geven aan *eusel* de betekenis van „schrane weide, weide in de bossen e.d.” (cfr. bijv. Mnl. Wb. II, 578 ; WNT III, 3938 ; STALLAERT 391 ; SCHUERMANS 115).

Te Neerpelt (en elders in de Kempen) was een *eusel* een kunstmatig weiland, d.i. ontgonnen heide (?) — alle gelokaliseerde percelen grenzen aan de vroegere gemene vroente —, met buntgrassoorten begroeid en dienstig als veeweide, in de eerste plaats wellicht voor de schaapskudden.

Volgens P. LINDEMANS (1952 I : 390) schijnen de *eusels* in de Kempen het eerste stadium uit te maken bij de ontginning van heide tot winnend land.

De primaire betekenis van *eusel* kan dan ook vermoedelijk het best omschreven worden als schaapsweide ; later eventueel in gebruik genomen als hooi-, wei- of bouwland, dit naar gelang de rendabiliteit van de percelen.

De grafieën *eersel/eerzel* beantwoorden aan de dialektische uitspraak in de gehuchten Boseinde en Herent (verder te Kaulille, Kleine-Brogel, Overpelt enz.), de grafieën *ouwsel/oussel* aan die in de gehuchten Broeseinde en Grote Heide (Brabantse invloed?).

- 2) *Laar* : *Dat laer*, 1582, CF 85, 77 v. ; die tweede *cauele int laer*, 1636, G 51, 402 ; *stuck lants genoempt het laer*, 1638, G 51, 496 ; 1721, G 62, 187 ; 1780, GN 6, 176 ; Kad. 1844 ; *het laar*, B 1845. — Kad. : C 785, 790-93, 818-21 ; bouwland ; 3 ha 71 a 60 ca.
Het achterste/middelste/voorste laer, 1780, GN 6, 434.

Van het toponiem *Laar* werd nog geen algemeen bevredigende etymologische verklaring gegeven. Zie TAVERNIER-VERECKEN (1968 : 442 vv.), met een uitvoerige bespreking van „Die (h)larnamen” (1963) van de hand van H. Dittmaier.

Enkele naar voren gebrachte betekenissen zijn : 1) open plaats

in een bos (KILIAAN, Bijv., 335 ; SCHUERMANS 320) ; 2) plaats waar men hout kan lezen (J. HELSEN, *Med.* 1937 : 26 ; MANSION 1935 : 90) ; 3) moerassig bos (GYSSSELING 1960 : 585).

Volgens VAN PASSEN (1967 : 133) blijkt een laar in de Kempen over het algemeen de betekenis te hebben gehad van onbebouwde (gemeenschaps)grond, waarop men het vee liet grazen. Het Neerpelts Laar ligt tussen de droge Smelen (cfr. 4) en de aan de Dommel grenzende hooilanden ; het zijn matig droge (tegen de Smelen) en matig natte (tegen het hooiland) zandgronden, gedeeltelijk met een steensubstraat. Het tegen de Smelen gelegen deel was bouwland, maar van minderwaardige kwaliteit, aldus onze zegslieden. Wellicht was het aanvankelijk gemene grond, deel van een uitgestrekter kompleks, dat dienst deed als weideplaats voor het vee.

- 3) **Pesser(s)** : Bampt genaempt *den paeijster*, 1597, G 47, 268 ; cauel *in den peester*, 1684, G 59, 200 ; den bampt *den peijster*, 1687, id., 312 v. ; *de pesser*, 1725, G 62, 307 ; een perceel bosch genaemd *de passers*, 1780, GN 6, 21 ; *de pessers*, Kad. 1844 ; een perceel weiland genaemd *de pesser*, Misotten 1845, min. 13. — Kad. : A 571-84 ; 3 ha 87 a 50 ca.

Afleiding van het ww. *peisteren* (uit lat. *pascere* „weiden”, *pastura* „weide”), met de betekenis van weiden, grazen. Cfr. : Mnl. Wb. VI, 216-17 (peisteren 2a) ; WNT XII, 974-75 (peisteren) ; KILIAAN 486 (peisteren, pesteren) ; Antw. Idiot. III, 950 (peisteren, pesteren). KILIAAN, o.c., vermeldt ook *peijsteringhe* „pastus, refectus” (voeding, voeding).

De oorspronkelijke betekenis van *peister*, geassimileerd tot *pesser*, is weideplaats, gelegen tussen de rivier de Dommel en de Overheide.

4) **Smelen** :

- a) Stuck lants geheeten *die smeelen*, op groetheijde, 1652, G 53, 118 v. ; land genaemd *de smeelen*, 1780, GN 6, 597 ; *den smeelen*, id., 601. — Kad. : A 446-47 ; 79 a 70 ca.
- b) Die ierste cauele *vande smelen* lanx den molenwech,

- 1640, G 51, 601 v. ; schaerbosch genaemd *de smeelen*, 1780, GN 6, 243. — Kad. : B 346 ; 32 a 70 ca.
- c) Stuck lants genaempt *die smeelen*, 1577, G 46, 46 v. ; 1690, G 60, 23 ; stuck landt genaemt *de smelen* opt' bouseijnd, 1759, G 66, 23 ; *den smeelen*, 1770, G 67, 326 ; heijdveld genaemd *den smeelen*, 1780, GN 6 212 ; *de smelens* 1791 G 71 70 v. ; *de smelie*, B 1845 = *smelen velt*, 1647, G 52, 213 v. ; *het smeelen velt*, 1761, G 66, 189. — Kad. : C 778-79, 822, 827-46 ; heide en dennenbos ; 7 ha 91 a 80 ca.
- d) Heijde genaemd *den smeelen*, 1780, GN 6, 449 ; Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 229-30, 245-48 ; heide en dennenbos ; 3 ha 17 a 30 ca.

Met bepalende bestanddelen :

De achterste smeel, 1792, G 71, 86 / Een parceel teuland genaemt *de voorste smeel*, 1792, id., 96.

De grote smeel op de boeller hoef, 1721, G 62, 191 / *cleijne smeel*, 1727, id., 373.

De rondsmeel gelegen op de boeller hoeff, 1721, G 62, 192.

Benoeming naar de begroeiing en tegelijkertijd naar de bodemgesteldheid : magere zandgronden — vandaar meestal heide en bos —, waar hoofdzakelijk buntgras gedijt, plaatselijk *smelen* (mv.) genoemd, een afleiding van *smal*, dit zijn lange ronde grashalmen, meer bepaald de soort *Aira Flexuosa* (bochtige smelen). Op zeer natte zandgronden en in moerassen treffen we de soort *Aira Caespitosa* aan.

Op droge zandbodems gedijt ook *Molinia Coerulea* (pijpestrootjes), in de volksmond pijpevegers genoemd. Vgl. in deze zin SCHUERMANS, Bijv. 306 : *smeelken* „baleintje of rietpijlte om de pijpestelen mee door te steken”. Zie ook : WNT XIV, 2090-91 (*smeele* 2) ; GOOSSENAERTS 1956 : 113 (*boent*) ; KLUGEMITZKA 1963 : 665 (*Schmiele*) ; VAN DALE 1969 : 837 (*smeel*). Te Neerpelt vormen de Smelen (item c) een uitgestrekt heideveld, een open terrein dat aanvankelijk wellicht als weide-

plaats in aanmerking kwam ; in de overige gevallen is Smelen een perceelsnaam ter aanduiding van mager bouwland, i.c. ontgonnen heide (algemeen verspreid in de Kempen).

- 5) **Veeweide** : Eenen bamppt geleghen *in die veweij*, 1550, G 42, 216 ; bamppt geheijten *die veweije*, 1556, G 43, 122 v. ; bamppt genaempt *die veeweije*, 1607, G 48, 230 ; *die veijweij*, 1609, G 49, 19 ; *de veeweijde*, 1616, G 50, 10 v. ; *de veewee*, 1673, G 57, 35 v. ; *de vieweij*, 1738, G 63, 15 v. ; bemd genaemd *de veuwije*, 1780, GN 6, 15 ; *de veewijde*, 1793, G 71, 124 ; *de veeweiden*, Kad. 1844. — Kad. : A 748, 750, 782-88, 794-818 ; hooi- en weiland ; 15 ha 7 a 10 ca.

Met bepalende bestanddelen :

De eerste veeweije, 1646, G 52, 250 / *De tweede veweij*, 1725, G 62, 307.

Stuck groes genaemt *de achterste veweue*, 1718, G 62, 484 ; *de achterste vee weij*, 1720, G 62, 133. / *De voorste veweue*, 1719, BL 26 ; *de voorste veeweij*, 1720, G 62, 133. *Die cleijn veweij*, 1591, G 47, 120 v.

Dit kompleks, gelegen tussen de Dommel en de gemene vroente, was aanvankelijk een open weideplaats (deel uitmakend van de gemene vroente), maar werd wegens de gunstige ligging bij de rivier de Dommel als hooiland in gebruik genomen.

De woeste gronden vormden niet enkel het weidegebied voor de schaapskudden, maar vervulden op vele andere wijzen een aanvullende functie in de boerenbedrijfs- en gezinshuishouding : hout in de bossen en turf in de vennen als brandstof ; leem, biezen en riet als bouwmetaal ; heide als stalstrooisel (P. LINDEMANS 1952 I : 307 ; BEHETS 1969 : 60).

1.3.1.3. VENNEN EN WIJERS.

In de uitgestrekte heide lagen tientallen plassen, waar-

voor ven en wijer de meest gangbare benamingen zijn. Deze natuurmeertjes kwamen o.m. in aanmerking voor de aanleg van wijers of visvijvers ; de Neerpeltse wijers waren dan ook meestal natuurvennen, sommige kunnen ook kunstmatig aangelegd zijn.

Het bepalend bestanddeel van de wijernamen wijst gewoonlijk op bezit, terwijl dit bij de vennen in veel mindere mate het geval is : de wijers waren inderdaad waterkuilen in privaat bezit, in tegenstelling met de vennen, die meestal gemeen bezit waren.

1.3.1.3.1. Vennen.

Een ven is een natuurplas in de heide (cfr. SCHÖNFELD 1955 : 241 ; SMITH 1956 I : 170 ; DITMAIER 1963 : 71 ; VAN LOON 1965 : 64-73). Cfr. ook G. BEEEX (*Brab. Heem* 14, 1964, 27) : „Een ven is een laagte met een vrij zandige bodem. Het heeft geen natuurlijke afwatering. Vrij veel vennen komen in de zomer droog te staan. De zandige bodem heeft geen begroeiing, tenzij langs de randen wat buntgras”. Nadat het ven drooggelegd was, kon de naam eventueel op het aangrenzende bouw- of weiland overgaan (Donkers Ven, Hoenderven, Sporen Venneke, Ven 1, Venneke 2, Watervenen).

Simpleks :

- 1) Land en ven genaemd *het ven*, 1780, GN 6, 75 ; *het venne*, id., 56 ; 1795, G 71, 207. — Kad. : B 660, 681-82, 703-04 ; bouwland waarin een ven ligt (703) ; 3 ha 73 a 20 ca.
- 2) Heijdtveldt genaemd *het ven*, 1780, GN 6, 265. — Kad. : C 383, 383/2, 384-85 ; heide met ven ; 87 a.
- 3) Bemd of venne genaemd *het ven*, 1780, GN 6, 500. — Kad. : C 945 ; ven in de Boseinderheide ; 81 a 50 ca.

- 4) Waterkuijl genaemd *in het ven*, 1780, GN 6, 233.
- 5) Venne genaemd *het venneken*, 1780, GN 6, 179. — A 851 b ; 21 a 10 ca.
- 6) *Het Venneke*, V. — Kad. : C 825-26, 828/2 (heide met ven, 95 a 30 ca) en 924 L⁵ (ven in de Boseinderheide).

De bepalende bestanddelen wijzen op :

1) **Bezit :**

- *Spoere venneke* opt boseijndt, 1759, G 66, 46 = *Sporen Kolk*, V. — Kad. : A 633 b ; ven langs drie zijden door de Dommel besloten ; 8 a.
- Waeterkuijl genaemd *umans venne*, 1780, GN 6, 719 ; 1788, G 70. — Kad. : B 698 ; 22 a 60 ca.
- Waterkuijl genaemd *meester antoons ven*, 1780, GN 6, 123.
Meester = onderwijzer.
- *Het Kuiperke*, V. — Kad. : A 545-46 ; 45 a.
Afgeleid van een beroepsnaam ; vgl. : jan der cuper, 1569, G 44, 205 ; dingen cupers, 1579, AV 346, 20 v. ; jan joosten den cuijper, 1779, AV 349, 47.

2) **Ligging :**

- Ven en heijde genaemd *voorste ven*, 1780, GN 6, 735.
- Eenen bamp^t *aen gheen haechvenne* gelegen, 1558, G 43, 189 v. ; 1581, TH 72, 16 v. ; *het haegven*, Misotten 1873, min. 292.
Ven in de Hagenheide.

- 3) **Begroeiing :** Een venne genaemt *het biest venne*, rondom de gemeente, 1780, GN 6, 296 ; *het bies venne*, 1781, G 69, 47 v. — Kad. : C 923 ; 28 a 90 ca.

Naar de begroeiing met biezen.

4) Naar de kraanvogel die er verblijf houdt : *Het craen venne*, 1711, G 61, 155 v. — Kad. : A 563 ; 5 ha 83 a 30 ca.

5) Gebruik : de vennen waren geschikt voor de klot- of turfwinning (*Turfven*) ; ze konden ook dienst doen als drinkplaats voor het vee dat op de heide gehoed werd (*Koeven*) of als vlasroot (*Rootven*, *Vlasroot*).

— *Turfven*, Kad. 1844. — Kad. : A 537 b ; 1 ha 30 a 80 ca.

— *Cuven*, 1704, G 60, 317 v. ; *kuven*, Mardaga 1791, min. 14.

— Een venne genaemd *het rood venne*, rondom de gemeente, 1780, GN 6, 25. — Kad. : A 569 ; 63 a 30 ca.

Vlaspoel in de Overheide. *Root* is een verbaalnomen bij het ww. *roten* (Mnl. Wb. VI, 1644 : *rote*, *roote* ; KILIAAN 541 : *roote* „fossa in qua linum maceratur” ; SCHUERMANS 556 : *root* „rootpoel, vlaspoel”).

— *Vlasroot*, Kad. 1844. — Kad. : A 539 y⁵, z⁵ ; gemeentepoel ; 92 a 40 ca. C 535 c ; id. ; 64 a 50 ca.

Gemene waterkuilen waarin vlas werd geroot (Mnl. Wb. IX, 584 : *vlasrotinge* ; SCHUERMANS 819 : *vlasroot*).

1.3.1.3.2. Wijers.

Mndl. *wiër*, *wijer* „vijver, vischvijver, ook poel” (Mnl. Wb. IX, 2452-53). *Wijer*, een ontlening aan lat. *vivarium* „visvijver”, is een dubbelvorm van *vijver*, dat *wijer* thans als appellatief verdrongen heeft (cfr. *Herenwijer(s)* = *Prinsenvijer* = thans *Grote* en *Kleine Prinsenvijer*).

Simpleks :

1) *Aen gheenen wijer*, 1571, G 45, 61 ; deel des *wijers* onder Neerpelt bij Achel gelegen, 1634, G 51, 342 v.

- 2) *De Wijer*, V. — Kad. : A 977 tuv, g², m², n² ; heide met wijer in de heide aan de Bergeijkse Dijk.
- 3) *Het Wijerke*, V. — Kad. : A 244 ; wijer in de Poulserheide ; 20 a 60 ca.

Met b e p a l e n d e b e s t a n d d e l e n :

- 1) *Den herwijer*, 1634, G 51, 364 v. ; *sheeren wijers*, 1636, id., 408 = den dijck *des prince wijers*, 1685, GN 3, 160 v. ; *den prince wijer*, 1765, G 66, 585.

Twee viswijers, gewezen bezit van de prins-bisschop van Luik. De huidige gangbare benamingen zijn :

— *grote prince vijver*, Kad. 1844.

— *kleine prince vijver*, Kad. 1844.

- 2) *Simons Wijerke*, V. — Kad. : B 26 ; 52 a 40 ca.

Vgl. psn. : *Lenart Sijmens*, 1574, G 45, 161 v. ; 1577, G 46, 77 v.

- 3) Eenen bampt genoemd *die veewijer*, 1649, G 53, 20 v. ; tbroeck genaemt *den veewijer*, 1673, G 57, 33.

Gedempte wijer, die dienst deed als drinkplaats voor het op de heide gehoede vee.

1.3.1.3.3. Overige benamingen voor natuurmeertjes, meestal ook heideplassen zoals ven en wijer.

1) **Kot :**

— *Het Duivelskot*, V. — Kad. : B 187 a, 195 c ; 47 a 10 ca.

Mogelijk herinnert deze waternaam aan het folkloristisch sagemotief van de duivel of nekker ; zie hierover LINDEMANS (1948b : 719), DITTMAYER (1963 : 314) en VAN PASSEN (1967 : 72).

— *Het Waterkot*, V. — Kad. : C 924 f⁴ ; ven in de Boseinderheide.

2) Kuil :

- *De Kuil*, V. — Kad. : D 760 ; 1 a 20 ca.
- *Balis Kuil*, V. — Kad. : A 585 ; 28 a 60 ca.
Naar de 19de-eeuwse eigenaar Willem Balis, wateringmeester te Neerpelt.
- Een vis water geheten *die broeseijnd kuisje*, 1628, G 51, 158 ; waterplas genaemt *die broesendt kuisje*, 1630, id., 220 ; twee paerten *inde brosender kuisje*, 1681, G 58, 64 ; vischkuijl genaamt *de broeseinderkuil*, Misotten 1845, min. 13. — Kad. : B 1011 b ; 3 a 75 ca.
Naar de ligging in het gehucht het Broeseinde.
- Waterkuijl genaemd *de lange kuisje*, 1780, GN 6, 162.
- Vis-kuijl genaemd *het peerde-kuisjken*, 1780, GN 6, 182. — Waterkuil van 2 a 90 ca in perceel A 530 a.
Drinkplaats voor het vee.
- *De Viskuil*, V. — Waterkuil van 5 a in perceel D 704.

3) Vlaas :

- Het vurrit toegenaemt *de vlaesen* op de boelen hoeue, 1605, G 48, 160 ; 1780, GN 6, 11 ; *de vlaes*, 1648, G 52, 234 v. ; *de vlas*, 1676, G 57, 115 ; land genaemd *de vlaese*, 1780, GN 6, 13 ; akkerland genaamt *de vlaas*, Misotten 1845, min. 209. — Kad. : B 136 (bouw- en weiland ; 98 a 30 ca) en 158 (bouwland ; 1 ha 2 a 90 ca).
- Een heijveltken geheijten *vlaes* opt broseijnd gelegen, 1618, G 50, 112 ; stuck lants genaemt *de vlase*, 1637, G 51, 460 ; stuck groesen genaemt *de vles*, 1656, G 53, 263 v. ; land *de vlaesen* genaemt, 1759, G 66, 18 ; *de vlaese*, 1773, G 68, 95 ; *de vlaes*,

1780, GN 6, 41. — Kad. : B 475-79, 485 ; bouwen weiland ; 1 ha 33 a 60 ca.

— Land en weijde en heijde genaemd *de vlaese*, 1780, GN 6, 539 ; akkerland genaemd *de vlaesen*, 1827, PN 1, 46. — Kad. : D 299, 302 ; bouw- en weiland ; 2 ha 48 a 90 ca.

— Stuck landt genaemt *het fleusken*, 1684, G 59, 13 ; 1758, G 65, 294 ; stuck landt genaempt *het vlaesken/ flaesken*, 1704, G 60, 350 v. ; *het vlasken*, 1705, id., 376 v. ; weijde genaemt *het vlaesken*, 1780, GN 6, 138 ; *het vleusken*, Misotten 1865, min. 98. — Kad. : B 480 ; weiland ; 25 a.

— D'ierste cauele *vanden neervlaes*, 1625, G 51, 82 v.

Over *vlaas* en de verschillende vormen waaronder dit woord voorkomt (*flesch*, *vlies*, *vloos*) verscheen een studie van de hand van SALVERDA DE GRAVE (NGN 1936 : 24-28). Hij beschouwt *vlaas* als een ontlening aan het Romaans (fra. *flache* kuil, picard. *flaque* waterplas). Zie hierover ook SCHÖNFELD (1955 : 242). De primaire betekenis van *vlaas* is poel in bos of heide, hetzelfde als een ven (SALVERDA DE GRAVE, o.c. ; HELSEN, *Med.* 1937 : 23 en 1944 : 183). Deze betekenis past bijv. uitstekend voor de Heidevlaas te Kaulille : 1628 *een vie water genaempt de heijtvlaes* (MOLEMANS 1973d : 46-47).

Voor Neerpelt is *vlaas* enkel als perceelsnaam opgetekend. Het betreft drooggelegde vennen of moerassige heidegronden. Aanduidingen hiervoor zijn : 1) De oudste attestaties spreken van *vurrit* (*vlaas* 1), *heijveltken* (*vlaas* 2), *land en weijde en heijde* (*vlaas* 3) ; 2) talrijke aangrenzende percelen waren in 1780 nog heide ; 3) de bodemgesteldheid : geen droge, maar matig natte zandgronden.

4) Wal : eenen vijver genaemd *den wall*, 1780, GN 6, 659.

Bedoeld is wellicht de schanswal of watergracht van één der schansen, in de 18de eeuw als visvijver in gebruik genomen.

1.3.2. DE HEIDE IN PRIVAAT BEZIT.

De ingezetenen maakten van de uitgestrekte gemene heide of vroente gebruik, o.m. als weideplaats voor het vee (heerdgang), om er turf of klot te steken en heide te maaien. Zij konden ook één of meer heidepercelen als persoonlijk bezit verwerven, wat wellicht bevorderd werd door de regelmatig gehouden publieke verkopeningen van gemeentegronden (cfr. 3).

Gebruikelijke benamingen voor zulke percelen zijn heidehoeve en heideveld (cfr. *infra*). Uit de ligging van de gelokaliseerde heidepercelen blijkt, dat de meeste ervan aan de gemene heide grenzen, waarvan zij eens deel hebben uitgemaakt.

Tot in het begin van deze eeuw werd op deze private heidehoeven (-velden) heide gestoken (de bovenste humuslaag met het heidekruid was dienstig als brandstof) of gemaaid (heirussen geschikt als stalstrooisel). Daar een Kempische landbouwer de heide net zo min ontberen kon als bouw- of weiland, hoorden bij elk goed één of meer percelen heidegrond, wat uit 19de-eeuwse notariële akten (erfdelingen en verkopeningen) nog blijkt.

In de Kempische zandstreek was er, zoals bekend, geen overvloed aan kultuurland. Heidepercelen die voor ontginning in aanmerking kwamen werden dan ook tot bouw- of grasland ontgonnen; met bepaalde percelen is zulks in de 16de eeuw gebeurd, met andere eerst in de 19de-20ste eeuw. Heidetoponiemen die op ontgonnen terreinen betrekking hebben horen in feite behandeld te worden onder de rubriek „Ontginning en ontbossing”. Voor de overzichtelijkheid en omwille van het feit, dat het gebruik van deze gronden (heide of kultuurland) niet steeds duidelijk is, hebben wij de scheiding niet doorgevoerd.

1.3.2.1. Heide en Heike.

- 1) *De Heide*, V. — Kad. : B 29 w² (weiland, 92 a 90 ca) en C 106 (bouwland, 29 a 90 ca).
- 2) Bampt gelegen *opt heijken* onder broeseijnd, 1641, G 52, 10; eenen bampt omtrent het broeseijnde geheten *het heijken*, 1642, id., 35 v.; 1765, G 66, 582; bemd genaemd *het heijke*, 1780, GN 6, 247. — Kad. : B 1195-96; hooiland; 48 a 10 ca.
- 3) Heijde genaemd *het heijke*, 1780, GN 6, 458.
- 4) *Het Heike*, V.
Kad. :
A 277 u³, v³, e⁴, f⁴.
B 82 a (bouwland, 36 a).
C 66 (heide, 46 a 80 ca); 156 (weiland, 25 a 60 ca); 373-74 (bouwland, 30 a 80 ca); 399 (weiland, 15 a 70 ca); 411 (bos, 22 a 40 ca); 568 (heide, 2 ha 14 a 50 ca).
D 352 a (bouwland, 59 a 50 ca); 387 a (id., 76 a 50 ca); 460 (id., 4 a 50 ca); 722/d (id., 21 a); 730 d (weiland, 37 a 30 ca).
Met bepalende bestanddelen :
1) *Het Bettenbosheike*, V. — Kad. : C 371; bos; 35 a 70 ca. Heike op het Bettenbos. Vgl. : Een heijdvelt genaemd *den heijbettemus*, 1795, G 71, 224 v.; heide en akkerland genaamt *den heidebettebos*, Misotten 1845, min. 10; *den heibettemus*, id., 1874, min. 108. — Kad. : C 359-65; bouwland en heide; 1 ha 48 a 80 ca.
2) *Het Bosheike*, V. — Kad. : B 140 a; bos; 33 a.
3) *Op die Euerarts heijde*, 1577, G 43, 144; 1580, TH 72,

7; *opt Everaerts heijde*, 1620, G 50, 189; 1645, G 52, 156; Coix goet op *Euersheijde*, 1661, G 55, 14; 1665, G 56, 21 v.; in *Euersse heijde*, 1680, GN 3, 91; huijs en hof genaemd op *d'eversheijde*, 1780, GN 6, 376; une terre inculte dite *d'eversheijde*, Ceysens 1815, min. 39. — Kad. : B 238, 242; 16 a 50 ca.

Het eerste lid is een psn. Vgl. : Peter Euerarts, 1534, G 42, 39; Jasper Euerarts, 1574, G 45, 181; 1601, TH 72, 120.

4) *Het Hagenheike*, V. — Kad. : A 824, 824/2; heide; 63 a 10 ca.

5) *Langeheide*, Kad. 1844; *lange heide*, B 1845. — Kad. : B 29; heide; 27 ha 10 a 30 ca.

Een lange streep op de grens met Achel.

6) *De Nieuwe Heide*, V. — Kad. : A 835/2; 83 a 20 ca. Bouwland, later ontgonnen dan de nabijgelegen *Oude Heide* : De Oude Heide, V. — Kad. : A 879/2; 30 a 70 ca.

1.3.2.2. Heidehoeve.

1) *Die heijthoeue*, 1621, G 50, 247; *de heijthoeue*, 1709, G 61, 76 v.; land en heijde genaemd *de heijdehoeve*, 1780, GN 6, 678; *heihoeve*, Kad. 1844.

2) Heijde genaemd *de heijdhoeve*, 1780, GN 6, 279; *de heidhoef*, Misotten 1848, min. 84. — Kad. : C 37-38; heide; 45 a 80 ca.

3) *De heijthoeue* op den bettenbosch geleegeen, 1660, G 54, 290.

4) Heijde genaemd *de heijd-hoeve*, 1780, GN 6, 327.

5) *De heijthoeve* gelegen in het hent, 1771, G 67, 431; heijdveld genaemd *heijdhoeve*, 1780, GN 6, 498; akker-

land en heide genaamt *de heijdhoeft*, Misotten 1844, min. 169. — Kad. : D 683/2, 713 /2; bouwland en heide ; 3 ha 50 a 40 ca.

6) Heijdveld genaemd *heijd hoeve* op de colis, 1780, GN 6, 292.

7) Een perceeltje heigrond genaamt *het heihoeftken*, Misotten 1844, min. 148. — Kad. : D 719 a ; heide ; 37 a 30 ca.

Met bepalende bestanddelen :

1) *Die achterste heijthoeft* gelegen opt bettebos, 1633, G 51, 326 v.

2) Land genaemd *de eerste heijdhoeft*, 1780, GN 6, 526. — Kad. : D 255 ; bouwland ; 23 a 60 ca.

Eerste is een synoniem van voorste of bovenste vs. tweede (achterste, onderste).

3) Land genaemd *de laeste heijd hoeve*, 1780, GN 6, 526 = akkerland genaamt *de achterste heijdhoeft*, 1836, PN 1, 41. — Kad. : D 258 ; bouwland ; 53 a.

Laatste is een synoniem van achterste.

Het eerste lid van Heidehoeft kon wegvallen, zodat het toponiem kortweg in de vorm *Hoeft* verschijnt :

1) Heijd-veld genaemd *de achterste hoeve*, 1780, GN 6, 467. — Kad. : D 775 ; heide ; 1 ha 74 a 40 ca.

2) Een perceel heide genaamt *betteboshoeft*, Misotten 1845, min. 101. — Kad. : C 398 ; heide ; 15 a.

Benaming naar de ligging op het Bettenbos.

3) *Het Bovenste Hoeftke*, V. — Kad. : D 297 ; heide ; 20 a 90 ca.

Het Onderste Hoeftke, V. — Kad. : D 298 ; heide ; 40 a 50 ca.

De onderscheidende bestanddelen *bovenste* en *onderste* zijn respektievelijk synoniemen van *achterste* en *voorste* en wijzen op de ligging van de percelen t.o.v. de boerderij.

- 4) Heijdveld gen. *den doefhoef*, 1780, GN 6, 117 ; *de doefhoeve*, id., 408 = Aert Backen zaliger *duijfhuys* tot den alde gerichte gestaen op de heijde van Lijl, 1653, GN 2 ; *het duivenhuis*, Kad. 1844 ; *het dieuvenhuis*, B 1845. — Kad. : C 15, 16 a, 19 a, 20 a ; 1 ha 10 a 20 ca.

Perceel met een alleenstaand duivenhuis (Mnl. Wb. II, 487 : *duifhuus* „duivetil”) in de heide op de grens met St.-Huibrechts-Lille ; het behoorde toe aan de fa. Baken.

- 5) Dennebosch, schaerbosch en heijde genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 13 ; *de hoef*, Misotten 1842, min. 209. — Kad. : B 127-32 ; 2 ha 6 a 30 ca.

- 6) Een perceel akkerland, slegte weide en dennebosch genaemt *de hoef*, Misotten 1845, min. 162. — Kad. : D 762-69 ; heide ; 10 ha 31 a 30 ca en 772 ; id., 88 a 90 ca.

- 7) Land en heijde genaemd *de land hoeve*, 1780, GN 6, 539. — Kad. : D 872 ; bouwland en heide ; 2 ha 10 a 90 ca.

Hoeve = *heidehoeve*, (gedeeltelijk) ontgonnen tot bouwland ; vandaar het onderscheidend bestanddeel *land*.

- 8) Dries, heijdveld genaemd *poelskes hoeve*, 1780, GN 6, 126. — Kad. : C 93, 107 ; heide ; 1 ha 72 a 70 ca.

Het eerste lid is de diminutiefvorm van de psn. Pouls.

Met onderscheidende bestanddelen :

— *De achterste poels hoef*, Misotten 1848, min. 84.

— *De middelste poels hoef*, id.

— *De voorste poels hoef*, id.

- 9) Land en heijde genaemd *stevens hoeve*, 1780, GN 6, 214; 1792, G 71, 74 r.v.; land en heijde genaemt *stevenshoef*, 1786, G 70, 101; een perceel slegt braakland en heide genaamt *de stevens hoeve*, Misotten 1844, min. 265. — Kad. : C 36; heide; 76 a 50 ca.
- 10) Land genaemd *swevers hoeven*, 1780, GN 6, 825; *swevers hoeve*, id., 349; schaerbosch genaemd *swevers hoeven*, id., 828; heijdveld genaemd *swevers hoeven*, id., 830; weijde genaemd *swevers hoeven*, id., 829. — Kad. : B 1-3, 5-7, 9, 15-18, 20-24; 4 ha 23 a 45 ca.
Het eerste lid is een psn. Vgl. : Sweuers goet aende grensen van Achel gelegen, 1653, GN 2; Jan Sweuers goet opde groetheijde, 1652, G 53, 122.
- 11) Land en heijde genaemd *de voorste hoeve*, 1780, GN 6, 211. — Kad. : C 951-52 (52 a 20 ca) en D 780 (2 ha 17 a 50 ca).

In het volgende geval is hof een verschrijving voor *hoef* „hoeve” : Land en heijde genaemd *op Baken hof*, 1780, GN 6, 206. — Kad. : C 168-75; 2 ha 42 a 10 ca.

Het eerste lid is een psn. Vgl. : Pauwels Baken, 1578, G 46, 91; Korst Baken, 1587, G 47, 52 v.; Aert Baken, 1631, G 51, 266 v.; Claes Baken, 1651, G 53, 82.

1.3.2.3. Heideveld.

- 1) Een stuck landt op het broeseijnd genaemt *het heijdtveldt*, 1770, G 67, 331; land genaemd *heijdveld*, 1780, GN 6, 18; land genaemd *het heijtveld*, id., 8; *het heijveld*, id., 122; akkerland genaemt *het heivelt*, Misotten 1846, min. 13. — Kad. : A 831 b, 831/2, 833-34, 836-41; bouwland; 3 ha 34 a 50 ca.
- 2) *Heijdveld* op de dams heijde, 1780, GN 6, 109 = *heidsvelden*, Kad. 1844; B 1845; *de hitsvelden*, Misotten 1845,

- min. 117. — Kad. : B 88-90, 99-100 ; heide ; 1 ha 92 a 70 ca.
- 3) Cael *int heijt velt*, 1681, G 58, 47 ; *heijdveld*, 1780, GN 6, 21. — Kad. : C 204 ; heide ; 72 a 30 ca.
- 4) Land half heijde genaemd *het heijdveld*, 1780, GN 6, 321. — Kad. : C 359-60 ; 60 a 20 ca.
- 5) Een stuck landt genaempt *het heijt veld* gelegen op het bossent, 1708, G 61, 48 v. ; *het heijtveld* opt bousejnd, 1769, G 67, 267 ; land genaemd *heijdveld*, 1780, GN 6, 285 ; *heije-veld*, id., 318. — Kad. : C 919-22 ; bouwland ; 2 ha 41 a 90 ca.
- 6) Stuck lants genoempt *het heijdtveldt* int hent gelegen, 1656, G 53, 221 v. ; land genaemd *het heijd veld*, 1780, GN 6, 489 ; een perceel land genaemd *heiveld*, Misotten 1858, min. 125. — Kad. : D 649-51 (bouwland, 88 a) en 686-92 (heide, 1 ha 98 a 90 ca).
- 7) De veurste helfft vant *heijt veltken*, 1669, G 56, 307 v. ; heijde half bosch genaemd *heijd veldje*, 1780, GN 6, 318. — Kad. : C 422 ; heide ; 19 a 20 ca.

Met bepalende bestanddelen :

- 1) *Het achterste heijd veld*, 1775, G 68, 221 v. ; een heijde genaemd *achterste heijdveld*, 1780, GN 6, 737. — Kad. : C 41 e ; heide ; 1 ha 26 a 90 ca.
- 2) Heijde genaemd *het groot heijveld*, 1780, GN 6, 408. — Kad. : C 35 ; heide ; 77 a 90 ca.
- 3) Heijde genaemd *het lang heijdveld*, 1780, GN 6, 215, 572. — Kad. : C 31 (heide, 1 ha) en 39 (id., 73 a).
- 4) *Het middelste heij veldt*, 1775, G 68, 221 v.
- 5) Een perceel bouwland genaemt *het oud heidveld*, Misotten 1858, min. 273. — Kad. : A 631 ; hooiland ; 36 a 20 ca.

- 6) *Stevens heijdveld*, 1792, G 71, 74 r.v.

1.3.2.4. Overige benamingen.

- 1) Heijde genaemd *de cijns hoek*, 1780, GN 6, 388 ; een heijvelt genaemt *den cijnshoek*, 1793, G 71, 124 v. — Kad. : C 257 ; heide ; 16 a 20 ca.
Perceel waarop een schatting of grondrente rustte.
- 2) *De Kongo*, V.
Volkshumoristische benaming voor enkele wild begroeide percelen in de Hagenheide (A 823).
- 3) Een heijdveld genaemd *verlore kost*, 1780, GN 6, 156.
Wellicht een uiting van volksironie voor een waardeloos stuk.

1.4. Dennenbossen

De eerste dennenaanplantingen hadden plaats in de tweede helft van de 18de eeuw, te Overpelt bijv. op initiatief van de abdij van Floreffe. Na 1830 werd de grove den massaal aangeplant in de Limburgse Kempen, in eerste instantie op de uitgestrekte gemeentelijke heidevelden.

Dit recente verschijnsel heeft vanzelfsprekend weinig sporen in de toponymie nagelaten, hoofdzakelijk bij enkele uit de volksmond opgetekende namen voor dennenbossen :

- 1) *Het Armenbos*, V. — Kad. : D 79-80 (1 ha 87 a 90 ca) en C 966-67 (9 ha 88 a 90 ca).
Bezit van de H.-Geest- of Armentafel.
- 2) Een perceel bosch genaemd *boelehoeverbosch*, Misotten 1857 min. 6. — Kad. : B 427 ; 71 a.
Een perceel bosch genaemt *boelehoef bosken*, Misotten 1854, min. 35. — Kad. : B 205 a ; 7 a 50 ca.
Benoeming naar de ligging bij de Boelehoeve, waarvan in de eerste vermelding een adjektivische *-er*-afleiding is gevormd.

- 3) *Het Bos op de Wijer*, V. — Kad. : D 19 ; 95 a 70 ca.
Naar de ligging bij de Wijer in het Herent.
- 4) *Dennebosch genaamd Broosch bosch*, Misotten 1871,
min. 54. — Kad. : A 460 ; 74 a 70 ca.
Het eerste lid is een psn.
- 5) *Doorkes Bos*, V. — Kad. : D 873 ; 2 ha 15 a 30 ca.
Het eerste lid is het diminutief van de vn. (Theo)door.
- 6) Een dennenbosch genaemd *het groot bosken*, Misotten
1857, min. 6. — Kad. : A 382 ; 22 a 10 ca.
- 7) Een dennenbosch genaemd *kleinbosken*, Misotten 1857,
min. 6. — Kad. : A 339 ; 11 a 60 ca.
- 8) *Het Kruiske*, V. — Kad. : A 186 t³, u³ ; 3 ha 91 a 20 ca.
Benoeming naar een stenen herinneringskruis : Willem Van-
dewal werd hier in 1917 door de bliksem dodelijk getroffen.
- 9) *Monen Bos*, V. — Kad. : D 876 ; 97 a.
- 10) *Rooiakkers Bos*, V. — Kad. : D 870 ; 53 a.
Het eerste lid is een psn.

2. HET KULTUURLAND

2.1. Bouwland

2.1.1. Grondwoorden

2.1.1.1. AKKER.

De primaire betekenis van akker is het gemeenschappelijk landbouwland bij een dorp of gehucht (cfr. GYSSELING 1950 : 98 ; DITTMAYER 1963 : 8 ; LINDEMANS 1946 : 30). Deze primaire betekenis geldt oorspronkelijk wellicht voor :

- 1) *Op den aecker*, 1674, G 57, 45 ; land genaemd *den acker*, 1780, GN 6, 48 ; *den akker*, Kad. 1844. — Kad. : C 527-33 ; 1 ha 47 a 10 ca.

Het betreft mogelijk (een deel uit) de primitieve dorpsakker van het Boseinde.

- 2) Stuck landt toegenaempt *den marcke acker*, 1605, G 48, 149 v. ; *inden marctacker*, 1650, G 53, 42 v. ; *tlant den merckacker*, 1678, G 57, 217 ; *den mert acker*, 1759, G 66, 67 ; *merkt akker*, Kad. 1844. — Kad. : B 781-85 ; 1 ha 54 a 20 ca.

Mndl. *marke*, *merke* grenspaal, grensteken (Mnl. Wb. IV, 1175). Zie ook : KILIAAN 376 ; STALLAERT II, 190 ; WNT IX, 243. De betekenis ontwikkelt zich verder tot 1) gebied binnen zekere grenzen besloten (Mnl. Wb. IV, 1175) ; 2) grensgebied (id. ; BACH 1953 : 405 ; DITTMAYER 1963 : 197) ; 3) de gemeenschappelijke grond en eigendom van de gemeente (Mnl. Wb. IV, 1176-77 ; STALLAERT, o.c. ; MOERMAN 1956 : 156).

De Neerpeltse Markakker kan niet met een of andere grens in verband gebracht worden. De oorspronkelijke betekenis is vermoedelijk „(deel van) de primitieve dorps- of gehuchtakker”, blijkens de ligging dan van het gehucht het Broeseinde.

Sekundair kreeg akker de betekenis van een p e r c e e l
b o u w l a n d :

- 1) Stuck landt genaemt *den ackker*, 1760, G 66, 129 ; land genaemd *den acker*, 1780, GN 6, 40, 58, 263, 290, 412, 414, 672, 688.

Kad. :

B 395 (43 a 60 ca) ; 526-27 (64 a) ; 631-32 (70 a 60 ca) ;
976 (30 a 90 ca).

C 762-64 (88 a 50 ca).

D 20-22 (1 ha 16 a 20 ca).

- 2) *Het ackerken*, 1647, G 52, 200 ; 1780, GN 6, 320, 472 ;

t'ackerken, 1783, G 69, 169 v. ; *het akkerken*, Misotten 1854, min. 76.

Kad. :

C 782-84 (36 a 80 ca).

D 506 a (60 a) ; 542 (29 a) ; 574 (22 a 10 ca).

2.1.1.2. VELD.

De primaire betekenis van veld is o n b e b o u w d e, w o e s t e g r o n d (cfr. VI.1.3.1.1), ook (gemene) vroente en heide genoemd.

Bij het in kultuur brengen van delen uit het veld of de heide sinds de late middeleeuwen kreeg veld de sekundaire betekenis van p e r c e e l b o u w l a n d en werd een synoniem van akker, meestal voorafgegaan door een omstandigheidsbepaling (cfr. *infra*). Als simpleks :

- 1) Stuck erve genaemt *t'veltjen*, 1755, G 65, 83 ; *het veldje*, 1780, GN 6, 192, 273, 592 ; *het veltien*, 1789, G 70, 243 v.

Kad. :

A 514 b, 515 b (46 a 10 ca) ; 521 d (59 a 60 ca) ; 829 a (20 a).

B 37 b (41 a 50 ca) ; 146-47 (29 a).

C 22 (39 a 20 ca) ; 460 (28 a 90 ca) ; 400 (26 a 50 ca) ; 536 (47 a 60 ca).

D 57-58 (80 a 90 ca) ; 238 (30 a 90 ca) ; 751 a (33 a 20 ca).

- 2) *De veldjens*, 1780, GN 6, 825, 826, 829. — Kad. : A 879 (2 ha 66 a 80 ca) en B 8-14 (1 ha 21 a 50 ca).

2.1.1.3. LOOK c.s.

De bouwlanden op droge zandbodems moesten be-

schermd worden tegen de wind, die de bouwlaag deed opvliegen. Hiervoor waren hoge houtkanten het middel bij uitstek. Dit verklaart wellicht de talrijke *looktoponiemen*. *Look*, een afleiding van mndl. *luken* „sluiten”, betekent oorspronkelijk omheining en sekundair een omheinde ruimte, i.c. een door een gracht van levend hout besloten perceel (cfr. Mnl. Wb. IV, 739-41).

1) Look :

- Eenen acker geheijten *dat loock*, 1529, G 41, 98 ; eenen acker geheijten *het loock*, 1561, G 43, 264 ; *het loeck*, 1580, G 46, 166 ; *tloock*, 1660, G 54, 255 ; land genaemd *het loke*, 1780, GN 6, 657 ; *het look*, Misotten 1850, min. 74 = *het loeckvelt*, 1617, G 50, 42 ; *het luecken velt*, 1643, G 52, 81 ; *het leekens veldt* op het broeseijnde, 1775, G 68, 213. — Kad. : B 549-51 ; 2 ha 36 a 70 ca.
- Een stuck landt genaemt *tloock* op het broesendt gelegen, 1740, G 63, 68 v. ; land genaemd *het look*, 1780, GN 6, 8 = *engelmans loock*, 1620, G 50, 227 ; 1625, G 51, 66 v. — Kad. : B 727-28 ; 1 ha 83 a 65 ca.
- Stuck landt genaemt *het loeck* gelegen op bossent, 1717, G 62, 430 ; land genaemd *het looke*, 1780, GN 6, 103 ; *het look*, kad. 1844. — Kad. : C 470-75 ; 2 ha 98 a.
- Land genaemd *het loocke*, 1780, GN 6, 311 ; *het look*, Misotten 1874, min. 11. — Kad. : C 873-74, 877 a, 880, 881 a, 884 a ; 2 ha 9 a 50 ca.
- *Het Look*, V. — Kad. : D 93 ; 1 ha 12 a 30 ca.

2) Lookske(s) :

- Een stuck erffs geheijten *het loecken*, 1558, G 43,

186 ; *het looxken*, 1569, G 44, 183 ; *het luexcken*, 1576, G 46, 22 v. ; *het luexken*, 1647, G 52, 216 ; *het luxke*, 1780, GN 6, 13, 398, 432, 526 ; *het loxken*, 1788, G 70, 185 v. ; *het luxken*, 1796, G 71, 277 ; Misotten 1848, min. 197.

Kad. :

A 881 (33 a 30 ca).

C 163 (70 a 61 ca) ; 166 (30 a 20 ca).

D 61 (46 a 70 ca) ; 313-14, 316-18 (74 a 10 ca).

— Twee stukken land genaemd *de luxkens*, 1780, GN 6, 422. — Kad. : C 814-15 ; 93 a 70 ca.

Diminutief *lookske*, met umlautsfactor *l(e)ukske* ; de grafie *luxke* (met vokaalverkorting vóór een konsonantenverbinding) beantwoordt aan de dialektische uitspraak.

3) L o k e r : De 3de cauele *inden loicker*, 1680, G 57, 436 v. ; stuck landts genaemt *de locker*, 1690, G 60, 10 ; een ackervelt genaemt *de loeker*, 1770, G 67, 322 ; land genaemd *den loocker*, 1780, GN 6, 275. — Kad. : C 902-11 ; 4 ha 22 a 50 ca.

Een met het *-er*-suffiks afgeleid zakelijk nomen agentis van *look*.

Eénmaal hebben we voor Neerpelt de variant B l o o k opgetekend, evenals het betekenisverwante K a m p (een ontlening aan lat. *campus*). Zie over de verspreiding van Kamp, Look, Blook e.a. MOLEMANS 1970a :

1) Stuck lands genaemt *het blook*, 1741, G 63, 93 v.

2) Een stuck lants genaemt *het kampken*, 1632, G 51, 276 v. ; een veltken genoemt *het campken*, 1637, G 51, 453.

2.1.1.4. Een jonge laag vertegenwoordigen LAND, PLAATS,

PLEK (dial. *plak*) en STUK, steeds verbonden met een bepalend bestanddeel.

2.1.2. De bepalende bestanddelen (1)

2.1.2.1. BEZIT.

Zeer omvangrijk is de groep *persoonsnaam* (vóór- of familienaam) of *beroepsnaam* + *akker, land, look, veld* enz. Het feit dat talrijke combinaties van dit type thans nog in de volksmond bekend zijn en/of gelokaliseerd zijn, is een bewijs dat uit zulke verbindingen vaste toponiemen zijn gegroeid.

1) V o o r n a a m als bepalend bestanddeel :

— Land genaemd *janje land*, 1780, GN 6, 15. — Kad. : B 402 ; 31 a 80 ca.

Voorbeeld van huiselijk-familiale naamgeving : *janje* = *jantje*.

— Een perceel akkerland genaamd *willemine velt*, 1834, PN 1, 40. — Kad. : B 1077 a ; 97 a 50 ca.

Naar de vroegere bezitster Wilhelmina.

Hiermee te vergelijken is ook : *groot-vaders loke*, 1780, GN 6, 433. — Kad. : D 103, 106 ; 78 a 10 ca.

2) F a m i l i e n a a m als bepalend bestanddeel :

— Een stuk land genaamt *bake veld*, Clercx 1822, min. 97 ; *bakenveld*, Kad. 1844 ; een perceel akkerland genaamt *bakenvelt*, Misotten 1848, min. 84. — Kad. : C 68-71, 73-76, 82-84 ; 5 ha 29 a 26 ca.

— *Den Bijvoets acker*, 1563, G 44, 27 v.

(1) Toponiemen die op bouwland betrekking hebben en niet één van de sub 2.1.1 behandelde grondwoorden hebben, worden in dit overzicht eveneens besproken.

- Eenen acker genaempt *den boelarts acker*, 1580, G 46, 168 v. ; 1666, G 56, 56 v. ; *den bolarts acker*, 1546, G 42, 169 ; een stuck lants genaempt *den boelaerts acker*, 1621, G 50, 255.
- *Leonart Bollen lant*, 1666, G 56, 82.
- Een gedeelte aengelagh genaemd *Jan Braken land*, 1780, GN 6, 259.
- Een stuck lants genoemt *Brosis acker*, 1658, G 54, 114.
Een stuk lant genaemt *Brosisvelt*, 1684, G 58, 354.
- Land en weijde genaemd *Brouwers land*, 1780, GN 6, 187.
Een gedeelte land en groes genaemt *Brouwers velt*, 1788, G 71, 157.
- Een perceel akkerland bekend onder den naam van *brunenveltje*, Misotten 1853, min. 23.
- *Hans Ceelkens velt*, 1672, G 56, 481.
- *Daems velt* met het vurrit naest kercken pat, 1621, G 50, 246.
- Int lant genoemt *Didden velt*, 1685, G 59, 108.
- *Domiaens acker*, 1634, G 51, 356 ; 1673, G 57, 29 v. *Domiaens velt*, 1672, G 56, 489 v.
- Eenen acker genaempt *Euerarts acker*, 1581, TH 72, 16 v.
- *Fijen acker*, 1621, G 50, 255 ; den acker genaemt *den Feijen acker*, 1727, G 62, 293.
Het vijfde deel in *Jan Fijen velt*, 1617, G 50, 60.
Vgl. : Peter Fijen, 1580, G 46, 168 v. ; Goerden Fijen, 1597, G 47, 247 ; Maes Fijen, 1640, G 51, 571 v.
- Twee perceelen akkerland genaamt *Geerkens veltjens*, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : D 117, 119, 121 ; 69 a 80 ca.

- *Gelis acker*, 1543, G 44, 27 v.
Een stuck lants genaempt *Gelis velt*, 1622, G 50, 329 v.
- Een stuck lants genaempt *het Ghijsen velt*, 1632, G 51, 326 v. ; tstück lants genoemt *tgijzen velt* op den bettenbosch geleegeen, 1660, G 54, 289 v. ; *gijzen velt*, 1717, G 62, 64.
- Land genaemd *heerkens land*, 1780, GN 6, 418. — Kad. : D 136 ; 21 a 70 ca.
- Land en dries genaemd *iven acker*, 1780, GN 6, 469. — Kad. : D 697 a ; 41 a 80 ca.
Hendrik Ieven landt, 1761, G 66, 188. — Kad. : C 853 ; 1 ha 66 a.
- Land genaemd *clabbers acker*, 1780, GN 6, 528. — Kad. : D 576 ; 71 a 50 ca.
- Een stuck lants genaempt *chuters loeck*, 1608, G 48, 262.
- Stuck lant genoemt *Cox velt*, Smolders 1712, 15 v. ; 1761, G 66, 180 ; land genaemd *Cox veld*, 1780, GN 6, 253 ; een perceel land genaamt *Coxvelt*, 1834, PN 1, 107.
- Land genaemd *Corvers acker*, 1780, GN 6, 112. — Kad. : B 930 ; 58 a 40 ca.
- Land genaemd *Cremmers veld*, 1780, GN 6, 249. — Kad. : C 537 ; 39 a 40 ca.
- Land genaemd *Lemmens land*, 1780, GN 6, 254.
- *Den Loomans acker*, 1683, G 58, 254 v.
- Een stuck lants genaempt *Loemelmans acker* opt broeseijnd gelegen, 1606, G 48, 181 v. ; 1631, G 51, 246. = Die hellicht van *den loemelschen acker*, 1652, G 53, 122 ; stuck lants genoemt *den lommels acker*, 1681, G 58, 52 v. ; 1780, GN 6, 6 ; 1790, G 71, 26 ;

de lommels ackker, 1750, G 64, 70 v. ; *de lommese acker*, 1763, G 66, 180 ; *lommelsakker*, 1834, PN 1, 65 ; Kad. 1844 ; Misotten 1859, min. 28 ; *lommelse akker* MK.

Kad. : B 388-90, 396, 398-401 ; 2 ha 46 a 70 ca.

Het eerste lid is de fn. *Lomelmans*, later volksetymologisch geassocieerd met *Lommels-*, adj. afleiding van de naam van het buurdorp Lommel. Vgl. : Loemelmans erue, 1541, G 42, 103 ; Jan Loemelmans, 1557, G 43, 141 v. ; Daemen Loemelmans, 1574, G 45, 171 v.

- Land genaemd *loijkens veld*, 1780, GN 6, 24 ; *Loijkens veldt*, Mardaga 1787, min. 26. — Kad. : B 1075 ; 20 a 60 ca.

Vgl. : Loijken Loijkens, 1557, G 43, 167 v. ; het Loeijkens goet, 1613, G 49, 196.

- Land genaemd *Meeuwis land*, 1780, GN 6, 14 ; *Meeuws land* in de heerstraet gelegen, 1793, G 71, 136. — Kad. : C 514-18 ; 60 a 50 ca.

Land genaemd *Meeuwis veld*, 1780, GN 6, 226 ; *Meeuws veld*, Mardaga 1793, min. 62. — Kad. : C 297-98 ; 45 a 80 ca.

- Eenen acker genaempt *Minnekens acker*, 1604, G 48, 116 v.

Vgl. : Thijs Minnekens, 1566, G 44, 99 = Tijs Minnen, AV 346, 7.

- *Misotten Land*, V. — Kad. : C 888 d ; 30 a.

Naar de 19de-eeuwse eigenaar Emile-Hubertus Misotten.

- Een stuck lants geheijten *Montens ackerken*, 1569, G 44, 182.

- Land genaemd *Nijse veldje*, 1780, GN 6, 222 ; *Niesen veldjen*, 1770, G 67, 320. — Kad. : A 878-79 ; 87 a 90 ca.

- Een perceel akkerland genaamt *Pieter Jan Oomens land*, 1836, PN 1, 73.
- Land genaemd *Persoons land*, 1780, GN 6, 333. — Kad. : B 481-82 ; 25 a.
Een perceel akkerland genaemt *Persoons velt*, Misotten 1848, min. 220. — Kad. : D 196-98 ; 2 ha 48 a 40 ca.
- *Peeten velt*, 1762, PN 5, 4 ; een perceel land en weide genaamt *Peetenveld*, 1834, PN 1, 104.
- *Pinxten velt*, 1724, G 62, 265 ; *t'pinxten velt*, 1726, id., 341 ; land genaemd *Pinxten veld*, 1780, GN 6, 298.
Land genaemd *Pinxten veldje*, 1780, GN 6, 352.
- *Plas acker*, 1605, G 48, 160 v.
Stuck lants geheeten *tplas lant*, 1658, G 54, 76.
Een stuck lants geheeten *plas velt*, 1658, G 54, 85 ; 1721, G 62, 191 ; land genaemd *plas veld*, 1780, GN 6, 10. — Kad. : B 431-32, 435-36 ; 1 ha 21 a 40 ca.
Met onderscheidende bestanddelen : a) *Het groot plasveld*, Mardaga 1791, min. 30 ; b) Land genaemd *kleijn plasveld*, 1780, GN 6, 10 ; *het kleijn plasveld*, Mardaga 1791, min. 30. — Kad. : B 430 ; 20 a 90 ca.
- Een stuck landt genaemt *Poelmans acker*, 1773, G 68, 78.
Land genaemd *Poelmans land*, 1780, GN 6, 303. — Kad. : C 453 b ; 48 a 60 ca.
Poelmans veldt, 1741, G 63, 108 v. ; een stuck landt genaemt *Polmans veldt*, 1771, G 67, 469 ; land genaemd *Poelmans veld*, 1780, GN 6, 263 ; *Polmans veldt*, id., 211 ; *Pollemans veld*, Misotten 1848, min. 25. — Kad. : C 447-51, 454, 470 ; 2 ha 2 a 80 ca.
Dries genaemd *Poelmans veldje*, 1780, GN 6, 364.

- Stuck landt genaamt *Roelsvelt*, op het bouseind gelegen, 1768, G 67, 231 ; land genaemd *Roels veld*, 1780, GN 6, 272 ; perceel akkerland genaemt *Roulsvelt*, Misotten 1794, min. 7. — Kad. : C 607-08 ; 43 a 10 ca.
- Land genaemd *Saenen acker*, 1780, GN 6, 94.
- Het lant genaempt *den Scuermans acker*, 1621, G 50, 255.
Scurmans velt, 1661, G 54, 349 v. ; *Schurmans veldt* int herent gelegen, 1719, G 62, 500 ; stuck landt genaemt *Scheurmans velt* gelegen tot heernt, 1720, G 62, 132.
- *Siemkens acker*, 1716, G 62, 29.
- *Seyenveld*, Kad. 1844. — Kad. : B 502, 502/2 (35 a) en 642 (28 a 60 ca).
Vgl. : Lijsen Sijen, 1557, G 43, 147 ; Dierijck Sijens, 1613, G 49, 149 ; Jan Sijen, 1694, GN 3, 270.
- *Smans velt*, 1601, G 48, 66 ; 1685, G 59, 108 v.
Vgl. : Meriken Smans, 1570, G 45, 4 ; Adriaen Smans, 1612, G 49, 129 ; Vreijns Smans, 1682, G 58, 193 v.
- Land genaemd *Smeets land*, 1780, GN 6, 503. — Kad. : D 593-97 ; 1 ha 45 a 45 ca.
- *Smekens acker*, 1625, G 51, 66.
Vgl. : Joost Smekens panden op groetheijde, 1624, G 51, 37 v.
- *Den Smommers acker*, 1783, G 69, 143.
Stuck landt genaemt *Smommers landt*, 1768, G 67, 167 ; land genaemd *Smommers land*, 1780, GN 6, 48. — Kad. : B 391 a ; 23 a 20 ca.
Jan Smommers velt, 1608, G 48, 262.
- Land genaemd *Sniers land*, 1780, GN 6, 377. — Kad. : B 342-44 ; 1 ha 5 a 70 ca.

- Land genaemd *sniers veld*, 1780, GN 6, 560. — Kad. : B 250 b ; 38 a 80 ca.
- Een ackerlandt genaemt *Stalmans acker*, 1780, G 67, 7 v.
- Land genaemd *stimme land*, 1780, GN 6, 473. — Kad. : D 282-83 ; 1 ha 5 a 50 ca.
- *Straetmans acker*, 1649, G 52, 250 v.
- Lant genaempt *Sweuers velt*, 1687, G 59, 311 ; stuck landt genaemt *Swevers velt*, 1765, G 66, 546.
- Land genaemd *Theuniske land*, 1780, GN 6, 20 ; *Theuniskens landt*, id., 42 ; Misotten 1845, min. 13 — Kad. : B 483-84 ; 47 a 70 ca.
- Acker genaempt *Thijs acker*, 1653, GN 2 ; *thiesacker* op t'boseijnde, 1785, G 70, 33 v.
Tdeel van *Thijs lant*, 1674, G 57, 46 ; 1704, G 60, 358 v. ; stuck landt genaemt *het ties landt*, 1773, G 68, 95 ; land genaemd *thijs land*, 1780, GN 6, 41 ; *thieslandt*, 1788, G 70, 224.
- Een perceel akkerland genaamt *Truijens land*, Misotten 1845, min. 13.
- Land genaemd *umen land*, 1780, GN 6, 43. — Kad. : B 1044 a (deel).
Een stuck lant genaemt *Umens velt*, 1770, G 67, 333 ; *Willem Umans veldt*, 1792, G 71, 114 ; *nummensveld*, Kad. 1844. Ook genoemd Laag Veld. — Kad. : B 732 ; 3 ha 15 a 90 ca.
- Een perceel bouwland genaemd *Van Lindt land*, Misotten 1857, min. 226. Ook genoemd Mortel. — Kad. : B 750 ; 21 a 90 ca.
- Land genaemd *Van Leend luxke*, 1780, GN 6, 434.
- *Verlinden lant*, 1648, G 52, 223.
Vgl. : Paulus Verlinden, 1614, G 49, 123 v. ; Mathijs Verlinden, 1634, G 51, 243 ; 1643, G 52, 58 v.

- *Verpoorten Veld*, V. — Kad. : B 553-55, 558-60 ; 3 ha 48 a 20 ca.
- Gedeelte aengelagh sonder huijs of hof genaemd *volders veld*, 1780, GN 6, 355. — Kad. : B 687 ; 10 ca. Met bepalende bestanddelen : a) *Het achterste volders veldt*, 1775, G 68, 221 ; b) Een stuck landt genaemt *het middelste volders veldt*, id. ; c) Stuck landt en weijde genaemd *de voorste volders*, 1775, G 68, 220 v. ; *het voorste volders veldt*, 1775, BL 26 ; 1790, G 71, 39.
- Land genaemd *Vrancken veld*, 1780, GN 6, 479 ; *Vrankenveld*, Misotten 1866, min. 86. — Kad. : D 430-31, 475-76 ; 1 ha 2 a 20 ca.
- *Walbers Veldje*, V. — Kad. : D 237 a, 238 ; 33 a 40 ca.
Vgl. : Joannes Waelbers, GN 5, 19 v. ; Hendrik Walbers, 1807, id., 29.
- Stuck lants genaempt *Woijtenloeck*, 1618, G 50, 78 ; *Gerart Wheijten loock* op den bemmert, 1676, G 57, 114 ; *Peer Wuitenlook*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 872 ; 27 a 60 ca.
- Een stuk acker gelegen achter *Wauters velt* int broeseijnter velt, 1603, G 48, 93.

3) B e r o e p s n a a m als bepalend bestanddeel :

- Een perceel akkerland genaemt *barbierts land*, Misotten 1849, min. 16. — Kad. : C 525 e ; bouwland ; 43 a 40 ca.
- Een perceel akkerland genaemt *schildersvelt*, Misotten 1845, min. 209.

Uit de combinatie persoonsnaam/beroepsnaam + akker c.s. heeft zich een nieuw type veldnaam ontwikkeld,

gevormd door *lidwoord* + *persoonsnaam/beroepsnaam*, al dan niet in veranderde vorm. Zie hierover MOLEMANS 1970b en vgl. met de van persoonsnamen afgeleide erfnamen, voornamelijk in het gehucht het Herent (V.2.2.1).

1) Lidwoord + v o o r n a a m :

- Een stuck lants genaempt *den adam*, 1712, G 61, 168 ; 1745, G 65, 179 v. ; *den adamen*, id., 15 ; *den adamme*, Mardaga 1774, min. 70 ; land genaemd *de ademen*, 1780, GN 6, 121 ; 1836, PN 1, 91 ; *den adem*, id., 1829, 9. — Kad. : B 295-99 ; 1 ha 23 a.
- Land genaemd *den abraham*, 1780, GN 6, 327 ; Misotten 1874, min. 108. — Kad. : C 367 ; 35 a 10 ca.

2) Lidwoord + f a m i l i e n a a m :

- Land genaemd *den daendel*, 1780, GN 6, 236 ; *den dandel*, id., 212 ; akkerland genaemt *het dandel*, 1826, PN 1, 6 = *de daniels*, Kad. 1844. — Kad. : C 507-09 ; 1 ha 18 a 30 ca.
 - Land genaemd *de jintis*, 1780, GN 6, 465 ; Misotten 1845, min. 27. — Kad. : D 202-07 ; 2 ha 91 a 60 ca. Met bepalende bestanddelen : a) Akkerland genaemt *de groote jintis*, Misotten 1850, min. 75. — Kad. : D 206 ; 46 a 70 ca ; b) Akkerland genaemt *de klijne jintis*, Misotten 1850, min. 75. — Kad. : D 204-05 ; 19 a 60 ca.
- Vgl. : *Jintis velt*, 1607, G 48, 246 ; 1647, G 52, 220 v. ; *Jentens velt*, 1706, BL 24 ; *IJentens velt*, 1708, BL 52.
- Twee stucken landts het een genaemt *den joncker*, 1714, G 61, 261 v. ; Mardaga 1788, min. 64 ; *den jonker*, 1780, GN 6, 365. — Kad. : C 484 ; 54 a 70 ca.
- Vgl. : Corst Jonckers, 1622, G 52, 293 v.

- Land en heiide genaemd *de claes*, 1780, GN 6, 226 ; *den claes*, Mardaga 1789, min. 19. — Kad. : C 291, 293, 298 uv ; 4 ha 10 a.
 Vgl. : Truij Claes, 1579, AV 346, 25 v. ; Jaen Claes, 1652, G 53, 98 ; Henrick Claes, 1676, TH 74, 15 v. ; panden van Henrick Claes gelegen op den bettenbos, 1684, G 59, 36.
- *De Klinker*, V. — Kad. : C 427-30 ; 1 ha 1 a 30 ca.
 Vgl. : Ael Clinckers, 1676, GN 3, 15 v. ; Klinkers bettebosch, 1761, G 66, 173 ; Klinkers bettebos, 1780, GN 6, 316 ; Ceysens 1816, min. 63.
- De vierde paert van *den creemer*, 1761, G 66, 207 ; d'eerste cavel van *den cremer*, 1769, G 67, 291 ; landt en groese genaamt *den cremer*, 1770, id., 313 ; land genaemd *den kremer*, 1780, GN 6, 144 ; *de kremer*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : C 478-83 ; 2 ha 22 a 20 ca.
 Vgl. : Aert der cremer, 1606, G 48, 188 v. ; Peter Cremers, 1626, G 51, 117 ; Cornelis Cremers, 1680, G 57, 432 ; Cremers goet, 1758, G 65, 339.
- *De Kuster*, V. — Kad. : C 854 ; 11 a 20 ca.
- Stuck lants ghenoeemt *den nullen*, 1663, G 55, 134 ; 1774, G 68, 159 v. ; 1780, GN 6, 245 ; 1834, PN 1, 21 ; tlant genoemt *den nullens*, 1681, G 58, 87 ; stuck landt *de neulle* genaemt, 1774, G 63, 152 v. ; land genaemd *de nullen*, 1780, GN 6, 272. — Kad. : C 581-86 ; 2 ha 20 a 80 ca.
 Met bepalend bestanddeel : Land genaemd *achterste nullen*, 1780, GN 6, 233.
 Vgl. : Parceel lants opt boseijnt van Nullens goet gecoomen, 1661, G 54, 331.
- Een perceel akkerland genaamt *den paggert*, 1834, PN 1, 18.

Gewezen bezit van Mathijs Pagers (1780, GN 6, 874). Na *-s*-apokope werd een anorganische *-t* na *-r* toegevoegd.

- Een stuck lants genaemt *den pellen*, 1640, G 51, 618 v.; 1642, G 52, 14 v.; 1780, GN 6, 42; *de pellen*, 1788, G 70, 232; Kad. 1844; B 1845. — Kad.: B 302-03, 305 (2 ha 15 a 70 ca) en 486 a (83 a 50 ca).

Met bepalende bestanddelen: a) Acker genaemt *den grooten pellen*, 1780, GN 6, 23; 1788, G 70, 231. — Kad.: B 304-05; 1 ha 98 a 90 ca; b) Land genaemd *den middelsten pellen*, 1780, GN 6, 82. — Kad.: B 304; 28 a 40 ca.

Vgl.: Goossen Pellekens, 1575, G 45, 230 v.; Adriaen Pellens, 1603, G 48, 95 v.; Lambert Pellens, 1614, G 49, 228; Ael Pellens, 1636, G 51, 415; Jan Pellens, 1640, id., 579 v.; Lambert Pellens, 1673, G 57, 24 v.; Lambert Pellens is verdeijlt, 1679, GN 3, 70.

- Een stuck vurrit genaemd *den pinxten*, 1754, G 64, 161; stuck land genaamt *den pinxten*, 1770, G 67, 319; 1780, GN 6, 274; 1795, G 71, 236; Misotten 1845, min. 42; *de pinxten*, 1780, GN 6, 311. — Kad.: C 744, 747; 1 ha 10 a 90 ca.

Met onderscheidende bestanddelen: a) *Den achtersten pinxten*, 1791, G 71, 70 v.; b) Stuck landt genaemt *de voorste pinxten*, 1759, G 66, 21; *den voorsten pinxten*, 1791, G 70, 70 v.; c) Een perceel akkerland genaamt *de klijne pinxten*, Misotten 1845, min. 42. — Kad.: C 748; 31 a 40 ca.

Vgl.: Giel Pincxsten, 1575, G 45, 234; Jan Pincxten, 1647, G 52, 220 v.; Hendrick Pinxten, 1672, G 57, 4.

- Een stuck lant genaamt *den ruten*, 1768, G 67, 225; 1780, GN 6, 253; 1783, G 69, 207; 1821, PN 1, 3. — Kad.: C 512-13; 86 a 80 ca.

Vgl.: *het Ruten velt*, 1634, G 51, 244.

- *Den schoenmaeker*, 1676, G 57, 115 ; een stuck lant genaempt *den schoenmaecker*, 1704, G 60, 350 v. ; land genaemd *den schoenmaker*, 1780, GN 6, 216. — Kad. : C 501-02 ; 78 a 90 ca.
- Vgl. : Ghielen Schoenmakers, 1570, G 45, 6 ; Direijck Schoenmakers, 1572, id., 87 ; Heijnen Scoenmakers, 1579, G 46, 136 ; Pincxt Scoenmakers panden op boseijnde, 1580, id., 144 v.
- *Den scurman*, 1666, G 56, 56 v. ; stuck lants geheeten *den scurman*, 1669, id., 270 ; int landt *de schuermen* 1704, BL 24 ; *den scheureman*, 1725, G 62, 307 ; land genaemd *den schuermen*, 1780, GN 6, 494 ; perceel bouwland genaemd *schuerman*, Misotten 1865, min. 48. — Kad. : D 741 (1 ha 32 a 60 ca) en 825 b, 828 b (38 a 60 ca).
- Met bepalende bestanddelen : a) Land genaemd *de groote schuermen*, 1780, GN 6, 530 ; een perceel bouwland genaemt *den grooten schuurman*, Misotten 1861, min. 48. — Kad. : D 746-47 ; 78 a 50 ca ; b) Land en houtwasch genaemd *kleijne schuermen*, 1780, GN 6, 530 ; een perceel bouwland genaemd *den klijnen schuurman*, Misotten 1861, min. 48.
- Vgl. : Heijnken Scurmans, 1571, G 45, 60 ; Heijnken Scuermans, 1573, id., 126 v. ; Adriaen Scuermans, 1627, G 50, 47 ; Hendrick Scurmans, 1676, GN 3, 38 v.
- Stuck lants genaempt *de sluer*, 1647, G 52, 220 v. ; *den sleur*, 1669, G 56, 307 v. ; *de sleur*, 1678, G 57, 226 ; de 2 caevels op het lant *de sluijer*, 1706, G 60, 409 v. ; land genaemd *de sleur*, 1780, GN 6, 417. — Kad. : D 208-12, 249-51 ; 4 ha 4 a 20 ca.
- Vgl. : Jan Sluers, 1591, G 47, 130 v. ; Did Sleurs, 1595, id., 201 v. ; Sleurs erff int hernt, 1610, G 49, 85 ; Sluers erffdom, 1620, G 50, 230.
- Een stuck lants genaempt *den steenselman*, 1633,

- G 51, 319 v. ; 1645, G 52, 169 v. ; 1660, G 54, 268 ; de middelste paert van *den steensemene*, 1744, G 68, 212 v. ; 1780, GN 6, 610 ; 1790, G 71, 10 ; een perceel bouwland genaamt *de stensemene*, Misotten 1846, min. 42. — Kad. : A 364-78, 381 ; 3 ha 69 a 40 ca.
- Vgl. : Art Steenselmans op gheen groet heijde, 1538, G 42, 68 ; Jan Steenselmans, 1554, G 43, 57 ; Geret Steenselmans, 1574, G 45, 190 v. ; Steenselmans panden op die groetheijde, 1579, G 46, 141 ; 1580, id., 173 ; Hendrijck Steenselmans, 1598, TH 72, 100 v.
- Den acker geheeten *den straetman*, 1649, G 52, 250 v. ; 1654, G 53, 162 ; 1779, AV 349, 27.
- Vgl. : Jan Straetmans, 1519, G 41, 51 ; Did Stratmans, 1579, AV 346, 7 ; Cornelis Stratmans, 1779, GN 5, 11.
- Stuck landt genaemt *den stroodecker*, 1693, G 60, 63.
- Vgl. : Heijlen Strodeckers panden, 1572, G 45, 101 v. ; Gerardt Strodeckers, id., 192 v. ; Peter Strodeckers, 1582, G 46, 201 ; Gielen Strojdecke, 1619, G 50, 129 ; Gerart Strojdeckers, 1675, G 57, 82 v.
- Land genaemd *de swinnen*, 1780, GN 6, 266 ; *de zwinnen*, id., 269 ; *de swin*, id., 761 ; perceel akkerland genaemt *den swinnen*, 1835, PN 1, 74 ; Misotten 1856, min. 16. — Kad. : C 891, 894 b, 896 ; 2 ha 62 a.
- Vgl. : Diric de winne, 1579, AV 346, 55 ; Gilen den winne, 1676, GN 3, 36 v.
- Eenen acker genaemt *den tielen*, 1628, G 51, 170 v. ; 1676, G 57, 114 v. ; 1704, G 60, 350 v. ; 1780, G 69, 39 v. ; Misotten 1859, min. 43 ; een stuck landt genaemt *den thielen* onder t'boseijndt gelegen, 1751, G 64, 113 v. ; 1780, GN 6, 116 ; *de thielen*, Kad. 1844. — Kad. : C 327-30, 485-90, 492-94 ; 3 ha 3 a 50 ca.
- Vgl. : Leenen Tielens acker, bouseijnde, 1613, G 49, 200 v.
- Die eerste cavel int landt *den thijs*, 1690, G 60,

22 v. ; 1780, GN 6, 265 ; Misotten 1842, min. 142 ; stuck land genaemt *den thies*, 1743, G 63, 135 v. ; 1786, G 70, 91 v. ; een ackerveldt genaemt *den ties*, 1772, G 68, 29 v. ; Misotten 1849, min. 111. — Kad. : C 673-79, 683 ; 2 ha 93 a 90 ca.

Vgl. : Thijs Thijs, 1575, G 45, 228 v. ; panden Peter Thijs op bousejnd, 1592, G 47, 145 ; Gerardt Thijs panden op bosendt, 1606, G 48, 194 v. ; panden Adriaen Thijs op bossent, 1680, G 57, 455 v.

- Panden genaempt *den vuijman* gelegen op die mortels, 1601, TH 72, 121 v. ; 1602, G 48, 71 v. ; cope eens ackers toegenaempt *den vuijman*, 1607, id., 215 ; 1610, G 49, 82 v. ; 1648, G 52, 225 v. ; eenen acker genoempt *den vuijmen*, 1642, G 52, 29 v. ; stuk land genaemd *den umen*, 1763, G 66, 374 ; 1780, GN 6, 47 ; 1789, G 70, 250 ; Misotten 1845, min. 13. — Kad. : B 700 ab, 702/2 a ; 1 ha 34 a 60 ca.

Vgl. : Ghijs Vuijmans, 1574, G 45, 191 ; 1599, G 48, 17 v. ; Houb Vuijmen goet gelegen opt broesejnd, 1625, G 51, 53 ; burgemeesterslijst van het Broeseinde : 1673 Laurens Umans, 1690 Lenaert Umans, 1736 Willem Umans.

- Land genaemd *de vaes*, 1780, GN 6, 746. — Kad. : A 399 ; 71 a 30 ca.
Met bepalend bestanddeel : *Den achtersten vaes*, Mardaga 1793, min. 20.

3) Lidwoord + vóór- en familienaam :

- Stuck erve genaempt *Gerit Hollen*, 1714, G 61, 239 v. ; *den Gerrit Hollen*, 1715, id., 289 ; land genaemd *den Gerrit Hollen*, 1780, GN 6, 206 ; 1793, G 71, 123 ; een perceel akkerland genaemt *Gerrit Hollen*, Misotten 1842, min. 60. — Kad. : C 495-98 ; 1 ha 71 a 10 ca.

Vgl. : Adriaen Hollen, 1606, G 48, 182 ; een vijfde paerte van den hof hercoemen van Gerrit Hollen, 1724, G 62, 265 ; 1759, G 66, 21.

— *Jan Driescens*, V. — Kad. : D 193-95 ; 60 a.

Jan Driescens was de 19de-eeuwse eigenaar van dit perceel.

4) Lidwoord + beroepsnaam :

— Land en weijde genaemd *den volder*, 1780, GN 6, 14 ; *de volders*, id., 18 ; Kad. 1844 ; B 1845 ; Spaas 1856, min. 75 ; een perceel akkerland genaamt *het volders*, 1834, PN 1, 16. — Kad. : B 688, 690-94, 696, 699 ; 3 ha 4 a 70 ca.

Vgl. : Peter der volder panden op broeseijnde, 1647, G 52, 211 ; Adriaen den volder, 1676, GN 3, 34. — Volder, mndl. *voller*, *volder* „lakenbereider” (bedienaar van de Volmolen).

— *Het Groot en Klein Weverke*, V. — Kad. : D 463 (60 a 50 ca) en 749 b (18 a 60 ca).

Bij de overgang van persoonsnaam naar toponiem stellen wij de volgende fonische differentiatie vast :

— Het samenspel van de werking van het aanvangsaksent en van het streven naar de preferente woordvorm van simplicia blijkt uit verdoffing van de tweede, evtl. derde syllabe : *Scurmans* > *Schuermen*, *Steenselmans* > *Ste(e)nsemen*, *Vuijman* > *Vuijmen*.

— Palatalisering in *nullen* < *Nollens*.

— Bovengenoemde verschijnselen zijn evenwel niet relevant voor de overgang persoonsnaam > plaatsnaam, omdat zij ook optreden bij persoonsnamen die geen plaatsnamen werden. Wel relevant is de evolutie van b.v. *Schuurmans* > *Schuurman* en *Swinnen* > *Swin*, met apokope van *-s*, resp. *-en*, wezenlijk formele kenmerken van talrijke familienamen. De differentiatie psn.-toponiem werd hier formeel aangeduid, nl. door

afstoting van de (functieloze) uitgangen *-s*, *-en* in de preferente monomorfematische woordvorm.

Apokope van *-s* : Jonckers > Joncker, Clinckers > Klinker, Cremers > Cremer, Nullens > Nullen, Pellens > Pellen, Schoenmakers > Schoenmaeker, Scurmans > Scurman, Sleurs > Sleur, Steenselmans > Steenselman, Straetmans > Straetman, Strodeckers > Strodecker, Vuijmans > Vuijman.

Apokope van *-en* : Swinnen > Swin.

De overige bestanddelen die op bezit wijzen :

1) Het eerste lid is de naam van een buurgemeente, de woonplaats van de vroegere eigenaar :

— Een stuck lants genaemt *den lilacker*, 1636, G 51, 432 ; 1676, G 57, 115 v. ; eenen acker genoemt *den lilleacker*, 1673, id., 21 v. ; 1682, CF 86, 135 ; 1754, G 65, 15 ; stuck landt genaemt *den lill acker*, 1727, G 62, 401.

Lil(le) is vermoedelijk het 3de lid van de gemeentenaam St.-Huibrechts-Lille, een buurdorp van Neerpelt ; gewezen bezit van een familie of instelling uit genoemd dorp ?

— *Het Lillerland*, V. — Kad. : D 224-25 ; 2 ha 4 a 70 ca. Gewezen bezit van de familie Custers (Kad. 1844) uit St.-Huibrechts-Lille. Identiek met Lilleakker ?

— *Het Eksels*, V. — Kad. : A 497 a ; 23 a 40 ca.

Jan Jansen, de eigenaar in 1844 (Kad.) was afkomstig van Eksel.

2) Wereldlijk goed : Stuck land genaemt *den meijers acker*, 1752, G 64, 137 v. = Een stuck landt genaemt *de merrij acker*, 1765, G 66, 582 ; een stuck landt omtrent het dorp genaemt *den merrie acker*, 1787, G 70, 147 v. ; Mardaga 1787, min. 17.

Bezit van de meier of rentmeester.

3) Kerkelijk goed :

a) Pastorale goederen :

— *Den paepacker*, 1682, BL 27 ; Misotten 1793, min. 19 ; *den pap acker*, 1713, G 61, 210 v. ; land genaemd *den papacker*, 1780, GN 6, 376. — Kad. : C 442-43 ; 40 a 60 ca.

Mndl. *pape* „wereldlijke geestelijke, priester, pastoor”.

— Stuck lants *den cueren* genaempt, *die curen*, 1639, G 51, 560 v. ; eenen acker genaempt *de keueren*, 1778, BL 38 ; land genaemd *de kueren*, 1780, GN 6, 324 ; een veld genaemt *de ceuren*, 1784, G 70, 18 v. ; een perceel akkerland genaemt *den curen*, Misotten 1850, min. 107. = *cueren lant*, 1639, G 51, 560 v. — Kad. : C 461-69 ; 1 ha 97 a 10 ca.

Bezit van de cure of pastorij. Mnl. Wb. III, 2216 : *cure, cuere* „pastoorsplaats, parochie, waardigheid van pastoor”.

— *Pastoorsacker*, 1770, G 67, 325.

b) Goederen in het bezit van het plaatselijk kerkbestuur :

— *Het kercken velt*, 1577, G 46, 257 ; een stuck lants *int kerckenvelt*, 1706, AV 372, 24. = Een stuck lants genaempt *den kercken acker*, 1576, G 46, 18 v. ; 1613, G 49, 200 v. ; 1767, G 67, 46 ; 1780, GN 6, 180 ; 1796, G 71, 261 v. — Kad. : C 775 ; 1 ha 6 a 60 ca.

Op dit perceel werd de eerste parochiekerk van het Boseinde gebouwd.

— *De Kerkengrond*, V. — Kad. : D 525 ; 23 a 70 ca.

— *Het Kerkenstukske*, V. — Kad. : C 421 ; 54 a 30 ca.

c) Goederen van de H.-Geest- of Armentafel :

- Een stuck lants genaempt *den armen acker* gelegen int hernt, 1618, G 50, 115 ; 1780, GN 6, 522. — Kad. : D 212/2 b (35 a 20 ca), 331 b (39 a) en 577 (76 a 50 ca).
- Een stuck lants *aende heijligeest* gelegen, 1623, G 50, 349 v. = Die vijfde cavel int' h: *geestveldt*, 1693, G 60, 70 ; *t'heijligen geest velt*, 1748, G 63, 230 v. ; *het h: gheest velt*, 1721, G 62, 179 ; land genaemd *h. geestveld*, 1780, GN 6, 429. — Kad. : C 861-65 ; 2 ha 99 a.

d) Beneficie van de kapelanie (vroegmisstichting) :

- *Het cappellanie land*, 1775, G 68, 226 ; een perceel land genaamt *kapellanielandt*, 1834, PN 1, 105. = een bouwland genaamd *kapelaansland*, 1909, PN, 2. — Kad. : B 577 ; 66 a 65 ca.

Bouwland dat nog steeds aan de Kerk behoort — vermoedelijk een stichting — en waarvan de opbrengst aanvankelijk moest dienen om de vroegmis te helpen bekostigen, de eerste mis 's zondags, die door de kapelaan gelezen werd.

- *Den vicaris acker*, 1599, G 48, 21.

Vikaris is hier een synoniem van vroegmisheer, i.c. de kapelaan of de bedienaar van het altaar van St.-Nicolaas en St.-Sebastiaan. Vikarisakker is mogelijk identiek met Kapelanieland.

4) Beurzestichting :

- Een perceel akkerland genaamt *de beurs*, beurzestichting Buijvoets, 1835, PN 1, 95.
- Heer Peter Buijvoets beurse : land genaemd *de groote beurse*, 1780, GN 6, 854 ; onroerende goederen behorende aen beurzestichting Buijvoets : een per-

ceel akkerland genaemt *de groote beurs*, Misotten 1855, min. 81. — Kad. : B 306 ; 64 a 90 ca.

— Heer Peter buijvoets beurse : land genaemt *de klijnbeurs*, Misotten 1855, min. 81. — Kad. : C 534 ; 30 a.

2.1.2.2. LIGGING.

1) Onderling :

a) *Achter* — *voor* :

— Land genaemd *achter in het veld*, 1780, GN 6, 17 ; land genaemd *achter int' veld*, id., 711. — Kad. : A 193-95, 197, 198 a, 200 a (1 ha 78 a 50 ca) en B 661 (46 a 80 ca).

Perceel 1 is het meest afgelegen bouwland in het gehucht de Grote Heide en grenst aan de Achelse Heide.

— Land genaemd *voor in het veld*, 1780, GN 6, 585. — Kad. : A 479 ; 53 a 10 ca.

Naar de ligging t.o.v. de boerderij.

b) *Achterste* — *middelste* — *voorst*e :

— Land genaemd *het achterste loke*, 1780, GN 6, 440 ; *'t agtersten look*, Clercx 1815, min. 68. — Kad. : ex D 93.

Land genaemd *middelste loke*, 1780, GN 6, 440 ; — Kad. : ex D 93.

Land genaemd *het voorste loke*, 1780, GN 6, 440 ; *'t voorste look*, Clercx 1815, min. 68. — Kad. : ex D 93.

— Land genaemd *het achterste stuck*, 1780, GN 6, 589. — Kad. : A 502 a ; 84 a 10 ca.

*T*middelste stuck, 1670, G 56, 380 v. ; land genaemd *het middelste stuck*, 1780, GN 6, 823. — Kad. : A 493 a (49 a 80 ca) en D 705 (44 a 40 ca).

Stuck lants genoempt *voorste stuck*, 1670, G 56, 330 ; land genaemd *het voorste stuck*, 1780, GN 6, 585. — Kad. : A 263 a, 265 d (37 a 30 ca) ; ex A 468 g (90 a 30 ca) ; ex A 479 c ; 47 a 70 ca.

- *Achterste stuck lants*, 1620, G 50, 216 ; stuck erfve genaempt *het achterste stuck lands*, 1714, G 61, 258. — Kad. : D 707 ; 70 a 30 ca.

Het middelste stuck lant, 1679, BL 35 ; stuck erfve genaempt *het middelste stuck lands*, 1714, G 61, 258 v.

Voorste stuck lants, 1679, BL 35 ; stuk erfve genaempt *het voorenste stuck landt*, 1741, G 61, 258.

- *Het achterste velt*, 1717, G 62, 71 ; land genaemd *het achterste veld*, 1780, GN 6, 569 ; akkerland genaemt *het agterste velt*, Misotten 1844, min. 50 ; *het agterste veld*, Spaas 1845, min. 752. — Kad. : A 203-05 (2 ha 41 a 80 ca), B 159 (21 a 30 ca), B 510 d (88 a 30 ca).

Een stuck genaemt *het voorste velt*, 1717, G 62, 71 ; een ackervelt genaemt *het voorste veldt*, 1773, G 68, 92 ; *het voorste veld*, 1780, GN 6, 678 ; Misotten 1844, min. 50 ; Spaas 1856, min. 75. — Kad. : B 513-16 ; 2 ha 36 a 90 ca.

- Land genaemd *de middelste plak*, 1780, GN 6, 746. — Kad. : A 394 a, 395 a ; 77 a 20 ca.

- Met substantivering : Een stuck landt genaemt *den voorsten* gelegen in t'heent, 1765, G 66, 584. — Kad. : D 578 ; 13 a 70 ca.

c) *Binnen — buiten* :

- *Den binnenacker*, 1780, GN 6, 243 ; 1795, G 71, 207 ; een perceel bouwland genaemt *den binnen*

akker, Clercx 1828, min. 7. — Kad. : C 377 a, 378 ; 41 a 60 ca.

Door andere percelen volledig ingesloten stuk akkerland en enkel over deze te bereiken.

- Land genaemd *de binne-micke*, 1780, GN 6, 626.
- Kad. : B 141 a, 142 ; 48 a 50 ca.

Dit perceel grenst aan de Molenweg en is helemaal niet ingesloten, zodat binnen- hier eerder de bet. heeft van „het dichtst bij de boerderij gelegen”.

- Een perceel landt genaamt *den buijtenacker*, 1671, G 57, 286 ; 1721, G 62, 181 ; land genaemd *den buijten acker*, 1780, GN 6, 242 ; 1793, G 71, 122 v.

Een langs een weg gelegen perceel, in tegenstelling met Binnenakker, ofwel het verst van de boerderij gelegen perceel, in tegenstelling met Binnenmik.

d) *Dwarshligging* t.o.v. de belendende percelen :

- Een stuck lants geheeten *tdweersstuck*, 1662, G 55, 67.
- Land genaemd *de weersse vooren*, 1780, GN 6, 636 ; een perceel land genaemd *de dwarze vooren*, Misotten 1845, min. 100 ; perceel bouwland genaemd *de dwarsche voren*, 1909, PN 2. — Kad. : A 345 (23 a 30 ca), ex C 185 q (27 a), ex B 960 (20 a).

Vgl. ook : Land genaemd *de weersse hegge*, 1780, GN 6, 593. — Kad. : A 342 ; 18 a 70 ca.

Naar een *weerse* „dwarshliggende” houtkant in het midden van het stuk.

2) Bij een gehucht of kleine woonkern, waarvan dan meestal een adjektivische *-er*-afleiding is gevormd.

- a) *Het bullenhoever veltje*, 1793, G 71, 124.

Bij de Boelehoeve.

- b) Een stuck ackerlant genaemt *t'boseijnder velt*, 1769, G 67, 265.
- c) Stuck ackerlandt genaemt *het dorperlandt* gelegen ontrent het dorp, 1760, G 66, 166.
Het dorper veldt, 1780, GN 6, 185.
- d) Land genaemd *grootheijer land*, 1780, GN 6, 651. — Kad. : B 685-86 ; 47 a 50 ca.
Bij het gehucht de Grote Hei(de).

De naam van de woonkern wordt op het perceel overgedragen :

- a) Een perceel bouwland genaemt *de damsheide*, Misotten 1849, min. 187. — Kad. : C 87 (86 a 30 ca) en 125 (34 a 50 ca).
 - b) Het lant geheten *den hagenhoek*, 1622, G 50, 312 ; 1643, G 52, 67 v. ; *den haghén hoek*, 1647, G 52, 202 v. ; een perceel akkerland genaamt *den haaijen hoek*, 1834, PN 1, 106.
- 3) Bij de heide, i.c. de Boseinderheide ; Land genaemd *de heijeijnd*, 1780, GN 6, 314 ; *de heije-eijnd*, id., 339 ; akkerland genaamd *de heijend*, Spaas 1845, min. 768. — Kad. : C 749-50, 752-53 ; 84 a.
- 4) Tegen wegen en voetpaden :
- a) Land genaemd *heerstraet veldje*, 1780, GN 6, 235 ; stuk lant genaemt *het heerstraeter veltje*, 1793, G 71, 124 ; *heerstraet veldje*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : C 523 ; 39 a 20 ca.
 - b) Een stucxken lants genaempt *het straatvelt*, 1704, G 60, 353 v. ; een bouwland genaamd *het straatveld*, 1909, PN 2. — Kad. : B 996 ; 33 a 90 ca.
Naar de ligging tegen de Broesveldstraat.

- c) *Straetkens velt*, 1667, G 56, 137 v. ; een stuck lants op het brosent gelegen *het straetjens velt*, 1705, G 69, 369 v. ; 1761, G 66, 188 ; *het straetiens veldt*, 1775, G 68, 213 v. ; *het straetjes veld*, 1780, GN 6, 68 ; *straetjensveld*, 1780, GN 6, 81 ; Misotten 1857, min. 6. — Kad. : B 1077 a ; 97 a 50 ca.

Naar de ligging tegen een veldstraatje.

- d) *Tvelt ouer de straet*, 1670, G 56, 380 v. ; tlant genaemt *tvelt ouer die straet*, 1683, G 58, 237.

De naam van de weg kan op het aanpalende bouwland overgaan :

- a) Een stuck erffs geheijten *die heerstraet*, 1539, G 42, 83 ; een stuck erfs geheijten *die heerstrate*, 1564, G 44, 57 ; land en dries genaemd *de heerstraet*, 1780, GN 6, 191.

- b) Land genaemd *den kaer-wegh*, 1780, GN 6, 215 ; een perceel genaemt *den kaarweg*, 1787, G 70, 101 v.

- c) Een perceel dennebosch en land genaemt *den kerkpadt*, Misotten 1845, min. 117. — Kad. : B 41 b ; 91 a 40 ca.

Een stuck lants geheijten *den kercken pat*, 1569, G 44, 182 ; een stuck lants geheeten *den kerckpaet*, 1662, G 55, 79 ; int landt *de kerick padt*, 1704, BL 24 ; land genaemd *den kerkpadt*, 1780, GN 6, 64. — Kad. : B 970 ; 33 a 90 ca.

- d) Land genaemd *den kerkwegh*, 1780, GN 6, 561. — Kad. : B 969 ; 17 a 50 ca.

Naar de ligging tegen de Broeseinderkerkpad.

- e) Een stuck lant genoemt *tleen paijcken*, o. de kercke paet, 1684, G 59, 28 ; een stuck landt genaemt *het klijn paijcken*, n. de kercke pat, 1765, G 66, 582 ;

land genaemd *het kleijn paeijken*, 1780, GN 6, 91 ; *tklijn peijken*, 1795, G 71, 236 v.

- f) *De Lange Weg*, V. — Kad. : C 391-92 ; 73 a 20 ca.
- g) Een stuck landt genaempt *den moelen wech*, 1690, G 60, 23 v. ; stuck lants genampt *den meulenwegh*, 1693, BL 38 ; land genaemd *den molenwegh*, 1780, GN 6, 132 ; een perceel akkerland genaamt *den molenweg*, Misotten 1845, min. 209. — Kad. : B 160, 206-10, 248-49 ; 1 ha 88 a 10 ca.
Een perceel genaamt *den molenweg*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 868 dz ; 2 ha 62 a 60 ca.
- h) Land genaemd *den voetpad*, 1780, GN 6, 449. — Kad. : D 227 ; 30 a 10 ca.
- i) Een stuck lants geheeten *den werter wech*, 1612, G 49, 139 ; een stuck lants genaempt *den weerter wech*, 1626, G 51, 116 ; 1670, G 56, 340 v. ; stuck lants genoempt *den weerter weegh*, 1660, G 54, 268 v. ; de tweede cavel in *de werter wegh*, 1704, G 60, 355 ; land genaemd *weerder wegh*, 1780, GN 6, 10. — Kad. : B 379 d, 382-86 ; 90 a 60 ca.

Naar de ligging aan een weg die via Hamont naar Weert (Nederland) leidde.

Naar de ligging in een bocht van de weg :

- a) Land genaemd *den dreij*, 1780, GN 6, 601. — Kad. : A 500 ; 13 a 40 ca.
- b) Land genaemd *den draeijom*, 1780, GN 6, 139 ; *den dreijom*, id., 79. — Kad. : B 755 ; 23 a 40 ca.
- 5) Bij gebouwen, (openbare) inrichtingen e.d. :
- a) Kapel : De 3: cauel *int capielvelt*, 1680, G 58, 13 ;

het cappel velt gelegen in t'heent, 1765, G 66, 585 ; land genaemd *capel veld*, 1780, GN 6, 472 ; een perceel akkerland genaemd *kapelvelt*, Misotten 1866, min. 55. — Kad. : D 470 (1 ha 29 a 80 ca) en 548, 554-56, 559-63 (3 ha 77 a 70 ca).

Naar de ligging bij de Herenterkapel.

- b) Molen : *Int molenvelt*, 1640, G 51, 601 v. ; een perceel akkerland genaamt *het molenvelt*, Misotten 1842, min. 60.

De naam gaat op het bouwland over : *De Molen*, V. — Kad. : C 321, 321 a, 326 d ; 1 ha 15 a.

Naar de ligging bij de vroeger windmolen in de Heerstraat.

- c) Schaapskooi : *Het koeijvelt*, 1621, G 50, 254 v. ; eenen acker genaempt *het koiijvelt*, 1637, G 51, 446 ; een stuck lants geheeten *koijeuelt*, 1667, G 56, 133 v. ; *het keuvelt*, 1704, G 60, 56 ; *het ceuvelt*, 1708, G 61, 28 v. ; land genaemd *het kooijveld*, 1780, GN 6, 220 ; *het koiij veldt*, Mardaga 1787, min. 56.

Veld waarop of waarbij een schaapskooi stond. De schapen werden het hele jaar op de heide gehoed en 's nachts in kooien gestald ; op de gemene vroente mochten evenwel geen kooien gebouwd worden, wel op de aangrenzende percelen die privaats bezit waren.

De naam gaat op het bouwland over : Stuck ackerlants *het coeijken* genaemt, 1758, G 66, 1 ; land genaemd *het koiijke*, 1780, GN 6, 833. — Kad. : B 4 ; 35 a 90 ca.

Op dit perceel, gelegen tegen de heide op de grens met Achel, stond wellicht een schaapskooi.

6) Bij waterlopen en stilstaande waters :

- a) Afwateringssloot of loos : D'ierste cavel *int loesvelt*, 1721, G 62, 191.

b) Ven of wijer :

— *Den ven acker* int hernt gelegen, 1663, G 55, 176 v. ; land genaemd *den ven acker*, 1780, GN 6, 497 ; een perceel akkerland genaamt *den ven-acker*, Misotten 1846, min. 14. — Kad. : D 694 a ; 1 ha 46 a 70 ca.

— Land, bemd en vijver genaemd *het hoender veld*, 1780, GN 6, 670 ; een stuk bouwland genaemd *hoenderveld*, Morren 1826, min. 16. — Kad. : A 205, 206, 209-10 ; 1 ha 19 a 20 ca.

Land genaemd *hoender veld stuck*, 1780, GN 6, 662. — Kad. : A 202 c ; 54 a 30 ca.

Hoenderveld uit **Hoender-ven-veld*, naar de ligging bij het Hoenderven.

De naam van het stilstaand water gaat op het nabijgelegen land over :

— Het velt genaempt *Donckers veij(n)*, 1649, G 52, 250 ; int lant genaemt *Donckers feeijn*, 1684, G 58, 345 v. ; land genaemd *Donkers ven*, 1780, GN 6, 513 ; *Donkers venne*, 1794, G 71, 191 v. ; een perceel akkerland genaemd *het donkersven*, Misotten 1866, min. 55. — Kad. : D 191-93 ; 3 ha 13 a 40 ca.

Het eigenlijk ven is perceel 193, in 1844 nog vermeld als hooiland (kad.). Het eerste lid is een psn.

— Een stuck ackerlants geheijten *het drencksel*, 1555, G 43, 100 ; stuck lants genaempt *het drincksel*, 1646, G 52, 180 ; 1775, G 68, 226 ; *het drijncksel*, 1703, G 60, 334 v. ; eenen waterkuijl genaemt *het drinksel*, 1788, G 70, 187 ; land genaemd *trincksel*, 1780, GN 6, 44 ; een perceel akkerland genaamt *het drinksel*, Misotten 1845, min. 13. — Kad. : B 465-71 ; 1 ha 50 a 80 ca.

Drinksel „wed, drinkplaats voor het vee”. Drinksel of drenksel is een afleiding van mndl. *drenke* „wed, drinkplaats” (Mnl. Wb. II, 397) met het *-sel*-suffixs (zie hierover SCHÖNFELD 1964 : 235-36). Het eigenlijke drinksel is perceel 471, een waterkuil van 7 a 80 ca, in de vorige eeuw nog gemeentebezit (Kad. 1844).

- *Het hoender venne*, 1775, BL 26 ; *het hoender ven*, 1780, GN 6, 638 ; een perceel akkerland genaamt *het hoenderven*, Misotten 1848, min. 70. — Kad. : A 329 a ; 94 a 80 ca.

Hoender is mogelijk het meervoud van hoen ; vandaar ven waar wilde hoenders verbleven. De tweede mogelijkheid is **hoen-* „modder” (zie hierover SCHÖNFELD 1950 : 46 ; BACH 1953 : 298 ; MOERMAN 1956 : 109).

- Land genaemd *den wijer*, Mardaga 1771, min. 16 ; *de weijer*, 1780, GN 6, 223. — Kad. : D 26 ; 96 a 10 ca. Land genaemd *het weijerken*, 1780, GN 6, 433. — Kad. : D 29 ; 21 a 40 ca.

Met bepalende bestanddelen : a) Stuck landt genaemt *den achtersten wijer*, 1772, G 68, 30 ; land genaemd *den achtersten weijer*, 1780, GN 6, 698. — Kad. : D 46 ; 32 a 80 ca ; b) Het middelste stuck landt op de wijer genaemt *de middelste wijer*, 1765, G 66, 584 ; c) Land genaemd *de voorste weijer*, 1780, GN 6, 698. — Kad. : D 27 ; 59 a 70 ca.

Benoeming naar de ligging bij de Prinsenwijer en het Wijergoed in het Herent.

- Land genaemd *achter den weijer*, 1780, GN 6, 453. — Kad. : D 252 a, 259-61 ; 5 ha 85 a 30 ca.

Naar de ligging achter de Prinsenwijer.

7) Bij waterovergangen :

- a) Bij de Bemvoort :

Het bemvoorts velt, het bembverts velt, 1649, G 52,

250 ; *bemvoers velt*, Maes 1713, min. 31 ; *het bemmert velt*, Rijcken 1760, min. 27 ; *het bemvoortervelt*, 1767, G 67, 114 ; *bemmerter velt*, 1769, id., 293 ; *het bemdvoorts velt*, 1770, id., 313 ; land genaemd *bemvoorter veld*, 1780, GN 6, 266 ; een perceel akkerland genaemt *het bemvaertsveld*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : C 847-48 ; 1 ha 9 a 50 ca.

— Land genaemd *bembvoorter land*, 1780, GN 6, 452 ; *bemvoorter land*, id., 463 ; 1788, G 70, 178.
— Kad. : D 242-44 ; 2 ha 78 a 60 ca.

b) Bij de Voort in het Hoekske, waarvan de naam op de percelen is overgegaan :

— Certum agrum *de voort*, 1769, G 67, 250 ; 1780, GN 6, 115 ; Ceysens 1816, min. 32. Met onderscheidende bestanddelen :

— Land genaemd *d'achterste voort*, 1780, GN 6, 148.
— Kad. : B 923 ; 63 a 10 ca.

— Land genaemd *de voorste voort*, 1780, GN 6, 148.
— Kad. : B 924 ; 45 a 10 ca.

8) Grensligging en grensaanduiding :

a) Grensligging :

— *Het Pelterveld*, V. — Kad. : D 708 ; 1 ha 89 a 40 ca.

Het bepalend bestanddeel is een *-er*-afleiding van de gemeentenaam (Neer)*Pelt* : naar de grensligging met de buurgemeente Kleine-Brogel in het gehucht het Herent (territoriumbevestiging).

— Akkerland genaamt *het henterveld*, Misotten 1844, min. 113. — Kad. : D 654 a ; 1 ha 69 a 10 ca.

Eveneens benoeming naar de grensligging met Kleine-Brogel.

- *Het vaeseijnde*, 1547, G 42, 174; *tstuck lants genaempt tvaes eijnde*, 1600, G 48, 42 v.; *het vasendt*, 1607, id., 219; *stuck velt genaempt den vaessent*, 1633, G 51, 323; *het vaesen*, 1704, BL 24; Misotten 1865, min. 71; *de vassen*, Kad. 1844.
— Kad. : B 1202-04; 2 ha 29 a 10 ca.

Het eerste lid is een psn.; vgl. : *tvasen goet*, 1634, G 51, 347 v.; *ariken vaes*, 1658, G 54, 109 v.

Het tweede bestanddeel *-einde* — door de werking van het aanvangsaksent verdoft tot *-en* — wijst op een grensligging, nl. in een uithoek van de gemeente op de grens met Overpelt.

b) Grensaanduiding :

- *Stuck erve genaemt den doel*, 1714, G 61, 241; 1780, GN 6, 242; *den doel acker*, 1775, G 68, 211.

Doel „greppel als grensscheiding tussen twee akkers” (Mnl. Wb. II, 229; SCHÖNFELD 1950 : 136; DIRTMAIER 1963 : 49-50).

- *Die hellicht van grobben velt*, 1634, G 51, 344; *den grobben*, 1676, G 57, 114 v.; 1780, GN 6, 184; Misotten 1859, min. 28. — Kad. : B 272-74, 276.79; 1 ha 21 a 30 ca.

Mndl. *groepe, grope, groep* „greppel, sloot” (Mnl. Wb. II, 2156), ablatend verwant met *grop(pel)* (cfr. WNT V, 857-58; DE VRIES 1963 : 223; SCHÖNFELD 1955 : 173).

- *Een stuck land genaemd de berck*, 1780, GN 6, 761; Misotten 1795, min. 4. — Kad. : C 849; 1 ha 5 a 20 ca.

Naar een berkeboom als grensaanduiding?

- *Een stuck landt genaemt aen de drij eijcken*, 1740, G 63, 70 v.; *land genaempt de drij eijken*, 1780, GN 6, 31. — Kad. : B 735-42, 746 b; 1 ha 40 a.

Benoeming naar de opvallende aanwezigheid van drie eiken : de eik, dikwijls met getallen (drie, vier, zeven...), diende vaak tot grensaanduiding en was een uitstekend oriënteringspunt.

2.1.2.3. OMHEINING.

- 1) De bouwlanden waren meestal door houtkanten besloten. Zulke percelen worden dikwijls *look* genoemd (elders ook *kamp*, *blook*, *blok* enz. ; cfr. 2.1.1). Een synoniem van *look* is *kluis* : Een stuck landt genaemt *de kluijs*, 1751, G 64, 78.

Kluis hier in de ruime betekenis van „afgesloten ruimte”. Cfr. ook BACH (1953 : 399) : die Klausen „eingehegtes Grundstück”.

- 2) Kourante benamingen voor dergelijke houtkanten zijn *heg*, *gracht* en *struik* „struikgewas”, waarvan de naam op de besloten bouwlanden kan overgaan :

— Akkerland genaamt *het hegskén*, Misotten 1844, min. 40. — Kad. : B 497 a ; 29 a 10 ca.

— Land genaemd *het hexken*, 1780, GN 6, 686. — Kad. : B 517 ; 28 a 70 ca.

De *g* van *heg* is hier verscherpt tot *k*.

— Land genaemd *den dobbelen gracht*, 1780, GN 6, 773. Naar de omheining met een dubbele houtgracht.

— Land genaemd *de struijck*, 1780, GN 6, 121. — Kad. : B 701 ; 25 a 30 ca.

- 3) De aard van de begroeiing in de houtkanten is nader gespecificeerd :

a) *Biezen* : *Den biesacker*, 1594, G 47, 181 ; stuck ackerlants gelegen *op den bies*, 1587, G 47, 65 ; 1639, G 51, 563 ; stuck lants geheeten *de bis*, 1672, G 56,

481 ; cavel int' landt *die biest*, 1693, G 60, 70 v. ; land genaemd *de biest*, 1780, GN 6, 311 ; *op de biest*, Kad. 1844 ; *op de bies*, B 1845. — Kad. : C 870 d, 888 c, 892-93, 898-900 ; 5 ha 70 a 10 ca.

Met onderscheidende bestanddelen : 1) Ackerlant genaemt *den achtersten bies*, Misotten 1796, min. 4 ; b) *Den voorsten bies*, id. ; *de grote biest*, V. — Kad. : C 871 ; 90 a 60 ca.

b) H a a g d o o r n :

— Stuck lants genaempt *den dornacker*, 1618, G 50, 108 v. ; *den doer acker*, 1686, CF 86, 244 ; *den door acker*, 1780, GN 6, 472 ; *den doorakker*, 1834, PN 1, 66. — Kad. : D 568, 569 a, 571-73 ; 1 ha 94 a.

Den achtersten dooracker, 1780, GN 6, 522. — Kad. : D 573 ; 56 a 30 ca.

Den voorsten dooracker, 1780, GN 6, 522. — Kad. : D 569 a ; 38 a 50 ca.

— *Het doirvelt*, 1638, G 51, 504 ; *int doorvelt*, 1663, G 55, 134 ; terram nuncupatam *het doorveldt*, 1770, G 68, 110 ; 1790, G 71, 11 v. — Kad. : C 553 (55 a 90 ca) en 598-99 (31 a 50 ca).

— Eenen acker geheijten *den hage doren*, 1537, G 42, 62 v. ; acker genaempt *den haechdoren*, 1602, G 48, 74 v. ; stuck lants genaempt *den hagedoren*, 1647, G 52, 216 ; land genaemd *den haegdoorn*, 1780, GN 6, 20 ; *het hagedoren*, Kad. 1844. — Kad. : B 403-06 ; 1 ha 12 a 40 ca.

Met de haag- of meidoorn werden hagen aangelegd (cfr. Mnl. Wb. III, 25-26 : *hagedoorn* „tot haag dienende doornstruik, dorenhaag”). Dikwijls in de verkorte vorm *doorn*. Cfr. DITMAIER (1963 : 97) : *Hagedorn* „Dornstrauch, der zur Anlage von Hecken benutzt wird, bes. der Weissdorn, der vielfach auch nur Dorn heisst”.

4) Aan de afsluiting met een *valhekkēn* herinneren :

- a) *Den nien acker*, Mardaga 1779, min. 1 ; eenen acker genaempt *den nienacker*, 1796, G 71, 261 v. ; *het nienakkerken*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 240 a, 241 ; 74 a 10 ca.

Naar de afsluiting met een *ijnde* of valhekkēn ; vgl. : „Van daer linie recht op Joost Pouls *eijn port* daer de *eijnde* in hancht, voorts van het *eijngat...*”, 1653, GN 2.

- b) Land genaemd *ruesterken*, 1780, GN 6, 624 ; *het rucherken* (sic !), Kad. 1844. — Kad. : B 519-22 ; 88 a 25 ca.

Rooster „valhekkēn” (Mnl. Wb. VI, 1611-13 ; SCHUERMANS 556).

2.1.2.4. Aanduiding van de oorspronkelijke BEGROEIING :

— De eerste cauel *int bremvelt*, 1680, G 57, 470.

— *Den loeuer*, 1682, BL 27 ; stuck erve genaemt *de loover*, 1713, G 61, 210 ; land genaemd *den loover*, 1780, GN 6, 168 ; 1795, G 71, 224 v. — Kad. : C 423-24, 426 a ; 1 ha 32 a 50 ca.

Lover, mv. van *loaf*.

2.1.2.5. HOOG EN LAAG.

2.1.2.5.1. HOOG GELEGEN BOUWLAND :

1) Het in de Kempen algemeen verspreide grondwoord voor hoger gelegen en meestal niet al te renderend bouwland is *berg* :

- a) Acker genoempt *den berch*, 1565, G 44, 62 ; stuck lants genaempt *den bergh*, 1662, G 55, 71 ; 1780, GN 6, 63, 238, 258, 259, 377, 473, 484, 569, 594, 634, 638 ; ackerlant genaemt *den berg*, 1796, G 71, 275 v. ; Misotten 1855, min. 7.

Kad. :

A 334-41 (1 ha 13 a 70 ca) ; 463 (68 a 20 ca).

B 141 a, 142 (48 a 50 ca) ; 217-20 (68 a 50 ca) ;
322-33 (1 ha 72 a 90 ca) ; 437 (23 a 10 ca).

C 94 (31 a 40 ca).

D 467 (36 a 60 ca) ; 473 (36 a 60 ca) ; 729, 729/2,
733-37, 739 (2 ha 58 a 10 ca).

b) Een stuck lants genaemt *het berchxen*, 1621, G 50, 254 v. ; stuck lants geheeten *tbergkens*, 1663, G 55, 220 v. ; *t berrigskens*, 1670, G 56, 327 v. ; land genaemd *het bergskens*, 1780, GN 6, 97, 158, 240, 741. Kad. : B 221-23 (49 a 10 ca) ; 315 (11 a 10 ca) ; 324-26 (38 a).

c) Met bepalende bestanddelen :

— *Den achtersten bergh*, 1704, G 60, 358 v. ; 1751, G 64, 87 v. — Kad. : D 748/2 b ; 49 a 10 ca.

— *Het achterste bergskens*, 1763, G 66, 416.

— Stuck landt genaemt *den voorsten bergh*, 1751, G 64, 87 v. ; *den voorste bergh*, 1780, GN 6, 287. — Kad. : D 466 ; 80 a 50 ca.

— *Het voorste bergskens*, 1763, G 66, 417. — Kad. : B 359 ; 18 a 40 ca.

— *Engelmans berch*, 1620, G 50, 227 ; 1622, id., 302.

— Stuck lants genaemt *Woijten berch*, 1621, G 50, 270 v.

— *Den mulenberch*, 1634, G 51, 364 v. ; een perceel zandland genaamt *den molenberg*, Misotten 1845, min. 1. — Kad. : B 161 a ; hoogte waarop een windmolen heeft gestaan ; 29 a 30 ca.

- 2) Betekenisverwant met berg zijn *r u g* en *k l o o t* :
- a) Een perceel teuland genaemt *den rug* op de groot heijde, 1792, G 71, 96 ; akkerland genaamt *het rugsken*, Misotten 1848, min. 185. — Kad. : A 494 ; 6 a.
- b) Een stuck lants ouer die strate gelegen genaempt *den cloot*, 1600, G 48, 31.
- Een stuck lants op *dat cloetken*, 1534, G 42, 30 v. ; een veltken genaempt *het cloetken*, 1590, G 47, 103 v. ; stuck lants genaempt *het cloitken*, 1617, G 50, 55 v. ; stuck lants genaempt *het cluetken*, 1619, G 50, 135 v.
- Mndl. *cloot*, ablautend verwant met *kluit* (cfr. infra), betekent in de eerste plaats klomp, kluit, bol, o.m. van aarde, klei, turf (Mnl. Wb. III, 1581). Zie ook : FRANCK-VAN WIJK (1929 : 319) ; GYSSELING (1960 : 565) ; DITTMAYER (1963 : 149) ; KLUGE-MITZKA (1963 : 379).
- Kloot komt o.m. voor in de betekenis van aardhoop of zandheuveltje als merkteken op een paalsteen ; aansluitend bij deze betekenis heeft de veldnaam *kloot(ke)* mogelijk de betekenis van een hoger gelegen (bolvormig) perceel.
- Met *kloot* is wellicht het ablautend verwante *kluit* te vergelijken : Cavel in *de cluit*, 1704, BL 24 ; land genaemd *de kluet*, 1780, GN 6, 351 ; kad. 1844 ; landt genaemt *de kluet/cluet*, 1788, G 70, 203 r.v. — Kad. : C 331-33 ; 2 ha 47 a 70 ca.
- 3) Het bepalend bestanddeel *h o o g*, vooral in verbinding met veld :
- a) Stuck lants geheijten *den hoghe acker*, 1555, G 43, 103 ; *den hoghen acker*, 1580, G 46, 166 ; *den hoogen acker*, 1657, G 54, 18 v. ; 1780, GN 6, 85. — Kad. : B 973, 975-77 ; 87 a 10 ca.
- b) Seker landt genaemt *t'hoogh landt*, 1760, G 66, 181 ;

het hoog-land, 1789, G 70, 250 v. — Kad. : B 411 ;
29 a 80 ca.

- c) *Dat hoge velt*, 1540, G 42, 98 v. ; *het hoechvelt*, 1580,
G 46, 151 v. ; stuck lants genoemt *thoogvelt*, 1660,
G 54, 290 ; *het hoogh velt*, 1708, G 61, 68 v. ; land
genaemd *het hoogveld*, 1780, GN 6, 14, 25, 66, 71,
164, 249, 264, 327, 331, 516, 708.

Kad. :

A 495-96 (67 a 80 ca).

B 407-17 (1 ha 46 a 20 ca) ; 421 b (17 a 40 ca) ; 453
(12 a).

C 406-08 (1 ha 70 a).

D 167-68, 170 a (2 ha 16 a 60 ca).

- d) Een stuck landt genaemt *t'hooghveltien*, 1723, G 62,
244 ; land genaemd *het hoog veldje*, 1780, GN 6, 94.
— Kad. : B 414 (13 a 90 ca) en D 45 (18 a 50 ca).

2.1.2.5.1. LAAG GELEGEN BOUWLAND :

- 1) Tegenover berg c.s. staan d a l en de bijvorm d e l :
- a) Lant genaemt *tdael*, 1669, G 56, 306 v. ; erve
genoemt *den dale*, 1714, G 61, 238 v. ; *het dall*, 1780,
GN 6, 526 ; akkerland genaamt *het dal*, 1836, PN 1,
41. — Kad. : D 228 ; 1 ha 20 a.
- b) Land genaemd *de dell*, 1780, GN 6, 432 ; *de del*,
Misotten 1852, min. 1. — Kad. : D 55-56 ; 1 ha
13 a 60 ca.
- c) *Den daelacker*, 1556, G 43, 121 ; 1780, GN 6, 23 ;
den dalacker, 1753, G 64, 148 v. ; *de daal acker*, 1770,
G 67, 334.
- d) Een stuck lants geheijten *het paddendael*, 1565, G 44,

59 v. ; stuck lants genaempt *den paddendael*, 1614, G 49, 228 ; 1780, GN 6, 44 ; kad. 1844. — Kad. : B 334-41, 351 a, 352 a, 354 ; 1 ha 7 a 75 ca.

Lager gelegen bouwland aan een (voet)pad.

- e) Land genaemd *den roosendael*, 1717, G 62, 64 ; 1783, G 69, 183, 184 v. ; *roozendael*, Kad. 1844. — Kad. : C 340 a, 348 a ; 2 ha 52 a 55 ca.

Lett. rietdal, naar de oorspronkelijke begroeiing met *roos* riet.

- 2) **K o t** : Een stuck lands genaempt *het kott*, 1712, G 61, 168 v.

- 3) Het bepalend bestanddeel **l a a g** :

- a) *De Lage Landen*, V. — Kad. : B 502 ; 16 a 90 ca.

- b) Gesubstantiveerd adjektief *laag* of substantiefafleiding op *-te* :

— *Het Laag*, V. — Kad. : D 181 a (51 a) en D 326 a (26 a 60 ca).

— Stuck landt *de leeght/leeghte* genaemt, 1739, G 66, 23 ; stuck landt genaemt *de leegte*, Mardaga 1775, min. 55.

2.1.2.6. GROOTTE :

- 1) **G r o o t** vs. **k l e i n** :

- a) *Den groeten acker*, 1580, G 46, 168 v. ; land genaemd *den grooten acker*, 1780, GN 6, 187.

Het cleijn ackerken, 1596, G 47, 238 ; 1637, G 51, 446.

- b) *Groot ende clijn leuxkens*, 1771, G 67, 407.

- c) Land genaemd *de groote plack*, 1780, GN 6, 610. — Kad. : A 252-54 ; 65 a 50 ca.

Met bepalende bestanddelen : Land genaemd *de achterste groote plack / de voorste groote plack*, 1780, GN 6, 592. — Kad. : A 431 (31 a 30 ca) en 433 (40 a 90 ca).

- d) De middelste cauel *int groot stuck*, 1666, G 56, 44 ; land genaemd *het groot stuck*, 1780, GN 6, 467 ; *het groot steuck*, id., 468.
- e) Die hellicht *des groitvelds*, 1641, G 52, 2 ; *tgroot velt*, 1678, G 57, 226 ; land genaemd *groot veld*, 1780, GN 6, 473 ; *het grootveld*, Wilsens 1867, min. 129. — Kad. : D 430-43 ; 2 ha 62 a 30 ca.
Int cleijn veltken, 1669, G 56, 307 v. ; *tleijn veltken*, 1678, G 57, 226.

2) A anduiding van de grootte :

- a) Door te vermelden hoeveel graan nodig is om het perceel te bezaaien :

— Een gedeelte land genaemt *de kwartel*, 1788, G 70, 207.

Mnl. *kwartel* „vierde deel van een zekere maat of hoeveelheid” (Mnl. Wb. VI, 850-51). Cfr. ook WNT VIII, 707 : *kwartel* „thans verouderde benaming van zekere maten voor droge en natte waren, en van vaten die zulke maten inhouden”.

— *De Drie Vat Zaaiens*, V. — Kad. : A 197 ; 19 a.

Een vat is volgens onze zegsman ongeveer één hectoliter. Vgl. ook : een stuck lants *drij halfter rogge groot saeiens*, 1598, TH 72, 103 ; een stucksken landt *groot ontrent een vaet saeiens*, 1751, BL 9 ; een boender welck boender is omtrent 15 à 17 vaten koren saeiens groot, 1752, Mem. Brouwers, 29.

— *De Vier Vat Zaaiens*, V. — Kad. : A 201 b ; 58 a 30 ca.

- *De Tien Vat Zaaiens*, V. — Kad. : A 203 ab ;
1 ha 18 a 40 ca (twee percelen).
- *De Negen Vat Zaaiens*, V. — Kad. : A 200 a ; 51 a.
- *De Tweeëntwintig Vat Zaaiens*, V. — Kad. :
A 204 d, 205 bc ; 1 ha 23 a 40 ca.

b) Landmaat :

- D'eerste cavel van *de drij selens*, 1774, BL 26.
Mndl. *sille, zille* „landmaat, hetzelfde als dachmael, een stuk dat in één dag beploegd kan worden” (Mnl. Wb. VII, 1117).
- Land genaemd *de groote zeijlen*, 1780, GN 6, 616.
— Kad. : A 432 ; 15 a 30 ca.
- Land genaemd *de kleijne zeijlen*, 1780, GN 6, 54.

3) De half- en kavel toponiemen staan in verband met (erf)delingen :

a) Den haluen acker genaempt *het halff loeck*, 1580, G 46, 175 v.

b) Land genaemd *de cavel*, 1780, GN 6, 79. — Kad. : B 307 ; 27 a 10 ca.

Kavel wijst op verdeling „verkaveling” van een groter geheel in al dan niet gelijke delen (cfr. Mnl. Wb. III, 1428-29 ; WNT VII, 1845).

2.1.2.7. VORMELIJK zijn vooral opvallend :

1) Lange, smalle percelen :

a) Het bepalend bestanddeel lang :

— *Den langhen acker*, 1535, G 42, 42 v. ; *langhen-acker*, 1558, G 43, 186.

— Stuck lants genaempt *het lanck velt* op de groote

- heijde gelegen, 1607, G 48, 246 v. ; 1768, G 67, 485 ; *het lang veld*, 1780, GN 6, 196 ; Kad. 1844. — Kad. : B 529-42 ; 4 ha 43 a 30 ca.
- Het langveld*, 1780, GN 6, 422 ; B 1845. — Kad. : D 52-54 ; 2 ha 6 a 90 ca.
- Land genaemd *het lang veldje*, 1780, GN 6, 722. — Kad. : B 314 ; 35 a 80 ca.
- Het lanck velcken*, 1704, G 60, 358 ; land genaemt *lanck veldje*, 1780 ; GN 6, 281. — Kad. : C 455 (31 a 10 ca) en C 457 a (42 a 10 ca).
- *De lange vooren*, 1761, G 66, 181 ; stuck landt en weijde genaemt *de lange voordn*, 1769, G 67, 243 ; land genaemd *de lange vooren*, 1780, GN 6, 6, 28, 38, 110, 122, 173, 212, 300, 305, 315, 324 365, 601, 621 ; *langvoor*, Baplu 1854, min. 10.
- kad. :
- A 315-16 (28 a 20 ca) ; 327 (3 ha 20 a 40 ca) ; 456-59 (83 a 60 ca) ; 464 (7 a 30 ca) ; 483 b (1 ha 20 ca) ; 830 cd (84 a 90 ca).
- B 161 a, 162 (58 a) ; 327-29 (56 a 20 ca) ; 459 (42 a 90 ca) ; 494-96 (94 a 40 ca) ; 634-38, 639 k (1 ha 55 a 20 ca) ; 648 g (34 a) ; 679 (16 a 90 ca) ; 758 (56 a 30 ca) ; 960 (40 a).
- C 95 (50 a 50 ca) ; 266 b, 268 b, 270 a (98 a 70 ca) ; 435, 437 d, 439-41, 366 (3 ha 14 a 65 ca) 538-39 (41 a 60 ca) ; 547-50 (88 a 20 ca).
- D 446-48 (88 a 20 ca) ; 875-82 (3 ha 75 a 70 ca).
- Met bepalende bestanddelen :
- Engelmans lange vooren*, 1780, GN 6, 593. — Kad. : A 468 ; 58 a.
- Cassens lange vooren*, 1780, GN 6, 66. — Kad. : B 705, 709-10 ; 68 a 60 ca.

Kusters langevooren, 1834, PN 1, 68. — Kad. : B 726 ; 20 a.

Korte voor (cfr. infra) en *lange voor*, meestal in de meervoudsvorm *voren* (met paragogische *-t voort*, mv. *voorden*), zijn algemeen verspreide veldnamen in de Kempen Een voor is de bij het ploegen ontstane akkervoor, die naargelang de lengte van het perceel kort of lang is. Een lang en smal perceel (bijv. 100 bij 20 m.) is een lange voor, een kort en smal stuk (bijv. 30 bij 15 m.) een korte voor. Korte en lange voren liggen meestal bijeen, zodat de ene naam wellicht de andere heeft opgeroepen.

- Met substantivering : Een stuck lants geheijten *het langhe*, 1559, G 43, 214 v. ; 1571, G 45, 56.

b) Overige benamingen :

- Eenen acker *inden craenacker*, 1534, G 42, 40 v. ; 1590, G 47, 102 ; 1780, GN 6, 101 ; *den kraan akker*, Misotten 1862, min. 100. — Kad. : B 706-08, 712 a, 714-17 ; 1 ha 80 a 50 ca.

Kraan „kraanvogel”, bij vergelijking de naam van voorwerpen die door hun vorm aan de hals of snavel van de vogel doen denken : hefkraan, kraan van een vat, tootlamp (Mnl. Wb. III, 2043-45 ; WNT VIII, 29-34). Benoeming naar de vorm : lange en smalle percelen, gelijkend op een kraan „hefkraan” = wellicht de draai-balk waaraan vroeger de koeketel hing.

- Int lant *de schroij*, 1684, G 59, 34 v. ; een stuck land *den schroijen*, 1725, G 62, 307 ; land genaemd *de schrooij*, 1780, GN 6, 230.

Mndl. *schrode* „afgesneden of afgekapt stuk van de eene of andere stof, strook, band” (Mnl. Wb. VII, 779). Cfr. ook WNT XIV, 1112-13 : *schrooi*, *schrode* 1 „reep, strook”.

- Land genaemd *het streepken*, 1780, GN 6, 592 ; Misotten 1845, min. 162. — Kad. : A 488 (18 a 20 ca) en D 45 (17 a 10 ca).

Land genaemd *het achterste streepke*, 1780, GN 6, 441. — Kad. : D 47 ; 9 a 70 ca.

Land genaemd *het voorste streepke*, id. — Kad. : D 28 ; 11 a 50 ca.

De Lange Streep, V. — Kad. : D 712 ; 1 ha 11 a 10 ca.

Akkerland genaamt *smeelen streepken*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 850-51 ; 19 a 20 ca.

Streep is een algemeen verspreide benaming voor een smalle strook land.

2) Korte, meestal smalle percelen :

- a) *Die corte voren*, 1640, G 51, 601 v. ; stuck land genaamt *de corte vooren*, 1752, G 64, 109 ; land genaemd *de korte vooren*, 1780, GN 6, 78, 122, 212, 264, 396, 432, 443, 504, 594, 596, 602, 614, 629, 632, 635 ; *de corte voore*, 1788, G 70, 171 ; *de kortevooren*, Misotten 1858, min. 273.

Kad. :

A 347-50 (68 a 60 ca) ; 437-41 (1 ha 26 a 90 ca) ; 462 (39 a 20 ca) ; 497-99, 501 (59 a 50 ca).

B 387 (32 a 30 ca) ; 457 (24 a 70 ca) ; 627 b, 628-30 (60 a 75 ca) ; 678 (12 a 20 ca) ; 702 (26 a 90 ca) ; 749 (24 a 10 ca)

C 96 (23 a 80 ca) ; 387, 388 c (49 a 10 ca) ; 544-46 (99 a 90 ca).

D 25 (12 a 60 ca) ; 62-63, 68 (90 a 30 ca) ; 748/2 (49 a 10 ca).

b) Met bepalende bestanddelen :

— Land genaemd *Engelmans korte vooren*, 1780, GN 6, 602. — A 463 ; 68 a 20 ca.

— Land genaemd *cassens korte vooren*, 1780, GN 6, 24.

- Een stuck landt genaemt *Liroopkens korte voorden*, Mardaga 1787, min. 26.

Het eerste lid is een psn. ; vgl. : Jan van Lijrop, 1683, GN 3, 134.

- Een stuck lant genaamt *Slummers corte vooren*, 1769, G 67, 266 ; land genaemd *slimme korte vooren*, 1780, GN 6, 592 ; *slimmens korte vooren*, id., 607. — Kad. : A 487 (10 a 30 ca) en 491 (22 a 70 ca).

Het eerste lid is een psn. ; vgl. ook : het vurrit dat van den *Slimmen* gecomen is, Rijcken 1754, min. 2. *Slimme(ns)* met ontronding uit *Slummers*.

3) Driehoekige of geervormige percelen

a) Bek :

- De cauel *op de beck*, 1675, G 57, 66 v.
- *De creeijbeck*, 1711, G 61, 121 v. ; stuck lants *de creebeck* genaempt op de groote heijde gelegen, 1750, G 64, 66 ; land genaemd *de kreijbeck*, 1780, GN 6, 672 ; *kreijbeeck*, id., 693.

Wellicht naar de bek van de kraai, dial. *kreei*.

b) Eegde, mndl. *egede*, *eegde* (Mnl. Wb. II, 582-83), in tautologische samenstellingen met *-hoek* en *-tip* :

- *Den eechden houck*, 1667, G 56, 137 ; *den eghden hoeck*, 1716, G 62, 31 ; land genaemd *eegdenhoek*, 1780, GN 6, 569. — Kad. : B 157 ; 24 a 30 ca.
- Land genaemd *eegd-hoek*, 1780, GN 6, 388 ; *den eegdenhoek*, 1795, G 71, 236 v. ; een perceel akkerland genaemt *eegdehoek*, 1832, PN 1, 454. — Kad. : B 249 ; 13 a 30 ca.
- Een perceel akkerland genaemt *eegdentup*, Misot-

ten 1847, min. 47. — Kad. : A 328 (26 a 80 ca) en 483 b (1 ha 1 a 60 ca).

- c) Een synoniem van eegde is geer : de primaire betekenis is speer, vandaar speerpunt en overdrachtelijk een puntig toelopend stuk (Mnl. Wb. II, 1497 ; SCHÖNFELD 1950 : 112 ; BACH 1953 : 263 ; DITTMAYER 1963 : 87) :

— Een stuck lants geheeten *die geer*, 1651, G 53, 82.

— *Het geerke*, 1792, G 71, 96. — Kad. : A 519 c ; 22 a 70 ca.

— *Den geerhoeck*, 1682, G 58, 136 v.

- d) Hoek :

— Een perceel land genaemt *den hoek*, Misotten 1846, min. 46. — Kad. : B 633 ; 27 a 10 ca.

— Land, bemd genaemd *den hoek*, 1780, GN 6, 783. — Kad. : D 680-81 ; 3 ha 1 a 40 ca.

— Land genaemd *het hoeker land*, 1780, GN 6, 610. — Kad. : A 474 ; 21 a 10 ca.

— *Den plashoeck*, 1760, G 66, 114 ; land genaemd *plaeshoeck*, 1780, GN 6, 96 ; stuck ackerlant genaemd *in den plas hoick*, 1796, G 71, 269 ; perceeltje akkerland genaemt *den plashoeck*, Misotten 1846, min. 92. — Kad. : B 1032-34 ; 31 a 70 ca.

Naar de ligging in een hoek waar twee wegen samenkomen ; het eerste lid is een psn.

— Stuck landt genaemt *den thijs hoeck* gelegen op bossent, 1717, G 62, 431 ; *den thijs hoek*, 1780, GN 6, 290 ; *den thies hoeck*, Mardaga 1786, min. 14. — Kad. : C 755-57 ; 1 ha 94 a 20 ca.

Naar de ligging in een hoek van twee wegen bij het

land de Tijs. Op perceel 756, een tuin van 9 a 60 ca, heeft vermoedelijk de woning van de fa. Tijs gestaan.

- e) Mndl. *ho(o)rníc, hurníc, ornic* „hoek” (Mnl. Wb. III, 601-02). Hornik is een afleiding van *horn* „hoek” (cfr. WNT VI, 1120; SCHÖNFELD 1950 : 111; GYSSELING 1960 : 512; DITTMAYER 1963 : 114) :

— Den acker genoemt *den hoorick* op benvoort geleghen, 1566, G 44, 105; lant genampt *den hondrick*, 1693, G 60, 70; cavel *in den honnerick*, 1723, G 62, 239; land genaemd *den honderik*, 1780, GN 6, 438; land genaemd *den hoendrick*, 1791, G 71, 65; *den honderik*, Misotten 1842, min. 113. — Kad. : D 23-24; 1 ha 48 a 10 ca.

Tussen *n* en *r* ontwikkelde zich een epentetische *d* (*honderik*); *honnerik* is de geassimileerde vorm.

— *Ceelkens hornick*, 1617, G 50, 60.

- f) Tip, spits toelopend perceel. Cfr. DITTMAYER (1963 : 355) : *Zipp* „Zipfel, zipfelartiges Flurstück”.

— *De Tip*, V. — Kad. : A 182 a, D 607 en D 730 f.

— Akkerland genaemt *den drietip*, Misotten 1850, min. 33. — Kad. : B 643; 18 a 40 ca.

- 4) Percelen met een winkelhaak of hoek : Land genaemd *de krommen hoek*, 1780, GN 6, 112, 432, 447; een perceel akkerland genaamt *den krommenhoek*, Misotten 1846, 1852, minuten 210, 1. — Kad. : B 720-21 (27 a) en D 59-60 (34 a 30 ca). Daartegenover : Een perceel ackerland gen. *den regden hoek*, 1794, G 71, 195.

5) Overige vormaanduidingen :

- a) Gaffelvormig, naar mndl. *micke, mic* „een voorwerp van hout of ijzer in de vorm van een vork of gaffel”

(Mnl. Wb. IV, 1586-87; WNT IX, 727 : mik II-1) : Eenen acker geheijten *die mijck*, 1527, G 41, 80; 1609, G 49, 19; stuck lants genaempt *die micke*, 1619, G 50, 166; stuck lants geheijten *de mick*, 1626, G 51, 126; 1672, G 56, 506 v.; 1761, G 66, 181; 1780, GN 6, 686; *die mick*, 1632, G 51, 282; *de mijcke*, 1643, G 52, 64 v.; stuck lants genoempt *die micken*, 1649, G 53, 10 v.; *de mijck*, 1674, G 57, 54; 1684, G 59, 14 v.; *de mieck*, 1674, G 57, 44; stuck landt genaemt *de micken*, 1774, G 68, 122; *de micke*, 1780, GN 6, 18; *de mieken*, 1783, G 69, 139 v.; *de mikken*, Kad. 1844; B 1845; een perceel bouwland genaemt *den mik*, Misotten 1844, min. 40. — Kad. : B 434, 439 a, 442-52, 454-56, 518; 2 ha 82 a 55 ca.

- b) Rond, naar de ligging in een bocht van de weg :
- Een velt genaempt *het ront velt*, 1721, BL 52; *het rontvelt* op boseijndt gelegen, 1721, G 62, 170.
 - *Het rondt veltien*, 1725, G 62, 290; land genaemd *het rond veldje*, 1780, GN 6, 278; *rondveltje*, Clercx 1815, min. 68. — Kad. : C 458 (23 a 10 ca), C 776-77 (87 a 20 ca) en D 49 (33 a 90 ca).
- c) Metaforisch zijn nog :
- Land genaemd *den sloff*, 1654, G 53, 162; 1706, AV 372, 13; 1780, GN 6, 476; een veld genaemt *slof*, 1779, AV 349, 39. — Kad. : D 158-59; 84 a 50 ca.
Slof „pantoffel” : metaforisch voor een langwerpig perceel met breed uiteinde.
 - Dries en land genaemd *de seven*, 1780, GN 6, 178; Mardaga 1787, min. 26. — Kad. : B 1051 a, 1067 a.

Land genaemd *de verkeerde seven*, 1780, GN 6, 78; Mardaga 1787, min. 26. — Kad. : B 458; 40 a 40 ca.

Perceel in de vorm van een zeven, resp. een omgekeerde zeven.

2.2. Hooiland

2.2.1. De grondwoorden

2.2.1.1. BEEMD.

Beemd, dial. *bam(p)t*, *bemke(n)* (dim.) is te Neerpelt nog een appellatief voor hooiweide, i.c. alluviaal land aan een waterloop.

De etymologie van beemd is onduidelijk. LINDEMANS (1946 : 41-45) gaat uit van **bi-hamithi* „afgesloten ruimte”, met als grondwoord mnd. *hameide* „omheining, slagboom”. Volgens DITTMAYER (1963 : 23) — eerder in Rhein. Vjbl. 1958 : 107-27 — gaat beemd terug op mlat. *banimentum*, *banementum* „Heuwiese, die zeitweise gegen Beweidung gebannt, gesperrt war”; ten bewijze citeert hij talrijke vormen als *panement*, *banement*, *banempt*, alle uit Nederrijnse bronnen. GYSSELING (1960 : 114) reconstrueert een grondvorm *banu-mæþa-*, met als eerste lid *banu-* uit *banwa-*, nevenvorm bij *banna-* „ban” en als tweede bestanddeel *mæþa-*, verwant met *mædwō-* > *meed*, *maad*. De betekenis is dan : het banhooiland.

Het gemeenschappelijk element in de etymologieën van LINDEMANS, DITTMAYER en GYSSELING is de grondbetekenis „afgesloten ruimte”, ter vrijwaring van het hooiland tegen het op de gemene vroente gehoede vee. De hooilanden te Neerpelt liggen voornamelijk tussen de Dommel en de heide, de vroegere gemene vroente waarop het vee geleid werd. In de herfst- en wintertijd gold het vrijweiderecht,

wat inhield dat het vee op alle niet-afgesloten landerijen mocht grazen. In de lente echter moesten de ingaten of toegangen weer afgesloten worden, zoals uit de volgende ordonnantie blijkt : „Den 3 april wirde opgepleckt dat ider moest sijn ingaaten der bemden, wijen, ackers en landerijen toemacken als bevrijden voort vee en beesten, en dat ider most op sijn eerven en gronden blijven daer mede, ende volgende het mandaet des jaes 1742 artikel 198 aldus soo meldende of binnen 14 dagen te visiteren ende die in fout waren te calengeren naer stijl en recht” (Mem. Brouwers, 120).

Simpleks :

- 1) Bempt geheijten *den bamp*t, 1570, G 45, 10 ; 1714, G 61, 250 v. ; 1770, G 67, 331 ; cauel *in de baemt*, 1684, G 59, 34 v. ; *den bamdt*, 1775, G 68, 220 v. ; bemd genaemd *den bamd*, 1780, GN 6, 219 ; *den bemd*, id., 116 ; *de bemd*, Kad. 1844. — Kad. : A 912, 914-15 ; 1 ha 36 a 10 ca.
- 2) Groesveldt genaemt *de bamp*t, 1774, G 68, 126 ; bemd genaemd *den bamd*, 1780, GN 6, 222 ; *den bamp*t, 1813, PN 1, 17. — Kad. : B 1209 ; 86 a.
- 3) *De baemdt*, 1680, G 58, 9 ; *den bamd aen de vliet*, 1780, GN 6, 93 ; *den bemd aen de vliet*, id., 857 ; *den bamp*t, Misotten 1845, min. 216. — Kad. : A 953-67, 969-75 ; 5 ha 70 a 40 ca.
- 4) *Het bemtie*, 1774, G 68, 118 ; bemd genaemd *het bemke*, 1780, GN 6, 63, 112 ; *het bemken*, id., 154 ; *het bemptje*, Misotten 1864, min. 33.

Kad. :

B 1141 (35 a 10 ca) ; 1200 (20 a 50 ca).

D 362 (60 a 70 ca).

2.2.1.2. BROEK.

De primaire betekenis van broek is moeras. Deze betekenis geldt voor :

- 1) Eenen bamp *aent hosterbroeck* gelegen, 1583, G 47, 2 ; *het hoster broeck*, 1718, G 62, 481 ; *horster broeken*, Kad. 1844. — Kad. : D 930-58 ; moeras (6 ha 91 a 10 ca), hooiland (1 ha 22 a 50 ca) en bos (99 a 50 ca).

Een laag gebied waar vroeger klot werd gestoken. Benoeming naar de ligging bij het *Hostie* (Kaulille), waarvan een adjektivische *-er*-afleiding is gevormd.

- 2) *Loemels broeck*, 1646, G 52, 179 v. ; *het lommels broeck*, 1752, G 64, 112 ; *het lommels broek*, 1780, GN 6, 40 ; *de lommelsche broeken*, Kad. 1844. — Kad. : A 556-57, 595-99, 600 a ; moeras en hooiland ; 3 ha 41 a 80 ca.

Grensligging met Lommel.

Door geschikte afwateringswerken zijn vele broeken tot hooilanden omgevormd ; vandaar de sekundaire betekenis van broek, nl. (laag gelegen) hooiland, i.e. een ontwaterd moeras :

- 1) Eenen bamp genaempt *het broek*, 1794, G 71, 192. — Kad. : B 98 a ; 34 a 40 ca.
- 2) Stuck groes genaempt *het broexken*, 1714, G 61, 241 ; bemd genaemd *het broexke*, 1780, GN 6, 48, 97, 149, 261, 497, 511 ; *het broexken*, id., 128, 365, 580, 726 ; *het broeksken*, Misotten 1845, min. 73.

Kad. :

A 290 a (27 a 40 ca).

B 29 s³ (32 a) ; 68 a (21 a) ; 71 bd (61 a 20 ca) ; 1213 a (92 a 20 ca).

C 115 (23 a 40 ca) ; 640 ik (37 a) ; 645 (20 a 60 ca).

D 125 (7 a 90 ca) ; 557 a (16 a 40 ca).

3) *De Broekskes*, V.

Kad. :

A 296 a, 299 (56 a 60 ca).

C 383, 383/2 (26 a 90 ca).

D 584-85 (24 a 70 ca).

Het verschil tussen *beemd* en *broek* moet reeds vroeg niet meer duidelijk aangevoeld zijn. Dit blijkt in de eerste plaats uit talrijke attestaties, waarin *beemd*, *broek*, zelfs *groes* en *weide* door elkaar gebruikt worden. De voortdurende verwarring van *beemd* en *broek* kan in de tweede plaats aangetoond worden met een reeks doubletten, waarbij *-beemd* en *-broek* telkens op hetzelfde perceel betrekking hebben :

Beekbeemd/Beekbroek, Bergbeemd/Bergbroek, Bijvoets Beemd/Bijvoets Broek, Bosbeemd/Bosbroek, Bruinen Beemd/Bruinen Broek, Dijkbeemd/Dijkbroek, Fijen Beemdje/Fijen Broek, Goossens Beemd/Goossens Broek, Herenterbeemd/Herenterbroek, Hollen Beemd/Hollen Broek, Huisbeemd/Huisbroek, Kapelbeemd/Kapelbroekske, Leen Beemden/Leen Broek, Persoons Beemd/Persoons Broek, Pinksten Beemd/Pinksten Broek, Roels Beemd/Roels Broek, Slagmolenbeemd/Slagmolenbroek, Swevers Beemd/Swevers Broek, Zavelbeemd/Zavelbroek.

2.2.1.3. LOCHTEN

Eenen bamp^t geheijten *die lochten*, 1552, G 42, 249 ; 1654, G 53, 171 ; eenen bamp^t toegenaempt *die lochtinge*, 1593, G 47, 156 v. ; 1620, G 50, 222 r.v. ; *de loochten*, 1674, G 57, 44 v. ; *de loechten*, 1717, G 62, 48 ; *de lochten*, 1740, G 63, 75 v. ; 1780, GN 6, 13 ; Misotten 1854, min. 22 ; *de lochtens*, 1780, GN 6, 8 ; Kad. 1844 ; *de lochte*, 1781, G 69, 71 ; *de loghten*, 1787, G 70, 155. — Kad. : A 614, 619-21, 630, 634-35, 638, 640, 642, 644-46, 649, 652-60, 665, 668-70, 674-77, 693-95 ; 12 ha 69 a 87 ca.

De hypotetische grondvorm van *lochten/lochtinge* is **look-tuun*

(*tuninge*), waarin mndl. *loke*, *loicke*, een afleiding van *loken* „sluiten” met de bet. van omheining, sekundair omheinde ruimte (cfr. 2.1.1.3), en mndl. *tuun*, *tuninge* „heining, vooral vlechtwerk van teen” (Mnl. Wb. VIII, 769, 786). Door de werking van het aanvangsaksent verdopte *tuun* (*tuninge*) tot *-ten*, terwijl bij de overgang van *-kt-* naar *-cht-* de lange *ô* verkort werd (SCHÖNFELD 1964 : 29). Deze etymologische verklaring is te vergelijken met die van beemd : afgesloten ruimte (cfr. supra). Het hooilandkompleks de Lochten met een oppervlakte van ca. 20 ha — het grootste en wellicht oudste hooilandgebied van Pelt — moest tegen het op de open heide grazende vee gevrijwaard worden. Het Mnl. Wb., o.c., wijst erop dat *tuun* (*tuninge*) in de eerste plaats een kunstmatige heining was, een staketsel van houtwerk met teen of rijshout. Het komt ons voor, dat de heiningen in het Lochtengebied eerder grachten van levend hout waren, waarvan nog talrijke resten zijn aan te treffen.

Op afsluiting wijst eveneens *kluis* : *kluijse broecken*, 1780, GN 6, 416.

2.2.2. De bepalende bestanddelen (1)

2.2.2.1. BEZIT.

De omvangrijkste groep is, zoals bij de namen voor bouwland, die van *persoonsnaam* (vóór- of familienaam) of *beroepsnaam* + *beemd*, *broek* e.a.

1) V o o r n a a m als bepalend bestanddeel :

— *Pertonen Beemd*, V. — Kad. : D 657 a ; 1 ha 16 a 50 ca.

Een voorbeeld van huiselijk-familiale naamgeving : de beemd van *Peter-Antoon* = dial. *Pertoon*.

— *Peters Broekske*, V. — Kad. : D 580 ; 17 a 50 ca.

Naar de vroegere eigenaar *Peter Gielen* (Kad. 1844).

(1) Toponiemen die op hooiland betrekking hebben en niet één van de besproken grondwoorden hebben, worden hier eveneens vermeld.

2) F a m i l i e n a a m als bepalend bestanddeel :

- *Het Bijvoets bamptken*, 1563, G 44, 29 ; *Jan Boeijvoets bampt*, 1603, G 48, 96.
Tbroeck genoemt *Dirick Beijvoets broeck*, 1675, G 57, 85 ; het broeck genompt *Dirick Beijvoets broeck*, 1695, BL 37 ; stuck groes genoemt *het Buijvoets broecksken*, 1714, G 61, 239.
- *Het boer-broeckxken*, 1772, G 68, 30 ; *het boerbroeck*, Misotten 1866, min. 55. — Kad. : D 574, 574/2 ; 44 a 20 ca.
- Bemd genaemd *Boermans broeck*, 1780, GN 6, 759. — Kad. : D 521-22 ; 86 a 30 ca.
- *Jannen Boskens bampt*, 1572, G 45, 86 v. ; *Houb Boskens bampt*, 1602, G 48, 71 v.
- *Theus Bruijnen bampt*, 1535, G 42, 46 ; *Peter Bruijnen bampt*, 1577, G 46, 75.
Stuck groese genaempt *Bruijnen broeck*, 1693, G 60, 70 ; weijde genaamt *Bruijne broexken*, 1768, G 67, 224.
- *Peter Didden broeck*, 1578, G 46, 97 ; bampt genaamt *Jaaxke Didden broeck*, 1770, G 67, 326 ; bemd genaemd *Jakob Didden broek*, 1780, GN 6, 274. — Kad. : C 797 a ; 53 a 70 ca.
- *Die Engelmans lochten*, 1625, G 51, 67.
- *Dat Euerarts bampt*, 1541, G 42, 103 ; 1595, G 47, 204.
- Eenen bampt genoemt *Fijen bempten*, 1673, G 57, 27. *Fijen broeck*, 1571, G 45, 60 ; *Feijen broeck*, 1711, G 61, 147 v.
- *Geerkens bemptie*, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : D 123 ; 14 a 80 ca.

- *Gelis bamp*t, 1587, G 47, 64 v. ; 1595, id., 201 ; eenen bempt genaemt *Gelis bempt*, 1779, AV 349, 40.
De Gelis lochten, 1665, G 55, 327.
- *Jan Gobbels bamp*t, 1571, G 45, 50 ; *Gubbels bamp*t, 1636, G 51, 407 v.
- Een broeck genaempt *Goordens broeck*, 1634, G 51, 359 ; *Goordens broek*, 1660, G 54, 296 v.
Vgl. : *Gheret Go(r)dens*, 1569, G 44, 205.
- *Joesten Goessens bamp*t, 1551, G 42, 223 v. ; *Goesens bamp*t, 1580, G 46, 151.
Goessens broek, 1664, G 55, 255 v. — Kad. : D 133 ; 17 a 20 ca.
- *Houben bamp*t, 1573, G 45, 122 v. ; 1595, G 47, 201.
- *Hollen bamp*t, 1572, G 45, 95 v. ; 1641, G 52, 10 ; 1654, G 53, 159.
Het Jaecken Holle broeck, 1717, G 62, 65.
- *Adriaen Iuen broek*, 1669, G 56, 281. — Kad. : D 99 ; 52 a 50 ca.
- Eenen bamp t geheijten *den Juijten bamp*t, 1554, G 43, 48.
- *Den Koxbempt*, Clercx 1815, min. 73.
- *Heijl Leen bamp*den, 1595, G 47, 204 ; *Pouls Leen bamp*den, 1620, G 50, 222 r.v.
Ariaen Leen broeck, 1573, G 45, 131 ; *het Leenbroek*, Misotten 1844, min. 238. — Kad. : D 137 a ; 86 a 90 ca.
- *Liskens Broek*, V. — Kad. : B 74 a ; 30 a 70 ca.
- *Jan Loemelmans bamp*t, 1555, G 43, 92 ; 1603, TH 72, 131.

- *Maes beempden*, 1572, G 45, 96 ; *Maes bamp*, 1612, G 49, 139 v. ; 1646, G 52, 188.
- Bemd genaemd *Persoons bemd*, 1780, GN 6, 481.
Bemd genaemd *Persoons broek*, 1780, GN 6, 434. —
Kad. : D 99 ; 52 a 50 ca.
Een groesveldt genaemd *Persoons broecken*, Mardaga 1779, min. 1.
- Bemd genaemd *Pinxten bemd*, 1780, GN 6, 290 ;
den genoemden *Pinxten bempt*, 1795, G 71, 235 v.
— Kad. : C 668-69 ; 77 a 20 ca.
Een stuck groes oft broeck genaemt *Pinxten broeck*,
1720, G 62, 150.
Bemd genaemd *pinxte broexke*, 1780, GN 6, 269.
- *Lenart Plas bamp*, 1572, G 45, 95 ; *Ariaen Plas bamp*, 1574, id., 161 v.
- *Bamp* genaemt *Roels bamp*, 1767, G 67, 116.
Een weijde genaemt *het Roels broeck*, 1767, G 67,
135 ; bemd genaemd *Roels broek*, 1780, GN 6, 269.
— Kad. : C 647 ; 37 a 60 ca.
Vgl. : Simon Roels, 1642, G 52, 39 ; Teus Roels, 1676,
GN 3, 15 ; Heijl Roels, 1779, AV 349, 43.
- Bemd genaemd *Sangers broek*, 1780, GN 6, 489 ;
Sengers broek, id., 303. — Kad. : C 670 f (25 a) en
D 581 (29 a 10 ca).
- *Saskes Broek*, V. — Kad. : B 106-07 ; 29 a 20 ca.
Het eerste lid is de diminutiefvorm van de fn. *Sas*.
- Een perceel weide genaemt *Schepersbroek*, Misotten
1848, min. 84.
- *Schoenmakers bamp*, 1575, G 45, 225 ; *Scoenmakers bamp*, 1577, G 46, 77 v.
- *Sneijers broek*, Misotten 1854, min. 217.

- *Smeets bamp*t, 1555, G 43, 92 v. ; 1606, G 48, 184 v. ; 1621, G 50, 248.
Smets broeck gelegen int haint, 1719, G 62, 106 ;
Smits broeck int hent gelegen, 1752, G 64, 134.
- *Sporen Bemke*, V. — Kad. : ex D 714.
- *Steenselmans bamp*t, 1577, G 46, 75 ; 1603, G 48, 35 v.
- *Stimme broecke*, 1780, GN 6, 420. — Kad. : D 280 ; 37 a 60 ca.
- Bampt genaemt *Swennen broecken*, 1767, G 67, 161.
- Bemt genaemt *Sweevers bemdt*, 1722, G 68, 31.
Een broeck genaempt *Sweuers broeck*, Buijvoets 1703, 135.
- Bempt geheijten *den Swosten bempt*, 1581, CF 85, 43 v. ; *Jan Swuesten bamp*t, 1612, G 49, 139 v.
- Weide genaemt *het teeuwisbroek*, 1834, PN 1, 47 ; weide genaemd *theuwiskensbroek*, Misotten 1863, min. 229. — Kad. : A 855 a ; 48 a 80 ca.
- Bemd genaemd *Theunen broek*, 1780, GN 6, 522. — Kad. : D 588 a ; 36 a 90 ca.
- Bemd genaemd *thijs bemd*, 1780, GN 6, 458 ; *thijs bempt*, Clercx 1815, min. 100. — Kad. : D 526-27 ; 1 ha 28 a 40 ca.
- Bemd genaemd *Truijens bemd*, 1780, GN 6, 7. — Kad. : A 872-73 ; 58 a 30 ca.
- *Van Gerdinghen bamp*t, 1576, G 46, 16.
- *Heijnen Vereijssen bamp*t, 1572, G 45, 86 v. ; *Thijs Vreijssen bamp*t, 1574, id., 86 v.
- *Willemsbroeck*, 1711, G 61, 121.
- *Het Winters broecksken*, 1714, G 61, 299 r.v. ; bemd

genaemd *Winters broexken*, 1780, GN 6, 505. — Kad. : D 530 ; 30 a 90 ca.

— *Woijten bamppt*, 1576, G 46, 3 ; 1605, G 48, 161.

- 3) Beroepsnaam als bepalend bestanddeel : Een klein bemptie genaemd *weverkensbroek*, 1795, G 71, 211.

Uit de combinatie persoonsnaam / beroepsnaam + beemd, broek e.d. heeft zich het type veldnaam ontwikkeld, gevormd door *lidwoord + persoonsnaam / beroepsnaam* (evtl. titel), evenwel in mindere mate dan bij de namen die bouwland benoemen (cfr. 2.1.2.1).

- 1) Lidwoord + v o o r n a a m : Eenen beemd genaemd *den ademen*, 1780, GN 6, 34. — Kad. : B 1175-76 ; 39 a 20 ca.

- 2) Lidwoord + f a m i l i e n a a m :

— Een bampptken genaempt *den joncker*, 1635, G 51, 388 v. ; 1644, G 52, 116 v. (cfr. ook 2.1.2.1).

— Bemd genaemd *den lemmen*, 1780, GN 6, 659 ; Morren 1826, min. 16 ; *de lemmen*, Misotten 1848, min. 70. — Kad. : A 119-21 ; 1 ha 38 a 80 ca.

— Bamppt geheeten *de sleur*, 1663, CF 86, 36 v. ; 1780, GN 6, 522 ; perceel weide genaemd *den sleur*, Misotten 1848, min. 55. — Kad. : D 524 ; 23 a 20 ca (cfr. ook 2.1.2.1).

— Bemd genaemd *de smommer*, 1780, GN 6, 311 ; *de smommers*, id., 635. — Kad. : A 781 b ; 76 a.

Vgl. : Nelis Smommers, 1575, G 45, 231 ; Alart Smomers, 1601, G 48, 59 v. ; Jan Smommers, 1625, G 51, 68 ; 1643, G 52, 81 ; Marten Smommers, 1627, G 51, 136 v.

— Eenen bamppt genaempt *den snierman*, 1643, G 52, 81 ; 1723, BL 52 ; 1780, GN 6, 646 ; beemd genaemd

den sniermen, id., 136. — Kad. : B 1198-99 ; 53 a 50 ca.

Vgl. : Den Snijermans bamp, 1586, G 47, 31 ; het Snijermans bampken, 1590, G 47, 100.

- 3) Lidwoord + vóór- en familienaam : Een broeck genoemd *Jan van Lindel*, 1723, G 62, 239.

Vgl. : Jan van Lindel, burgemeester van het Herent, 1680, GN 3, 91.

- 4) Lidwoord + beroepsnaam :

— *Het Dekkerke*, V. — Kad. : D 575 (19 a 20 ca) en 578/2 (13 a 80 ca).

Dekker „stro- of schaliedekker”.

— *De Koperslager*, V. — Kad. : E 84 k.

De overige bestanddelen die op bezit wijzen :

- 1) Bezit van de meier of rentmeester :

— *Den meier bamp*, 1617, G 50, 42 ; *des meijers bamp*, 1628, G 51, 157 ; *meijers bamp*, 1667, G 56, 164 v. ; 1680, G 57, 372 v. ; broeck genaemt *meijers bamp*, 1719, G 62, 101 ; *smeijers bamp*, 1720, G 62, 149 ; *smeijers bamp*, 1743, G 63, 137 v. ; 1772, G 68, 55 v.

— *Tmeijerbroek*, 1671, G 57, 286 ; 1679, id., 486.

- 2) *Cloesters bamp van Achel*, 1561, G 43, 265 ; *den cloesterbamp*, 1576, G 45, 12 ; *cloesters van achel bamp*, 1593, G 47, 156 v. = *begijnenbroeck*, 1726, G 62, 341 ; eenen beemd genaemd *begijnen broek*, Morren 1840, min. 31 ; *beggijne broek*, VDM 1846. — Kad. : A 762-63 ; 72 a 70 ca.

Gewezen bezit van het klooster Sint-Catharinadal te Achel.

- 3) Vroegmisstichting : *Den vicaris bamp*, 1580, G 48, 166.

2.2.2.2. LIGGING.

- 1) *Onderling* : *achterste, middelste, voorste* :
- a) *Den middelsten bamp*, 1641, G 52, 2,
- b) *Tierste deel vant achterste broeck*, 1669, G 56, 281. *Het Achterste Broekske*, V. — Kad. : D 583 a ; 14 a 20 ca.
Stuk goerse genaemt het middelste broeck, 1759, G 60, 77 ; *het middelste broek*, Misotten 1854, min. 217. — Kad. : D 574/2 ; 22 a 10 ca.
Met substantivering : *De Middelste*, V. — Kad. : D 583 b ; 11 a.
Int veurste broeck, 1669, G 56, 281 ; *bamp* genaemt *het voorste broeck*, 1678, G 57, 222.
Het Voorste Broekske, V. — Kad. : D 578/2 ; 13 a 80 ca.
- c) *Bamp* genaemt *die achterste lochtinge*, 1595, G 47, 205 ; *de achterste lochten*, 1665, G 55, 327 ; *de achterste loochten*, 1667, G 56, 162 v. ; *de achterste lochten*, Spaas 1845, min. 752. — Kad. : A 622-23 (1 ha 19 a), 627-28 (35 a 30 ca), 633 (45 a 20 ca).
De middelste lochten, 1595, G 57, 205 ; *hooiland genaemd de middellochten*, Misotten 1858, min. 273. — Kad. : A 643 ; 25 a 90 ac.
Die vorste lochtinge, 1595, G 57, 205 ; *de voorste lochten*, 1780, GN 6, 77. — Kad. : A 692 ; 36 a 60 ca.
- 2) *Bij een gehucht of kleine woonkern, waarvan dan een adjektivische -er-afleiding is gevormd* :
- a) *Boseinde* : *T'bosenter broeck*, 1761, G 66, 189.
- b) *He(e)nt = Herent* :
 — *Den heenterbemd*, Clercx 1808, min. 447.
 — *Bemd* genaemt *het henterbroek*, 1780, GN 6, 273,

288 ; bempt genaemt *het herenter broek*, 1784, G 69, 225 ; *het heenter broek*, 1789, G 70, 274 v. ; weide genaemt *herenterbroek*, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : C 800-01 (57 a 50 ca) en D 108-09, 122 (1 ha 66 a 15 ca).

De naam van de woonkern wordt op het perceel overgedragen :

- a) Boseinde : Bemt genaamt *t'boseijnde*, 1783, G 69, 185.
- b) Hoek (Broeseinde) : Bemd genaemd *in den hoek*, 1780, GN 6, 732. — Kad. : B 1210 ; 66 a 50 ca.

3) Tegen een kompleks heide of kultuurland :

- a) Tdeel *int heijt broek*, reg. die dommel, die heijde, 1674, G 57, 45 ; bemd genaemd *het heijbroek*, 1780, GN 6, 88 ; *het heijdbroek*, id., 161. — Kad. : A 917 a, 919 ; 1 ha 27 a 70 ca.

Naar de ligging tegen de Leembergerheide, waaruit dit perceel blijkbaar opgenomen en ontgonnen werd.

- b) *Den colis bampt*, 1641, G 52, 2.

Naar de ligging tegen de Kolis (grens met Kaulille) in het Hosterbroek.

- c) Bemd genaemd *het laerbroek*, 1780, GN 6, 283. — Kad. : C 798 ; 33 a 40 ca.

Ligging tegen het Laar.

- d) Bemd genaemd *smeele broek*, 1780, GN 6, 281 ; *smelenbroeken*, Kad. 1844 ; *smeliebroeken*, B 1845. — Kad. : C 799, 802 a, 804 b ; 1 ha 39 a 80 ca.

Ligging bij de Smelen.

- e) Bemd genaemd *het tus broek*, 1780, GN 6, 696. — Kad. : A 739 ; 62 a 40 ca.

Ligging tegen de Tussen.

4) Tegen wegen :

- a) *Den dijck bamp*, 1519, G 41, 50 v. ; *den dijck bempt* in t'heent gelegen, 1749, G 64, 20 v. = *het dijckbroeck* in t'heent, 1765, G 66, 584 ; bemd genaemd *het dijck broek*, 1780, GN 6, 465 ; *het dijckbroek*, Misotten 1844, min. 113. — Kad. : D 154 a (28 a 50 ca) en 488, 489 a (64 a 80 ca).

Naar de ligging tegen de Herenterdijk.

- b) Een groesveldt op het boseijnde gelegen genaemt *het deijckbroeck*, Mardaga 1779, min. 29 ; bemd genaemd *dijck broek*, 1780, GN 6, 320 ; *het dijckbroek*, id., 310 ; Misotten 1844, min. 113. — Kad. : C 649-50, 652-53 ; 1 ha 64 a 40 ca.

De percelen grenzen aan de Boseindstraat.

De naam van de weg wordt op het aanpalende hooiland overgedragen :

- a) Coope seeker stuck erffuen genaemt *den dijck*, 1684, G 59, 16 ; weijde genaemt *den dijckt*, 1767, G 67, 80 ; bemd genaemd *den dijck*, 1780, GN 6, 556 ; bemd genaemd *de dijcken*, id., 657. — Kad. : A 33-34, 88, 91-94, 100-05, 117, 122-24, 132-33 ; 5 ha 77 a 70 ca.

Bemd genaemd *den achtersten dijck*, 1780, GN 6, 626. — Kad. : A 125 (28 a 90 ca) en 127 (22 a 90 ca). / *Den voorsten dijck*, id. — Kad. : A 106-08 (43 a 90 ca).

Bemd genaemd *den grooten dijck*, 1780, GN 6, 747. — Kad. : A 97 b, 98 c, 99 a (1 ha 31 a 40 ca). / *Den kleijnen dijck*, id., 615. — Kad. : A 126 (40 a 60 ca). *Sanen Dijk*, V. — Kad. : A 88 ; 71 a 40 ca.

De percelen liggen aan weerszijden van de Borkelbrugdijk.

- b) *Het Dijkske*, V. — Kad. : D 152 ; 11 a 20 ca.

Naar de ligging tegen de Herenterdijk.

5) Bij gebouwen (openbare) inrichtingen e.d.

a) Boerderij :

- Lanex zijde *des huijsbamp*t, 1641, G 52, 2; *den huijsbamp*t, Misotten 1848, min. 220.
- Twee bemden en houtwasch genaemd *het huijsbroeck*, 1780, GN 6, 483. — Kad. : D 511-19; 1 ha 56 a 80 ca.

b) Herenterkapel :

- *Capelle bemd*, 1780, GN 6, 180; *capel bemd*, id., 486. — Kad. : D 544-45 (27 a 5 ca) en 546 a, 547 a, 558, 565 a, 566 a (1 ha 56 a 80 ca).
- *Capiel broeck*, 1680, G 58, 13 v.; *capelbroeck*, 1653, CF 86, 1; *het capel broeck*, 1714, G 63, 108 v. — Kad. : C 636-37; 52 a 70 ca.

c) Pastorij :

- Weide genaemd *het achterste pastorijken*, Misotten 1864, min. 194. — Kad. : C 644 b (perceel waarop tot 1683 de pastoorswoning stond); 19 a 90 ca.
- Weide genaemd *het voorste pastorijken*, Misotten 1864, min. 194. — Kad. : C 641; 17 a 10 ca.

d) Schans :

- Broeseinderschans : Eenen bamp't genoemt *t' scansbroeck* gelegen achter die brosenterscans, 1712, G 61, 158 v. = eenen bemd genaemd *schansbemd*, 1780, GN 6, 41. — Kad. : A 852; 31 a 70 ca.
Schans broexken, 1780, GN 6, 627. — Kad. : A 853; 28 a 90 ca.
De naam wordt overgedragen op een bijgelegen

- perceel : Bemd genaemd *het schansken*, 1780, GN 6, 561. — Kad. : B 1137 ; 23 a 10 ca.
- Herenterschans : *Het schans broeck*, 1765, G 66, 585. — Kad. : D 309 ; 89 a 50 ca.
Schans broeckken, 1780, GN 6, 516. — Kad. : D 305 ; 21 a 90 ca.
- De Grote-Heierschans die als hooiland in gebruik werd genomen : Stuck erve genamt *de schans* op de groot heijde gelegen, 1780, GN 6, 612. — Kad. : A 220-22 ; 52 a 60 ca.

e) Molen :

- Bij de Weelse Molen onder Overpelt : *Molenbemd*, 1780, GN 6, 776 ; *den molenbempt*, 1786, G 70, 111. — Kad. : D 657 b, 659 a, 662 ; 2 ha 27 a 30 ca.
- Bij de Bemvoortse Molen onder Overpelt : Den toemaet *int meulen broeck*, 1684, G 59, 129 v. ; bemd genaemd *het molen-broek*, 1780, GN 6, 225 ; *het molenbroek*, 1788, G 70, 231. — Kad. : C 805-06 (70 a 80 ca) en 810 (43 a 90 ca).
- Bij de Slagmolen onder Overpelt : *Slagmolenbemd*, 1780, GN 6, 291 = *Het slaeghmolen broek*, 1687, G 59, 297 v. ; een weijde genaamt *het slaghmolenbroek*, 1757, G 65, 256 ; 1780, GN 6, 307 ; *slagmolenbroeken*, Kad. 1844. — Kad. : C 656-58, 662, 666-67, 671 ; 2 ha 19 a 50 ca.
Het slag meulen broeksken, 1735, BL 26 ; bemd genaemd *slaghmolenbroeckken*, 1780, GN 6, 213. — Kad. : ex C 658 b ; 27 a 30 ca.
- Met onderscheidende bestanddelen : 1) *Het groot slaghmolen-broek*, 1767, G 67, 161 (C 660 b ; 65 a 80 ca) ; 2) *Het clijn slag-molenbroeck*, 1767, G 67,

99 ; 3) Een hooiland genaamd *noorderslagmolenbroek*, 1909, PN 2 (ex C 664-65) ; 4) Een hooiland genaamd *zuiderslagmolenbroek*, id.

— Bij de Volmolen : Bemd genaamt *het volmolenbroek*, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : B 1140 ; 33 a 90 ca.

f) (Veld)schuur :

— Eenen bampt genaamt *het schuerbroeck*, 1170, G 67, 378 ; *het schuurbroeck*, 1775, G 68, 220.

— *T'schuerbroexken*, 1750, G 64, 66 ; een weide genaamt *het schuurbroecksken*, Misotten 1844, min. 40.

6) Bij waterlopen en stilstaande waters :

a) Tegen of over een waterloop :

— Die hellicht *des beeckbampes*, 1641, G 52, 2 ; *de beekbeemd*, Wilsens 1858, min. 125 = *het beekbroek*, 1780, GN 6, 479. — Kad. : D 536-37 (14 a 70 ca) en 644-45 (50 a 10 ca).

Tegen de rivier de Dommel.

— *De Beekkant*, V. — Kad. : D 655 c ; 41 a 20 ca.
Een smalle strook langs de Dommel.

— *Het dommelbroeck*, 1624, G 51, 13 v. ; *dommelsbroeck*, 1650, G 53, 46 v. — Kad. : D 565 a, 566 a ; 83 a 30 ca.

— Een beempdeken genoemd *douerbroeck*, 1594, G 47, 169 ; *het ouerbroeck* ouer de dommel gelegen, 1605, G 48, 161 ; *het overbroek*, 1780, GN 6, 53 ; 1795, G 71, 206. — Kad. : A 11-12, 15-18, 20, 37-40, 42, 47-49, 558 a, 560-62 ; 4 ha 72 a 70 ca.
Het overbroeckxken, 1727, G 62, 382 ; bemd ge-

naemd *overbroeckske*, 1780, GN 6, 594 ; een weide genaamt *overbroeksken*, Misotten 1844, min. 40. — Kad. : A 41 ; 21 a 20 ca.

Bemd genaemd *het groot overbroek*, 1780, GN 6, 594 ; Misotten 1850, min. 38. — Kad. : A 19 (50 a 30 ca), 36 (50 a 10 ca), 50 (37 a 50 ca).

Bemd genaemd *kleijn overbroek*, 1780, GN 6, 594 ; *klijn overbroek*, Misotten 1850, min. 38. — Kad. : A 35 c (30 a), 51 (21 a 60 ca).

Over = aan de andere zijde van de Dommel (op de grens met Lommel).

- De naam van de waterloop gaat op het aan-gelegen hooiland over : Die vierde cauele *vander rijten*, 1621, G 50, 247 ; die ierste cauele *inde rijt*, 1638, G 51, 476 v. ; bampt genaemt *de rijt*, 1658, G 54, 86 ; *de riet*, 1741, G 63, 108 v. ; weijde genaemt *de riet*, 1780, GN 6, 278 ; Misotten 1848, min. 84. — Kad. : C 1, 5 a, 7-9, 11 a, 21 a ; 4 ha 58 a 30 ca.

Rijt = *Prinsenloop*.

b) Tegen een afwateringssloot :

- *Het loesbroeck*, gelegen aen het lommels schoor, 1717, G 62, 53.

Loos „afwateringssloot” (mndl. *waterlosinge*, *-lossinge*).

- *Den vlieter bampt*, 1725, G 62, 307 ; *den vlieter bamd*, 1780, GN 6, 120 ; *den vlietbampt*, Misotten 1845, min. 27. — Kad. : A 968 ; 55 a.

Naar de ligging tegen de *Vliet* = *Waterlaat* (ofr. infra).

- De naam van de sloot gaat op het aanpalende hooiland over : Een stuck bampts geheijten *den waterlaet*, 1753, G 45, 126 v. ; 1790, G 71, 11 v. ;

den bempt *de waterlaedt*, 1761, G 66, 181. — Kad. : A 765-79 ; 5 ha 64 a 80 ca.

Benoeming naar de ligging aan weerszijden van de *Waterlaat* (ook *Vliet* en *Dommelloop* genoemd), waarvan de naam op het hooiland is overgegaan.

c) Bij een sluisinrichting :

— *Cael int slues broeck*, 1661, G 54, 342 v. ; *sluijs brock*, 1666, G 56, 43 ; *het sluijs broeck*, 1679, BL 35. — Kad. : D 586, 609 ; 53 a 50 ca.

— *Sloeser brock*, 1683, G 58, 307 = eenen bamdt genaemt *de sluijser*, 1774, G 68, 146 ; bemd genaemt *den slouser*, 1780, GN 6, 332 ; *den sloeser*, 1795, G 71, 207 v. — Kad. : A 43 a, 45 a ; 55 a 60 ca.

d) Bij een stilstaand water (nabijgelegen ganzenvijver?) :
Stuck groesen genampt *den gansen poel*, 1687, CF 86, 238 ; enen bamdt genampt *den gansen poel*, 1579, AV 346, 6 v.

7) Bij waterovergangen :

a) Lommels Schoor :

— Bemd genaemd *aen 't lommels schoor*, 1780, GN 6, 19. — Kad. : A 603 a, 604 a, 605, 605/2, 606 ; 68 a.

— Eenen bampt genuempt *scoerbroeck*, 1582, G 46, 210 ; *het schoor broexken*, 1770, G 67, 332 ; *schoorbroek*, 1770, id., 333.

b) Voort (Broeseinde in het Hoekske) : *Het voort brock*, 1704, BL 24 ; *het voortbroeck*, 1779, AV 349, 50 ; *het voortbroek*, 1802, PN 5, 10.

c) Bij de Brugvoort, waarvan de naam op de nabij-

gelegen percelen is overgedragen : Stuck groesen genaemt *de brugghe voort*, 1669, G 56, 319 ; bamppt genaemt *den brugvoort*, 1681, G 58, 99 ; eenen bempd genaemd *die brugvoort*, 1763, G 66, 415 ; weide genaemt *den bruggert*, 1774, G 68, 212 v. ; Misotten 1855, min. 35 ; *de brugvoort*, 1780, GN 6, 9 ; *de bruggert*, Misotten 1859, min. 139. — Kad. : A 1-8, 151-52, 159-62, 174, 176-78 ; 6 ha 14 a 40 ca. *Den grooten brugvoort*, 1780, GN 6, 615 (A 144-45 ; 1 ha 1 a 10 ca). / *De kleijne brugger*, 1780, GN 6, 53 (A 175 ; 26 a 50 ca).

De quade brugvoort, 1780, GN 6, 45. — Kad. : A 145-50 (80 a 30 ca).

De ontwikkeling van *brugvoort* tot *bruggert* is te verklaren door verdoffing van het tweede lid en gelijkmaking van het konsonantisme.

8) Grensligging :

a) Het bepalend bestanddeel is de naam van de buurgemeente Borkel (N.-Brab.), resp. Kleine-Brogel :

— *Het burkels broexke*, 1780, GN 6, 68. — Kad. : A 9-10 (42 a 40 ca) en 13-14 (56 a 80 ca).

— *Het Brogels Broek*, V. — Kad. : D 611 ; 31 a.

b) Omgekeerd is het eerste lid de naam van de gemeente *Pelt = Neerpelt* (territoriumbevestiging) : Een en bamppt ontrent Lil gelegen genaemt *den pelter bamppt*, 1619, G 50, 155 ; 1645, TH 73, 90.

Grensligging met Sint-Huibrechts-Lille.

2.2.2.3. BEGROEING.

1) Wat de begroeiing, resp. omheining van hooilanden betreft, domineert het laagstammig moerasbos, algemeen aangeduid als (kreupel) bos en haag :

- a) Eenen bampt genaempt *het boesbroeck*, 1643, G 52, 69; *het bosbroeck*, 1648, id., 134; *het boosbroeck*, 1717, G 62, 73; *het beusbroeck*, 1718, id., 463; bampt genaemd *het bosbroek*, 1795, G 71, 207 = bampt genaempt *de beus*, 1743, G 63, 144 v.; weijde genaemd *de buesch*, 1764, G 66, 427; bosch genaemd *de beusch*, 1780, GN 6, 83; weijde genaemt *de busch*, Mardaga 1780, min. 45; *de bus*, Misotten 1855, min 7; *de beussen*, Kad. 1844. — Bemd en bosch genaemd *bosch broexke*, 1780, GN 6, 315. — Kad. : A 552-54; 43 a 30 ca.

Laaggelegen hooiland tegen de Dommel met veel laagstammig houtgewas, vooral els en wilg. *Bossen* is de jongere variant van bosbroek : de grafieën *beus*, *bus* reflekteren de morfologische umlaut als meervoudsaanduiding; van *beus* werd dan een nieuw meervoud *beussen* gevormd.

Met bepalende bestanddelen :

- De groote beusch*, 1780, GN 6, 611; *de groote bus*, Misotten 1855, min. 35 (A 58 a, 48 a 50 ca; 67, 41 a 30 ca; 547, 51 a 70 ca). / *De kleijn beusch*, 1780, GN 6, 11, 639 (A 52 a, 23 a 30 ca; 549, 23 a 90 ca). *De hooge beusch*, 1780, GN 6, 566; *de hooge bossen*, Misotten 1793, min. 19 (A 56 a; 36 a). / *De leege beusch*, 1780, GN 6, 373; *de leege bossen*, Misotten 1793, min. 19 (A 62 a; 45 a 70 ca).
- b) Bemd genaemd *creupels broek*, 1780, GN 6, 430; *kreupelensbroeck*, Misotten 1796, min. 4; *het kreupelbroek*, id. 1842, min. 108. — Kad. : D 97-98; 21 a 85 ca.
- c) Bampt geheijten *die hage*, 1519, G 41, 38; bampt geheijten *die hagen*, 1557, G 43, 158 v.; *die haech*, 1572, G 45, 116 v.; bampt genaempt *de haghe*, 1628, G 51, 182; bampt geheeten *de haege*, 1663, G 55,

139 ; bemd en houtwas genaemd *de haegen*, 1780, GN 6, 17 ; *de hagen*, Kad. 1844. — Kad. : A 607-09, 711-27 ; 5 ha 52 a 30 ca.

Mndl. *hage(n)* „boschje van laag hout of kreupelhout ; heg, heining” (Mnl. Wb. III, 23) ; Kiliaan 209 : *haeghe j. dorenhaeghe* „senticetum” ; id. : *haegbosch* „senticetum”. Behalve de betekenis „omheining van levend hout, sekundair een met houtgewas omheind perceel” had haag in het Middelnederlands de betekenis van „laagstammig bos, doornstruiken”.

Het haagkompleks te Neerpelt is wellicht een geroid laagstammig bos. In 1844 (Kad.) waren zes perceeltjes in het gebied nog bos ; te vermelden is ook de variant Olieslagers Boske voor de percelen 607-09. De naam van het bos (*haag*) is op de percelen overgegaan.

Met bepalende bestanddelen :

Bempt geheijten *die groot hage*, 1504, G 41, 14 v. ; bamppt genaempt *de groite haghe*, 1589, G 47, 91 ; *de groote haege*, 1780, GN 6, 190 = *den groten hagen bamppt*, 1605, G 48, 161. — Kad. : A 610 a ; 52 a 90 ca.

Bamppt genaempt *de cleijn haege*, 1680, G 57, 379 v. ; 1688, TH 74, 72 v. ; schaerbosch genaemd *kleijne haege*, 1780, GN 6, 189.

Heijdveld genaemd *de quaede haege*, 1780, GN 6, 259 ; bosch genaemd *de quaede haege*, id., 615.

2) Het eerste lid specificeert de aard van de groeiing :

a) Bies :

— Weijde genaemd *biest bemken*, 1780, GN 6, 786.
— Kad. : C 895 b, 897 b ; 40 a 70 ca.

— Weide genaemd *biesboschweide*, Misotten 1857, min. 26. — Kad. : A 789 a ; 29 a 60 ca.

- b) Bors/pors : *Den borstbamp*, 1516, G 41, 20 v. ; 1762, G 66, 293 ; *den boirsbamp*, 1535, G 42, 46 ; *den borstbamp*, 1643, GN 1.

Bors/pors — een woord van onduidelijke herkomst — is een oudere benaming voor gagel en is in die betekenis bekend in de oostelijke Nederlanden en in de Duitse toponymie. Cfr. : Mnl. Wb. VI, 582-83 (*porse, pors*) ; WNT XII, 3497 (*pors* 1) ; DITTMAYER (1956 : 166) : *Borsbach* ; GYSELING (1960 : 209) : *burst*.

- c) Es : Een vroente geleghen *aen gheenen essen hoeck* opt broetseijnde, 1569, G 44, 182 ; een bampkten *inden essen hoeck*, 1571, G 45, 60 ; het euschel *inden essers hoeck*, 1594, G 47, 181 v. ; de eusel gelegen *achter de essen hoeck*, 1646, G 52, 184 = bampst gelegen *inde nessens hoeck*, 1605, G 48, 146 = tbroek genaemt *nestens hoeck*, 1673, G 57, 33 v. ; *de nesten houck*, 1675, id., 66 v. ; *de nestens hoeck*, 1676, id., 115 ; een broeck genoempt *den neistens hoeck*, 1687, G. FL. 86, 213 v. ; den bempt *de neestjens hoeck*, 1761, G 66, 189 ; seker bosken *de nestiens hoeck* genaemt, 1763, G 66, 332 ; bemd genaemd *den nestjenshoeck*, 1780, GN 6, 23 ; Misotten 1856, min. 6 ; *nijstjeshoek*, Kad. 1844. — Kad. : A 740-43, 745-47, 751-53, 755-56, 758-61, 764 a ; 5 ha 45 a 70 ca.

Het betreft een uitgestrekt kompleks hooiland, gelegen in een hoek van de rivier de Dommel. De percelen zijn van elkaar gescheiden door houtkanten (eik, es en wilg). Het gebied liep — aldus onze zegelieden — voortdurend onder water, totdat de Dommel een tiental jaren geleden werd rechtgetrokken.

Merkwaardig is de evolutie van *Essenhoek* tot *Nestjenshoeck* met als overgangsvorm *Nessenhoeck* (1605), waarvan de aanvangskonsonant de eind *-n* van het bepaald lidwoord is (verkeerde scheiding) ; *nessen* werd blijkbaar volksetymologisch geassocieerd met *nestje*.

De naam van het gewas gaat op het hooiland over :

- a) Eenen bampt genaemt *die eijcxkens*, 1577, G 46, 47 v.
- b) Eenen bampt genaemt *die varinge*, 1588, TH 72, 70 ; 1780, GN 6, 43 ; *die varingen*, 1639, G 51, 533 ; cauel *inden vaeringh*, 1680, G 58, 9 v. ; stuck groese genaemt *de vaeringe*, 1758, G 65, 370 ; 1789, G 70, 243 v. ; de *varing*, Misotten 1865, min. 98 ; *de varingen*, Kad. 1844. — Kad. : A 866-71, 925-41 ; 5 ha 19 a 20 ca.

Naar de begroeiing met *varen* of *varing* (een afleiding met het *-ing*-suffix ; vgl. zuur-zuring).

Het bepalend bestanddeel zinspeelt op de drassige bodem, resp. op de houtwasbegroeiing :

- a) Heijdveld en *quaeden bemd*, 1780, GN 6, 649. — Kad. : A 142-43 ; 64 a 10 ca.
- b) Weijde genaemd *het quaedt broecke*, 1780, GN 6, 613.

2.2.2.4. HOOG EN LAAG :

- 1) Met betrekking tot hooiland moeten berg, heuvel en het bepalend bestanddeel hoog niet steeds letterlijk verstaan worden. Hun betekenis is eerder *hellend* voor in se laag gelegen hooiland tussen een waterloop en de heide (laag tegen de beek en iets hellend naar de heidezone). Deze betekenis geldt voor :
 - a) *Den bergh bampt*, 1761, G 66, 208 ; eenen bempt genaemt *den bergbempt* en daeraen liggende houtwasch, 1763, G 66, 374.
Het bergh broeck, 1762, PN 5, 3 ; een groes veld genaamd *het bergbroeck* met den berg, 1763, G 66, 374 ; een stuk weijde met den berg genaamd *het*

bergbroek, 1764, G 66, 427 ; *berg-broek*, 1780, GN 6, 224. — Kad. : B 1153-54 ; 1 ha 17 a 40 ca.

Perceel 1153 is de eigenlijke berg, waarvan de naam op het in feite laag gelegen hooiland is overgegaan.

b) Bemd genaemd *den heuvel*, 1780, GN 6, 17 ; Misotten 1848, min. 70. — Kad. : A 134-41 ; 2 ha 21 a 30 ca.

c) *Den hoghen bamp*, 1580, G 46, 166 ; *den hoogen bamp*, 1704, G 60, 358 v. ; *den hooge bemd*, 1780, GN 6, 97.

Volgens de gegevens van schatboek (1780) begrensd door de Dommel en de heide ; vandaar hoger gelegen naar de heidekant.

Het hoogbroek, Misotten 1854, min. 49. — Kad. : D 629 a, 630 a ; 52 a 20 ca.

De hooge lochten, Misotten 1864, min. 46. — Kad. : A 704 ; 53 a 50 ca.

2) Wel hoog gelegen zijn de buiten de beekdalgronden gelegen weilanden met een lage watertafel :

a) Stuck groesen genaempt *den blaes*, 1640, G 51, 578.

Weiland met een blaas of bult (Mnl. Wb. I, 1287-88 : *blaes* „blaas, buil, bobbel” ; Kiliaan 69 : *blaese j. bobbele* „bulla”).

b) Twee bampden genaempt *die koeck*, 1577, G 46, 46 ; bemd genaemd *de koock*, 1780, GN 6, 71 ; *de koken*, id., 371 ; heijdveld genaemd *de koock*, id., 71 ; *de koken*, id., 315 ; een perceel weide, heide en schaarhoutbosch genaemt *de kook*, 1834, PN 1, 79 ; Misotten 1845, min. 201. — Kad. : A 69-75, 82-83 ; weiland en heide ; 2 ha 95 a 70 ca.

Kook „verhevenheid”, naar mndl. *coecke, coke* „koek”, overdrachtelijk „ronde verhevenheid” (Mnl. Wb. III, 1655-56).

3) Op laag gelegen en derhalve drassig hooiland wijzen :

a) De bepalende bestanddelen laag en neer :

— *Den legghen bamp*t, 1586, G 47, 31 ; *den legen bamp*t, 1723, BL 52. — Kad. : D 614 ; 37 a 40 ca.

— Bemd genaemd *het leeg broek*, 1780, GN 6, 484.
— Kad. : D 535-36 ; 14 a 70 ca.

Bemd genaemd *het leeg broek*, 1780, GN 6, 495 ;
weide genaemt *het leeg broek*, Misotten 1844,
min. 97. — Kad. : D 611 ; 31 a.

— *De laaglochten*, Misotten 1846, min. 46. — Kad. :
A 649 d ; 29 a 70 ca.

— Met substantivering : *De Lage*, V. — Kad. :
B 96 a ; 68 a 5 ca.

— *Den neren bamp*t, 1600, G 48, 42 v. ; *den neer-*
*bamp*t, 1670, G 56, 380 v.

— *Het neerbrock*, 1706, BL 24.

b) Zeer laag gelegen zijn de riviereilandjes,
gedeeltelijk hooiland en moeras :

— Eenen bampt geheijten *den baijwijn*, 1546, G 42,
160 ; *den baijwiel*, 1569, G 44, 182 ; bamp ge-
naempt *den babel*, 1645, G 52, 156 v. ; *de bai*bel,
1676, G 57, 137 v. ; bemd genaemd *den baij*bel,
1763, G 66, 416 ; 1795, G 71, 237 v. ; *bae*ibel,
Kad. 1844 ; weide genaemt *den bij*bel, Misotten
1848, min. 119. — Kad. : A 586-90, 591 a, 593-
94 ; 1 ha 42 a 20 ca hooiland en 1 ha 39 a 30 ca
moeras.

Twee weiden genaemd *den grooten en kleinen*
*bij*bel, Misotten 1858, min. 79. — Kad. : A 588
(95 a 80 ca) en 589 (5 a 30 ca).

De hypothetische grondvorm is **baai-weel* (*wiel*), waarin

baai „inham” en wiel, weel „waterplas, overgebleven na een dijkbreuk of overstroming” (Mnl. Wb. IX, 1522-23). Het betreft een depressie in de vorm van een inham of insnijding, langs drie zijden door de rivier de Dommel besloten. *Babel* is de geassimileerde vorm, terwijl *bijbel* hyperkorrekt is en wellicht volksetymologisch geassocieerd werd met bijbel „H. Schrift”.

- Het bampken genoemd *de weert* op groetheijde, 1651, G 53, 82 ; *den weerd*, 1780, GN 6, 256. — Kad. : A 21 a, 24 a, 25-26 ; 96 a 10 ca.

Bampt geheijten *die weert*, 1572, G 45, 82 ; *den weerd*, 1582, G 46, 210 ; *den werdt*, 1620, G 50, 216 v. ; *den wert*, 1629, G 51, 191 ; *de wheirt*, 1682, G 58, 151 v. ; bemd genaemd *den weerd*, 1780, GN 6, 25 ; weide genaemt *de weert*, Misotten 1858, min. 23. — Kad. : A 854-61, 863, 865 a ; 3 ha 90 a 10 ca.

Den Weerd int hernt gelegen, 1663, G 55, 176 v. ; bemd genaemd *den weerd*, 1780, GN 6, 500. — Kad. : D 533 c, 533/2 (24 a 30 ca) en 655 c (45 a 20 ca).

Weijde genaemd *het weerdje*, 1780, GN 6, 503. — D 651-52 ; 26 a 70 ca.

De groote weerd, Misotten 1859, min. 27 (A 589 a ; 65 a). / *De kleine weerd*, Misotten 1845, min. 27 (A 858 ; 24 a 60 ca).

Weerd, waard, in Noord-Nederland een verspreid toponiem voor ingedijkt land (SCHÖNFELD 1950 : 54) heeft hier de betekenissen van 1) riviereilandje, 2) laag gelegen land aan een waterloop dat vaak onder water loopt. Alle gelokaliseerde percelen hebben inderdaad betrekking op drassig hooiland, langs twee of drie zijden besloten door de rivier de Dommel.

- *De Dommelhoek*, V. — Kad. : A 647 a, 648 a, 649 d ; 1 ha 37 a.

Laag gelegen hooiland in een kromming van de rivier de Dommel en langs drie zijden door deze waterloop besloten.

2.2.2.5. GROOTTE :

1) Groot vs. klein :

- a) *Groeten bampt*, 1580, G 46, 169 ; *inden groten bampt*, 1649, G 52, 250 ; *den grooten bampt* in t'hent gelegen, 1758, G 66, 267.

Het cleijn bamptken, 1595, G 47, 219 v.

- b) *Opt groot broeck*, 1526, G 41, 76 ; *tgroit broeck*, 1580, G 46, 169 ; *d'ierste cauele int groot broeck*, 1654, G 53, 159 ; bemd genaemd *het groot broek*, 1780, GN 6, 273, 274.

Kad. :

B 1211 (37 a 70 ca).

D 96 b (1 ha 72 a 80 ca) ; 150 b (30 a 60 ca) ; 360-61 (1 ha 5 a).

Tcleijnbroeck, 1683, G 58, 285 v. ; *tleijn broeck*, 1726, G 62, 341.

Tcleijn broexken, 1674, G 57, 44 ; *het kleijn broexke*, 1780, GN 6, 425, 437, 514, 524 ; *het klijn broekske*, Misotten 1845, min. 162.

Kad. :

C 809 (27 a 80 ca).

D 133 (17 a 20 ca) ; 135 (17 a 80 ca) ; 575 (19 a 20 ca) ; 579 (9 a 80 ca).

- c) Den bampt geheeten *de groote lochten*, 1622, G 50, 324 ; 1780, GN 6, 123, 595, 645. — Kad. : A 615 (60 a 20 ca) ; 632 (26 a 80 ca) ; 666-67 (67 a 30 ca). Bemd genaemd *de kleijne lochten*, 1780, GN 6, 122 ;

de kleijn lochten, id., 54 ; *de klijne lochten*, Misotten 1855, min. 35. — Kad. : A 624-26 (60 a) ; 629 (24 a 90 ca) ; 661-64 (87 a 90 ca) ; 709 (36 a 10 ca).

2) Op een erfdeeling wijzen :

a) *Part „aandeel”*, i.c. het door een erfdeeling verkregen part : Weide genaemt *de paert*, Misotten 1847, min. 5. — Kad. : D 489 a ; 15 a 90 ca.

b) Half :

— Een groesveldt op de bemmert genaemt *het groot half broeck*, 1775, G 68, 231.

— Bampt genaempt *dat halue groot broeck*, 1572, G 45, 105 v. ; *het half groot broeck*, 1792, G 71, 114.

— Bemd genaemd *het half broexke*, 1780, GN 6, 424 ; een perceel weide genaamt *het half broeksken*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 806 ; 24 a 60 ca.

2.2.2.6. VORMELIJKE AANDUIDINGEN :

1) Lange, smalle percelen :

a) Het bepalend bestanddeel lang :

— *Den langen bemd*, 1780, GN 6, 778 ; *den langen bemt*, 1786, G 70, 111 ; *de lange bamp*, Wilsens 1868, min. 134. — Kad. : D 663-65 ; 65 a.

— *Tlanck broeck*, 1674, G 57, 44 ; een perceel weide genaemt *het langbroek*, Misotten 1854, min. 49. — Kad. : D 610 ; 18 a 10 ca.

b) Kousenband, metaforisch voor een lange, smalle reep :

— Een weijde genaamt *den kous-bant*, 1769, G 67,

- 265; eenen bamdt genaemt *den kaussebandt*, 1775, G 68, 198 v.; bemd genaemd *den kousse band*, 1780, GN 6, 605. — Kad. : A 749; 24 a 50 ca.
- Weijde genaemd *de kousseband*, 1780, GN 6, 113. — Kad. : A 880/2; 36 a 40 ca.
- Eenen bamdt genaemt *den kausebandt*, 1774, G 68, 119; bemd genaemd *den kousse-band*, 1780, GN 6, 144. — Kad. : B 1181; 20 a 10 ca.
- Bemd genaemd *den kousse band*, 1780, GN 6, 341; weide genaamt *den koussenbampt*, Misotten 1842, min. 233; *de kousenbamd*, id. 1857, min. 73. — Kad. : C 651; 23 a 90 ca.
- 2) Korte percelen : Weijde genaemd *kort broek*, 1780, GN 6, 467; Clercx 1815, min. 105.
- 3) Driehoekige percelen :
- *Het Eegske*, V. — Kad. : D 838 b; 71 a 70 ca.
- *Het broeck den haes*, 1704, G 60, 364 v.; bamdt genaemt *den haes*, 1773, G 68, 75; 1780, GN 6, 189. — Kad. : C 794-95; 72 a 80 ca.
- Mndl. *haessene*, *hasen* „knieboog, kniepees”. In de toponymie overdrachtelijk voor een haasvormig perceel, een schuine hoek of geer (cfr. LINDEMANS 1936 : 22 en DIRTMAIER 1963 : 122). Het betreft inderdaad een haas- of geervormig stuk in een buiging van de Dommel.
- Weide genaemt *het hoekerbroek*, Misotten 1850, min. 113. — Kad. : B 127; 87 a 60 ca.
- Benoeming naar de hoekvorm; van hoek is een adjektivische *-er*-afleiding gevormd.
- *Schanshoek*, Kad. 1844. — Kad. : A 841/2; 1 ha 26 a 70 ca.
- Driehoekig perceel bij de Broeseinderschans.

- 4) Vierkantige percelen : *Het Vierkantig*, V.
— Kad. : D 728/2 ; 23 a 20 ca.

Gesubstantiveerd adjektief.

3. DE ONTGINNINGSBEWEGING VANAF DE LATE MIDDELEEUWEN TOT IN DEZE TIJD

In 1844 bedroeg de gemene heide voor Neerpelt ca. 60 % van de totale oppervlakte. Toch moet de heidevlakte in de eeuwen voorheen nog uitgestrekter zijn geweest : talrijke toponiemen wijzen immers op ontgonnen heidegronden. Zoals uit de 16de-eeuwse gichtregisters blijkt, verkocht het gemeentebestuur regelmatig delen uit de gemene vroente aan particulieren ; dit gebeurde wellicht ook vóór de 16de eeuw, maar hierover ontbreken de bronnen. Heide verkopen was niet enkel het enige middel om het kultuurland te vergroten, wat met de geleidelijke bevolkingsaan-groei een noodzaak werd, maar het was tevens het middel om de gemeentekas te spijsen, vooral tijdens de jaren van oorlogstroebelen in de 16de-17de eeuw, toen het gemeentebestuur zware schulden moest aflossen.

Het geleidelijk vorderend ontginningsproces kan gevolgd worden aan de hand van een reeks toponiemen, die wij volgens de belangrijkheid en de kronologie trachten te ordenen.

3.1. Veld, vroente, gemeente

3.1.1. VELD.

In verbinding met de gehuchtnaam het Broeseinde heeft veld de primaire betekenis van open, onbebouwde (heide)-vlakte, in de late middeleeuwen wellicht ontgonnen tot een kompleks bouwland, dat door verkaveling in meer dan 30 percelen is uiteengevallen : Eenen acker gelegen *bij*

gheen broets velt, 1523, G 41, 62; een stukken lands *int broetsvelt* geleghen, 1563, G 44, 26 v.; 1570, G 45, 6 v.; geleghen *int broetseijnder velt*, 1565, G 44, 66 v.; *int broeseijntvelt*, 1582, G 46, 201; den acker *opt broeseijnd velt* geleghen, 1596, G 47, 219; *broesendervelt*, 1654, G 53, 171; 1794, G 71, 197; *opt brosender velt*, 1681, G 58, 95; tstück lants gelegen *int brosender velt*, 1683, G 59, 237; *broessendt velt*, 1686, G 59, 126 v.; stuck lants genaemt *het broesvelt*, 1704, G 60, 354; 1769, G 67, 291; *het broesent velt*, 1720, G 62, 153; een stuck landts genaemt *het brusvelt*, 1727, G 62, 371; land genaemd *broeseijnder veld*, 1780, GN 6, 94; *broesveld*, id., 170; *broeseinderveld*, Kad. 1844; B 1845. — Kad. : B 968-97; 8 ha 42 a 90 ca.

Thans Broesveld met weglating van het tweede lid-einder. Vgl. ook : Een bouwland genaamd *langbroesveldje*, 1909, PN 2.

3.1.2. VROENTE.

Vroente is een afleiding met het achtervoegsel *-te* van mndl. *vrone*, *vroon*, adj. „heerlijk, des heren”. De letterlijke betekenis is land van de heer; hieruit ontwikkelde zich die van gemeentegrond of gemene vroente : 1503 *die ghemeijn vroente*, G 41, 7 v. (cfr. 1.3.1.1).

De perceelsnaam *vroente* heeft een engere betekenis, m.a.w. heeft zich ontdaan van het kenmerk „gemeen bezit” en betekent een perceel land in privaat bezit, i.c. ontgonnen heidegrond. In deze zin is vroente algemeen verspreid in de Kempen. Op de ligging bij en ontginning uit de heide wijzen de bepalende bestanddelen *heide*, *nieuw* en *opgenomen* :

— *Die heijtvrunt*, 1694, G 60, 89; *de heijt vrindt*, 1704, BL 24. — Kad. : D 342-44; 1 ha 23 a 90 ca.

Perceel gelegen tegen en opgenomen uit de Kolisheide.

- D'ierste cauele van *die nieuwe vroente*, 1654, G 53, 162 ; *die nieuw vreunte*, 1694, G 60, 89 v.
- *De nieuwe opgenomen vrunte*, 1661, G 55, 36.
- Een broxken oft *opgenoemen vroenthe* geleghen aen den hainter wijer, 1682, G 58, 194.

De grafie *vrune*(ne) beantwoordt aan de huidige dialektische uitspraak. De klankwettige grondvorm in het dialekt is wsch. *vrunt*(e), met verkorting van \bar{a} , umlautsvorm van $\bar{o} <$ wgm. au, vóór de konsonantenverbinding $n + t$; *vrunne*, verkort tot *vrun*, is de geassimileerde vorm. Sekundair is de ontronding tot *i* (*vriend* c.s.).

3.1.2.1. Simpleks.

- 1) Stuck groes genaamd *de vroente* op de groot heijde gelegen, 1763, G 66, 375 ; *de vrunne*, 1780, GN 6, 68 ; Misotten 1850, min. 38 ; *de vrunnen*, 1780, GN 6, 587 ; *de vrundt*, Kad. 1844. — Kad. : A 281-83, 286-90 ; 2 ha 23 a.
- 2) Die lochten ende *die vroente*, 1572, G 45, 116 ; schaerbosch en weijde genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 189 ; heijdveld genaemd *de vrunne*, id., 686 ; een heijdveld en houbosch omtrent die lochte genaemt *de vreune*, 1785, G 70, 53. — Kad. : A 696, 698-700 ; 1 ha 38 a.
- 3) Twee broexkens genaempt *de vrunden* inde neistens hoeck, 1687, CF 86, 213 v. ; eenen bempt gelegen aen d'eijsen hoeck *de vreun*, 1770, G 67, 307 ; weijde genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 44 ; *de vrunt*, id., 124 ; *de vrund*, Kad. 1844 ; *de vriend*, B 1845. — Kad. : A 729-34, 736-38 ; 2 ha 18 a 80 ca.
- 4) Een stuck groes genaemt *de vroente* ontrent de broesender schans gelegen, 1752, G 64, 111 v. ; weijde genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 28 ; Misotten 1853,

- min. 143. — Kad. : A 789 a, 790 a, 791 a, 792 a ;
1 ha 13 a 10 ca.
- 5) *Die vroente* liggende voir die veeweijen, 1555, G 43, 90 v. ; bemd genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 24 ; Misotten 1856, min. 100. — Kad. : A 806 (43 a 40 ca.) en 819 a (13 a 70 ca).
- 6) Tstuck groesen geheeten *de vroenthe* geleghen op de daems heijde, 1672, G 57, 2 ; bemd genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 126 ; weijde genaemd *de vrunne*, id., 107. — Kad. : B 48-49, 74 b, 75 ; 1 ha 58 a 40 ca.
- 7) Bemd genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 352 ; Misotten 1848, min. 84. — Kad. : C 215-16 ; 59 a 50 ca.
- 8) *De vrundt* int hernt, 1663, G 55, 176 v. ; bemd genaemd *de vrunnen*, 1780, GN 6, 490 ; land genaemd *de vrunne*, id., 698 ; heijd veld genaemd *de vrunt*, id., 493 ; *de vrunden*, Kad. 1844 ; *de vriend*, B 1845 ; Misotten 1861, min. 189. — Kad. : D 318-20, 328 c, 335, 340-41, 346/2, 347-48 ; 3 ha 92 a 30 ca.
- 9) Bemd genaemd *de vrunne*, 1780, GN 6, 435 ; Misotten 1844, min. 238 ; *de vrund*, Kad. 1844 ; *de vrienden*, B 1845. — Kad. : D 353/2, 354, 357-58, 365, 370-72, 377 ; 2 ha 39 a 70 ca.
- 10) Een stuck lants genoempt *een vroenten*, 1594, G 47, 169 ; *de vrundt*, 1680, G 58, 13 ; stuck groesen geheeten *de vrunt*, 1684, G 58, 329 ; stuck groese genoempt *die vreunten*, 1690, G 60, 13 ; de twee *vrijnten*, 1704, G 60, 358 v. ; stuck groes genaemt *de vrindt*, 1717, G 62, 71 ; *de vrun*, 1790, G 71, 45 ; een groesveldt genaamt *de vreunen*, 1795, G 71, 206 v.
- 11) *De Vroente*, V. — Kad. : A 504 (35 a 50 ca.) ; 850/2 (82 a 30 ca.) ; 862 (67 a 30 ca.).

- 12) Schaerbosch genaemd *het vreuntje*, 1780, GN 6, 96. — Kad. : A 735 ; 8 a 80 ca.
- 13) Bemken genaeimpt *het vruntken*, 1657, G 53, 276 v. ; wijde genaemd *het vreuntje*, 1780, GN 6, 128. — Kad. : B 76 ; 25 a 90 ca.
- 14) Wijde genaemd *het vruntje*, 1780, GN 6, 360. — Kad. : C 212 ; 15 a 40 ca.
- 15) *Het Vroentje*, V. — Kad. : D 492 a, 493 ; 42 a 10 ca.
- 16) *De vruntjes*, Kad. 1844 ; *vruntjes*, B 1845. — Identiek met nr. 2.

3.1.2.2. De bepalende bestanddelen wijzen op :

1) Bezit :

- *Bertussen vrund*, Kad. 1844. — Het eerste lid is de genitief van Bertus (Bert).
- Stuck landt genaemt *'t bruijnen vruntjen*, Misotten 1793, min. 33.
- *Jan Goesens vroente*, 1580, G 46, 168 v.
- Een wijde genaemt *Creemers vrun*, 1774, G 68, 142 v.
- Wijde genaemd *messelaer vruntje*, 1780, GN 6, 11 ; *het metseler vroentje*, Mardaga 1791, min. 30. — Kad. : B 110 a ; 17 a 50 ca.
Vroentje van de metser „metselaar”.

2) Ligging :

- Die tweede cauele *der achterste vroente*, 1654, G 53, 162 ; *de achterste vrindt*, 1703, G 60, 334 v. ; *de achterste vrijnt*, id., BL 24 ; wijde genaemd *achterste vrunne*, 1780, GN 6, 358 ; *de agterste vrunne*,

Misotten 1845, min. 209. — Kad. : B 72-73 ; 21 a 30 ca.

Bemd en heijde genaemd *achterste vrunne*, 1780, GN 6, 517. — Kad. : D 345-46 ; 86 a 50 ca.

— Bemd genaemd *de voorste vrunne*, 1780, GN 6, 358 ; Misotten 1845, min. 209. — Kad. : C 217 ; 33 a 50 ca.

— Bemd genaemd *schans vrunne*, 1780, GN 6, 475.

3) G r o o t t e :

— *De groote vreen*, 1711, G 61, 121 v. ; *de groote vrunt*, id., 121 ; *de groote vrindt*, 1703, G 60, 334 v. ; bemd genaemd *de groote vrunne*, 1780, GN 6, 527.

— *De cleijn vrindt*, 1703, G 60, 334 v. ; *de clein vrindt*, 1703, BL 24.

— Bemd genaemd *kleijn vruntje*, 1780, GN 6, 53.

4) V o r m : *De hoeker vroente*, 1764, G 66, 426 ; een weijde genaemt *de hoekervrun*, 1774, G 68, 142 v. ; bemd genaemd *de hoecker vrunne*, 1780, GN 6, 632.

5) B o d e m g e s t e l d h e i d :

— Stuck erffs geheijten *die water vroenten*, 1642, G 52, 38 ; perceel heide en weide genaemt *de watervrunchen*, Misotten 1848, min. 161. — Kad. : B 116-18 ; 92 a 85 ca.

Drassige of platte heide (PDK : natte lemige zandgrond), begrensd door de Kwade Vroente (cfr. infra).

— Weijde genaemd *de quaede vrunne*, 1780, GN 6, 394. — Kad. : B 78 ; 34 a 20 ca.

De quaijvrunt, 1716, G 62, 12 ; weijde genaemd *de quade vrunne*, 1780, GN 6, 394 ; heijdveld genaemd *de quaede vrunne*, id., 394 ; *de kwade vrunne*, Misotten

1845, min. 209. — Kad. : B 110-15, 120 ; 2 ha 13 a 90 ca.

Kwaad „moerassig”.

- 6) **G e b r u i k** : Heijdveld genaemd *de kuije vrunt*, 1780, GN 6, 247.

Perceel dienstig als weideplaats voor het vee (*kuije = koeien*).

- 7) **A a r d d e r o n t g i n n i n g** : De lange vooren gelegen *in de landt vrundt*, 1754, G 68, 143 v. ; *de landt vrunne*, 1774, BL 26 ; land genaemd *de landvrunne*, 1780, GN 6, 233 ; een stuk land genaemd *de landvreune*, 1795, G 71, 206 v. ; *de land vrunden*, Kad. 1844. — Kad. : A 310, 311 c, 313 a, 318-19 ; 85 a 10 ca.

Vroente ontgonnen tot bouwland ; vandaar het bepalend bestanddeel land-.

3.1.3. (NIEUWE) GEMEENTE.

Gemeente, een substantieafleiding van mndl. *meen* „gemeenschappelijk” (Mnl. Wb. IV, 1280), heeft dezelfde betekenis als vroente, nl. de heide in gemeen bezit. Als perceelsnaam duidt het op een stuk bouw- of weiland in privaat bezit, met name een door het gemeentebestuur verkocht en door de koper ontgonnen perceel heidegrond : Hof genaemd *de gemeente*, 1780, GN 6, 378 ; stuck landt op de heerstraet genaemt *de gemeente*, 1786, G 70, 106. — Kad. : B 237 c ; 12 a 90 ca.

In verbinding met het attributief *nieuw*, dat duidelijk op terra novalis wijst (cfr. ook *infra*) : Een stuck groese ghenoeemt *de nieuwe gemeente*, 1680, G 57, 422 ; stuck groese genaemt *die nieuw gemeente*, 1685, G 59, 80 v.

Het gesubstantiveerd adjektief *meen, mein, mien* treffen wij aan in : Eenen acker genaempt *den minen*, 1641, G 49, 228 v. ; *den minnen*, 1617, G 50, 20 v. ; 1774, G 68, 144 ;

stuck lants genaempt *die minnen*, 1619, G 50, 127 v.; acker genaempt *de minnen*, 1646, G 52, 184; 1717, G 62, 72; Misotten 1858, min. 273; land genaemd *de minne*, 1780, GN 6, 631; *de min*, id., 17; Clercx 1822, min. 80. — Kad. : B 723-25; 86 a 40 ca.

3.1.4. Toponiemen die eveneens in deze reeks passen zijn koop „land door koop verkregen, meestal wellicht gemeentegronden”, en DURE KOOP, een volksironische benaming voor een stuk waarvoor een te hoge prijs betaald werd :

- 1) Caeuel int lant *de coop*, 1703, G 60, 334 v.; 1796, G 71, 260 r.v.; stuck lant genaemt *den coop*, 1716, G 62, 410; stuck landt genaemt *den koop*, 1765, G 66, 539; 1780, GN 6, 24. — Kad. : B 426 (14 a 60 ca), 764 (4 a 10 c) en 1068 (19 a 70 ca).
- 2) *Den dueren coop*, 1690, G 60, 10; bamdt genaemt *den dueren coop*, 1772, G 68, 45 v.; bemd genaemd *den duere koop*, 1780, GN 6, 126. — Kad. : C 671/2 c, 672 b; 36 a 60 ca.

Weijde genaemd *den duere koop*, 1780, GN 6, 528; een perceeltje weide genaemt *den durenkoop*, Misotten 1850, min. 146. — Kad. : D 727; 12 a 80 ca.

3.2. Bosrooiingen

3.2.1. In de laatmiddeleeuwse ontginningsbeweging passen de RODE-NAMEN, vooral degene die nederzettingsnamen zijn geworden (type *Gruitrode*, *Kinrooi* e.a.). Zulke namen, die wellicht verband houden met de grote kollektieve rooiingen, komen te Neerpelt niet voor. Wel de volgende :

3.2.1.1. *Rooike*, met palatalisering *Reuke*, diminutief van *root* „gerooid bos of struikgewas” (Mnl. Wb. VI,

1480 : rode). De grondvorm is **rodeken* : de intervokalische *d* werd gesynkopeerd, waarna de hiaat aanvankelijk werd opgevuld met een *j* (*Rooiken, Ruiken*) : Stuck lants geheijten *het rooijken*, 1569, G 44, 182 ; 1795, G 71, 224 ; stuck lants genaempt *roijken*, 1606, G 48, 182 v. ; 1780, GN 6, 357 ; stuck lants genaempt *ruecken*, 1611, G 49, 119 ; 1709, G 61, 86 v. ; stuck lants genaempt *het reuken*, 1617, G 50, 39 ; 1780, GN 6, 337 ; Kad. 1844 ; stuck lants genoemt *truijcken*, 1662, G 55, 38 ; 1704, BL 24 ; *het ruijcken*, 1713, G 61, 210 ; *het roeijken*, 1764, G 66, 426 ; stuck landt genaemt *de reuck*, 1775, G 68, 213 v. ; land genaemd *het ruijke*, 1780, GN 6, 40 ; *het ruijken*, id., 373 ; *het reuijke*, id., 10 ; *het reuijken*, id., 278. — Kad. : B 422-24, 427 (1 ha 22 a), C 431, 433-34 (1 ha 3 a 30 ca) en C 556-60 (1 ha 59 a 20 ca).

Root en het diminutief *Rooike*, resp. *Reuke* zijn lange tijd gebruikelijke benamingen gebleven ter aanduiding van kleine, individuele rooiingen of ontginningen, in de eerste plaats wellicht van laaghout en heidegronden. *Root* en *Rooike* zijn verspreide plaatsnamen in de Limburgse Kempen.

3.2.1.2. Een merkwaardig toponiem is : *R o d e n p e e r*, B 1845 ; *roode peer*, VDM 1846 ; *den rooden peer*, Misotten 1873, min. 292 ; *rooie pier*, GM. — Kad. : D 908-14 ; boerderij met aangelegen land ; 11 ha 15 a 70 ca.

Dit goed lag tot in de vorige eeuw volkomen geïsoleerd in de gemene vroente, nl. in de Kolisheide op de grens met Kaulille en St.-Huibrechts-Lille. De grondwoorden van dit toponiem, dat veel ouder moet zijn dan de eerste vermelding zou kunnen doen vermoeden, zijn *rode* „gerooid bos, evtl. heide” en mndl. *parre, perre* „afgesloten ruimte” (Mnl. Wb. VI, 152) ; wegens de ligging in de gemene vroente moest het goed afgeschermd worden, o.m. tegen de op de heide grazende schaapskudden.

Dit goed kan vergeleken worden met de verspreid liggende Einzelhöfe, geïsoleerde ontginningen, die meestal in het bezit waren van kloosters en abdijen, zoals de Grote Hof te Overpelt en Spipel-

spade te Hechtel, bezit van de abdijen van Floreffe en Averbode. *Rooie Pier* is een begrijpelijke volksetymologische reïnterpretatie van dit onbegrepen toponiem.

3.2.2. Op dezelfde lijn als Root en Rooike c.s. staan BOSNAMEN die ontboste kompleksen benoemen, waarvan sommige vrij oud kunnen zijn, zoals Bettenbos (cfr. *infra*) :

3.2.2.1. Een stuck lants genoemd *den bos*, 1638, G 51, 508 ; stuck lants gheenoemt *den bosch*, 1663, G 55, 177 ; 1795, G 71, 228.

3.2.2.2. *B e t t e n b o s*, waarvan het eerste lid de genitief is van *Bet(te)*, familiare vorm van *Elisabeth*, betreft een grote oppervlakte kultuurland, bos, heide (kad. : C 339-441), gelegen op de grens met Sint-Huibrechts-Lille. Het grootste deel is bouwland, waarvoor Bettenbos de perceelsnaam werd (cfr. 2), eventueel met onderscheidende bestanddelen (cfr. *infra*) :

- 1) Die ghehele houe *op gheenen bettenboss*, 1533, G 42, 19 ; *op gheen bettenboss*, 1542, id., 109 ; een stuck lants *opten bettenbos*, 1602, G 48, 91 ; huijs ende schuer gelegen *op bettenbos*, 1613, G 49, 178 ; een stuck heijvelts gelegen *opden bettenbos*, 1621, G 50, 265 v. ; 1690, G 60, 22 v. ; 1794, G 71, 186 v. ; *de bettebosch*, Kad. 1844 ; *Bettebos*, MK.
- 2) Een stuck lants genaempt *den bettenbos*, 1575, G 45, 228 ; 1637, G 51, 453 ; 1752, G 64, 111 v. ; 1780, GN 6, 175 ; 1834, PN 1, 33 ; acker lant genaempt *den bettebosch*, 1761, G 66, 179 ; 1780, GN 6, 198 ; 1794, G 71, 189 ; een stuck landt genaempt *de bettebos*, 1782, G 69, 125 v. ; Misotten 1849, min. 163. — Kad. : C 368-70, 372, 387, 390 c, 410, 412 a (5 ha 62 a 90 ca) ; C 396, 401, 404, 405 (1 ha 6 a 10 ca).

Met bepalende bestanddelen :

— *Den achtersten bettenbos*, 1702, G 60, 308 v. ; landt genaemt *den achtersten bettebos*, 1780, GN 6, 340 ; stuck landt genaemt *den achterste bettebos*, 1765, G 66, 582. — Kad. : C 390 c ; 44 a 90 ca.

Den voorsten bettenbos, 1714, G 61, 261 v. ; *den voorste bettebos*, 1780, GN 6, 341 ; *voorste bettebos*, id., 263. — Kad. : C 353-54 (1 ha 70 ca) en 436 a (41 a 75 ca).

— Land genaemd *den groote bettebos*, 1780, GN 6, 253. — Kad. : C 416 ; 81 a 80 ca.

Het Klein Bettenbos, V. — Kad. : C 442 ; 24 a 70 ca.

— *Het Hoog Bettenbos*, V. — Kad. : C 379 a, 380-82 ; 1 ha 8 a 70 ca.

De leege bettebosch, 1780, GN 6, 318 ; akkerland en weide genaamt *den leegen bettenbos*, 1834, PN 1, 49 ; *den leegen bettebosch*, Misotten 1844, min. 264. — Kad. : C 342 a, 346 a, 347 a (3 ha 20 a 70 ca) en C 376, 420 (1 ha 28 a 20 ca).

— Land genaemd *Lemkens bettenbos*, 1780, GN 6, 211 ; bouwland genaamt *lemkens bettebos*, Clercx 1826, min. 7. — Kad. : C 419 a ; 71 a 15 ca.

Het eerste lid is een psn.

3.2.3. Toponiemen die op vrij JONGE ROOINGEN betrekking hebben zijn :

1) *Den doorslag*, 1741, G 63, 108 v. ; erfve genaemt *den doorslag* ofte *bettebosch*, 1773, G 68, 62 ; land genaemd *den doorslag*, 1780, GN 6, 211.

Mndl. *slach* „aandeel, strook land van een bepaalde grootte, perceel, deel van in stukken verdeelde landerijen” (Mnl. Wb. VII, slach 19). Cfr. SCHÖNFELD (1950 : 132) en MOERMAN (1956 : 209-10).

Slag is mogelijk ook het verbaalnomen bij *slaan* „houwen”; de bet. van Door(n)slag is in dit geval : door het rooien van (doorn)struiken voor bebouwing geschikt gemaakt land.

- 2) Een stuck lants genampt *den haluen schalmen*, 1693, BL 38 ; akkerland genaamt *den schalmen*, Misotten 1842, min. 108. — Kad. : C 869 a ; 84 a 80 ca.

Het ww. *schalmen* betekent „merken van bomen” die verkocht of uitgehakt worden (Mnl. Wb. VII, 274 ; WNT XIV, 237-38 ; SCHUERMANS 572 ; VAN PASSEN, *Med.* 37 : 133). Hiervan afgeleid is het substantief *schalm* in de betekenis van „kavel, lot” (SCHUERMANS, o.c.), eventueel „gerooid bos”. Deze betekenis van bosrooijing geldt vermoedelijk voor de Schalmen.

- 3) Boske, dat zowel een perceeltje ontgonnen heide als (laagstammig) bos kan aanduiden :

— Bemd en bosch genaemd *het boske*, 1780, GN 6, 100.

— Kad. : A 109-16 ; 1 ha 45 a 20 ca.

— Land genaemd *het busken*, 1780, GN 6, 115. —

Kad. : B 766 ; 19 a 80 ca.

— *Het Boske*, V.

Kad. :

B 65 c (6 a 50 ca).

C 110 a, 111 a (1 ha 33 a 80 ca).

D 249 a (20 a) ; 253 (20 a) ; 464 (12 a 30 ca) ; 795-97 (2 ha 13 a).

3.3. Hoeve

De primaire betekenis van hoeve is landmaat bij de ontginning, lat. mansus ; deze betekenis geldt voor Boelehoeve (cfr. V.1.2.2).

Vanaf de Middeleeuwen tot nu is hoeve in de Limburgse Kempen een levend toponiem gebleven ter aanduiding van een perceel jong kultuurland (ontgonnen heide of bos) of

van een perceel heidegrond waaraan het toponiem Heidehoeve (cfr. 1.3.2.2) refereert. De sekundaire betekenis van hoeve is wellicht „perceel van een bepaalde oppervlakte”. DITTMAYER (1963 : 116) suggereert één dagmaal : „Im heutigen rheinischen Sprachgebrauch bedeutet das Wort soviel Land, wie mit einem Pferd beackert werden kann”.

De perceelsnaam Hoeve heeft meestal betrekking op een stuk jong kultuurland ; deze sekundaire betekenis sluit aan bij de primaire „een landmaat bij de ontginning”, maar het betreft niet meer de grote ontginningen van de 11de-12de eeuw, wel de talrijke kleinere ontginningen en rooiingen vanaf de 15de-16de eeuw.

3.3.1. Simpleks.

- 1) *Die hoeve*, stuck lant op die groete heijde gelegen, 1707, G 61, 8 ; land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 137 ; *de hoeven*, Kad. 1844. — Kad. : A 211-18 ; 3 ha 25 a 84 ca.
- 2) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 572 ; *de hoeven*, Kad. 1844. — Kad. : B 79-80 ; 1 ha 86 a 90 ca.
- 3) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 39, 566. — Kad. : B 139-40 ; 1 ha 2 a 20 ca.
- 4) Stuck landt genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 184 ; Misotten 1847, min. 55 ; *de hoef*, 1789, G 70, 274 ; *de hoeven*, Kad. 1844. — Kad. : B 284-91 ; 2 ha 80 a 10 ca.
- 5) Een tstick lants genaempt *de hoeue*, 1594, G 47, 176 v. ; 1655, G 52, 201 v. ; *die hoeff*, 1609, G 49, 13 ; stuck lants genaempt *die hoeue*, 1614, id., 216 ; stuck lants genaempt *die hoeve*, 1704, G 60, 363 ; stuck lants genaempt *de hoeff*, 1712, G 61, 168 v. ; land genaemd *de hoeve*, 1755, G 65, 61 ; 1780, GN 6, 191 ; 1793, G 71, 131 v. — Kad. : B 309-10 ; 3 ha 48 a 20 ca.

- 6) Stuck lands genaempt *die hoeve* gelegen op die daems heijde, 1704, G 60, 363 ; *de hoof*, Misotten 1845, min. 117. — Kad. : C 53, 60 b, 61 a, 64/2, 65 a ; 1 ha 44 a 60 ca.
- 7) Een perceel akkerland genaamt *de hoof*, Misotten 1845, min. 117. — Kad. : C 192-93 ; 31 a 50 ca.
- 8) Een stuk land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 12. — Kad. : C 97 ; 67 a 30 ca.
- 9) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 311 ; 1783, G 69, 170. — Kad. : C 891 ; 1 ha 36 a.
- 10) Stuck landt op het bouseijnde genaamt *de hoeve*, 1767, G 67, 47 ; 1780, GN 6, 309 ; *de hoof*, Misotten 1874, min. 108. — Kad. : C 927-28, 929 b, 931 a, 933 ; 4 ha 35 a 10 ca.
- 11) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 309 ; *de hoeven*, Kad. : 1844. — Kad. : C 950, 953-54, 957-58, 959 a, 961, 964-65 ; 3 ha 30 a 70 ca.
- 12) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 417 ; Misotten 1846, min. 206 ; *de hoeven*, Kad. 1844 ; akkerland genaemt *de hoof*, Misotten 1850, min. 75. — Kad. : D 252 a, 254, 257 a, 259-62, 266-72 ; 9 ha 20 a 50 ca.
- 13) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 541. — Kad. : D 289-90 ; 1 ha 70 a 60 ca.
- 14) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 259. — Kad. : D 445 ; 79 a 20 ca.
- 15) Een perceel akkerland genaemt *de hoof*, Misotten 1852, min. 143. — Kad. : D 471 ; 69 a 20 ca.
- 16) Land genaemd *de hoeve*, 1780, GN 6, 489 ; *de hoof*, Misotten 1846, min. 14. — Kad. : D 647-48 ; 68 a 90 ca.

17) *De Hoeve*, V.

Kad. :

B 154 (38 a 20 ca) ; 332-33 (35 a 70 ca).

C 92-93 ; 81 a 70 ca.

D 469 ; 67 a 50 ca.

18) *Hoeffken*, 1714, G 61, 258 ; land genaemd *het huefken*, 1780, GN 6, 688 ; Spaas 1845, min. 757 ; *het hufken*, 1780, GN 6, 111. — Kad. : B 503-08 ; 1 ha 56 a 60 ca.

19) *Dat hoeffken*, 1540, G 42, 98 v. ; stuck lants genaempt *het hoeffken*, 1651, G 51, 266 v. ; *het hoefken*, Misotten 1847, min. 55. — Kad. : C 397 ; 13 a 10 ca.

20) Land genaemd *het huefken*, 1780, GN 6, 214. — Kad. : C 939 ; 39 a 20 ca.

3.3.2. Met bepalende bestanddelen.

1) *Bezit* :

— *Fonskes Hoeve*, V. — Kad. : D 771 ; 1 ha 23 a 20 ca.

Het eerste lid is het diminutief van de vn. (*Al)fons* ; in de familiekring ontstaan toponiem.

— *Clercx hoeve*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. B 309-10 ; 3 ha 48 a 20 ca.

Joannes Clercx was de eigenaar in 1844 (Kad.).

— Land op de dams heijde genaemd *Hendrick Muijen hoeve*, 1780, GN 6, 396. — Kad. : C 85-86 ; 67 a 70 ca.

Het eerste lid is een psn., afgeleid van mndl. *moeije*, *muije*, „moei, tante” (Mnl. Wb. IV, 1786).

— Land genaemd *Schepers hoeve*, 1780, GN 6, 397. — Kad. : C 91 a ; 60 a 80 ca.

— Land genaemd *Smeets hoeve*, 1780, GN 6, 494. — Kad. : D 646 ; 61 a 30 ca.

- Met den *Snowwen hoeue* gelegen opt bettebos, 1633, G 51, 326 v.
- *Persoons Hoeve*, V. — Kad. : D 264-65 ; 59 a 20 ca.
- Land genaemd *Peterkens hoeve*, 1780, GN 6, 678 ; *Peerkens hoeve*, id., 684 ; *Peeterkens hoeve*, 1812, PN 3, 3 ; akkerland genaemt *Peterkenshoef*, Misotten 1850, min. 74. — Kad. : B 133, 134 a ; 83 a 70 ca.
Een voorbeeld van huiselijk-familiale naamgeving : de hoeve van *Peterke* (*Peerke*), diminutief van *Peter* (*Peer*).
- Land genaemd *Thijs hoeve*, 1780, GN 6, 529. — Kad. : D 444 ; 98 a 80 ca.

2) Ligging :

a) Onderling :

- Land genaemd *de achterste hoeve*, 1780, GN 6, 211, 214 ; *de agterste hoef*, Misotten 1845, min. 42.
— Kad. : C 955-56, 962-63 ; 1 ha 17 a 40 ca.
Tderden deel *int achterste hoeffken* op die groot heijde, 1764, G 57, 44 v.
- Een perceel akkerland genaemt *de onderste hoef*, Misotten 1845, min. 52.

b) Bij de Herenterkapel : Land genaemd *capel-hoeve*, 1780, GN 6, 507.

c) Bij een woonkern :

- Bij de Boelehoeve waarvan de naam op het land is overgegaan : Stuck landt genaemt *de boelen hoeve*, 1740, G 63, 81 v. ; akkerlandt genaemt *de boele hoef*, 1759, G 66, 68 ; akkerland genaemt *de boelehoeve*, 1836, PN 1, 67. — Kad. : B 155 ; 76 a.

Onderscheiden in : a) Land genaemd *hooge boele-*

hoef, 1780, GN 6, 238 ; stuck lant genaemt *de hooge bullen hoeve*, 1793, G 71, 124 ; *hooge boele hoeve*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : B 212 a, 213-14, 215 a ; 1 ha 19 a 80 ca ; b) Land genaemd *de leege boelehoef*, 1780, GN 6, 242 ; *laege boelehoeve*, Kad. 1844. — Kad. : B 191-92, 199-200 ; 1 ha 5 a 30 ca.

— Bij het Herent : Land genaemd *de henter hoeve*, 1780, GN 6, 500 ; *de henterhoef*, Misotten 1844, min. 113. — Kad. : D 674-75, 677 a ; 2 ha 53 a 50 ca.

3) G r o o t t e :

- a) Een cauel achter *inde grote hoeff* op groetheijde, 1652, G 53, 118 v. — Kad. : A 211-18 ; 3 ha 25 a 84 ca.
- b) *Die groete hoeue*, 1638, G 51, 476 v. ; stuck landt genaempt *die groote hoeue*, 1703, BL 24 ; *de groote houff*, 1712, G 61, 173 v. ; land genaemd *de groote hoeve*, 1780, GN 6, 398 ; akkerland genaemt *de groote hoef*, Misotten 1845, min. 51. — Kad. : C 26 ; 1 ha 46 a 70 ca.
- c) *Die cleijn hoeue*, 1638, G 51, 476 v. ; stuck lants genaempt *die cleijn hoeve*, 1704, G 60, 360 v. ; akkerland genaemt *de klijn hoef*, Misotten 1842, min. 209.

4) H o o g e n l a a g :

- a) Een stuck lants genoempt *de hoogh hoef*, Buijvoets 1697, 62 ; *de hoogh hoeff*, 1735, BL 36. — Kad. : B 86 a, 87 ; 1 ha 47 a 20 ca.
- b) Weijde en land genaemd *de leege hoeve*, 1780, GN 6, 416 ; akkerland genaemt *de leeghoef*, Misotten 1845,

min. 27. — Kad. : B 91, 93 a, 94-95 ; 1 ha 18 a 20 ca ; D 263 : 65 a 90 ca.

De neerhoeff, 1735, BL 26.

- 5) Vorm aanduiding : Akkerland genaemt *de lang hoef*, Misotten 1848, min. 84.

3.4. Nieuw

3.4.1. Het bepalend bestanddeel *nieuw*, reeds vermeld als bepalend bestanddeel van vroente en gemeente (3.1), komt ook veelvuldig voor in verbinding met andere grondwoorden ter aanduiding van gemeentegrond ontgonnen tot nieuw bouw- of weiland :

- a) *Den nieuwen acker* int hernt, 1663, G 55, 176 v. = akkerland genaemt *den henter nieuwen acker*, Misotten 1844, min. 113.
- b) Een en bamppt geheijten *den nijewen bamppt*, 1526, G 41, 76 ; 1536, G 42, 48.
- c) *Het nïewe bemptken* het welcke uit die gemeijnte opgenomen is, 1646, TH 73, 94.
- d) Weijde genaemd *het nieuw broek*, 1780, GN 6, 542.
- e) Land genaemd *nieuwen hof*, rondom gemeente, 1780, GN 6, 475.
- f) Stuck lants geheijten *het nuw landt*, 1567, G 44, 123 ; acker genaemt *het nïewe lant*, 1567, G 46, 9 ; 1759, G 66, 11 ; *t nieuw lant*, 1670, G 56, 330 ; *het nu lant*, 1708, G 61, 60 v. ; *het nieuw landt*, 1716, G 62, 412 ; land genaemd *nieuw land*, 1780, GN 6, 31 ; 1789, G 70, 250 ; *het nieuwlandt*, Misotten 1869, min. 57. — Kad. : B 472-74, 489-93 ; 2 ha 2 a 70 ca.
Land genaemd *het nieuw land*, 1780, GN 6, 173. — Kad. : B 1059 ; 85 a 90 ca.

- g) Land genaemt *het nieuw veld*, 1780, GN 6, 833. — Kad. : B 19 ; 38 a 80 ca.

Een weide genaemt *het nieuwwelt* gelegen op de damsheide, Misotten 1845. — Kad. : C 178-81 ; 53 a 20 ca.

Een velt genaemt *nieuw velt*, 1654, TH 73, 182 ; *het nuijwvelt*, 1706, BL 24 ; land genaemd *nieuw veld*, 1780, GN 6, 488 ; akkerland genaemt *het nouwwelt*, Misotten 1846, min. 14. — Kad. : D 589-90 ; 95 a 90 ca.

3.4.2. Gewoon ter aanduiding van percelen ontgonnen heide of bos zijn in de Kempen de substantiveringen *Nieuw en Nieuwke* :

- a) Een stuck erffuen genoempt *tnouwe*, 1683, G 58, 268 v. ; weijde genaemd *het nauw*, 1780, GN 6, 503 ; weijde genaemd *het nieuw*, id., 542. — Kad. : D 351 c.

- b) Land en weijde genaemd *het nauwken*, 1780, GN 6, 507 ; akkerland genaemt *het nouwken*, Misotten 1847, 1854, minuten 5, 217.

Kad. :

D 329 h, 330 c, 338 a (1 ha 59 a 60 ca) ; 364 a (33 a 10 ca) ; 353 (40 a 60 ca) ; 722-23, 723/2, 724-25, 725/2, 726, 757 (1 ha 78 a 40 ca).

Met onderscheidend bestanddeel : Bemd genaemd *het kleijn nauken*, 1780, GN 6, 493 ; *het kleijn nauwken*, id., 505.

3.5. Opgenomen

Opgenomen is het gesubstantiveerd verleden deelwoord van het ww. *opnemen* „een perceel uit de gemene heide door koop verwerven en ontginnen” (cfr. 3.1 opgenomen als bepalend bestanddeel bij vroente).

De *opgenomentoponiemen* zijn legio vanaf de 18de eeuw en moeten in verband gebracht worden met de sinds die

tijd regelmatig gehouden publieke verkopeningen van gemeentegronden.

3.5.1. Simpleks.

- 1) Land en heijde genaemd *opgenomen*, 1780, GN 6, 234 ; weijde genaemd *het opgenomen*, id., 616 ; *de opgenomen*, Kad. 1844 ; B 1845. — Kad. : A 320-23, 403 a ; 1 ha 66 a 20 ca.
- 2) Land genaemd *opgenomen*, 1780, GN 6, 89 ; Misotten 1858, min. 273. — Kad. : A 835/2 ; 83 a 20 ca.
- 3) Twee broeckens, een ghenaemt de wheirt, tander *die opgenoemen*, 1682, G 58, 151 v. ; bamdt genaemt *het opgenomen*, 1773, G 68, 65 v. ; bemd genaemd *d'opgenomen*, 1780, GN 6, 116 ; *den opgenomen*, 1788, G 70, 220. — Kad. : A 880 ; 38 a 90 ca.
- 4) Twee percelen heiden en weiden genaamt *de opgenomen*, Misotten 1845. — Kad. : B 228-29 ; 1 ha 70 ca.
- 5) Een perceel bouwland genaemt *het opgenomen*, Misotten 1865, min. 98. — Kad. : B 1087 ; 19 a 80 ca.
- 6) Land genaemd *d'opgenomen*, 1780, GN 6, 481 ; *het opgenomen*, Misotten 1854, min. 217. — Kad. : D 312, 315 ; 64 a.
- 7) *Het Opgenomen*, V.
Kad. :
A 79 (69 a 80 ca) ; 279 (19 a 60 ca) ; 517 a, 518 a (1 ha 27 a 50 ca).
B 29 r³ (54 a) ; 568 (55 a 10 ca).
D 549 (52 a 70 ca) ; 761 a (1 ha 4 a 10 ca).

3.5.2. Met bepalende bestanddelen :

- 1) *Brouwers Opgenomen*, V. — Kad. : A 186 x¹⁰ y¹⁰ ; 2 ha 2 a 50 ca.

- 2) *Het Groot Opgenomen*, V. — Kad. : D 738 ; 66 a 50 ca.
- 3) Een perceel bouwland genaemt *het klijn opgenomen*, Misotten 1858, min. 106. — Kad. : D 714 ; 30 a 10 ca.
- 4) Een aengelegen opgenomen bouwlandt genaemt *het nieuw opgenomen*, 1788, G 70, 233 v. ; Misotten 1854, min. 35. — Kad. : A 241 ; 68 a 80 ca.
Nieuw „recent opgenomen”.
- 5) Een perceel bouwland en weide genaemt *ven opgenomen*, Misotten 1854, min. 35. — Kad. : A 294-95 ; 1 ha 2 a 70 ca.
Naar de ligging tegen een ven (A 292-93).

3.6. Watering

Watering, met umlautsfaktor *wetering*, is een afleiding van het ww. *wateren*. Zie o.m. : Mnl. Wb. IX, 1818 ; KILIAAN 782 ; SCHÖNFELD (1955 : 176-79) ; MOERMAN (1956 : 261) ; DITTMAYER (1963 : 341) ; VAN LOON (1965 : 45-46). De betekenis van watering wordt in de genoemde werken telkens omschreven als „een gegraven waterloop ter verbetering van de afwatering, i.c. van waterzieke gronden”.

In de Limburgse Kempen dienden de wateringen echter niet zozeer voor de afwatering van moerasgronden, maar hoofdzakelijk voor de bewatering van droge, onvruchtbare heidegronden. Watering is thans in Noord-Limburg algemeen verspreid voor hooiweide, canadabomenbos e.d., met name uitgegraven en met sloten geïrrigeerde heide. Zie in dit verband LINDEMANS (1946 : 114) : „Watering, Wetering is een gebruikelijk woord voor hooiweide in Limburg. Naar de rondvraag te Hamont, Neerpelt, Overpelt, Hechtel, Grote-Brogel, Bree, Opplabbeek, Genk, Lanaken”.

Watering, dat enkel als terreinwoord is opgetekend, is

in de Limburgse Kempen niet ouder dan de 19de eeuw ; de grote irrigatiewerken werden na 1830 aangevat, vooral na de aanleg van het Kempisch Kanaal (1846), waardoor de bevloeiing van heidegronden mogelijk gemaakt werd.

3.6.1. Simpleks :

- 1) Weide genaemt *de wetering*, Misotten 1858, min. 273. — Kad. : B 1212 ; 26 a 30 ca.
- 2) *De wetering*, Misotten 1846, min. 34. — Kad. : C 663 ; 25 a 30 ca.
- 3) *De Watering*, V. — Kad. : C 218 (4 ha 2 a 60 ca) en 281 (10 ha 44 a 30 ca).
- 4) *Het Wateringske*, V. — Kad. : C 109, 112, 114 ; 75 a.

3.6.2. Met bepalende bestanddelen :

- 1) *De Nieuwe Watering*, V. — Kad. : B 29 q⁴ t/m u⁴ ; 5 ha 33 a.

Later ontgonnen dan de aangrenzende Oude Watering (2).

- 2) *De Oude Watering*, V. — Kad. : B 29 f⁴ t/m n⁴.

3.6.3. De volgende toponiemen betreffen wateringën in de Bergeijkse Heide en de Leembergerheide (*Wateringen*, MK) en zijn enkel uit de volksmond opgetekend. Nadat omstreeks 1850 de irrigatiewerken waren uitgevoerd, werd in de Bergeijkse Heide een groot kruisbeeld op een betonnen voetstuk geplaatst. Dit kruisbeeld is in de volksmond bekend als *de Verkeerde Lieveheer* : de Christusfiguur neigt het hoofd verkeerd, d.i. naar links.

De wateringnamen in deze heide geven aanduidingen over :

- 1) Grootte : *De drie hektaren* (A 980 o²), *de vier hek-*

tares (A 980 r²), de zes hektaren (A 980 q²), de acht hektaren (A 976 c t/m k), de tien hektaren (B 109 kn), op twaalf (A 948 f²), de dertien hektaren (A 977 q).

- 2) Ligging : 1) bij een jagershut : *het jagershuis* (A 977 sq²); 2) bij een spoorweg (fra. *route*, dial. *roet*) : *het roetstuk* (A 980 k⁴); 3) bij een afgebrande veldschuur : *de verbrande schuur* (A 977 d²).
- 3) Vorm : *de korte berg* (A 980 p³), *de lange berg* (A 980 m⁴).
- 4) Bodemgesteldheid : *het zandstuk* (A 948 i²). — Droge zandbodem (PDK), grenzend aan de Zavelbeemd.
- 5) Begroeiing : 1) brem (*genista*) : *de bremen* (A 948 w²); 2) de Europese ceder, de lark of lork, in de volksmond maleise genoemd : *de maleisebos* (A 977 o²).

3.6.4. Een watering in de Achelse Heide (A 186 t⁵, w¹³, x¹³) wordt in de volksmond *Ballaster* genoemd. Naar de ballastschop of ballaster, een grote schop die bij het uitgraven van heidegronden gebruikt werd (cfr. WNT II, 933 en VAN DALE 186).

3.6.5. In het begin van deze eeuw werd het plan opgevat het droge Smelengebied in het Boseinde te irrigeren. Hiervoor werd een bedding uitgegraven, maar het werk werd niet voltooid. Aan deze bedding, genoemd naar de rivier de Dommel, herinneren nog de volgende in de volksmond levende plaatsnamen : 1) *de dommel* (C 477/2, 478/2; 82 a 20 ca); 2) *de oude dommel* (C 828, 828/2, 915/2, 924/2).

3.7. Tot een even jonge laag als watering behoort **kolonie** : *Kolonies*, B 1845. Ontgonnen gemeentehede waarop zich een woonkern heeft ontwikkeld (cfr. V.1.2.3).

VII. SOCIAAL-ECONOMISCHE SCHETS

1. In de middeleeuwen stond de levensstandaard in de Limburgse Kempen op een zeer laag peil en de graven van Loon bekommerden zich daar weinig om. Voor deze arme Kempische zandstreek had de adel geen belangstelling gehad, zodat de leenroerigheid er praktisch niet was binnengedrongen. Zie hierover LYNA (1946 : 20) : „de Kempen waren in feudaal noch in economisch opzicht (omstreeks 1350) van enig belang”, en elders (1941 : 60) : „aan Kempenland werd (door de graven van Loon) weinig aandacht geschonken. Beringen is de enige stad die vrij laat Luiks recht verwierf. Geen kloosters werden er gesticht en de enkele heerlijkheden speelden aanvankelijk een zeer bescheiden rol”. In het zuidelijk gelegen deel van het graafschap Loon, nl. Haspengouw, bevonden zich daarentegen vele lenen en vooral kerkelijke domeinen.

Voor Noord-Limburg werden, Maaseik en Hamont uitgezonderd, geen Nederlandstalige oorkonden uit de 14de eeuw aangetroffen. MOORS (1952 : 60) zegt hierover terecht : „Aan de bodemgesteldheid en de daaruit volgende armoede van de bewoners moeten we dus de afwezigheid wijten van geschreven dokumenten bij de weinig talrijke economische transacties zoals verkopen, verhuringen enz.”.

2. Een belangrijke invloed ging sedert de 11de-12de eeuw uit van abdijen (Averbode, Corbie, Echternach, Floreffe, Sint-Truiden, Thorn) en van de kapittelkerken van Luik en Maastricht. De abdijen hadden door schenking of koop uitgestrekte domeinen in de Kempen verworven. Zij werden niet enkel de stichters van talrijke parochiekerken —

Sint-Truiden te Neerpelt —, maar zouden ook uitermate belangrijk ontginningswerk verrichten, wat in de 13de eeuw tot uitbreiding van het landbouwareaal en tot verbetering van zijn uitbating heeft geleid. Deze ontginningsarbeid werd, aldus VAN HOUTTE (1964 : 45), vooral door de Cisterciënzers rationeel doorgedreven, nl. door het inrichten van uithoven of voorwerken (*grangiae*) als exploitatiecentra van afgelegen bezittingen, onder de leiding van een monnik, soms ook van een lekebroeder, met in elk geval een staf van lekebroeders om het werk te leiden.

Van zulk een uithof of landbouwkolonie van een abdij is te Neerpelt niets bekend. Elders in de Limburgse Kempen wel, b.v. *op de Hoeven* te Overpelt (bezit van Floreffe), *Hengel- en Kelchterhoef* te Houthalen (id.), *Spipelspade op de Hoef* te Hechtel (bezit van Averbode). Hier treffen wij telkens het toponymisch bestanddeel *hoeve*, *hoef* aan, ondl. **hova*, mndl. *hoeve*, *hoef* (Lat. *mansus*) : lett. de oppervlakte land nodig voor het onderhoud van één gezin (kolonist). Dit bestanddeel zit wellicht ook in de Neerpeltse nederzettingsnaam *Boelehoeve* (cfr. V.1.2.2) : eveneens wellicht een laatmiddeleeuwse landbouwuitbating, waarrond zich een nederzetting heeft ontwikkeld (cfr. de Hoeven te Overpelt). Geen enkel dokument wijst erop, dat de landbouwkolonie de Boelehoeve eens het bezit was van een abdij (Sint-Truiden).

3. Het ontginningswerk en landbouwuitbatingen zoals die van Floreffe te Overpelt hebben in de late middeleeuwen ongetwijfeld geleid tot een verbetering van de landbouwmetodes in het algemeen en tot nieuwe ontginningen van heidevelden (cfr. VI.3). Ook de varkens-, bijen- en schapenteelt werden gestimuleerd.

Eikels waren destijds het belangrijkste varkensvoeder. Werden met dit doel eikenbossen aangeplant?

Eén van de oudste bedrijven was wellicht de bijenteelt (P. LINDEMANS 1952 II : 458), zoals o.m. blijkt uit het bestaan van bijentienden in de Kempen, bijv. : 1579 *Jan Maes voir sijn tijnde van bijen* (AV 346, 40). Toponiemen die aan de bijenteelt herinneren zijn Bijenhal en Bijenhof(ke) : 1673 *die biehalle*, 1663 *den bijen hoff*, 1780 *het biehofken*.

De schapenteelt werd bevorderd door het voorhanden zijn van honderden hektaren heide, het specifieke terrein voor de schaapskudden. Talrijke toponiemen herinneren nog aan de schapenteelt :

1770 *het koijs huijs*. — Boerderij met schaapskooi.

1758 *het coeijken* ; 1621 *het koeijvelt*. — Velden in private bezit waarop een kooi „schaapskooi” stond.

De schapen werden het hele jaar op de gemene heide gehoed door herders of schepers en 's nachts in kooien gestald. Op de gemene vroente mochten echter geen schaapskooien gebouwd worden, wel op de aangrenzende private percelen ; dat verklaart wellicht de talrijke *Kooi(veld)*toponiemen in de Limburgse Kempen. Hiermee te vergelijken is ook :

Aenden heijers dijck, r. *die ouschot*, 1557, G 43, 175 v. ; een heijdveld genoemd *het hoescoot* gelegen aenden hersdijck, 1646, G 52, 172 v. ; een heijdveld genaemd *het hoesent*, 1780, GN 6, 18 ; *het hoesend*, id., 597. — Kad. : A 76-78, 79 a ; 1 ha 17 a 90 ca.

Samenstelling van mndl. *hoede*, *hoe*, van het ww. *hoeden* „bewaring, bewaking” (Mnl. Wb. III, 453) en mndl. *schot* „afgeperkte ruimte, afgeschoten terrein” (id. VII, 686 : schot 4), een afleiding van het ww. *schutten*. Wegens de ligging van het perceel tegen de vroegere gemene vroente kan wellicht gedacht worden aan een plaats, een stal waar het vee, koeien en/of schapen, gehoed of bewaard werd.

Per gehucht of heerdgang was er doorgaans één gemene herder (BEHETS 1969 : 24). Te Overpelt bijv. kon aanvankelijk elke familie er een eigen scheper op nahouden. Een ordonnantie uit 1612 bepaalde evenwel, dat van toen af de schapen door buurtschapsherders moesten gehoed worden : „Ten voorss. jaer, maent ende dach (= 2 juli 1612) hebben die voir gementioneerden mannen (= burgemeesters) geordoneert ende besloten dat van voorts aen alle naegeburen deser parochie Ouerpelt sullen in hunnen quartieren oft daer sij gewonelijcke sijn geweest te sceperen, met gemeijne hunne scepere tsamentlijck contribueren in gelijcke onderhaltende huere des scepers, betaelende nae advenant der scapen, nempe van ieder thien scapen eenen dach mont cost, tsij hamel offte ouwe scapen indifferent, niet tegenstaende dat iemants wilde sijn scapen alleene hueden, soo wel voir desen gebuert is” (GO 2, 21).

4. De eerste vormen van landelijke industrie

4.1. De grote wolopbrengst leidde tot een opbloei van de **lakennijverheid**. Men trachtte aanvankelijk meer dan in eigen behoeften te voorzien, want in 1545 vroeg en verkreeg Overpelt van de prins-bisschop van Luik de toelating voor de oprichting van een kleine lakenhalle : *een gewanthuijs tot gebruijck en behoef van eender weeckmerckt en twee jaermerckten* (GO 1, nr. 3); *timmeringe van een gewanthuijs tot gebruijck van den merckten*, 1568, BL 9. Mndl. *gewanthuus* „lakenhal”. Overpelt was in de 16de eeuw blijkbaar een handelscentrum van Noord-Limburg.

De verwerking van wol tot laken was in veel deelbewerkingen te onderscheiden :

- 1) De wol diende te worden schoongemaakt, gekamd of geeraard, waarna zij tot draad werd gesponnen. In elke

gemeente woonden ook één of meer wevers ; cfr. de volgende attestaties voor Neerpelt : *Goerd der weuer* op groetheijde, 1604, G 48, 133 ; *Peter Tsanen der weuer*, 1626, G 51, 104 v. ; *Jan den weuer*, 1677, GN 3, 47 v. ; *Sweuers goet aende grensen van Achel* gelegen, 1653, id., 35 ; *Jan Sweuers goet opde groetheijde*, 1652, G 53, 122.

- 2) Soms werd de draad geverfd, waarvoor men gebruik maakte van verfplanten (wede, meekrap, saffraan) ; hieraan herinnert blijkbaar het toponiem : 1780 *schildersvelt* ; *schilder „verver”*.
- 3) Vervolgens werd de wol geweven op houten getouwen, tot men de vereiste lengte en breedte verkreeg. Ook na het verval van de plaatselijke lakennijverheid (cfr. 5) op het einde van de 16de eeuw bleven het spinnewiel en het weefgetouw in de Kempen in gebruik tot op het einde van de 19de eeuw ; het was toen echter een huisnijverheid, die uitsluitend op eigen gebruik afgestemd was.
- 4) Het vollen van het laken gebeurde in kuipen, waar het weefsel in een bad vollersaarde en andere ingrediënten werd vertrap. Hiervoor werden volmolens opgericht : *Tegen gheen volmoele ouer*, 1527, G 41, 104 v. ; *de volmuelen*, 1636, G 51, 406 v. ; 1650, G 53, 57 ; *die hellicht des volmolens*, 1643, G 52, 58 ; *die volmoelen*, 1645, G 52, 156 ; 1679, G 57, 347 ; *de helfft der gerichtighkeijt des volmuisjlens*, 1658, G 54, 56 v. ; *die volmolen*, 1761, G 66, 178 ; 1781, G 69, 43.

4.2. De linnenindustrie was voornamelijk op eigen gebruik afgestemd ; lijnwaad werd o.m. gedragen als werkkleding. Met dit doel werd vlas verbouwd : 1780 *lijnbroek*, 1640 *vasvelt*.

Met het oog op de lijnwaadvoorziening bleef de vlasteelt tot in de 19de eeuw algemeen verspreid ; in 1846 werd te Pelt (Kaulille, Kleine-Brogel, Neer- en Overpelt) nog 21 ha 48 a vlas verbouwd.

Aan de vlasteelt herinneren :

- 1) (Vlas)rootnamen voor poelen waarin de vlasvezels geroot werden : 1780 *het rood venne*, 1844 *vlasroot*.
- 2) Bleek, grasveld waarop het linnen gebleekt werd : 1594 *die bleeck*.

De vlasteelt was ook gericht op het winnen van lijnzaad voor de olievoorziening. Met hetzelfde doel werd koolzaad verbouwd : 1770 *het saet velt*.

Het kool- en lijnzaad werden naar de Slagmolen te Overpelt gebracht om er de olie uit te slaan. Het gebruik van olie bij het bakken en het braden en in de tuitlampjes was vrij algemeen.

5. Verval van de landelijke economie en armoede in de 16de-17de eeuw

5.1. De lakennijverheid, die in de eerste helft van de 16de eeuw een zeker hoogtepunt had bereikt, viel terug op een produktie voor eigen gebruik. Het Kempisch laken kon niet concurreren met het Vlaamse, dat van veel betere kwaliteit was ; bovendien hadden de voortdurende oorlogstroebelen een ongunstige weerslag op de handelsbedrijvigheid.

5.2. In de eerste decennia van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) hadden de bewoners van de Limburgse Kempen voortdurend last van doortrekkende en/of plunderende vreemde legerbenden (LEYNEN 1942 ; LYNA 1956 : 147),

niettegenstaande de permanente neutraliteit van het prins-bisdom Luik.

De financiële lasten, veroorzaakt door vernielingen, plunderingen, inkwartieringen, brandstichtingen en sauvegardes, waren zeer zwaar voor de Kempische gemeentebesturen. De gemeenteschulden namen onrustwekkend toe. Op het einde van de 16de eeuw richtten de gemeentebesturen van Kaulille, Kleine-Brogel, Neer- en Overpelt praktisch gelijktijdig een verzoek tot de prins-bisschop van Luik (G 46, f. 84, 85, 86, 93) om delen uit de heide te mogen verkopen, zodat zij de aan partikulieren geleende gelden gedeeltelijk zouden kunnen terugbetalen. In 1615 verkocht de gemeente Overpelt 600 roeden uit het Holven en enkele heidepercelen in het Hasselt : „Met desen gelde heeft die gemeijnte gequeten ende affgeleijt hondert guldens capitael die sij geldende waeren den alde Anthonis Van den Steen ende vorens geworden aen heren Michel Mijers, de heer binnen Luijck, in swaerigheijt van oorloge ontrent den jaere 1577” (GO 5, 86).

5.3. De plattelandsbewoners waren voor hun verdediging hoofdzakelijk op zichzelf aangewezen.

In 1577 vaardigde de prins-bisschop een ordonnantie uit voor de oprichting van een soort burgerwacht : de huislieden of rotgesellen (LYNA 1956 : 149). Ondanks hun primitieve bewapening en geringe getalsterkte verdedigden deze boerenjongens zich kranig, zoals uit de volgende memorietekst blijkt : „Anno 1587 den 24 majj worde tot Pelt ende Neerpelt veel husingen affgebrant deur hollantsche ruiters, sterck ses hondert peerde ende seuen hondert voetvolck, waer onder waren twee hondert musketiers. Daer bleuen vande huijsluidens doot seuen personen ende de hollantsche soldaten worde drij affgescoten ende den (neue) van graue Hollack worden gescote die

tot Oerscot int wederkeren stierff. Die van Ouerpelt cregen drij lanciers die langen tijt in de kerek achter den hoghen altaer op ijseren roeijen gelegen hebben, ende die hujs-luijdens en waren maer 100 sterck ende mosten wijcken opde scansen" (GO 2, 79).

De hierboven geciteerde tekst maakt ook melding van de SCHANSEN, in die tijt de belangrijkste verdedigingswerken (ENGELEN 1935). Te Neerpelt waren er drie schansen, verspreid over de gehuchten Broeseinde, Grote Heide en Herent :

- 1) Een hujsken opde schans broeseijnd, 1634, G 51, 347 v. ; die broeseijnd schans, 1646, G 52, 176 v. ; aen de broeseijndese schanse, 1651, G 53, 87 ; aen die broesender schanse, 1662, G 55, 90 ; de brosender scans, 1690, G 60, 9 v. ; de broeseijnder schans, 1770, G 67, 344 ; 1788, G 70, 186 v. ; de schans, Kad. 1844. — Kad. : A 844 a, 847 a, 849 a ; hooiland (74 a 80 ca) en moeras (19 a).
- 2) Groetheijder schans, 1636, G 51, 428 v. ; de schans, 1780, GN 6, 612 ; Kad. 1844. — Kad. : A 220-22 ; hooiland en moeras ; 52 a 60 ca.
- 3) Die hernter scants, 1613, G 49, 200 ; 1636, G 51, 403 ; int hernt aende scaense, 1619, G 50, 129 v. ; die henter schans, 1675, GN 3, 4 ; de herenter schans, 1721, G 62, 170 ; 1780, GN 6, 540 ; de schans, Kad. 1844. — Kad. : D 308 (moeras, 23 a 60 ca), 310 (boerderij gebouwd op de schans, 34 a 50 ca).

Het gehucht Boseinde (+ Dorp) bezat geen schans. Wellicht maakten de bewoners van deze plaatsen gebruik van de parochiekerk als toevluchtsoord bij dreigend gevaar.

De schansen werden vermoedelijk opgericht in de tweede helft van de 16de eeuw na het uitbreken van de 80-jarige

oorlog (1568), toen het neutrale prinsbisdom Luik een open gebied voor vreemde troepen was. De gehuchtbewoners vroegen aan de Heer of aan het gemeentebestuur een stuk grond van ± 1 ha, gelegen in een moerassige streek, om ook bij droogte water in de wallen te hebben. De schans had het uitzicht van een miniatuurstadje met gracht (*de schans-graef* op de groote heijde, 1780, GN 6, 647. — A 222; de watergracht rondom de Grote-Heierschans), aarden wal als borstwering en ophaalbrug. Binnen de schans kreeg ieder schansgenoot 40 tot 70 m² om zijn schanshuis of -hut te bouwen. Uit de gedeeltelijk bewaard gebleven schansboeken van de Broeseinder- en Herenter-schans (GN 4 en 5) blijkt dat elke schansgemeenschap aan een reglement onderworpen was. Aan het hoofd stonden twee schansmeesters, terwijl de weerbare mannen in rotten van 10 tot 15 personen ingedeeld werden, geleid door een rotmeester. Deze rotten zorgden o.m. afwisselend voor de wacht. Overtreders van het schansreglement werden streng gestraft, met als ergste tuchtmaatregel verjaging van de schans, wat betekende dat men zonder verdediging was. Het reglement van de Broeseinderschans d.d. 1713 (GN 4, 3-4) luidde als volgt :

- 1) Alle die geenen die de waeght hebben en niet en compareren voor amende 10 stuijvers.
- 2) Item de waeght gehadt hebben en niet voorts en dragen sonder last van den schans meester op peene van amende van 10 stuijvers.
- 3) Item alle de genen als kercke proclamatie geschiet is, het sij van wercken, grauen als andersints op peene van 10 stuijvers.
- 4) Item die het houdt comt te onderhouwen op wat maniere het soude moogen weesen op peene van 1 gulden.
- 5) Item alle de geene die houdt, vlas, hennep in de wal comt rooten, salmen den seluen ten beste moogen geeuen aen den armen.

- 6) Item bij aldien imant sijn besten of verckens te dicht aen den wal quam ende den selven quam te bedoruen, den seluen in drij dagen sal renoveeren op peene van 1 gulden.
- 7) Item alle die geenen die daer losse plaetschen op hebben, sullen hebben te coomen wercken op peene van 10 stuijvers.
- 8) Item offer immant quam wercken als het werck half gedaen was op peene van 10 stuijvers.
- 9) Vorders allen desen bouenstanden amenden sal moghen geschieden door den schansmester met de rotmesters met prompten ende paraten executien volgens verdraegh van desen vergaderten mannen.

Indien de schansen inderdaad eerst in de 16de eeuw ontstonden, is het begrijpelijk dat er in het Middelnederlands geen voorbeelden van het woord schans „verdedigingswerk” opgetekend zijn (cfr. Mnl. Wb. VII, 307). KILIAAN 555 daarentegen vermeldt schantse in de bet. *bolwerck*, *borstweer*.

De oorspronkelijke betekenis van schans is takken- of rijsbos, i.c. mutsaards die tegen de hoog opgeschoten aarden wal als borstwering werden geplaatst; bij uitbreiding betekende schans dan het verdedigingswerk zelf. Zie hierover o.m. : Mnl. Wb. VII, 307; KILIAAN 555 : *schantse j. mutsaerd*; WNT XIV, 269-70; SCHUERMANS 575; BACH (1953 : 396); DITTMAYER (1963 : 259); KLUGE-MITZKA (1963 : 635).

In de Antwerpse Kempen treffen wij de variant schrans aan. Cfr. KILIAAN 574; WNT XIV, 991; Antw. Idiot. III, 1092; HELSEN (1944 : 165). HELSEN, o.c. en SCHUERMANS 575 vermelden schans in de betekenis van omwalde, versterkte hoeve. Deze betekenis is sekundair. Na de 17de eeuw verloren de schansen grotendeels hun betekenis als verdedigingswerk en werden ze meestal verhuurd : de Herenterschans in 1728, de Broeseinderschans in het eerste kwart van de 18de eeuw. Er werd evenwel rekening gehouden

met mogelijk nieuwe troebelen, zodat de huurder in dat geval de schans opnieuw voor de buurtschap moest openstellen :

„1728 den 10 januarius heb ick Jacop van betteboes en Jan Quanten met toestaen van den heelen heertganck voor 6 naevolgende jaeren, in te gaen te half meert 1728, de schans met den hof verhuert, opdie conditie dat hij (= de huurder) sal jaerlijckx geuen 6 gulden als het vrede is ; soo het oorlogh is, sal hij voor niet wonen en dan moet hum ider huijs die daer op vluchten geeuen eenen stoop botermelck en ider boer een keer tuerft in varen ; daar voor moet den portier op passen, de porten open en toe doen ende brugge optrecken en neerlaten. En dan mogen de boeren oock in het wacht huijs stooken en kooken, maar een ider sijnen eijgen brant. De meijer of portier is genaemt Sijmen op de kolis met sijn huijs vrou Christien op de kolis” (GN 5, 1 v.).

Op de schansen werden later gewoonlijk boerderijen opgetrokken, waarop de naam van het verdedigingswerk dan meestal overging : zo wordt de boerderij op de Herenterschans thans in de volksmond nog steeds schans genoemd.

5.4. Tijdens de Franse Oorlogen in de tweede helft van de 17de eeuw werden de plattelandsgemeenten opnieuw geteisterd door bezettingen, plunderingen en verwoestingen door voorbijtrekkende legerbenden. In het register van de gemeenterekeningen, 1675-1707 (GN 3) van de gemeente Neerpelt is er o.m. sprake van *het prince leger* (1676, 4 v.), *een spance partie* (id., 20), *die munsterssen troupen* (1678, 33), *die crowaten* (1679, 67), *den graue van nassau* (1692, 233), *reegemintten franssen* (1694, 270 v.), *de sackxsen* (id., 281), *paertijen bijerse ende hollanders* (id., 293), *duitse en franse ruijters* 1695, 298). Opnieuw moesten de burgemeesters duizenden guldens in leen vragen en dit tegen een hoge interest. De schuldenlast van de gemeente Neerpelt bedroeg 27.651 guldens in 1675 en 66.639 guldens in 1778.

5.5. Armoede en onzekere bestaansmogelijkheden leidden in de 16de-17de eeuw onvermijdelijk tot uitwijking, in de eerste plaats wellicht van ambachtslui, die in de stad hun geluk gingen beproeven. Zo citeert PARMENTIER (1938) voor Brugge zes inwijkelingen uit *Peelt int land van Loon*.

Onder de plaatselijke bevolking was pauperisme aan de orde van de dag. De gemeenten werden bovendien onveilig gemaakt door landlopers en stropers. Om de plaatselijke bevolking hiertegen te beschermen creëerden de gemeentebesturen een nieuw ambt, dat van armenjager, die de vreemde bedelaars uit het dorp moest verjagen; vgl. : *gegeuen Tonis Dronen van op de armen luiden te gaen 8 gl.* (1693, GN 3, 229); *gegeuen an Jacob Gelis om op beddelaers te gaen 24 gl.* (1698, id., 350); *gegeuen an Maethis Lambrichts van dat hij op de vaege bonten ende beddelaers van 5 maanden de somme 10 gl.* (1701, id., 383).

6. De teuten

Het besef dat op de ondankbare Kempische zandgrond moeilijk een menswaardig bestaan kon opgebouwd worden, was voor sommigen de prikkel om buiten het eng agrarisch milieu te treden en hun kans in de handel te wagen. Er ontwikkelde zich een merkwaardige handelsbedrijvigheid, gevoerd door de teuten — het woord leeft nog in de volksmond —, die in het voorjaar naar Holland, Duitsland of Lorreinen trokken, om er als reizende ketellappers, veeartsen, handelaars in zaad, stoffen, biggen enz., hun kost te verdienen. In het buitenland hielden zij ook meestal een winkel open. In het begin van de winter keerden zij naar hun geboortedorp terug, om er tot de lente in de familiekring te verblijven. Zie over de handelsaktiviteit van de teuten : MELCHIOR (1915) en BUSSELS (1948 en 1957).

De teuten waren ingedeeld in kompanies van meesters

en knechten. Onderlinge concurrentie werd vermeden. Een compagnie bestond slechts uit enkele personen, aan elkaar gebonden door een ongeschreven handelstraditie en notariële kontrakten.

De teutenhandel, die tot het einde van de 19de eeuw bleef bestaan, bracht geld en een relatieve welstand in de gemeenten. Uit de teuten ontwikkelde zich de gegoede 19de-eeuwse burgerij die stenen herenhuizen betrok.

7. De plattelandsgemeente

7.1. Het grootste deel van de plaatselijke bevolking vormde tot op het einde van de vorige eeuw een typisch Kempische boerengemeenschap, die grotendeels in eigen behoeften trachtte te voorzien zonder veel contact met de buitenwereld. Zij woonden in lemen huisjes (LYNA 1936), bestaande uit een houten geraamte met daartussen ineengevlochten en met leem besmeerd twijgwerk. De daken waren met stro bedekt; een bekleding met dakpannen of schaliën kwam uitzonderlijk voor en leidde tot naamgeving: 1770 *het pannen huisjes*, 1796 *het schaliën huisjes*.

Op de magere zandgronden kon men zelden hopen veel meer te oogsten dan voor de voeding van het gezin en voor de voortzetting van het bedrijf vereist was. In de akkerbouw overheersten de granen: rogge, zwarte haver en boekweit (JANSEN 1965; cfr. ook IV.2.3). Elke landbouwer had ook zijn plekje vlas en kool- of raapzaad.

7.2. Andere dan de reeds behandelde vormen van landelijke industrie, afgestemd op de plaatselijke behoeften, waren:

- 1) Brouwerijen, waarvoor ter plaatse hop werd geteeld: 1667 *den hophof*. Na 1830 verminderde het aantal brou-

werijen wegens de konkurrentie van goedkoper ingevoerd bier.

- 2) Leerlooierij, waaraan het toponiem *De Looierij*, V. nog herinnert. — Kad. : E 83 o ; plaats waar een leerlooierij heeft gestaan.
- 3) Steenbakkerijen, primitieve veldovens waarin tot op het einde van de vorige eeuw tichelstenen en/of dakpannen werden gebakken. Wie een stenen huis wilde optrekken, zorgde meestal zelf voor de nodige stenen.

7.3. De beroepsnamen en de van beroepsnamen afgeleide familienamen geven ook een vrij volledig beeld van de beroepsactiviteit van de vroegere plaatselijke bevolking. We moeten er evenwel mee rekening houden, dat sommige familienamen door inwijkelingen kunnen meegebracht zijn. Zoals uit de volgende lijst blijkt, betreft het voornamelijk beroepen die in elke primaire, afgesloten dorpsgemeenschap onmisbaar waren :

- barbier : 1780 barbiers bosken.
- boer : jan bormans, 1615, G 45, 256 v.
- brouwer : dierck brouwers, 1738, GN 5, 2 v.
- (stro-, schalie-)dekker : Het Dekkerke, V ; heijlen strodeckers, 1572, G 45, 101 v.
- klerk : joannes clercx, Kad. 1844.
- koperslager : 1773 cooperslaegers huijs.
- koster : 1834 kusters langevooren.
- kramer : aert der cremer, 1606, G 48, 188 v. ; peter cremers, 1626 ; G 51, 117.
- kuiper : jan der cuper, 1569, G 44, 205.
- olieslager : 1771 olijslaegers bosken.
- scheper : Frans die sceper, 1621, G 50, 253 v. ; aert scheepers, 1779, GN 4, 2.
- schilder : 1845 schildersvelt.
- schoenmaker : ghielen schoenmakers, 1570, G 45, 6.
- smid : jan die smet, 1515, G 41, 20 ; heijnken smeets, 1559, G 43, 224 v.

- snijder : jan sniers, 1676, GN 3, 15 v. ; jan den snier, id., 19 v.
- steen(bakker, houwer) : steenmans goet, 1619, G 50, 129 v. ;
art steenselmans, 1538, G 42, 68.
- timmerman : teus den timmerman, 1579.
- voller : peter der volder, 1647, G 52, 211.
- wever : goerdts der wever, 1604, G 48, 133.
- winne : gilen den winne, 1676, GN 3, 36 v.

8. Van landbouw tot handels- en nijverheidsgewest

8.1. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw stellen wij een vrij gunstige evolutie vast in de Noorderkempen.

De landbouwer leert de scheikundige meststoffen kennen, waardoor de schrale zandgrond overvloediger oogsten kan opleveren. Rogge, haver en voederbieten worden de belangrijkste teelten ; boekweit wordt niet meer verbouwd, evenmin als de nijverheidsgewassen (vlas, kool- en raapzaad).

De landbouwkrisis van 1895 verplichtte de landbouwers minder graangewassen te verbouwen en in de plaats daarvan de melkveestapel uit te breiden (VAN DER VAEREN 1930 : 48-56).

De aktieve landbouwbevolking is sedert de tweede helft van de vorige eeuw geleidelijk verminderd. Volgens de landbouwtelling van mei 1972 was bijna 30 % van alle zelfstandigen in Noord-Limburg in de landbouw tewerkgesteld, vooral in de gemeenten van de kantons Bree en Peer. In het kanton Neerpelt ligt het cijfer iets lager. Bovendien betreft het meestal kleine bedrijven : meestal tussen 1 en 10 ha.

8.2. Belangrijk was de evolutie van landbouw- tot handels- en nijverheidsgebied, waardoor het karakter van de Noorderkempen in enkele decennia is gewijzigd.

De eerste industrialisering van de Limburgse Kempen

had plaats op het einde van de vorige eeuw en werd bevorderd door :

- a) Het voorhanden zijn van uitgestrekte, onbebouwde en derhalve goedkope heidegronden ; dit was gunstig voor de vestiging van nijverheden die, zoals verder blijkt, meestal een nocief karakter hadden.
- b) De aanwezigheid van weinig eisende arbeidskrachten.
- c) De ontsluiting van het vroeger afgesloten agrarisch gebied door de aanleg van het Kempisch Kanaal (1846) en van spoorwegen, o.m. de lijnen Hasselt-Eindhoven (1846) en Mol-Neerpelt-Gladbach (1879).

De nijverheid die zich in de Noorderkempen vestigde, behoorde tot de non-ferro of tot de chemische tak :

- a) De Duitse belangengroep Schulte en Co stichtte in 1888 te Overpelt een fabriek voor de volledige bewerking van zink, onder de benaming „Société en commandite Schulte en Co”. Na de eerste wereldoorlog werd de stichting omgevormd onder de benaming „Compagnie des Métaux et Produits Chimiques d'Overpelt, Société Anonyme”.
- b) In 1880 werd in de heide van Kaulille een buskruitfabriek opgericht, als filiaal van de Koninklijke Buskruitfabriek van Wetteren.

In de periode 1880-1914 kende Noord-Limburg, vooral Pelt, een enorme demografische uitbreiding, dank zij een sterke daling van het sterftecijfer en een belangrijke inwijking. De vroegere zandboeren werden in groten getale fabrieksarbeiders ; hun aantal nam nog toe bij de opening van de steenkoolmijnen in Midden-Limburg.

Na de tweede wereldoorlog nam de nijverheid nog uit-

breiding door de vestiging van nieuwe industrieën en de ontsluiting van gemeentelijke industrieterreinen waarop zich talrijke kleine fabrieken kwamen vestigen. Het industrieterrein van Overpelt (250 ha) is van nationaal belang en het belangrijkste van Noord-Limburg (1). Overpelt is nog steeds het belangrijkste tewerkstellingscentrum in de nijverheid in Noord-Limburg met 3.472 werkgelegenheden in 1970 (2). Neerpelt heeft anderzijds doorgaans sterkere tertiaire functies dan Overpelt. Op handelsgebied vormt het tweelingcentrum Neerpelt-Overpelt één centrum voor de overige bewoningseenheden van beide gemeenten, met als hinterland Achel, Hamont, St.-Huibrechts-Lille en Eksel (3).

(1) R. VAN BALLAER, P. RUBENS en L. VAN HILST, Commercieel Urbanisme in Noord-Limburg, deel I. Uitgegeven door de Limburgse Economische Raad (*Hasselt*, 1973), 85-86.

(2) *IBID.*, 54.

(3) G. ROBBEN, G. MARCHAL E. MARSTBOOM. Commercieel urbanisme in Noord-Limburg, deel II (*Hasselt*, 1973), 13-14.

REGISTER VAN PLAATSNAMEN (1)

<p>Aangelag 116
 Aarts Vurrit 127
 *Abraham 174
 Achelse Dijk 60
 Achelse Heide 136
 Acht Hektaren 263
 Achter de Wijer 192
 Achter in het Veld 184
 Achterste Berg(ske) 198
 Achterste Bettenbos 251
 Achterste Bies 196
 Achterste Broek(ske) 222
 *Achterste Bruinen 109
 Achterste Dijk 224
 Achterste Doornakker 196
 Achterste Eusel 142
 Achterste Grote Plak 202
 Achterste Heidehoeve 156
 Achterste Heideveld 159
 Achterste Hoefke 256
 Achterste Hoeve 156, 256
 Achterste Huisveld 114
 Achterste Laar 143
 Achterste Lochten 222
 Achterste Look 184
 Achterste Mortel 80
 *Achterste Nullen 175
 Achterste Pastorijke 225
 *Achterste Pinksten 176
 Achterste Poels Hoeve 157
 Achterste Smeel 145
 Achterste Streepke 206
 Achterste Stuk 184</p> | <p>Achterste Stuk Land 185
 *Achterste Vaas 179
 Achterste Veeweide 146
 Achterste Veld 185
 Achterste Volders Veld 173
 Achterste Voort 193
 Achterste Vrankan Veld 115
 Achterste Vroente 245-46
 Achterste Vurrit 129
 Achterste Wijer 192
 *Adam 174, 220
 Akker(ke) 161-63
 Armenakker 183
 Armenbos 160</p> <p>Baken Hof 158
 Baken Veld 166
 Ballaster 263
 Bankenveld 73
 Barbiers Boske 133
 Barbiers Land 173
 Beekbeemd 227
 Beekbroek 227
 Beekkant 227
 Beemd(je) 211-12
 Begijnenbroek 221
 Bek 207
 Bemvoort 62, 104-05
 Bemvoorterland 193
 Bemvoorterveld 193
 Bergbeemd 234
 Bergbroek 234-35
 Bergeijkse Dijk 60, 138</p> |
|---|--|

(1) Voor plaatsnamen afgeleid van persoons- en beroepsnamen staat *.

- Bergeijkse Heide 138
 Berk 194
 Bertussen Vroente 245
 Bettenbos 103, 250
 Bettenbosheide 138
 Bettenbosheike 154
 Bettenboshoeve 156
 Bettenboshuisplaats 112
 Bettenboshuisveld 115
 Beurs 183
 Bies(t) 195-96
 Biesbosweide 86, 232
 Biestbemke 232
 Bies(t)ven 148
 *Biezen 101
 Biezen Huisveld 115
 Bijbel 236
 Bijenhal 123, 266
 Bijenhof(ke) 123, 266
 Bijvoets Akker 166
 Bijvoets Beemd(je) 216
 Bijvoets Broek(ske) 216
 Bijvoets Huisveld 115
 Bijvoets Vurrit 127
 Binnenakker 185-86
 Binnenmik 186
 Blaas 235
 Blauwe Steen 55
 Bleek 117, 269
 Blook 165
 Boelaarts Akker 167
 Boelehoeve 94-95, 256
 Boelehoeverbos(ke) 160
 (Boele)hoeverheide 138
 Boelehoeverveldje 186
 Boelehoevervurrit 130
 Boer 105
 Boerbroek(ske) 216
 Boerveld 116
 Boermans Broek 216
 Boermans Hof 105
 Boesen Hof 105
 Bok 124
 Bollen Land 167
 Bollen Vurrit 127
 *Bonart 108
 Boomgaard(je) 117-18
 Bo(o)rs(t)beemd 233
 Borkels Broekske 230
 Borkelbrug 63
 Borkelbrugdijk 60
 Bos 250
 Bos op de Wijer 161
 Bosbroek(ske) 231
 Bosdries 119-20
 Boseinde 51, 90, 223
 Boseinderbroek 222
 Boseindergoed 111
 Boseinderheide 138
 Boseinderveld 187
 Boseindervurrit 130
 Bosheike 154
 Boske 252
 Boskens Beemd 216
 Bossen 231
 Bovenste Hoefke 156
 Braken Land 167
 Bremen 263
 Bremveld 197
 Broederkescel 134
 Broek(ske) 213-14
 Broeseinde 51, 66, 90
 Broeseinderbrug 63
 Broeseinddijk 60
 Broeseindergoed 111
 Broeseinderschans 271
 Broes(einder)veld 141, 241-42
 Broeseindervurrit 130
 Brogels Broek 230
 Brogelstraat 60
 Broos Bos 161
 Brosis Akker 167

- Brosis Veld 167
 *Brouwers 101
 Brouwers Hof 121
 Brouwers Land 167
 Brouwers Opgenomen 260
 Brouwers Veld 167
 *Brugman 109
 Brugvoort 62, 229-30
 *Bruinen 109
 Bruinen Beemd 216
 Bruinen Broek(ske) 216
 Bruinen Schoor 64
 Bruinen Veldje 167
 Bruinen Vroentje 245
 Bruinen Vurrit(je) 127
 Buitenakker 186
 Bulter 105

 Ceelkens Hornik 209
 Ceelkens Veld 167
 Cijnshoek 160

 Daams Heide 95-96, 187
 Daams Veld 167
 Dal 200
 Dalakker 200
 *Dandel 174
 Dandels Hof 110
 *Dekkerke 221
 Del 200
 Dertien Hektaren 263
 Dictis Eusel 142
 Didden Broek 216
 Didden Veld 167
 Didden Vurrit 127
 Dijk(en) 224
 Dijkbeemd 224
 Dijkbroek 224
 Dijkschoor 64
 Dijkske 224
 *Dingenen 101

 Dingenen Veld 116
 Doel(akker) 194
 Domiaans Akker 167
 Domiaans Veld 167
 Dommel 52, 70, 263
 Dommelbroek 227
 Dommelheide 66, 138
 Dommelhoek 237
 Dommelschoorweg 61
 Dommelveld 138
 Donkers Ven 191
 Doorkes Bos 161
 Doornakker 196
 Doornslag 251
 Doornveld 196
 Doornvurrit 131
 Dorp 88
 Dorperland 187
 Dorperveld 187
 Dorpervurrit 128
 Draai 189
 Draaiom 189
 Drie Eiken 194
 Drie Hektaren 262
 Drie Sillen 203
 Drie Vat Zaaïens 202
 Dries(ke) 118-19
 Drieske over de Straat 119
 Drietip 209
 Drinksel 191
 Dronen Vurrit 127
 Dubbele Gracht 195
 Duifhoeve (-huis) 157
 Duivelskot 150
 Dure Koop 248
 Dwarse Heg 186
 Dwars Stuk 186
 Dwarse Voren 186

 Eegdenhoek 207
 Eegdentip 207-08

- Eegske 240
 Eerste Heidehoeve 156
 Eerste Veeweide 146
 Eikenboske 134
 Eikskes 234
 Eksels 181
 Elf Gulden 134
 Emerveld 84
 Engelmans Aangelag 198
 Engelmans Berg 198
 Engelmans Korte Voren 206
 Engelmans Lange Voren 204
 Engelmans Luchten 216
 Engelmans Look 164
 Eremieten Vurrit 128
 Essendonk 69
 Essenhoek 233
 Essenhoekboske 134
 Eusel 142-43
 Euselboske 134
 Evenakker 84
 Everarts Akker 167
 Everarts Beemd 216
 Everarts Heide 154-55

 Fijen Akker 167
 Fijen Beemdje 216
 Fijen Broek 216
 Fijen Veld 167
 Fijen Vurrit 128
 Fonskes Hoeve 255

 Ganzenpoel 229
 Geer(ke) 208
 Geerhoek 208
 Geerkens Beemdje 216
 Geerkens Veldjes 167
 Geit 124
 Gelis Akker 168
 Gelis Beemd 217
 Gelis Luchten 217

 Gelis Veld 168
 Gemeente 247
 Gemene Heide 136
 Gemene Vroente 135
 *Gerrit Hollen 179-80
 Gewanthesis 267
 Gijsen Veld 168
 *Gobbels 101-02
 Gobbels Beemd 217
 Goordens Broek 217
 Goossens Beemd 217
 Goossens Broek 217
 Goossens Vroente 245
 Graaf van Loon Paal 55
 Grintkuil 79
 Grobben(veld) 194
 Grote Akker 201
 Grote Beemd 238
 Groot Bettenbos 251
 Grote Beurs 183-84
 Grote Biest 196
 Groot Biezen Huisveld 115
 Grote Bijbel 236
 Groot Boske 161
 Grote Bossen 231
 Groot Broek 238
 Grote Brugvoort 230
 *Grote Bruinen 109
 Grote Dijk 224
 Grote Dries 120
 Grote Eusel 142
 Grote Haag 232
 Groot Half Broek 239
 Grote Heide 51, 91
 Groot Heideveld 159
 Grote-Heierdijk 60
 Grote-Heiergoed 111
 Grote-Heierland 187
 Grote-Heierschans 271
 Grote-Heiervurrit 130
 Grote Hoeve 257

- Groot Huisveld 115
 *Grote Jintis 174
 Grote Lochten 238
 Grote Lookskes 201
 Grote Mortel 80
 Groot Opgenomen 261
 Groot Overbroek 228
 *Grote Pellen 176
 Grote Plak 201-02
 Groot Plas Veld 170
 Grote Prinsenvijver 150
 *Grote Schuurman 177
 Grote Sil 203
 Groot Slagmolenbroek 226
 Grote Smeel 145
 Groot Stuk 202
 Groot Veld 202
 Grote Vroente 246
 Groot Vurrit 130
 Grote Weerd 237
 *Groot Weverke 180
 Grootvaders Look 166

 Haagven 148
 Haaienhoekerloop 71
 Haas 240
 Hagen 231-32
 Hagendoorn 196
 Hagenheide 138
 Hagenheike 155
 Hagenhoek 96, 187
 Half Broekske 239
 Half Groot Broek 239
 Half Huisveld 115
 Half Look 203
 Halve Mortel 80
 Hamonterweg 61
 Haverstuk 84
 Heerdgang 92-93
 Heergracht 71
 Heerkens Land 168

 Heerkens Vurrit 128
 Heerstraat 98, 188
 Heerstraat(dijk) 59
 Heerstraatheide 139
 Heerstraathuisveld 115
 Heerstraterveldje 187
 Heerstratervurrit 130
 HEGSKE 195
 Heide 154
 Heideberg 173
 Heidebettenbos 154
 Heidebroek 223
 Heidedries 120-21
 Heideëinde 187
 Heidehoefke 156
 Heidehoeve 155-56
 Heideveld(en) 141, 158-59
 Heidevroente 242
 Heike 154
 H.-Geestdries 119
 H.-Geesthof 122
 H.-Geestveld 183
 H.-Geestvurritje 128
 Herent 51, 91, 133
 Herenterbeemd 222-23
 Herenterbroek 222-23
 Herenterbrug 63
 Herenterdijk 60
 Herenthoekstraat 60
 Herenterkapel 49
 Herenterschans 271
 Herenterveld 193
 Herenwijer(s) 150
 Heuvel 235
 Hoeben Beemd 217
 Hoefke 255
 Hoek 93-94, 106, 208, 223
 Hoekerbroek 240
 Hoekerland 208
 Hoekervroente 246
 Hoenderveld(stuk) 191

- Hoenderven 192
 Hoesent 266
 Hoeve 157, 252-57
 Hof(ke) 121
 Hollen Beemd 217
 Hollen Broek 217
 Hollen Huis 110
 Hollen Vurrit 128
 *Holmen 102
 Hommelheide 136
 Hoge Akker 199
 Hoge Beemd 235
 Hoog Bettenbos 251
 Hoge Boelehoeve 256-57
 Hoge Bossen 231
 Hoog Broek 235
 *Hoge Bruinen 109
 Hoge Dries 120
 Hoge Harde 79
 Hoge Hoeve 257
 Hoge Keuten 81
 Hoog Land 199-200
 Hoge Lochten 235
 Hoog Veld(je) 200
 Hooiconk 69
 Hool 78
 Hophof 123, 276
 Hornik 209
 Hosterbroek 213
 Houtboske 134
 Houtmolendijk 60
 Huisbeemd 225
 Huisbroek 225
 Huiseusel 142
 Huisplaats 112
 Huisplak 112
 Huisveld 113-14
 Huisvurrit 130

 *Ieven 102
 Ieven Akker 168

 Ieven Broek 217
 Ieven Land 168

 Jagershuis 263
 *Jan Drieskens 180
 *Jan van Lindel 221
 Jansens Huis 110
 Jantjes Land 166
 *Jintis 174
 Jong Boske 134
 *Jonker 174
 Juten Beemd 217

 Kalverhof 123-24
 Kampke 165
 Kapel 106
 Kapelaansland 183
 Kapelanieland 183
 Kapelbeemd 225
 Kapelbroek 225
 Kapelhoeve 256
 Kapelveld 189-90
 Karstraat 58
 Kassens Korte Voren 206
 Kassens Lange Voren 206
 Kassens Vurrit 128
 Kaulillerdijk 61
 Kavel 203
 Kerkenakker(-veld) 182
 Kerkengrond 182
 Kerkpad 58, 188
 Kerkstap 58
 Kerkstraat 58
 Kerkenstukske 182
 Kerkweg 188
 Keuten 81
 *Klaas 175
 Klaaskens Vurrit 128
 Klabbers Akker 168
 Klei 78
 Klein Akkerke 210

- Klein Beemdje 238
 Klein Bettenbos 251
 Kleine Beurs 184
 Kleine Bijbel 236
 Klein Boske 161
 Kleine Bossen 231
 Klein Broek(ske) 238
 Kleine Brugvoort 230
 *Kleine Bruinen 109
 Kleine Dijk 224
 Klein Eusel 142
 Kleine Haag 232
 Kleine Hoeve 257
 Klein Huisveld 115
 *Kleine Jintis 174
 Kleine Lochten 238-39
 Kleine Lookskes 201
 Klein Nieuwke 259
 Klein Opgenomen 261
 Klein Overbroek 228
 Klein Paadje 188-89
 *Kleine Pinksten 176
 Klein Plas Veld 170
 Kleine Prinsenvijver 150
 *Kleine Schuurman 177
 Kleine Sil 203
 Klein Slagmolenbroek 226-27
 Kleine Smeel 145
 Kleine Veeweide 146
 Klein Veldje 202
 Kleine Vroente 246
 Klein Vurrit 130
 Kleine Weerd 237
 *Klein Weverke 180
 Klerks Hoeve 255
 *Klinker 175
 Klinkhamers Mortel 80
 Kloosterbeemd 221
 Kloot(ke) 199
 Klotbroek(en) 76
 Klotveld 76
 Kluis 195
 Kluisbroekske 215
 Kluit 199
 Kluters Hoek 168
 Kluters Look 168
 Koeienveld 140-41
 Koeienvroente 247
 Koeienvurrit 131
 Koeven 149
 Koeweide 86
 Koks Beemd 217
 Koks Veld 168
 Koks Vurrit 128
 Kolis 76-77, 139
 Kolisbeemd 223
 Kolisheide 139
 Kolisstraatje 61
 Kolisvonder 65
 Kolonie 98, 263
 Kongo 160
 Konijnskot 75
 Kooihuis 110, 266
 Kooike 190, 266
 Kooiveld 190, 266
 Kook 235
 Koolveld 85
 Koop 248
 *Koperslager 221
 Koperslagers Huis 110
 Korte Berg 263
 Kort Broek 240
 Korte Mortel 80
 Korte Voren 206
 Korvers Akker 168
 Kot 93, 201
 Kotjes 81
 Kousenband 239-40
 Kraaibek 207
 Kraanakker 205
 Kranenven 149
 Krekelheide 54

- *Kremer 175
 Kremers Veld 168
 Kremers Vroente 245
 Kreupelbroek 231
 Kromme Hoek 209
 Kruiske 161
 Kuilveld 81
 *Kuiperke 148
 Kuiverterloop 71
 *Kums 102
 Kuren(land) 182
 *Kuster 175
 Kusters Lange Voren 205
 Kwade Beemd 234
 Kwaad Broekske 234
 Kwade Brugvoort 230
 Kwade Haag 232
 Kwade Vroente 246-47
 *Kwanten 102-03
 Kwanten Veld 116
 Kwartel 202
 Kwartier 93
- Laag (Lage) 201, 236
 Lage Beemd 236
 Laag Bettenbos 231
 Lage Boelehoeve 257
 Lage Bossen 231
 Laag Broek 236
 *Lage Bruinen 109
 Lage Dries 120
 Lage Hoeve 257-58
 Lage Hof 121
 Lage Keuten 81
 Lage Landen 201
 Lage Lichten 236
 Laag Veld 81
 Laagte 201
 Laar 143-144
 Laarbroek 223
 Laatste Heidehoeve 156
- Landhoeve 157
 Landvroente(n) 247
 Lange 205
 Lange Akker 203
 Lange Beemd 239
 Lange Berg 263
 Lang Broek 239
 Lang Broesveldje 242
 *Lange Bruinen 109
 Lange Heide 155
 Lang Heideveld 159
 Lange Hoeve 258
 Lange Mortel 80
 Lange Streep 206
 Lang Veld(je) 203-04
 Lange Voren 204
 Lange Weg 189
 Leembergerheide 78, 139
 Leen Beemden 217
 Leen Broek 217
 Lemkens Bettenbos 251
 *Lemmen 220
 Lemmens Boske 134
 Lemmens Land 168
 Leopoldlaan 61
 Lijnbroek 85, 268
 Lijssen Veld 116
 Lilleakker 181
 Lillerdijk 61
 Lillerland 181
 Liroopkens Korte Voren 207
 Liskens Broek 217
 Lo 132-33
 Lichten 214-15
 Loijkens Veld 169
 Lokensveld 164
 Loker 165
 *Lomans 103
 Lomans Akker 168
 Lomelmans (Lommels) Akker
 168-69

- Lomelmans Beemd 217
 Lommelmans (Lommels)
 Schoor 64, 229
 Lommelloop 70
 Lommels Broek 213
 Lommelschoordijk (-weg) 61
 Looierij 277
 Look(ske) 163-65
 Loopke 70
 Loosbroek 228
 Loosveld 190
 Los 70
 Lover 197

 Maas Beemd(en) 218
 Maleisebos 263
 Masen Vurrit 128
 Meester Antoons Ven 148
 Meeuwis Hof 110
 Meeuwis Land 169
 Meeuwis Veld 169
 Meierakker 181
 Meierbeemd 221
 Meierbroek 221
 Metselaar Vroentje 245
 Middelste 222
 Middelste Beemd 222
 Middelste Broek 222
 Middelste Heideveld 159
 Middelste Laar 143
 Middel(st)e Lochten 222
 Middelste Look 184
 *Middelste Pellen 176
 Middelste Plak 185
 Middelste Poels Hoeve 157
 Middelste Stuk 184
 Middelste Stuk Land 185
 Middelste Volders Veld 173
 Middelste Wijer 192
 Mik(ken) 209-10
 Minnekens Akker 169

 Minnen 247-48
 Misotten Land 169
 Moerman 79-80
 Moetjes Dries 119
 Moijen Hoeve 255
 Moijen Vurrit 128
 Molen 190
 Molenbeemd 226
 Molenberg 198
 Molenbroek 226
 Molendijk 58
 Molendries 121
 Molenstraat(je) 58
 Molenveld 190
 Molenweg 58, 189
 Monen Bos 161
 Montens Akkerke 169
 Mortel 80
 Moutakker 75

 Neerbeemd 236
 Neerbroek 236
 Neerhoeve 258
 Neerpelt 68
 Neervlaas 152
 Neervurrit 131
 Negen Vat Zaaiens 203
 Nienakker(ke) 197
 Nieuw(ke) 259
 Nieuwe Akker 258
 Nieuwe Beemd 258
 Nieuwerbos 134
 Nieuw Broek 258
 Nieuwe Brug 63
 Nieuwe Dijk 60
 Nieuwe Gemeente 247
 Nieuwe Heide 155
 Nieuwe Hof 258
 Nieuw Land 258
 Nieuw Opgenomen 261
 Nieuw Veld 259

- Nieuwe Vroente 243
 Nieuwe Watering 262
 Nijssen Veldje 169
 Noorderslagmolenbroek 227
 *Nullen 175
- Olieslagers Boske 134
 Omens Land 170
 Omens Vurrit 128
 Onderste Hoefke 156
 Onderste Hoeve 256
 Opgenomen 259-61
 Ortjens Vurrit 128
 Oude Beek (Dommel) 56
 Oude Dommel 52, 263
 Oude Heide 155
 Oud Heideveld 159
 Oude Hof 112
 Oude Huisplaats 112
 Oude Huisplak 112
 Oude Watering 262
 Overbroek(ske) 227-28
 Overbroeseinde 91
 Overheide 139
- Pa(a)pakker 182
 Paddendal 200-01
 *Paggert 175
 Pannenhoeve 111
 Pannenhuis 111, 276
 Part 239
 Peerderbaan 61
 *Pellen 176
 Pelt 67-68
 Pelterbeemd 230
 Peltveld 193
 Persoons Beemd 218
 Persoons Broek(ske) 218
 Persoons Hoeve 256
 Persoons Huis 106
 Persoons Land 170
- Persoons Veld 170
 Pertonen Beemd 215
 Pesser(s) 144
 Peten Veld 170
 Peters Broekske 215
 Peterkens Hoeve 256
 *Pinksten 176
 Pinksten Beemd 218
 Pinksten Broek 218
 Pinksten Veld(je) 170
 Plas Akker 170
 Plas Beemd 218
 Plas Hoek 208
 Plas Land 170
 Plas Veld 170
 Platte Heide 66, 139
 Poelmans Akker 170
 Poelmans Bos 135
 Poelmans Hof 110
 Poelmans Veld(je) 170
 Poelmans Vurrit 128
 Poelskens Hoeve 157
 *Pols 94, 109
 Potenhof 123
 Potenkuil 85
 Potenland 85
 Potenplak 85
 Potenveld 85
 *Pouls 103
 Poulserheide 139
 Prinsenloop 53-54, 70
 Prinsenwijer(s) 150
 Provinciedijk 61
 Putten 76
- Rallylaan 60
 Rechte Hoek 209
 Rijt 54, 228
 Rodenpeer 249
 Roels Beemd 218
 Roels Broek 218

- Roels Veld 171
 Roetstuk 263
 Ronde Smeel 145
 Rond Veld(je) 210
 Rooiakkers Bos 161
 Rooiakkers Weide 86
 Rooike 248-49
 Roosterke 197
 Rootven 149, 269
 Rosen 97-98
 Rosendal 120, 201
 Rosendijk 61
 Rosenheide 139
 Rug 199
 *Rutten 176
- Sanen Akker 171
 Sanen Dijk 224
 Sanen Vurrit 129
 Sangers Broek 218
 Sakes Broek 218
 Schaapsplaats 124
 Schaliënhuis 111, 276
 Schalmen 252
 Schansbeemd 225
 Schansbroek(ske) 225-26
 Schansgraaf 272
 Schanshoek 240
 Schanske 226
 Schansvroente 246
 Schelen Boske 135
 Schepers Broek 218
 Schepers Hoeve 255
 Schilders Veld 173, 268
 *Schoenmaker 177
 Schoenmakers Beemd 218
 Schoor(ke) 63-64
 Schoorbroek(ske) 229
 Schrooi 205
 Schurft 82
 Schuurbroek(ske) 227
- *Schuurman 177
 Schuurmans Akker 171
 Schuurmans Veld 171
 Sertogen Vurrit 129
 Siemkens Akker 171
 Siemkens Vurrit 129
 Sijen Veld 171
 St.-Antoniusweg 61
 Slagmolenbeemd 226
 Slagmolenbroek(ske) 226
 *Sleur 177, 220
 Slof 210
 Sluis(er)broek 229
 Slummers Korte Voren 207
 Slummers Vurrit 129
 Smans Veld 171
 Smeelke 135
 *Smeets 103
 Smeets Beemd 219
 Smeets Broek 219
 Smeets Hoeve 255
 Smeets Land 171
 Smeets Veld 116
 Smekens Akker 171
 Smelen 144-45
 Smelenboske 135
 Smelenbroeken 223
 Smelenstreepke 206
 Smelenveld 145
 *Smid 110
 *Smommer(s) 220
 Smommers Akker 171
 Smommers Land 171
 Smommers Veld 171
 *Snijerman 220-21
 Snijers Broek 218
 Snijers Land 171
 Snijers Veld 172
 Snouwen Hoeve 256
 Sporen Bemke 219
 Sporen Kolk 148

- Sporen Venneke 148
 Stalmans Akker 152
 *Steenselman 177-78
 Steenselmans Beemd 219
 Stenen Brug 63
 Stevens Heideveld 160
 Stevens Hoeve 158
 Stijnkensakker 79
 *Stimmen 103-04
 Stimmen Boske 135
 Stimmen Broekske 219
 Stimmen Land 172
 Stimmen Vurrit 129
 Stimmen Weide 86
 Straat(jes)hof 122
 Straatjesveld 188
 *Straatman 178
 Straatmans Akker 172
 Straatmans Dries 119
 Straatmans Hof 122
 Straatveld 187
 Streepke 205-06
 *Strodekker 178
 Strodekkers Vurrit 129
 Struik 195
 Swennen Broekske 219
 Swevers Beemd 219
 Swevers Broek 219
 Swevers Hoeven 158
 Swevers Veld 172
 *Swinnen 178
 Swusten Beemd 219

 Teeuwis Broek 219
 *Teunen 104
 Teunen Broek 219
 Teunen Veld 116
 Teuniskens Land 172
 *Tielen 178
 Tien Hektaren 263
 Tien Vat Zaaiens 203

 *Tijs 104, 178-79
 Tijs Akker 172
 Tijs Beemd 219
 Tijs Hoek 208-09
 Tijs Hoeve 256
 Tijs Huisveld 115
 Tijs Land 172
 Tijs Veld 115
 Tijs Weide 86
 Tip 209
 Tisselriet 139
 Tombe de Prince de Liège 55
 Truiens Beemd 219
 Truiens Land 172
 Turfheide 66, 138
 Turfveld(jes) 76-77
 Turven 76, 149
 Turfvenloop 71
 Tusbroek 223
 Tussen 140
 Twaalf 263
 Tweede Veeweide 146
 Tweeëntwintig Vat Zaaiens 203

 Uilen 80
 *Uman 179
 Umans Land 172
 Umans Veld 172
 Umans Ven 148
 Umans Vurrit 129

 *Vaas 179
 Vaaskens Hof 110
 Van Gerdingen Beemd 219
 Van Lind Land 172
 Van Lind Lookske 172
 Varendonk 69
 Varing(en) 234
 *Vasen 194
 Veeheide 140
 Veeweide 146

- Veewijer 150
 Veld 140, 163
 Veld over de Straat 188
 Veldhof 122
 Ven(neke) 147-48
 Venakker 191
 Venopgenomen 261
 Verbrand Huis 106
 Verbrande Schuur 263
 Verkeerde Lieveheer 262
 Verkeerde Zeven 211
 Verlinden Land 172
 Verloren Kost 160
 Verpoorten Veld 173
 Veurten 127
 Vier Hektaren 262-63
 Vier Vat Zaaiens 202
 Vierkantig 241
 Vikarisakker 183
 Vikarisbeemd 221
 Vlaas(ke) 151-52
 Vlasroot 149, 269
 Vlasveld 85, 268
 Vliet(en) 71
 Vliet(er)beemd 228
 Voetbrug 63
 Voetpad 189
 Voets Schoor 64
 *Volder(s) 180
 Volders Hof 110
 Volders Veld 173
 Volmolen 268
 Volmolenbroek 227
 Volmolenbrug 63
 Vonder 64-65
 Vonderhuis 111
 Voor in het Veld 184
 Voorste 185
 Voorste Berg(ske) 198
 Voorste Bettenbos 251
 Voorste Bies 196
 Voorste Broek(ske) 222
 *Voorste Bruinen 109
 Voorste Dijk 224
 Voorste Doornakker 196
 Voorste Grote Plak 202
 Voorste Hoeve 158
 Voorste Laar 143
 Voorste Lochten 222
 Voorste Look 184
 Voorste Pastorijke 225
 *Voorste Pinksten 176
 Voorste Poels Hoeve 157
 Voorste Smeel 145
 Voorste Streepke 206
 Voorste Stuk 185
 Voorste Stuk Land 185
 Voorste Veeweide 146
 Voorste Veld 185
 Voorste Ven 148
 Voorste Volders Veld 173
 Voort 193
 Voorste Vroente 246
 Voorste Vurritje 129
 Voorste Weide 86
 Voorste Wijer 192
 Voort 61-62, 193
 Voortbroek 229
 Voortstraat 62
 Vorsenzang 111-12
 *Vranken 104
 Vranken Hof 122
 Vranken Huiske 111
 Vranken Huisveld 115
 Vranken Veld 173
 Vrijssen Beemd 219
 Vroente 242-46
 Vrouwkes Hof(ke) 122
 Vurrit(je) 124-27
 Vurtveld 77

- Wal 152
Walbers Veldje 173
Warmbeek 71
Watering 261-62
Waterkot 150
Waterlaat 70, 228-29
Watervroenten 246
Weerd(je) 237
Weerterweg 189
Weiike 86
*Weverke 180
Wijer(ke) 106, 149-50, 192
Willemien Veld 166
Willems Broek 219
*Winters 104
Winters Broekske 219-20
Winters (Huis)Veld 115
Witje 77
Woijten Beemd 220
Woijten Berg 198
Woijten Look 173
Woijten Mortel 80
Woijten Vurrit 129
Wouters Veld 173
Zaadveld(je) 85, 269
Zand 72
Zandkuil 73
Zandlicht 74
Zandstuk 263
Zavel 72-73
Zavelbeemd 73
Zavelbergen 73
Zavelbroek(ske) 73
Zavelkuil 74
Zes Hektaren 263
Zeven 210
Zonhoek 98
Zonhoekstraat 61
Zuiderslagmolenbroek 227
Zwarte Aarde 75

NEERPILT
SECTIE A

